

92
ФС
Ш 24 (4 1/2 в.)
Н 34

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ ПРИПОВІДКИ.

L129 45:77 (- 4.12.17) 41

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG.

Herausgegeben

von der Ethnographischen Kommission der Ševčenko - Gesellschaft
der Wissenschaften in Lemberg.

Bd. XXVIII.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXVIII.

Галицько-руські народні приповідки.

Зібрав, упорядкував і пояснив

Др. ІВАН ФРАНКО.

У ЛЬВОВІ, 1910.

Накладом Наукового Товариства ім Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Бв 12670-28/3

КШ 24 (450)

НЗ4

GALIZISCH-RÜTHENISCHE VOLKSSPRICHWÖRTER.

Gesammelt, redigiert und erklärt
VON DR. IVAN FRANKO.
(Bd. III, Rabunok—Jaczmiń).

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ.

Зібрав, упорядкував і пояснив
Др. ІВАН ФРАНКО.

Том третій.

(Рабунок—Ячмінь).

У ЛЬВОВІ, 1910.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під варядом К. Беднарського.

X

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

Шифр ^{РС} УДЗЧ/УЧ/УДЗЧ Інв. № 2719042

Автор УТ Ш. Етнографічна

Назва сесія. етнів. Етнографі-

ний збірник. Т. 28: Полісько-

русські народні кримовіджен.
Місце, рік видання Львів 1910.

Кіл-ть стор. IX, [11С., С. 301-541.

-/- окр. листів _____

-/- ілюстрацій _____

-/- карт _____

-/- схем _____

Том 28/3 частина _____ вип. _____

Конвolyот _____

Примітка:

27.02.02.

Решет

Передмова до третього тому.

Третій, поки що остатній том моєї збірки галицько-руських приповідок, виходить троха менший від обох попередніх, головню тому, що я зрештігнував із думки, висловленої в передмові до другого тому, додати на кінці показчик тем і рідших слів, поміщених у цілій збірці. Такий показчик заняв би був дуже багато місця, тай важний він більше для лексикографа, як для етнографа. Так само не потребую в передмові до сего тому подавати ніяких загальних уваг що до змісту наших народніх приповідок і методи їх обробленя в моїй збірці, бо все найважнійше було сказано в передмові до першого тому і в передмові до додатку т. III, ст. 373—4. Лишаєть ся тут тільки доповнити подані в обох попередніх томах реєстри місцевостей, у яких були записані приповідки, і збирачів, яких причинки ввійшли тільки до третього тому.

Ось виказ місцевостей, із яких записи приповідок ввійшли в третій том:

- Бандрів — село турецького пов.
- Бедриківці — с. заліщицького пов.
- Берездівці — с. бобрецького пов.
- Біличі — с. дрогобицького пов.
- Боберка — с. турецького пов.
- Богутин — с. золочівського пов.
- Ботелка Нижна — с. турецького пов.
- Братківці — с. стрийського пов.
- Бубнище (Бубя.) — с. долиньського пов.
- Бук коло Тісної — с. ліського пов.

- Ваньовичі — с. самбірського пов.
 Вашківці — місточко вишницького пов.
 Вербовець Т. — с. теребовельського пов.
 Видинів — с. снятинського пов.
 Висіцько Вишне — с. турецького пов.
 Витків Новий — с. каменецького пов.
 Водники — с. бобрецького пов.
 Волоща — с. самбірського пов.
 Воля Баранецька — с. самбірського пов.
 Вороців — с. городецького пов.
 Глебівка — с. богородчанського пов.
 Горуцко — с. дрогобицького пов.
 Грабовець — с. ярославського пов.
 Григорів Р. — с. рогатинського пов.
 Грималів — місточко скалатського пов.
 Грозьова — с. турецького пов.
 Демня — с. стрийського пов.
 Довга Войнилівська — с. калуського пов.
 Должиця — с. березівського пов.
 Єзупіль — с. станіславівського пов.
 Жерниця — с. ліського пов.
 Живачів — с. городенського пов.
 Жучка Стара — с. черновецького пов.
 Заболотці — с. перемиського пов.
 Завале — с. снятинського пов.
 Залуже — с. збаражського пов.
 Зборів — місточко волочівського пов.
 Звиняч Горішний — с. турецького пов.
 Злоцке — с. новосандецького пов.
 Іванівці К. — с. коломийського пов.
 Ілинці — с. снятинського пов.
 Ісиптичі — с. жидачівського пов.
 Камянки — с. ліського пов.
 Клекотів — с. брідського пов.
 Кобаки — с. косівського пов.
 Ковалівка — с. бучацького пов.
 Кожичі — с. львівського пов.
 Коростів — с. стрийського пов.
 Космач — с. косівського пов.
 Котів — с. бережанського пов.
 Креховичі — с. долиньського пов.

- Криве — с. бережанського пов.
 Кривулянка — с. каменецького пов.
 Крупсько — с. жидачівського пов.
 Куропатники — с. бережанського пов.
 Кутківці — с. тернопільського пов.
 Липовець — с. дрогобицького пов.
 Липовиця — с. короснянського пов.
 Ляцке — с. добромильського пов.
 Малехів — с. жидачівського пов.
 Малехів Новий — с. жидачівського пов.
 Марківці — с. товмацького пов.
 Матків — с. турецького пов.
 Маційова (М. ВЛ.) — с. новосандецького пов.
 Миклашів — с. львівського пов.
 Микулинці — с. тернопільського пов.
 Мокротин — с. жовківського пов.
 Монастирок — с. брідського пов.
 Мшана — с. городецького пов.
 Наварія — містечко львівського пов.
 Надвірна — повітове місто.
 Назірна — с. коломиїського пов.
 Настасів — с. тернопільського пов.
 Нежухів — с. стрийського пов.
 Неслухів — с. стрийського пов.
 Озмина — с. самбірського пов.
 Ольховець — с. короснянського пов.
 Опишківці — с. брідського пов.
 Опарівка (О. ВЗ.) — с. ряшівського пов.
 Пикуличі — с. перемиського пов.
 Підгородці — с. стрийського пов.
 Підкамінь — місто брідського пов.
 Цолове — с. каменецького пов.
 Полоничі — с. перемиського пов.
 Попелі — с. дрогобицького пов.
 Пороги — с. богородчанського пов.
 Ременів — с. львівського пов.
 Рожнів — с. товмацького пов.
 Рожнятин — с. мелецького пов.
 Святкова — с. короснянського пов.
 Серники — с. бобрецького пов.
 Сілець — с. станіславівського пов.

VIII

- Смільниця — с. ліського пов.
 Снятинка — с. дрогобицького пов.
 Соколики — с. турецького пов.
 Солонка — с. львівського пов.
 Старе Місто — повітове місто.
 Старі Богородчани — с. богородчанського пов.
 Стібно — с. перемиського пов.
 Стриганці — с. товмацького пов.
 Сушиця — с. старосамбірського пов.
 Таурів — с. бережанського пов.
 Тершів — с. старосамбірського пов.
 Тинів — с. дрогобицького пов.
 Тирява Волоська — с. сянницького пов.
 Торговиця — с. товмацького пов.
 Тростянець — с. снятинського пов.
 Туре — с. старосамбірського пов.
 Угринів Долішній — с. станіславівського пов.
 Угринів Середній — с. калуського пов.
 Устрики — містечко ліського пов.
 Хлівчани — с. равського пов.
 Черкаси — с. рудецького пов.
 Чернелів Руський — с. тернопільського пов.
 Шибалин — с. бережанського пов.
 Щирець — м. львівського пов.
 Щутків — с. цішанівського пов.
 Яблінка Нижня (Ябл. н.) — с. турецького пов.
 Яблунівка — с. підгаєцького пов.
 Яворів — с. косівського пов.
 Яселко (Я. ВЛ.) — с. сянницького пов.
 Ясіне — с. калуського пов.

Загалом у всіх трьох томах маємо приповідки із 477 місцевостей Східної Галичини та Буковини, що розділяють ся ось на які повіти: бережанський 9 місцевостей, березівський 1, бжеський 1, бобрецький 10, богородчанський 9, борщівський 6, брідський 11, бучацький 5, вижницький 1, горлицький 5, городенський 4, городецький 6, трибівський 5, гусятинський 3, добромільський 3, долинецький 10, дрогобицький 26, жидачівський 15, жовківський 10, заліщицький 4, збаражський 4, золочівський 8, калуський 11, камінецький 9, коломиїський 17, короснянський 6, косівський 18, ліський 14, львівський 21, мелецький 1, мостиський 1, надвірнянський 8, новосандецький 5, перемиський 10, перемишлянський 3, підгаєцький 4, равський 5, рогатинський 6, рудецький 10, рашівський 1,

самбірський 11, скалатський 8, снятинський 13, сокальський 3, станіславський 18, старосамбірський 10, стрийський 26, сянницький 12, теребовельський 6, тернопільський 9, товмацький 13, турецький 21, цішанівський 1, черновецький 2, чортківський 2, яворівський 2, ярославський 1 і ясельський 1.

Із співробітників, що надіслали причинки до третього тому, назву тут Олексу Іванчука, що прислав цінну збірку матеріялу із снятинського повіту, а власне з сіл Карлова, Тростянця та Ілинець і з села Товмачика коломийського пов. Цінний причинок прислав Омелян Булка, студ. прав, із Григорова рогатинського пов., а дуже цінні записки з Вербівця теребовельського пов. прислав Василь Деркач на руки В. Гнатюка. Невеличкий причинок прислав також о. Микола Михалевич, парох із Чернелева Руського. Тим добродіям, а також усім тим, що прислали причинки до попередніх томів, складаю тут прилюдно щире спасибі. Деякі приповідки з Ізб, поміщені в отьому томі, взяті з писань пок. о. Володимира Хиляка (Єроніма Аноніма), що тут зазначую для пам'яті. Розумієть ся само собою, що ся збірка хоч дійшла до поважного числа 31.091 нумерів, не вичерпує всего приповідкового матеріялу, що живе в устах нашого народу хоч би лише в самій Галичині, не говорячи про Буковину, в якій тут подано лиш дуже незначне число приповідок. Переконує мене в сьому кождей новий причинок, який я одержував від принагідних записувачів; не було такого причинка, який би крім відомих уже текстів не містив чи то зовсім нових приповідок, чи то цікавих і важних варіантів. Се дає мені надію, що до опублікованих тепер трьох томів можна буде з часом додати ще не одно доповнене.

Зібраний у сих томах матеріял дає тривку і важну підставу для ріжнородних студій язикових та етнольоґічних, які — дай Боже, щоб як найшвидше знайшли собі здібних та науково підготованих робітників.

Із чужонародніх збірок, визисканих у сьому томі для порівняння нашого матеріялу, назву тут дуже цінну збірку „Български притчи или пословици и характерни думи, събрани от П. Р. Славейкова, част прва, Пловдив 1889, част втора Софія 1897“, прислану мені ласкаво видавцем другого тому И. П. Славейковим за посередництвом болгарского письменника Петка Тодорова.

На закінченє складаю щирю подяку мойому синові Андрієви, без якого помочи і дуже старанного співробітництва, я при безвладности обох рук не міг би був повести сеї праці так, як вона фактично доконана. Особливо не мало праці задав він собі в систематичнім порядкованю рукописного матеріялу та в добираню численних варіантів із друкованих жерел.

Львів, дня 22 мая, 1910.

Іван Франко

43. Отос вибрав добрий чьис! (Наг.)
Говорять про такого, що прийшов не в пору.
45. Пішов перед чьисом сиру землю гризти. (Борис.)
Говорять про такого, що вмер молодо.
44. Приходить чяс, усьо достигат. (Звиняч Гор.)
Кожде діло з часом доходить до кінця.
46. Се тепер на часі. (Льв.) ...не на часі. (Льв.)
Говорять про діло, на яке пора або не пора.
47. Страчений чьис ніколи сі не верне. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що дармо гаїть час.
48. Страченого чьису не повернеш. (Наг.)
Варіант до попер. ч. Пор. Wand. V, Zeit 176; Adalb. Czas 29, 30;
Čelak. 202.
49. Тепер не такі чьиси настали. (Наг.)
Говорили люди по скасованю панщини.
50. То були добрі давні чьиси. (Наг.)
Говорять старі люди, яким у давніх часах вело ся добре.
51. Час би вже положити вашу голову на піч. (ЮКм.)
Говорять до чоловіка або жінки, що дійшли до таких літ, коли мусять передавати господарство в руки молодших, а самі переходити в підрядне становище діда або баби.
52. Час за часом минає. (Льв.)
Минають дні за днями, рік за роком. Пор. Le Roux de L. I, 84; Adalb. Czas 42.
53. Чьис і мині старш'ов бити. (ЮКм.)
Говорить молода жінка по смерті матери або свекрухи.
54. Час мочит, час сушит. (Льв.)
Говорять про змінну погоду в часі косовиці або жнив. Пор. Слав. I, 91.
55. Час найліпший лікар. (Льв.)
Бо загоєє рани не тільки тіла, але й душі. Пор. Adalb. Czas 18; Brzo z Czas 10.
56. Час на часі не стоїт. (Гнідк.)
Кожда хвиля грозить чоловікови небезпекою. Пор. Adalb. Czas 83; Нос. ст. 274; Даль I, 45; Wand. V, Zeit 68, 201.
57. Час на чоловіка не чекає, а чоловік на час чекає. (Кол.)
Час усе минає, а чоловік жде догідної пори для всякого свого діла. Пор. Слав. I, 81.
58. Час не чекає. (Льв.)
Час усе минає, не зупиняє ся. Пор. Wand. V, Zeit 232.
59. Часом з квасом, порою з водою. (Кол.)
Жартливо говорять про добрі і злі пригоди в житю. Пор. Даль I, 55; Нос. ст. 464; Дик. 1134.
60. Часом і дурень правду скаже. (Льв.)
Житєва практика, що правдиве слово виходить нераз із уст навіть найпростійшого чоловіка. Пор. Даль I, 579.

61. Час платит, час тратит. (Тереб.)
Час приносить усякому чоловікові зиски і страти. Пор. Нос. 464; Wand. V, Zeit 90, 683; Čelak. 262; Adalb. Czas 20.
62. Час робит гроші, а погода сіно. (Звизняч Горішний)
Добрий час сприяє усякому ділу.
63. Час тратит, час платит. (Видинів)
Варіант до ч. 61. Пор. Adalb. Czas 23.
64. Час усього навчит. (Льв.)
З часом чоловік набирає ся чим раз більшої практики. Пор. Слав. I, 91.
65. Час як вода, сам наперед іде. (Корч.)
Час пливе без перестанку, так само, як пливуча вода. Пор. Wand. V, Zeit 116.
66. Чьисом бют малого муцьи, аби се старий цюцьо каяв. (М. Гош.)
Малого вчать, аби й старий розуму набирал ся.
67. Чьисем з жарту приходит до правди. (М. Гош.)
Жартуючи вераз доходят і до бійки.
68. Чьису за гроші не купиш. (Наг.)
Час дорожший від гроший.
69. Ще ни втїк чьисе красно ходити, іно коби уміти. (Жидач.)
Варіант до ч. 7.
70. Ще час з козами на ярмарок. (Льв.)
Ще діло не запізнене. Пор. Wand. V, Zeit 299.
71. Ще час файно ходити, коби йно було за що. (Луч.)
Варіант до ч. 69.
- Частка. 1.** Бог кождому призначує частку ще нїм на свїг приїде.
(Вел. Очи)
Народня віра в фаталїзм людського житя.
- Частованє. 1.** Яке частованє, таке дякованє. (Ільк.) ...честованє ...дякуванє. (Гнідк.)
Народній звичай велить після гостини одному з гостей дякувати господарю і всім домашнім. Пор. Adalb. Czestowanie 1; Čelak. 87; Wurzbach 225.
- Чатувати. 1.** Чатує на нього, як кітка на миш. (Богородч.)
Засїдає ся з якимсь лихим наміром. Пор. Adalb. Czatuwać 2.
- Чекати. 1.** Ви мене не чикайги, едеи тьигнїт, другий пхайти. (Пужн.)
Говорив Циган паву, що в нього вимантив пару коний. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 584.
2. Він лиш чекає, аби я очи зажмурив. (Наг.)
Говорить батько про сина, що жде, не дожде ся його смерти.
3. Так на то чекаю, як кіт на мід. (Наг.)
Не чекаю на се зовсім, не надію ся того.
4. Чекає, аж му грушка в губу впаде. (Сор.)
Говорять про лїнивого чоловіка, що все сподїває ся чогось незаробленого.
5. Чекає на печені перепелиці. (Гнідк.) ..голубці. (Наг.)
Надіє ся на щось неможливе. Пор. Libl. 176.

6. Чекай, аж ті другі похвалять. (Наг.)
Не хвали себе сам. Пор. Wand. III, Loben 29.
7. Чекай, аж чьис прийде. (Наг.)
Не вихапуй ся передчасно. Пор. Wand. V, Zeit 392.
8. Чекай псе, зак кобила здохне. (Явор.) ...аж ти... (Наг.)
Говорять образово про марне сподіванє. Пор. Adalb. Czekać 18.
9. Чекай псе, ний кінь здохне. (Сап.)
Варіант до попер. ч.
10. Чекати, як каня дощу. (Гнідк.)
Народне віруванє, що каня не може пити дощу із землі, тільки мусить чекати на дощ. Віруванє основане на тім, що каня перед дощем літаючи в повітрі зойкає жалібно. Пор. Adalb. Czekać 7; Čelak. 524.
11. Чикай псе, нїм кобила здохни, то сам здохниш. (Будз.)
Просторійший варіант до ч. 8, 9.
12. Чикай, чикай, підиш ще й ти вуши їсти. (Жидач.)
Грозять чоловікови, що попаде ся до арешту.
- Челядина.** 1. Добра челядина як стане, то мов слуп. (Сап.)
Жартують із такого слуги, що любить постояти без діла.
2. Лиш дві челядині були добрі, та одна умерла, а друга дес пропала, шо ни мож найти. (Кольб.)
„Челядина“ в покутськїм говорі значить жінка.
3. У челядини довгий волос, а короткий розум. (Кольб.)
Челядина — значіне як висше, пор. т. I, Баба 72 і т. II, Жінка 103.
- Чемний.** 1. Чемний — як спит, то їсти ни просит. (Кольб.)
Кепкують із нечемного, ненаситного чоловіка. Пор. Adalb. Poczsiwy 7; Bzoz: Poczsiwy 1.
- Чепець.** 1. В чіпци сї вродив, а на посторонку згибе. (Іль.) ...на стричку... (Лучак.)
Народне віруванє, що хлопець, який уродить ся в чіпци, буде в жатю щасливим. Пор. Zátur. XII, 92.
2. В чіпци сї родив. (Карл.)
Говорять про щасливого чоловіка. Пор. Даль I, 53; Нос. ст. 278; Adalb. Urodzić się 19; Čelak. 615; Zátur. XII, 92.
3. У чіпци родив сї, а на посторонку згинув. (Жидач.)
Говорять про чоловіка, що змарнував своє життєве щастє.
4. Я му дала на чепець, а він купив ситко. (Наг.) ...крайку. (Наг.)
Жартує жінка із чоловіка, що купив не те, чого їй було треба. Приказка взята із співанки:
- Я му дала на чепець, а він купив ситко;
Я му дала на конець, а він захав вшитко.
Я му дала на чепець, а він купив крайку;
Я му дала на стрібунок, а він зробив ляльку.
Я му дала на стрібунок, аби стрібувати;
А він мені таке зробив, що би колисати.

Чепити ся. 1. Чепив ся, як рак леду. (Карл.)

Чіпає ся там, де нема чого чепити ся.

Червак. 1. І червак трепіцкає сі, як го сі настолочит. (Кольб.)

І найслабший чоловік жалує ся і спротивляє ся, коли йому кривду роблять.

2. Наступи і червака, то мече ся. (Гнідк.)

Варіант до попер. ч. Значіне: не треба і найслабшому робити кривди.

3. Не той червак страшний, що я його з'їм, а той, що мене з'їсть. (Котуз.)

Говорить чоловік, коли йому трафить ся в яблуком чи в чим иншим з'їсти червака, властиво гусільницю. Пор. Хробак ч. 10; Adalb. Robak 7.

4. Ни тото черваки, шо ми їх їмо, але тото, шо нас будут їсти. (Кольб.)

Варіант до попер. ч.

5. Трафіло ся черваку раз на віку, тай то не по людськи. (Пужн.)

Трафіло ся бідному чоловікови щастє, та він не зумів із нього скористати.

Червінка. 1. Різала би ті червінка! (Наг.)

Прокляте. Червінка — кровава дізентерія, срачка.

2. Червінка би ті стругала! (Наг.)

Прокляте. Варіант до попер. ч. Така хороба швидко обезсилує, зістругує людське тіло, бо позбавляє його крови і може іноді бути смертельною.

Червонець. 1. Червонець маленький, але важненький. (Гнідк.)

Малий чоловік може нераз бути ліпший і ціннійший, ніж великий.

Червоний. 1. Червона як ружі. (Наг.)

Говорять про румяну дівку або жінку.

2. Червоне лице в серце пече. (Гнідк.)

Чоловік склівний закохати ся в румянолицю жінку.

3. Червоний Іван у мене ночував. (Лол.)

Говорить дівка про свою місячку. Пор. Слав. I, 210.

4. Червоний як дідько в ягодах. (Ворохта)

Глузують із рудого чоловіка.

5. Червоний як кат, як огонь, як кармазин. (Наг.)

Говорять про червонолицого чоловіка. Такі чоловіки мають звичайно натуру висисати инших людей. Пор. Adalb. Czerwonu 1.

6. Чирвоний як рак. (Жидач.)

Говорять про червонолицого чоловіка. Пор. Слав. II, 205; Adalb. Czerwonu 1.

7. Червоний як цвик. (Наг.)

Говорять про червонолицого чоловіка. Цвик, по польськи *świłła*, цвікловий, червоний бурак, по німецьки *Zwickelrübe*.

8. Чирвоніщий від чирвоних. (Жидач.)

Говорять про щось дуже червоне.

9. Що червоне, то красне; що солодке, то добре. (Ільк., Петр.) ...та не квасне. (Петр.)

Характеризують типовий руський смак. Пор. Adalb. Czerwone 1.

Червоніти. 1. Почервонів як упир. (Сор.)

Говорять про чоловіка, що бувши блідий нараз починає червоніти. Пор. Adalb. Czerwonu 5; Čelak. 495.

2. Червоніє як вишні. (Наг.)

Говорять про дівку, що починає румяніти ся доходячи до літ.

Черевик. 1. Дали міні черевик, я на того не навик. (Наг.)

Примовляв селянський парубок відібраний до війська.

2. Нема черевиків, нема й екзицирки. (Лучак.)

Говорив вояк, що не доставши черевиків не хотів іти на муштру.

Череве. 1. Волит ся череве сказити, як має ся страва лишити. (Загоч.)

Говорить негайсний чоловік, що не може відірвати ся від страви, поки не доїсть усе до решти.

2. Волит череве тріснути, як має страва скиснути. (Мшан.)

Варіант до попер. ч.

3. І черева чим будь не здурити. (Ком.)

В голодних роках пробували люди наїдати ся лободою, гірчицею або хлібом із муки, мішаної з тертою березовою корою, але такі наїдки ніколи не могли наситити чоловіка. Пор. Adalb. Żołądek 2; Čelak. 188.

4. Коби череве повне, а там ни дбає. (Тухля)

Говорить легкодухий чоловік, що любить добре наїсти ся, не дбаючи про те, яку службу має за те робити.

5. На череве боліти. (Наг.)

Говорять про червону болізню, різачку або срачку.

6. На череве робити. (Наг.)

Робити лише на те, аби наїсти ся до сита. Пор. Wand. I, Bauch 85.

7. Не сите череве їсти просит. (Наг.)

Череве починає боліти і гуркотіти, коли зголодніє. Пор. E. Rot. 382, 417.

8. Оби му ще таке череве уросло, то я за ним не піду. (Тухля)

Говорить дівка про череватого жениха.

9. Паскудному череву і пироги шкодят. (Терн.)

Лихому чоловікови нічим не догодиш. Пор. Нос. ст. 428.

10. Таке череве випас, як кадовб, як вацьок, як бодню. (Наг.)

Говорять про череватого чоловіка.

11. Череве тріщит, а душень їсти пищит. (Яс. С.)

Говорять про багатого, а лихого чоловіка, що жив людською кривдою.

12. Череве як бубен. (Наг.)

Говорять про сите череве, особливо у малої дитини. Пор. Wand. III, Leib 124.

13. Череву служит. (Наг.)

Робить усе тільки для того, щоб добре наїсти ся. Пор. Wand. I, Bauch 147.

14. Я би про череве був попом, тільки що в голові розуму дасть Біг. (Цен.)

Говорив багатий, череватий, але неписьменний чоловік.

Черемош. 1. Черемош там на пійть Гуцулів глібокій. (Жабє)

Говорив Гуцул про глибоке місце в Черемоши. „На пять Гуцулів“ в значіню „на пять хлопа“, а се в значіню: на 5 сяжнів. Відгук первісної міри, де ріст нормального чоловіка був одиницею довготи, сяжнем.

Черпаха. 1. Лізе як черпаха. (Льв.)

Говорять про чоловіка, що йде дуже помалу.

2. Наїсть ся черпах, тай хоче му ся музики. (Жуків)

Жартують із бідного чоловіка, що в переднівку мусить жити самими черпахами, які варять і додають до їх мяса кукурузяної або гречаної муки. В селах бережанського пов., що лежать над великими ставами, бережанським і урманським, перед кожною хатою видно купи поломаних черепків із великих ставових мушель, які виловлюють у ставах і вживають на страву.

Чернець. 1. Згубив чернець кlobук, не смутив ся; знайшов, не радував ся. (Петр.)

Чернець звичайно незадоволений своїм чернечим станом.

2. Не кождий чернець, що кlobук має. (Гнідк.)

Кравець, що робить кlobуки, все таки не чернець.

3. Не кождому черцю ігуменом бути. (Гнідк.)

Не кождий чоловік може бути старшиною чи то в селі, чи в громаді.

4. Чернець: виїв кашу, розбив горнець. (Гнідк.)

Мудроване до слова „чернець“.

Чесати. 1. Вичесав го против волось. (Наг.)

Зробив йому прикрість, виганьбив його.

2. До сім літ чеши, по сімох літах стережи, ще заплати кому, щоб взяв лиху з дому. (Ільк.)

Говорять про дівку відданицю, що до 20 року свого життя здужала порядно наприкрити ся родичам.

3. Збулам ся чесати, коби ще не вмивати. (Гнідк.)

Говорять жінка полисівши.

4. Розчеши тоту стріху, не ходи як дивовище людське! (Наг.)

Говорять про розстрапаного чоловіка, у якого волосе стирчить як стріха, розбурхана вітром.

5. Таким ся рогом чеши, яким дістанеш. (Мінч., Петр.) ...яким можеш. (Залісе)

Гребені від найдавніших часів робили з рогів або з кстий. Пор. Гильф. 991.

6. Чеше босоніж. (Наг.) ...босими ногами. (Наг.)

Чеше замісь іде.

7. Чеше му сі язик. (Наг.)

В значіню свербить його язик, кортить його щось сказати.

8. Чеше під шерсть. (Сор.)

Говорить правду в очи, лаєть ся.

9. Чеше пішки. (Наг.)

Замісь: іде пішки.

10. Чеше як мачоха. (Сор.)

Драпає гребенем, робить прикрість.

11. Чеши дідька з рідка, аби гладкий був. (Явор.)

Потурай лихому чоловікови, щоб його не дразнити.

12. Чеши дідька з рідка, бо теплий. (Ільк.)

Менше докладний варіант до поперед. ч.

13. Чеси ділька в рідка, бо як покращеш, то певно заплачеш. (Коб.)
Докладніший варіант до ч. 11. „Покращеш“ походить від німецького kratzen — дряпати, тут у значіню: „подразниш“.

14. Чешут сі язиками. (Наг.)
Забавляють ся пльотками та обмовами.

Чесний. 1. Будь чесний, буде й тобі честь. (Дрог.)
Правило житевої звичайности. Чесний тут у значіню: такий, що вміє иншим честь віддати.

2. Самі чесні, а сокира згубла. (Наг.)
Говорять, коли між чесними людьми стала ся якась паскудна справа.

3. Чесному всюда чесно, і у рові. (Жидач.)
Кепкують із порядного господаря, що впивши ся заснув у рові.

Чесний Хрест. 1. На Чесного Хреста гадь ховає ся. (Онишківці)
Народне віруванє. Свято Воздвиженія Чесного Хреста припадає д. 14 вересня ст. ст.

2. На Чесного Хреста не годит сі, аби колопні в воді мокли. (Наг.)
Народне віруванє.

3. На Чесного Хреста не йди на губи. (Онишк.)
Бо боять ся побачити гадюку. Вірять, що того дня гадюки ховають ся, а яка не заховаєть ся в той день, то вже й не трафить до зимової схованки і її вбють.

Чесник. 1. Не їдж чеснику, тай не будеш ним вонити. (Гнілк.)
Від чеснику смердить досить довго із рота.

2. Хто чіснику не їв, від того не смердит. (Городен.)
Варіант до-попер. ч. Пор. Wand. V, Zwiebel 15; Adalb. Czosnek 3.

3. Чесник дітвині під язиком! (Наг.)
Примовляє мати, коли хто при малій дитині згадає про жабу або щось инше нечисте.

4. Чесник каже чоловікови: „Не лупи мене до живого, то я ті збавю від усього злого.“ (Наг.)
Народне віруванє, що чеснок треба їсти не луплячи його з твердої шкіри, а тільки випльовуючи її. Старі люди іноді й тепер кусають чеснок нетереблений, витискаючи зубами м'яке ядро із твердої лупшини.

5. Чесник — руське сало. (Наг.)
Його вживають їдючи сухий хліб для побудженя слини і заострення смаку.

6. Чеснок повідат: „Не лупи мене до живого, бо я помагаю од много злого.“ (Б. ВЛ.)
Бойківський варіант до ч. 4.

7. Чия душа часнику не їла, не буде смерділа. (Ільк.)
Варіант до ч. 1. Пор. Даль I, 207.

Чесно. 1. Хто собі чесно поступає, тому й люде честь вода. (Бергом.)
Правило житевої чемности.

Честувати. 1. Чесгуй сі, коли ті люде честують. (Кольб.)
Значіне двояке: честувати — мати честь, і гостити ся, звичайно якимосьна-поем і закускою.

Честь. 1. За багато чести! (Кольб.)

Іронічно, коли хтось робить комусь нечесть.

2. Кожному честь мила. (Кольб.)

Кожний дбає про її збережене. Пор. співанку:

Ой казала приходити, тай не виходила.

Ци знаєте, добрі люде, кожному честь мила. (Наг.)

3. Кому честь, тому й хвала. (Ільк.)

Бути чесним чоловіком похвальна річ. Пор. Adalb. Cześć 6.

4. Май честь, коли не хочеш, аби ті спіткала нечесть. (Наг.)

Кожний повинен шанувати свою честь і не наступати на честь інших.

5. Ни має чести, як пес середі. (Кольб.)

Кепкують із нечесного чоловіка.

6. Ні в честь, ні в славу. (Лол.)

Говорять про нечесне діло.

7. Так не положит на мене чести, що на безрогу. (Дид.)

Жалувала ся жінка на чоловіка, що ганьбив і безчестив її.

8. Честь Богу, хвала, що сі душы напхала. (Наг.)

Говорять устаючи від обіду або вечері. Пор. Wand. II, Gott 2580.

9. Честь, кому честь. (Наг.)

Честь віддають, кому вона належить ся.

10. Честь честю, але ніс засмарканий. (Наг.)

Жартують із засмарканої дитини, обтираючи їй ніс.

11. Яка честь, така подяка. (Гнідк.)

Хто кому віддасть почесть, має подяку. Пор. Adalb. Cześć 5.

Четвер. 1. Четвер — поцюлюй бабу тепер. (Наг.)

Мудроване.

Чигати. 1. Чигає, як каня на дощ. (Ільк., Мінч.)

Чигає тут у значіню чекає. Пор. т. II, Каня 1 і висше Чегати 10.

2. Чигає, як чорт на добру душу. (Льв.)

По народньому віруваню чорт наводить на добрих людей покуси, щоб довести їх до злих діл і опанувати їх душі. Пор. Čelak. 555; Adalb. Czato-waś 1.

Чин. 1. Чин чина почитає. (Гнідк.)

Приповідка взята з російського: урядник шанує урядника, титулований чоловік шанує титулованого.

Чинити. 1. Не чини другому, що тобі не мило. (Льв.)

Основне правило християнської моралі. Пор. E. Rot. 437; Нос. Доповн. 113; Даль I, 166; Тимош. 236; Adalb. Czynieć 9.

Чинити ся. 1. Він чинить ся май розумнійшим від мене. (Богородч.)

„Він чинить ся“ в значіню: йому здає ся або він удає. „Май“, румунський дієприкметник від латинського majus, більше, але без того значіння.

Чир. 1. На піснім чирі виріс. (Наг.)

Говорять про бідного чоловіка.

2. Нехай буде еден чир, аби токмо мир. (Петр.)

Нехай чоловік живе і в бідности, аби тільки в злагоді з иншими.

3. Чир з прикурором. (Наг.)

Говорять про прикурений, придимлений чир.

4. Що лінше, ци чир, ци затирка? (Увят.)

Жартливе питанє, бо чир і затирка виходять на одно. Старий Стапак звичайно толкував, що руське „чир“ треба толкувати польським „zasierka“.

Чирок. 1. Хоть чирок рідойкий, коли милий солодойкий. (Мшан.)

Хоть у біднім стані, але при обопільній любови подружє може жити щасливо.

Число. 1. Тое не в числі. (Лев.) То... (Ільк.)

Се не входить в рахубу.

Чистий. 1. Такий чистий, як застола. (Наг.)

Застола — шкіряний запяток чи то в чоботі, чи в ходаці, на яким звичайно лишаєть ся найбільше болота. Говорять про нечистого, нехарного, або образово про неморального чоловіка.

2. Хоть бись був чистий як лід, а білий як сніг, то тя обмовлять від голови до ніг. (Ільк.)

І найліпший чоловік не уйде обмови.

3. Чиста як роса. (Наг.)

Говорять про слюзу. Пор. Adalb. Czysty 1.

3. Чистий як бурштин. (Льв.)

Говорять удвоєм значіно: чистий, або іронічно — голий, незасібний, немаючий. Пор. Adalb. Czysty 1.

4. Чистий як кришталь. (Льв.)

Говорять про чоловіка, якому не можна дати жадної дотави, праведного і характерного. Пор. Adalb. Czysty 1.

6. Чистий як слюза. (Наг.)

Говорять про чистий, безбарвний плин, але також образово про чесного, бездотавного чоловіка. Пор. Adalb. Czysty 1.

7. Чистому все чисто. (Льв.)

У кого душа чиста від сказ, той і найсквернійші річи вміє бачити і висловити чисто і ясно. Пор. Даль I, 126.

Чистити. 1. Кал калом чистити. (Гніцк.)

Іронічно: брудну річ чистити ще бруднійшою.

Читальник. 1. Небіжчик дуже добрий читальник був: ніхто так апостола не прочитав, як він. (Котув.)

Говорили про покійного, письменного чоловіка.

Читати. 1. Вичитав му, як по книжці. (Наг.)

Виговорив йому всю правду або вилаяв. Пор. Слав II, 206.

2. Хто не читав Гудри, той не буде мудрий. (Бар.)

Ся приповідка скомпонована, здаєть ся, самим Барончем. (Кс. Sadok Barącz, Bajki, fraszki, podania, przysłowia i pieśni na Ruś, Lw w 1886, wyd. drugie, st. 257). Автор поясняє в скобках, що Гудра був „sławny kaznodzieja“, одначе про такого проповідника ані в руськім, ані в польськім письменстві не відомо. Вже сама форма „tudry“ римована до „Hudry“ вказує на ненародне походженє приказки.

3. Чи вмієш читати? — Від дошки до дошки не знаю ані трошки. (Терноп.)

Приповідають про неграмотного чоловіка.

4. Читаю, читаю, на полицю складаю. (Бібр.)

Кепкують неписьменні з письменного, що прочитавши троха з книжки, кладе її на полицю.

Чільний. 1. На чільнім місці посадити. (Наг.)

На першій, почесній місці.

2. Чільне зерно. (Наг.)

Чільне зерно або чоло називає ся те зерно, що при віяню відпадає найдалше на перед.

3. Чільний чоловік. (Наг.)

Говорять иноді в згіднім значіню: чоловік без чести, без сорому, „bezczelny“.

Чільце. 1. Чільце на пивце, а послідець на хлібець. (Доброс.)

Чільце — чільний татунок збіжа, те найкрасше зерно, яке при віяню вилітає найдалше і буває найчистіше.

Чіп. 1. Ти мене за چیп, а я тебе за воронку. (Ільк.)

Говорить парубок до дівки.

Чіпати ся. 1. Чіпає сї як смола. (Наг.)

Говорять про напасливого чоловіка. Пор. Adalb. Szeriać się 2.

2. Чіпає ся, як п'яний плота. (Будз.)

Говорять про такого, що без ніякої рації шукає собі напасти.

3. Чіпай сї до того, що у болоті сидит. (Жидач.)

Відпекують ся від напасника. „Той, що в болоті сидить“ у значіню злого духа.

Чіпма. 1. Чіпма бере сї до мене. (Кос.)

Чіпма бере ся — чіпає ся, напастує мене.

Чміль. 1. Гудит, як чміль по кропиві. (Петр.) ...джміль у.. (Город.)

Говорять про п'яного чоловіка, що йде з коршми гудучи, т. є. або приспівуючи або буркотючи щось під носом.

Чобіт. 1. В свої чоботи хоче го взути. (Ільк.)

Образово в значіню: хоче його одурити, довести до втрати. Пор. Adalb. But 12.

2. В чоботях її чоловік умер. (Ільк.)

Не мала чоловіка, покритка.

3. В чоботях ходить, а босі сліди робить. (Ільк.)

Кепкують із чоловіка, що ходить у подертих чоботах. Пор. Даль II, 260; Дик. 393; Adalb. But 18.

4. І червоні чоботи мулять. (Ільк.)

Червоні чоботи носили тільки богатші люди. Значіне приказки: і в богатім стані долягають чоловікови різні прикрости.

5. Коби мя гриз чобіт, то би не жаль, а то хоодак, тай ще не так. (Ільк.)

Примовляє чоловік, коли його напастує якийсь негідний чоловік.

6. Кождий знає, де го чобіт долягає. (Гнідк.) ...глодже. (Наг.)

Кождий сам найліпше знає свої прикрости. Пор. Libl. 118.

7. Має чоботи в тої самої шкіри, що й на сраці. (Льв.)

Жартують із босого чоловіка.

8. Перше коло чобіт ходив, а теперка не знає, як в них ступати. (Ільк.)
Говорили про чоловіка, що за молоду чистив панські чоботи, а пізніше за-
богатівши ходив гордо в своїх власних чоботах.
9. Такі чоботи широкі, що би в них з пена вскочити можна. (Наг.)
Говорять про чоботи з широкими холявами.
10. У тебе кілька чобіт, як у жида бизрогів. (Жид.)
Договорюють такому, що ходить у підраних чоботах, а хвалить ся, що має
ще й другі.
11. Чобіт шукає чобота, черевик черевика, а ходак ходака. (Жидач.)
Кожий стан шукає рівного собі.
12. Чоботи на мені ни робет, іно я на них, то на що їх шізувати.
(Жидач.)
У чоботях іде чоловік по болоті і по каміню, щоб зашанувати ноги.
13. Чоботи на нитку, а гроші в калитку. (Наг.)
Говорять про шевця, що носить чоботи на продаж, насильні на шпигаті.
14. Як в чоботі ни зафачу, то в постолі ни утрачу. (Кольб.)
„Зафатити“ тут у значіню: заробити.
15. Якись ни одну пару чобіт сходив, цім вас до купи злучив. (Жидач.)
„Якийсь“ тут значіню дідька, чорта. Говорять про дібрану пару. Пор. т I,
Дідько ч. 104.
16. Як чобіт нема, не йди в танець. (Береж.)
Босому йти в танець не яло ся.
- Човно.** 1. В єднім човні везем ся. (Гнідк.)
Образово: однакова наша доля або скрута.
- Чоло.** 1. Вмий чоло, а дасть Біг чого. (Кукиз.)
Примовляють рано перед умиванем, обовязковим у щоденнім селянськім житю.
2. Нікому на чолі не написано, що він. (Ільк.)
З першого виду не можна пізнати вдачі чоловіка. Пор. Мука 2270.
3. Промий чоло, чи не дасть Біг чого. (Ільк.)
Варіант до ч. 1.
4. Саме чоло. (Гнідк.)
Говорять про чільне зерно або про громадське начальство.
5. Тре умити чоло, чи не дасть Бог чого. (Луч.) Промиваймо... ци...
(Наг.)
Варіанти до ч. 1, 3.
6. Чоло захмурити. (Гнідк.)
Насупити ся.
- Чоловік.** 1. Аби-сте знали, що як чоловікови добре йде, то він тогди
і тьижкий, ноги го больи, і нічо він не смакує їсти ані пити. Але
як троху прибідує, то такий лехкий! (Кол.)
Рефлексія з житевої практики.
2. Аби чоловіка пізнати, треба з ним горнець соли заїсти. (Наг.)
Пізнати чоловіка дуже не легке діло, вимагає довшої знайомости. Пор. Даль
I, 373; Adalb. Człowiek 2; Čelak. 320.

3. Аби чоловік сьвіттий був, то би меже вами не витримав. (Наг.)
Говорять про неспокійну громаду або родину.
4. Аби чоловік як ворона, то велика оборона. (Город.)
Говорить жінка про свого мужа.
5. Аво, узріли чоловіка на штирох ногах. (Жидач.)
Як прийде до села чужий чоловік і на нього зглядають ся.
6. Біда такий чоловік, ні в колиску, ні під бік: в колиску сі не влязит,
під боком сі кумосит. (Старі Богор.)
Говорить жінка про малого, горбатого чоловіка.
7. Бодай чоловік не їв, як нема що! (Лім.)
Жартливе прокляте голодного чоловіка.
8. Бувалий чоловік, бував за столом і під столом. (Наг.)
Зазнавав чести і нечести.
9. Вважый, чоловіче, бо небо на тебе впаде. (Ком.)
Говорять такому, що робить иншому кривду.
10. Горішньинський чоловік, а долішньинський пес, то си браті. (Наг.)
Кепкують долішняни із горішнян. Долішний кінець села у Нагуевичах лежить на схід від горішнього.
11. Давай чьоловіче свої боки, няй їдят сороки. (Ю. Км.)
Піддавай ся під усяку напасть.
12. Де чоловік старий, а жінка молода, там рідка згода. (Наг.)
Де муж старий, а молода жінка, там подруже недібране. Пор. т. II, Муж 2.
Пор. Wand. V, Weib 464.
13. Для чоловіка буде, для другого буде, і ще до гробу сі лишит. (Льв.)
Говорять про жіночий половий орган.
14. Добрий чоловік дурневи брат. (Іванівці К.)
Варіант до т. II, Добрий ч. 25.
15. Знівощів чоловік на ніц. (Наг.)
Говорить про себе схорований або збіднілий чоловік.
16. Коби чоловік знав, де си ногу зломит, то би того місце на десіть миль обходив. (Наг.)
Як би знав наперед своє нещасте, то би старав ся його обминути.
17. Кождий чоловік має свою звізду. (Котуз.)
Народне віруванє у фаталізм людського життя.
18. Коли чоловік сивіє, тогди шаліє. (Петр.)
Старіючи чоловік іноді дуріє.
19. Лепський чоловік був, дай му Боже легко души! (Яс. С.)
Згадують про помершого, доброго чоловіка.
20. Лихий чоловік гірш дідька, бо від дідька пережегнай сі, то ті сі відчепит, а лихий чоловік хоць крижем лежи, то сі не відчепит.
(Щирець)
Рефлексія з житевої практики. Пор. Wand. IV, Teufel 79; Adalb. Człowiek 145.
21. Не все так буває, як чоловік думає. (Замул.)

Людські наміри рідко коли сповняють ся так, як були задумані. Пор. Adalb. Człowiek 112.

22. Не втіє чоловік від колачьи, але від мечьи. (Наг.) ...бичьи. (Кривср.)
Не втікає від добра, тільки від лиха.
23. Не злий чоловік: серце добре, но голова лиха. (Сап.)
Говорять про добродушного, але малоумного чоловіка.
24. Не має чоловіка і за ствір божий. (Борис.) ...за боже сотворіши.
(Наг.)
Говорять про такого, що ганьбить, зневажає чоловіка.
25. Нема ліпшого чоловіка над мене; нема гіршого пса над мене. (Ільк.)
Говорив чоловік, що вмів бути добрим для добрих, а лихим для лихих.
26. Не так чоловік рознесе мішком, як жінка горшком. (Луч.)
Жінка в господарстві витрачує звичайно більше як муж, бо вона мусить годувати всю родину. Пор. Даль I, 462.
26. О, то світовий чоловік. (Наг.)
Говорять про бувалого чоловіка, що бував багато по світі.
28. Перший чоловік то повісмо, а другий то миканка, а третій то ключи; а як би се віддала за четвертого, то ни варт і за тирміте.
(Пужн.)
Говорить жінка, що мала кількох чоловіків. Пор. Етн. Зб. VI, 22.
29. Пішов чоловік до Вериня, а там біда розмелена. (Мик. н. Дн.)
Верине, село коло Миколаєва. Мудроване.
30. Поки чоловік здоров, то здоровийи не шьинує. (Наг.)
Тільки слабість учить чоловіка шанувати здоровля.
31. Поник чоловік, так що лиш мощі стали. (Берез.)
Говорять про схорованого чоловіка.
32. Походить на чоловіка. (Гнідк.)
Говорять про незвичайного каліку, що ледви подібний до звичайного чоловіка.
33. Раз чоловік молодий. (Льв.)
Молодість минає скоро і не вертає. Пор. Wand. II, Jung 49.
34. Скажіт сами, чи я свого чоловіка не люблю? Наймитови як змію голову в неділю, то знов аж у неділю, а чоловікови то на Різдво, то на Великдень, то на Різдво, то на Великдень. (Коб.)
Жартливо приповідають про жінку, що любила наймита, а не любила чоловіка.
35. Слабої голови чоловік. (Наг.)
Говорять про такого чоловіка, що як випе чарку, дві, то вже паний.
36. Там уже чоловік буде г'араса скакати, що-м сї так забавила. (Наг.)
Говорила жінка, забавивши ся десь поза домом і боячи ся сердитости чоловіка.
37. Тогди чоловік гордіє, коли му ся добре діє. (Гнідк.)
Рефлексія із житєвої практики.
38. То чоловік людьиний. (Наг.)
Говорять про приятного, згідливого чоловіка.
39. То чоловік на два дишлі. (Гнідк.)
Говорять про дволичного, фальшивого чоловіка.

40. То чоловік незасідущий. (Наг.)
Такий, що не заведбає ніякого свого діла.
41. То чоловік смола. (Гнідк.)
Говорять про такого, що чіпає ся кожного без потреби.
42. То чоловік як мур. (Гнідк.)
Говорять про сильного, добре збудованого чоловіка.
43. Хоть чоловік як ворона, прещінь жінці оборона. (Луч.)
Варіант до ч. 4. Пор. Даль I, 463.
44. Хоть чоловік як жаба, а все дужший як баба. (Лучак.)
Народній погляд на висшість чоловіка над жінкою.
45. Ци єдно то собі чоловік гадає! (Наг.)
Сяує всякі пляни, а воно виходить інакше.
46. Чьовек тільки квопоту має, то мусит випіти. (Лемк.)
Примовляв лемківський вїйт випиваючи.
47. Чоловіка за язык, а вола за рїг. (Ворохта)
Scil. ведуть. Чоловіка ведуть, переконують словами.
48. Чоловік без людськости. (Голоб.)
Говорять про нелюдяного чоловіка, що не знає товариських звичаїв.
49. Чоловік божий, але душы в нїм дїдьча. (Наг.)
Говорять про лукавого чоловіка, що удає святого та божого.
50. Чоловік їде, але ся не верне. (Гнідк.)
Говорять про брехуна, на яким його брехні мстять ся.
51. Чоловік вчит ся ціле житє, а дурний умре. (Тростянець)
Всіх розумів він ніколи не поїсть Пор. Adalb. Człowiek 20.
52. Чоловік гордіє, коли му ся добре діє. (Ільк.)
Він перестає розуміти своє відношенє до инших і погорджує ними. Пор. Adalb. Człowiek 14.
53. Чоловік гордіє, поки ся єму добре діє. (Заставці)
Варіант до попер. ч.
54. Чоловік давної верстви. (Гнідк.)
Старий чоловік, що держить ся старих звичаїв.
55. Чоловік жиє як муха, а всере сі як віл. (Цен.)
Кешкують із такого, що вдає хорого, а їсть богато.
56. Чоловік жінку і в короля з під поли взяти може. (Дар.)
Він перший має на неї право.
57. Чоловік за батїг, а жінка за пирїг. (Ільк.)
Характеризують звичайний порядок селянського господарства, в яким чоловік займає ся звичайно скотиною, а жінка кужнею.
58. Чоловік з Устрік, голова з Бандрова, а ноги з Берєгів. (Мшан.)
Говорять про бездомного бурлаку. (М. Зубрицький).
59. Чоловік з Устрік, голова з Бандрова, ноги з Нанови. (Устр.)
Зв'язаний ряд мудровань.
60. Чоловік і жінка, то одна спілка. (Луч.)
Се найстарша детална спілка.

61. Чоловік і найліпший як єї напе, то й до нічого! (Сілець)
У п'янім стані і зайліпший чоловік наробить дурниць.
62. Чоловік мило, п'єс десять. (Льв.)
Говорять ловці.
63. Чоловік мислить, а Біг рядить. (Ільк.)
Наміри чоловіка не все сповняють ся, бо ними кермує висша сила. Пор. Adalb. Bóg 102, 107; Zátur. I, 12; Čelak. 13.
64. Чоловік місце криєт, а не місце чоловіка. (Наг.)
На кождім місці добрий чоловік зробить добро, а лихий зло. Пор. Гильф. 3442.
65. Чоловік на світі, як банька на воді. (Ільк., Мінч., Петр.)
Жите людське зглядно коротке і минуце.
66. Чоловік не ангел, аби не согрішив, і не чорт, аби не покутував.
(Ільк.)
Чоловік грішнить і покутує в своїм житю. Пор. Даль I, 370; Adalb. Człowiek 36; Zátur. XII, 6.
67. Чоловік не дасть ся лише раз з розуму звести. (Ільк.)
Кождого чоловіка не раз можна звести з розуму.
68. Чоловік не є собі ворогом. (Ільк.)
Кождий чоловік дбає поперед усього про себе. Пор. Adalb. Człowiek 44.
69. Чоловік не з каменя, ані з керви. (Наг.)
Він почувает біль і радість.
70. Чоловік не з соли, від дожджу єї не розтопит. (Наг.)
Говорить чоловік, якому доведеть ся промокнути на дощи.
71. Чоловік не Йван, випє тай поставит. (Наг.)
Говорить чоловік, що не соромьт ся випити чарку.
72. Чоловік не Йван, письма не знає: носом читає, писати наймає. (Тисьм.)
Говорить жартливо про себе неписьменний чоловік.
73. Чоловік не перебирає: у що видит, в того пхає. (Тисьм.)
Значіна неясне.
74. Чоловік не сьвятий, щоби не согрішив, а не чорт, щоби не покалв ся. (Дмитр.)
Варіант до ч. 66.
75. Чоловік не шукає погіршіньї, лише поліпшіньї. (Наг.)
Він на стілько розуміє ріжницю між добром і злом, що все шукає, де ліпше.
76. Чоловікови жінка не вмре, лише дітем мама. (М. Яцк.)
Бо чоловік знайдє собі другу жінку, а діти другої мами не дїждуть ся.
77. Чоловікови при білі й своя сорочка не мила. (Наг.)
В тяжкім горю йому все остогидне.
78. Чоловікови треба трохи хліба, трохи неба. (Мшан.)
Кождий мусить дбати не тільки про свою користь, але й про висші, духові інтереси.
79. Чоловік по смерти не йде з разу ні до пекла, ні до неба. Є такий кут, де всі чекають суду. (Панір.)
Народне віруване, основане на старожидівській традиції про т. зв. лімб, або середне місце між небом і пеклом.

80. Чоловік пропе вола, тай його слава, а жінка помело, тай вже їй сі не яло. (Яс. С.)
Жінці соромнійше бути паницею, як чоловікови.
81. Чоловік робит способом, не силов. (Кол.)
Людський розум повинаючись найрізніші способи, що помагають йому в різних його працях.
82. Чоловік робит, як той бик у ярмі. (Вел. Очи)
Говорить про себе робучий чоловік.
83. Чоловік сам собі не пан. (Наг.)
Він підлягає найрізнішим життєвим випадкам.
84. Чоловік сіє на щісливу партю. (Зазул.)
Сіє надіючи ся доброго врожаю.
85. Чоловік собі не ворог. (Наг.)
Варіант до ч. 68.
86. Чоловік спит, а Бог за нього дбає. (Наг.)
Говорять про щасливого чоловіка, якому добре веде ся в життю.
87. Чоловік спит, а душі хто знає куди літає. (Наг.)
Народне віруванє, що людська душа в часі сну може вийти з тіла і літати в далекі місця.
88. Чоловік старшій, як гроші. (Наг.)
В здоровім стані він заробить на гроші, а в немичнім стані йому гроші не допоможуть.
89. Чоловік стріляє, а Біг кулі носить. (Ільк.)
Людські наміри часто перебиває судьба. Пор. Schlei. Adalb. Bóg 70; Čelak. 13; Wurzbach 155.
90. Чоловік так, а Бог инак. (М. Гош.)
Чоловік думає так, а стане ся зовсім инакше. Пор. Adalb. Bóg 113; Čelak. 13.
91. Чоловік, то пес, а жінка, то кіт. (Ворохта)
Характеризують різницю чоловіком і жінкою: пес хоробрій, а кіт любить лащити ся.
92. Чоловік у людей прахтикує. (Снят.)
Від людей учить ся розуму.
93. Чоловік умирає і всього лиха ся збуває. (Залісе)
Смерть кінчить усі людські радости і турботи.
94. Чоловік у прикрости сам не знає, що мовити. (Мшан.)
В прикрім випадку не раз вимовить прикре слово.
95. Чоловік хоче перехрестити ся, тай око вибере. (Лучак.)
Говорять про незручного чоловіка.
96. Чоловік, хоць го до болячки прикладай. (Бор.)
Говорять про добродушного чоловіка.
97. Чоловік цілий свій вік розуму вчит ся, а дурнем умирає. (Тереб.)
Варіант до ч. 51.
98. Чоловік чоловіка потребує. (Наг.)
Кождий чоловік потребує людської помочи. На тим полягає суспільний устрій.
Пор. Wand. I, Bedürfen 1.

99. Чоловік що день, то мудрогенъ. (М. Гош.)
Кожний день вимагає нового зусилля людського розуму.
100. Чоловік як банька на воді: банька мик, а чоловік фік. (Бар.)
Говорять жартливо про скороминучість людського життя.
101. Чоловік як ворона, а жоні оборона; а мій великий як сьвіт, а слова з нього ніт. (Мшан.)
Говорила жінка про свого великого, а невимівного чоловіка. Пор. вище ч. 4, 43.
102. Чоловік як муха: нині живе, а завтра гние. (Ільк.)
Говорять про минучість людського життя.
103. Чоловік як на що ввикне. (Белз)
Людське життя складає ся в найбільшій частині з привичок.
104. Чоловік як не перемліє, то й їсти не хоче. (Корч.)
Голод заострює у чоловіка апетит.
105. Чоловік як спит, то росте. (Наг.)
Народне віруванє, основане на тім, що днем ходячи і роблячи чоловік буцім то тратить силу, отже не може рости.
106. Чоловіче, бій ся Бога: летит миска до порога! (Бел.)
Кричить жінка, в яку чоловік кидає від стола мискою, в якій вона подала не милу йому страву.
107. Чоловіче бісноватий, на що жінку продавати? (Наг.)
Жартують із чоловіка, що не може вижити зі своєю жінкою і рад би позбути ся її.
108. Чоловіче, журо моя! Лишила ся дьира моя; казав-єсь, що зашиєш, а ти умер тай лишиєш. (Тростянець)
Із заводження жінки по помершій чоловіці. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 195.
109. Чоловіче налиснику, біда твоя в намиснику. (Зазул.)
Говорять жартливо про чоловіка, що бідує зі своєю жінкою.
110. Чоловіче, потка втіче! Шьипку знимай, потку імай! (Наг.)
Мудрованє.
111. Чоловіче, чоловіче, пусти гівно, буде бічи! (Ворона)
Мудрованє.
112. Чьоловік ги муха, худоба ги роса. (ЮК.)
Худоба в народнім погляді так само, як роса, — ласка божа.
113. Шкода чоловіка, що за бідов жінка. (Орел.)
Жартливо жалкують чоловіка, при яким жінка бідує.
114. Щоби чоловік знав, що не знає, то би і мав, що не має. (Ільк.)
Бідність чоловіка не раз впливає з його недосвідомости і незнання людських відносин.
115. Що то за чоловік, що не бє жінки! (Сор.)
Жартують із такого чоловіка, що справді бє жінку.
116. Що той чоловік у Бога за звір, не знаємо. (Замул.)
Говорять про дивака або злого чоловіка.

117. Що чоловіка має спіткати на дорозі, то його не мине й на печі.
(Криве)
Народня віра в фаталізм людського життя.
118. Що чоловік у день гадає, то му сі й на сон набиває. (Наг.)
Народне віруване в те, що сни являють ся відбитком того, що чоловік переживає на яві. Часто одначе сни бувають символічні, що віщують чоловікови близшу або дальшу будучність.
119. Що чоловік найліпше любить, Бог того віднимат. (Ю. Км.)
Говорять родичі, коли їм умре люба дитина.
120. Як би чоловік знав, де ногу зломит, то би того місце на сто кроків обходив. (Наг.)
Чоловік не може знати, де його має спіткати нещастє.
121. Як би чоловік знав, що впаде, то би сів. (Лучак.)
Інший вислов тої самої думки, що в попереднім числі. Пор. Adalb. Człowiek 145.
122. Якіси невжити чвóвек. (Лемк.)
Говорять про нелюдяного, нетовариського чоловіка.
123. Як ся чоловік добре має, то й сусід буває. (Луч.)
У заможного чоловіка часто гостять сусіди.
124. Як ся чоловік спішит, то ся біда тішит. (Ком.)
Спішачи ся чоловік звичайно щось забуде або зробить не до ладу.
125. Як ся чоловік нещасливий вродит, нещасливий і вмре. (ЮК.)
Народня віра в фаталізм людського життя.
126. Як то є, як чоловік жінку бє? (Ст. Богор.)
Дивує ся песторонній чоловік, заставши господаря, що бє жінку.
127. Як чоловіка нес укусит, то й kota боїт ся. (Лім.)
Як чоловіка спіткає й більше нещастє, то він боїть ся й малого.
128. Як чоловік жінки не бє, то у неї утроба ростє. (Ільк.) ...гниє.
(Наг.) ...то в ній... (Луч.)
Народне віруване, що небита жінка псує ся. Пор. Wand. I, Frau 690.
129. Як чоловік іде попри тебе і кажи: „Слава Богу“, а шинки ни здіймає, то єст певно, що він Бога в серци ни має. (Жуків)
Народній погляд про важність здіймання шапки при привитаню.
130. Як чоловік пустит туск до себе, то могло би чоловіка таке нагріти, що тільки й віку його. (Жабє)
Із рефлексій селянина-арештанта, якого довго держали в тюрмі.
131. Як чоловік у церкві дримає, то сі робит скусоватий. (Берез.)
Народне віруване. Що значить „скусоватий“, не знаю.
132. Як чоловік захоче дуже їсти в хоробі, то на смерть. (ЮК.)
Звичайна обсервація про сухотників, що перед смертю хочуть богато їсти.
- Чорний. 1.** Видно чорне на білім, а біле на чорнім. (Сор.)
„Чорне на білім“ говорять образово про письмо, а що таке біле на чорнім — мені неясно.

2. Добрах чорний, як гавран. (Врхв. ВЛ.)
Лемківське порівняне. Допрах— до разу, зовсім.
 3. З чорного біле робити. (Наг.)
Образово говорять замість брехати, зле за добре видавати. Пор. Wand. V, Weiss 17; Тимош. 173; Adalb. Czarne 4.
 4. На чорнім хліб ся родить, а на білім що? (Ільк.) ...а на біле срати хольит. (Наг.)
„Чорне“ тут у значіню рілі, а „біле“ в значіню паперу, яким підтирають срагу. Пор. Libl. 85; Даль I, 379; Wand. I, Acker 8; Нос. ст. 349; Le Roux de L. I, 59; Bebel 138.
 5. Чорна би ти година була! (Наг.)
Прокляте.
 6. Чорна корова, а біле молоко дає. (Ільк.)
Очевидна житєва обсервація. Пор. Wand. II, Kuh 18; Čelak. 269; Даль II, 151, 245.
 7. Чорне як мак, а дідько знає як. (Миқ. н. Дн.)
Говорить неписьменний про письмо, якого не вміє прочитати.
 8. Чорний та темний би ти сьвіт був! (Гнідк.) ...рік... (Гнідк.)
Прокляте.
 9. Чорний як вуголь. (Наг.)
Порівняне. Вуголь — символ темноти. Пор. Слав. II, 205; Adalb. Czarny 14.
 10. Чорний як гавка, як гавран, як крук. (Наг.)
Звичайні порівняня. Пор. Adalb. Czarny 5, 8.
 11. Чорний як дідько. (Сор.)
Дідько в народній уяві все являєть ся чорним чоловіком. Пор. Adalb. Czarny 3.
 12. Чорний як мурин. (Льв.)
Звичайне порівняне. Муринів іноді показують народови у вандрівних циркових будах. Пор. Adalb. Czarny 10.
 13. Чорний як саджа. (Льв.)
Звичайне порівняне. Саджа — деревляний вуголь, що в виді тонкого порошку, змішаного з димом, осідає в комині. Пор. Adalb. Czarny 11.
 14. Чорний як смола. (Льв.)
Звичайне порівняне. Смола робить ся з тогож деревляного вугля, перетопленого з живицею шпилькових дерев. Пор. Adalb. Czarny 13.
 15. Чорний як Циган. (Наг.)
Цигани належать до орієнтальної, неарійської раси з дуже темною шкірою, спокревненої з індійськими Дравідами, передарійськими мешканцями Індії.
Пор. Слав. II, 205; Adalb. Czarny 2; Čelak. 473.
 16. Чорну долю мати. (Гнідк.)
Говорять у значіню: бідувати.
 17. Щоб тебе Чорний Бог убив! (Војс.)
Прокляте сумнівної вартости. Пор. Brzoz. Czarny Bóg 1.
- Чорнити. 1. Не вчорнит, не вбілит. (Луч.)**
Говорять про чоловіка, що не любить ані хвалити, ані ганити.

Чорніти. 1. Почорнів як вуголь. (Наг.)

Звичайне порівнянє.

2. Почорнів як головні. (Наг.)

Звичайне порівнянє. Головня — недопалений шматок дерева зі зугленим кінцем.

3. Почорнів як земљи сьвїята. (Наг.)

Чорна земля вважаєть ся найкрасшою землею для хліборобства, і тим вона свята, що родить найкрасший хліб.

Чорнобривий. 1. Ой Госпідку чорнобривий, будь же міні милостивий!

(Снят.)

Із жартливої жебрацької молитви.

2. Отто міні в головоньці, що не чорнобрива! (Бібр.)

Мені про се байдуже.

3. Що я зроблю, що я не чорнобривий? (Збар.)

Не великий клопіт, я тому не винен.

Чорноголовий. 1. Бувай вдорова, чорноголова! Руда, ходи сюда! (Галівка)

Прощаєть ся парубок із одною дівкою, а закликає иншу.

Чорно. 1. Чорно му в очох. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що тяжко сумує або бідує.

2. Чорно́ не. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що день у день напиває ся до п'яна.

Чорнокнижник. 1. О, я також чорнокнижник, бо вмю в чорну книжку зазирати. (Унят.)

Жартливо говорить парубок, що часто має полові зносини з дівками.

2. Чорнокнижник град снушат, хмары розганят, с хмарами гварит, має силу над ними. (Чр. ВЛ.)

Народне віруванє про чорнокнижників або жмарників.

Чорт. 1. А чорт би го захопив! (Наг.)

Народне прокляте.

2. А чорт його знає! (Льв.)

Я його не знаю, не знаю, що він думає, або що робить. Пор. Wand. IV, Teufel 1143.

3. А чорт його знає без поца! (Дар.)

Просторійший, жартливий варіант до поперед. ч.

4. Ба, який же чорт гречку розволочив? (Гнідк.)

Говорив чоловік, що забувши вечером заволочити посіану гречку почував у тій вірі, що заволочив її, а рано побачив незаволочену.

5. Бери чорте груш, а мене не руш! (Дар.)

Жартливо відпекують ся від напасника.

6. Бери чорте, що твоє! (Городен.)

Говорять, коли у чоловіка пропаде щось непотрібне, або вмире хтось ненависний. Пор. Wand. IV, Teufel 60.

7. Бойт сї, як чорт сьвїченої води. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що боїть ся чогось такого, чого звичайний чоловік не боїть ся. Пор. Wand. IV, Teufel 1482.

8. Взяв чорт батіг, най бере й пуджало. (Ільк.) ...бичиво. (Ільк.) ...бичівно. (Наг.)
Прокляте, коли чоловік згубить батіг і держить у руках голе пужало.
9. Взяв чорт кобилу, най бере й лоша. (Залісе)
По великій страті не жаль і меншої.
10. Взяв чорт коня, най бере й узду. (Кол.)
Варіант до попер. ч. Пор. Wand. IV, Teufel 571.
11. Взяв чорт як своє. (Ільк.)
Говорять про річ, яка пропала і якої не жаль.
12. Взъив чорт колиску, най бере й Івасъи. (Доброс.)
Думка подібна до ч. 9, 10, висловлена иншим порівнянем.
13. Взъив чорт сокиру, най бере й топорище. (Наг.)
Варіант до ч. 9, 10. Пор. Wand. IV, Teufel 574.
14. Від чорта не буде добра. (Ільк.) ...не чекай... (Наг.)
Чорт тут у значіню лихого чоловіка.
15. Він з чортом сват, з Богом за пані-брат. (Кобил.)
Говорять про побожного, а скупого богача.
16. Він і чорта в поле введе. (Наг.)
Говорять про хитрого, зрадливого чоловіка. В поле вивести — образowo в значіню ошукати. Пор. т. II, Поле 1; Wand. IV, Teufel 1077.
17. Він і чорта лисого не бойит сї. (Наг.)
Говорять про смілого чоловіка. Пор. Wand. IV, 1433.
18. Всюди коло церкви чорт каплицю ставит. (Гнідк.)
Де робить ся добро, там повстає покуса до злого.
19. Де чорт сам не може, там бабу пішле. (Петр.) ...не зможе... (Ільк.)
Пессімістичний погляд на жіночу злобу, гіршу від чортівської. Пор. Wand. I, Frau 722; V, Teufel 1056; Weib 305; Čelak. 309; Даль I, 440; Мука 1003; Слав. I, 224; II, 158; Нос. ст. 256; Le Roux de L. I, 9; Libl. 44; Wurzbach 66.
20. З вами і чорт ладу не дійде. (Наг.)
Говорить чоловік до сварливих, незгідних людей. Пор. Wand. IV, Teufel 1120.
21. З чортом зачинати. (Гнідк.)
Зачинати в лихий час, або з лихим наміром.
22. Іди до чорта! (Наг.)
Прокляте.
23. І чорт баби не пізнав. (Клекотів)
Натяк на відому анекдоту. Пор. Етн. 36. VI, 127.
24. І чорт Бога боїт ся, а зло творит. (Гнідк.)
Кепкують із богобойного, а при тім злочинного або нелюдного чоловіка.
25. І чорт Бога знає. (Наг.)
Докоряють чоловікови, що поступає несумлінно, немов би не мав Бога в серці.
Пор. Wand. IV, Teufel 252.
26. І чорт багато грошей має, а в болоті сидить. (Ільк.)
Народне віруванє про те, що деяким богачам чорти доносять гроші з болота.

27. І чорт знає, що гріх, а предці зло робит. (Гол.)
Для чорта нема різниці між добром і злом, знач. він по своєму не грішить.
28. І чорт не такий лихий, лиш го люде в зуби взяли. (Гнідк.)
Жартлива поговорка про те, що й чорт иноді робить людям добро, хоч загально має лиху славу.
29. І чортови треба баки світити. (Гнідк.)
Властиво: не треба його дразнити.
30. І чортови треба часом свічку запалити. (Ільк.) ...нераз ...засвѣтити. (Явор.)
Не раз і злomu чоловікови треба догодити. Пор. Wand. IV, Teufel 69, 662; Le Roux de L. I, 8; Čelak. 254.
31. Йди к чорту! (Льв.) ...до сто чортів! (Наг.)
Проклятя. Пор. Wand. IV, Teufel 1549; Faselius 6.
32. Кривий чорт найгірший. (Льв.)
Народне віруване про кривого, хромого чорта.
33. Леда чорт, тай страшит. (Гнідк.)
Говорять про чоловіка, що страшить інших по ночах.
34. Мало мі чорт не возьме. (Наг.)
Говорить чоловік маючи тяжку гризоту або сердячи ся дуже. Пор. Wand. IV, Teufel 1105.
35. Най би го чорт на глибоке не носив, то би був ся не втопив. (Ільк.)
Говорив жебрак про покійника, за якого жінка дала йому милостиню і про якого сказала йому, що втопив ся.
36. Не бій ся чорта, але злого чоловіка. (Ільк.)
Чорт як дух може чоловікови менше шкодити, як злий чоловік.
37. Не мало чорт ходаків сходов, заким їх позносив. (Ільк.)
Говорять про лиху компанію або про злочинне подружжя. Пор. т. I, Дідько 104.
38. Не такий чорт страшний, як го малюють. (Ільк.) ...як єго... (Петр.)
Чорта малюють звичайно чорною, по можности страшною почварою. Пор. Тимош. 319; Гильф. 1658; Čelak. 21; Нос. ст. 373; Wand. IV, Teufel 48, 234, 409, 539; Слав. I, 161; Adalb. Djabel 78.
39. Питав ся чорт баби: „Що люде о Бозі говорять?“ — „Славлять, величають“. — „А що о мені?“ — „Якось вас дуже на зуби взяли.“ (Ільк.)
Просторійший варіант до ч. 28, в формі народньої анекдоти.
40. Піде чортови під фіст. (Лучак.) ...під хвіст. (Бар.)
Пророкують лихому чоловікови, що пропаде з душею й тілом.
41. По чорті не надій ся добра. (Гнідк.)
Він лиха сила.
42. Причепив сї, як чорт до грішної душі. (Наг.)
Говорять про напасного чоловіка. Пор. Wand. IV, Teufel 1463.
43. Старої баби й чорт не хопит. (Дуліби)
Згідно говорять про лиху бабу, що живє дуже довго.

44. Тим то їх чорт бире, що поєдинце. (Терноп.)
Говорять про лихих людей. Пор. т. II, Лях 32.
45. Ти чорте дівий! (Будз.)
Лайка. Дівий — рідке, старе слово.
46. Того і чорт не потрафить. (Ільк.)
Говорять про проворного чоловіка, якому ніяка біда не може докучити.
47. То старий чорт. (Наг.)
Говорять про старого, хитрого чоловіка. Пор. Wand. IV, Teufel 1522.
48. Чим чорт не орав, сіяти не буде. (Дар.)
Значіне неясне, може таке: де чорт не напакостив, там і не знайде для себе ніякої поживи. Пор. Adalb. Szart 6.
49. Чому чорт Ляхів бере? Бо поєдинчі ходять. (Гол.)
Чи є таке народне віруване, що чорт справді хапає живих Ляхів, мені невідомо. Приповідка оснований на тім факті, що в руських селах польські заїди, які звичайно давали ся людям дуже в знаки, часто пропадали без сліду.
50. Чому чорт мудрий? Бо старий. (Ільк., Петр.)
Народне віруване. Народня фантазія уважає чорта мудрим, але тільки в дрібних річах. Пор. Слав. I, 187; Wand. IV. Teufel 237; Wurzbach 75.
51. Чорта звідж, коли хліба нема. (Наг.)
Говорить жінка чоловікови не можучи подати йому до обіду хліба.
52. Чорта хрести, а він кричит: „Пусти!“ (Наг.)
Чорт тут у значіню дурня. Пор. т. II, Дурний ч. 66; Даль II, 279; Тимош. 279; Сзм. 2576.
53. Чорт безцятій. (Збар.)
Народне віруване про те, що сотворений чортом вовк зараз кинув ся на нього і відкусив йому п'яту.
54. Чорт би сі тобов удавив! (Наг.)
Прокляте.
55. Чорт би ті взьив! (Наг.) ...вхопив! (Наг.) ...їмив! (Дорож.)
Варіант до ч. 1. Пор. Wand. IV, Teufel 1147.
56. Чорт боїт ся, а Бог не хоче. (Сіл. Б.)
Говорять про злого чоловіка, який не здав ся ні Богу ні чорту.
57. Чорт го не вхопит. (Наг.)
Він не пропаде.
58. „Чорте, де йдеш?“ — „Болото палити.“ — „Не буде горіти.“ —
„Добро мені пакість зробити.“ (Ільк.)
Характеризують охоту чортів робити людям пакість.
59. Чорте, на груш, тільки мене не ворущ. (Ільк.)
Варіант до ч. 5.
60. Чорт знає, який вік, най си хоть закурит чоловік. (Кнігинин)
Чоловік не знає, кільки його життя, і бажає скористати з нього, як може.
61. Чорт не плаче, коли чернець скаче. (Ільк.)
Навпаки він тішить ся, коли чернець грішить.

62. Чорт не спить, але людей зводить. (Ільк.)
Чорт як дух не спить ніколи, але завсіди спокушує людей. Пор. Le Roux de L. I, 9; Adalb. Czart 4.
63. Чорт ніколи не дрімає. (Городен.)
Варіант до попер. ч. Пор. Libl. 64.
64. Чортови душу запродав. (Наг.)
Говорять про злого, непоправного чоловіка. Пор. Нос. ст. 468.
65. Чорт своє, баба своє. (Гнідк.)
Говорять про вперту бабу, що все хоче поставити на своїм. Пор. Libl. 79; Adalb. Czart 5.
66. Чорт своє, шп своє. (Наг.)
Характеризують антитезу релігійності і безбожності. Пор. Čelak. 116; Adalb. Czart 5.
67. Чорт сім пар ходаків сховає, нім їх обоє де купи звів. (Городен.)
Варіант до ч. 37. Пор. Слав. I, 244; II, 144; Нос. ст. 369; Wand. IV, Teufel 147, 1101.
68. Чорт усе чортом буде. (Ільк.)
Лихий чоловік не подобріє ніколи.
69. Що чорт ухопит, того не пустит. (Наг.)
Говорять про злого чоловіка, що не перестає грішити пр. про п'яницю, що не перестає пити. Пор. Wand. IV, Teufel 142.
70. Якого чорта від мене хочеш? (Льв.)
Говорить сердито чоловік до чоловіка замість: „Чого від мене хочеш?“
71. Якого чорта ти дам? (Наг.)
Говорять сердито замість: не маю тобі що дати.
72. Як чорт влізе в очерет, в котру хоче дудку заграє. (Петр.)
Де чорт унадить ся, там не перестає робити пакости. Тема „Чорт в очереті“ взята з книжної легенди про Соломона, що заклепав тьму чортів у бочці. Пор. Памятки т. I, 292 і т. II, Очерет 2.
- Чортовець.** 1. Коли ти з Чортівцями, то сїдай з онтого кінця. (Матіївці)
Приказка в роді мудрованя. Чортовець — село коломийсько пов.
- Чотири.** 1. Гоц, цуц, штири бабі, оден зуб! (Бергом.)
Кепковане із беззубих баб, що беруть ся танцювати.
2. Чотири милі два дни. (Карл.)
Говорять про такого, що йде дуже помалу, або про лиху дорогу.
3. Штири дошки, землі трошки. (Сяніцке)
Scil. треба чоловікови по смерти.
4. Штири мили за піч. (Бібр.)
Не далека дорога, жартливий вислов. Пор. Libl. 223.
5. Ще й ти своїх штири новеньких? (Пужн.)
Додай і ти ще своє слово до непотрібної бесіди.
- Чувати.** 1. „А що там чувати?“ — „Нїц не чубате, всьо гладке.“ (Рибно)
Жарт опертий на грі слів: „чувати“ і „чубатий“.
2. Нї чувати, нї видати. (Наг.)

Говорять про пропавшого чоловіка, або згублену річ. Пор. Wand. II, Högen 122.

3. „Що в вас чувати?“ — „Та що чувати? На горі сніг, під гором дощ, на долині музики грають, тай нема чим танцювати.“ (Грозьова)

Так характеризував свій стан старий чоловік, себ то волосе сиве, очи плачуть, у грудях хрипить, а ноги болять.

4. Що там чувати коло вашої хати? Бик ци привик? Телиця ци веселит ся? (Ільк.)

Жартлива ампліфікація привитального запитання: „Що там у вас чувати?“

5. „Що у вас чувати?“ — „Гаразд із бідою.“ (Ільк.)

Жартливий вислов привитання з характеристикою звичайного людського життя, в яким мішає ся гаразд із бідою.

6. „Що у вас чувати?“ — „Нового нима нічо, а старе се минає.“ (Пужн.)

Гумористична відповідь. Пор. Етн. Зб. т. VI, 370.

7. „Що чувати?“ — „Доброго нічого, а лихе аби не згадувати.“ (Кол.)
Жартливе привитане між двома знайомими.

8. „Що чувати?“ — „З голоду не вмираємо, а ситі не буваємо.“ (Дид.)
Жартливе привитане двох знайомих із різних сіл.

9. „Що чувати?“ — „Не хотят старі баби здихати.“ (Мшан.)

Жартлива відповідь на питане: „Що чувати?“ Пор. Adalb. Słuchac 5.

10. „Що чувати?“ — „Старі баби не хотят здихати; молоді би йшли замуж, нема за кого.“ (Явор.)

Просторійший варіант до поперед. ч.

Чудно. 1. Не чудно, що кінь здох, але хто дав псам знати? (Ільк.)

Житєва обсервація, що коли де кінь здохне, то пси збігають ся з найдавших хат на стерво.

Чудо. 1. Бодай на тебе чудо зайшло! (Токи)

Прокляте.

2. Ніхто ни видів такого цуда. (Будз.)

Говорять про ягусь дивну, незвичайну пригоду.

3. То не чудо, що кобила здохла, але хто псам дав знати? (Лев.)

Варіант до Чудно ч. 1.

4. Чудеса в решеті: дір багацько, а не мож із жадної вилізти. (Дар.)

Жартлива обсервація про діравість решета.

5. Чудо Михаїла. (Гнідк.)

Окрик при дивній, незвичайній пригоді. Натяк на церковне свято, Михайлове чудо, що припадає на день 19. вересня.

Чудовище. 1. Взяв собі чудовище на голову. (Стан.)

Взяв собі негарну жінку на свою біду.

Чужий. 1. Видит чуже під лісом, а свого під носом не. (Жид.)

Говорять про завидючого чоловіка. Пор. Adalb. Cudze 21; Čelak. 273.

2. Від чужої біди голова не болит. (Наг.)

Чужа біда не докучає. Пор. Schlei. 183.

3. Вліз в чужую солому тай шелестит. (Ільк., Лев.)
Робить збитки в чужій хаті.
4. В чужий горох ходити. (Гнідк.)
Робити иншому кривду, зводити його жівку. Пор. Adalb. Groch 19.
5. В чужій соломі слит, тай шелестит. (Гнідк.)
Іримасує, виварчає в чужім домі.
6. В чужім не вибирай, що дають, тримай. (Гнідк.) ...то приймай. (Наг.)
Думка подібна до того, що дарованому коневі в зуби не заглядають.
7. В чужім селі і тріски бют. (Бор.)
В чужім селі треба держати себе спокійно і обережно, а то наскочив на біду.
8. В чужу траву їхати ся. (Гнідк.)
Наробити комусь пакости. „Іхати ся“ властиво „віхати ся“ значить усрати ся.
9. За чуже личко дай свій римінец. (Жид.)
Варіант до т. II, Лико ч. 3. Пор. Adalb. Łuko 4; Čelak. 143; Нос. 468; Libl. 104; Дик. 740; Даль II, 15.
10. За чужим столом сиди, а право суди. (Гнідк.)
Правдний суд не повинен залежати від того, в яким місці сидить судія.
11. За чужим столом сиди, не співай, лиш гуди. (Гнідк.)
В чужій хаті поводи ся сумирно, старай ся звертати на себе як найменше увагу, як найменше заколочувати хатній порядок.
12. З чужим і на серед села розставай ся. (Ільк.)
Здбавши ся з чужим чоловіком, чоловік звичайно небогато з ним має що говорити.
13. З чужого воза і серед дороги злізай. (Наг.) ...і серед води вставай.
(Кольб) ...і серед калябухи влазь. (Тереб.)
На чужім возі сидить чоловік лиш доти, доки позволить йому властитель.
Пор. Schlei. 175; Гильф. 2578; Нос. ст. 438; Libl. 79; Adalb. Wóz 27.
14. З чужого злого учи ся свого. (Ільк.) ...сподій ся... (Борис.)
З чужих злих пригод набирай ся досвіду для власного життя. Пор. E. Rot. 40; Wand. III, Leute 292.
15. З чужого чортяти не буде дитяти. (Дар.)
Говорять такі, що прийняли чужу, погано виховану дитину за свою.
16. Лацно чуже їсти, али штука перед Богом карі відповісти. (Звиняч.)
Легко иншим кривду робити, але важка за неї покута.
17. Ліпше чуже вухо гризти, як своє. (Луч.)
Свогого вуха нія не вгризеш, а чужого не треба гризти.
18. На чужій ниві все ліпшая пшениця. (Ільк.) ...ладнійша... (Петр.)
Чуже добро все збуджує у декого зависть. Пор. Сим. 404; Wand. I, Acker 6; II, Gut 6; III, Leute 286; Nachbar 3; Čelak. 109; Le Roux de L. I, 52; Wahl II, 30.
19. На чужій постели нема доспіху. (Лол.)
Scil. годі досипляти, треба вставати, коли велять.
20. На чужім подвірю і тріски бють. (Ільк., Петр.)
Там треба ходити обережно, щоб не завадити нікому з домашніх. Варіант до ч. 7. Пор. Adalb. Podwórko 2.

21. На чужі ручки намочут і вонучки. (Стрільб.)
Значіне неясне.
22. На чужу працю губи не жалуй. (Луч.)
Коли тебе гостять у чужій хаті, можеш наїсти ся до сита. Говорять також іронічно про такого, що сам собі жалує страви, а в чужій хаті їсть пажерливо.
23. Перед чужим миє собі лице. (Карл.)
Удає перед ним невинного.
24. Тут чужий не прийшов, якийсь свій злодій був. (Наг.)
Говорять про хатну крадіж.
25. Хто на чужий обід ся спускає, той з голоду вмирає. (Ільк.)
Треба самому заробляти на своє виживлене.
26. Хто чужого не хоче, бодай свого не пожиткував. (Мшав.)
Жартливе прокляте. Чоловік звичайно не може обійти ся без річий, зроблених чужими руками. В тім лежить сила суспільного порядку.
27. Хто чужого не хоче, аби й свого не мав! (Наг.)
Варіант до попер. ч. Пор. Слав. I, 242.
28. Чужа блоха меже його вскочила. (Гнідк.)
Жартують, коли хтось кривдує собі з якоїсь дрібниці.
29. Чужа кошара не наплодить овець. (Ільк.)
Треба мати свою кошару і свої вівці і тоді надіяти ся приплоду.
30. Чужа кривда не вийде на добре. (Гнідк.)
Вона все мстить ся на тім, хто її робить. Пор. Adalb. Krzywda 2, 8, 15.
31. Чужа праця боками вилазе. (Бергом.)
Коли була з кривдою для того, хто робив.
32. Чужа праця боком лізе. (Гнідк.)
Варіант до попер. ч. Scil. не оплачена праця.
33. Чужа хата як свекроха. (Ільк.) ...як мачоха. (Ільк.)
Вона не дає тихого і постійного захисту.
34. Чужа шкода нам наука. (Наг.)
Обсервація з життєвої практики. Пор. Мука 625.
35. Чуже бачимо під лісом, а свого не бачимо під носом. (Город.) ...видимо ...а свого ні... (Петр.)
Чоловік звичайно бачить чужі хиби, хоч малі, а своїх, навіть більших, не бачить. Пор. Гильф. 197; Wand. III, Leute 279; Masson 236; Adalb. Cudze 21; Čelak. 273.
36. Чуже видиш стебло, а ни видиш своє бервено. (Кольб.)
Варіант до попер., оснований на евангельським реченю.
37. Чуже добро не гріє, хиба чужий кожух. (Льв.)
Чуже добро scil. набуте нечесним способом.
38. Чуже красне, своє найкраще. (Ільк.)
Все своє чоловікови наймилійше.
39. Чуже миле, своє наймилійше. (Ільк.)
Варіант до попер. ч.
40. Чуже не гріє. (Мінч., Петр.)

- Scil. чуже неправдою здобуте. Пор. Нос. ст. 468; Adalb. Cudze 19; Brzoz. Cudze 3.
41. Чуже не завдавай, бо у троє попадиш. (Грин.)
Завдавати тут у значіню заставляти, а попацати — понести страту.
42. Чуже святе, своє пренайсвятійше. (Ільк.)
Думка подібна до ч. 38, 39.
43. Чужий братом сі робит. (Белз)
Чужий стає іноді чоловікови в пригоді так або й ліпше, як рідний брат.
44. Чужий добиток не прийде в пожиток. (Луч.)
Scil. тому, хто його обійме неправно.
45. Чужий кожух не гріє. (Ільк.)
Бо гріє свого власителя. Пор. Adalb. Kozuch 5.
46. Чужий хліб найсмачніший. (Ільк.)
Кому свій хліб проїв ся, тому смакує чужий. Пор. Adalb. Chleb 46.
47. Чужий хліб не ситий, хоть смачний. (Гнідк.)
Значіне не зовсім ясне, хіба розуміти чужий у значіню незароблений.
48. Чужий хліб рот дере. (Наг.)
Житє на чужім хлібі буває чоловікови дуже прикре. Пор. Даль II, 128.
49. Чужий хлівець не наможит овець. (Луч.)
Треба держати вівці в своїм хліві. Пор. висше ч. 29.
50. Чужий шелюг — вовк голодний, десять своїх зість. (Гнідк.)
Чужий тут у значіню крадений.
51. Чужим волом не доробиш ся. (Ільк.)
Треба дорабляти ся своїми.
52. Чужим добром не збогатієш. (Доброс.)
Треба мати своє.
53. Чужими руками добре гада ловити. (Ільк.)
Варіант до т. II, Рука 131.
54. Чужими руками добре грань брати. (Сап.) ...гребсти. (Кривор.)
Варіанти до т. II, Рука 132.
55. Чужими руками тільки огонь брати. (Ільк.) ...лише... (Мінч.) ...добре
лиш ватру брати. (Кольб.)
Варіанти до т. II, Рука ч. 132, 133, 135.
56. Чужим не доробиш ся. (Луч.)
Загальніший варіант до ч. 51. Пор. Adalb. Cudze 15.
57. Чужим потом не загієш ся. (Доброс.)
Чужою працею багатий не будеш.
58. Чужим ціпом лиш терне молотити. (Зазул.)
Бо свій би на терню поосував ся, а чужого не жаль
59. Чужих богів шукає, а своїх дома має. (Ільк.)
Значіне неясне, може таке, що чоловік переймає чужі звичаї, а своїх не шанує. Пор. Adalb. Bóg 93.
60. Чужих рук ніхто не пожалує. (Стрільб.) ...не шкода. (Наг.)
Говорять звичайно господарі і господині, що люблять надуживати працю слуг.
В Нагуєвичах часто говорять „чужий“, особливо старші люди.

61. Чужі ворота тяжко заперти, не то писки. (Гнідк.)
Людським обмовам тяжко запобігти.
62. Чужі руки лехкі, та не пожиточні. (Ільк.) ...але... (Петр.)
Варіанти до т. П, Рука 136. Пор. Adalb. Reka 10; Čelak. 428.
63. Чужого не бери, а своє держи. (Яс. С.)
Правило житевої обережности. Пор. Даль П, 129, 130; Adalb. Cudze 8;
Brzoz. Cudze 2.
64. Чужого не гуди, а свого не хвали. (Дар.)
Правило житевої мудрости. Пор. Adalb. Cudze 6.
65. Чужого не руш. (Наг.)
Правило житевої обережности. Пор. Brzoz. Cudze 5.
66. Чужого не хочу, свого не дам. (Наг.)
Говорить чоловік задоволений тим, що має. Пор. Schlei. 158; Adalb. Cudze 8.
67. Чужою дитиною не доробиш ся. (Сор.)
Вона все бажає робити на себе.
- Чужина.** 1. В чужині то й углової підпори слухай. (Залуче)
В чужині мусить чоловік підлягати чужим звичаям і правилам.
2. Як заїде в чужину, то хоць бородатий, а сирота. (Збар.)
Бо чує себе самотним між чужими людьми.
- Чужити ся.** 1. Хиба би сі чужив, аби родину занідбав. (Наг.)
Говорять про члена родини, що відбив ся від своєї родини, а все таки признає ся до неї.
- Чуприна.** 1. Як мя взяв за чуприну, то я догадав ся, що буде бити.
(Городен.)
Жартливе оповіданє про бійку.
- Чупурити ся.** 1. Чупурит ся, як поросє на орчику. (Стоян.)
Говорять про чоловіка, що гордиться тим, чим нема що гордити ся.
- Чути.** 1. Аби ніхто не чув, лиш одна баба тай ціла громада. (Тлум.)
Говорять про громадську новину, якої ніби то ніхто не повинен знати.
2. Бода-с не чув давона на Великдень! (Наг.)
Прокляте.
3. Від кого чую, тому ся не дивую. (Замул.)
Scil. від дурня чую, і не дивую ся, коли говорить дурниці.
4. Не всі не чуют, що хроплят. (Замул.)
Буває так, що чоловік навмисно хропе, а не спить, аби підслухати, що говорять інші.
5. Не почувеш ся зараз по тім. (Гнідк.)
Стане ся тобі щось таке, що й не стямиш ся, сам себе забудеш.
6. Так би-сь чув звони! (Ільк.)
Прокляте. Scil. як ти чув те, що говориш.
7. Тебе борше вчути, як обачити. (Гнідк.)
Говорять про малу дитину, що сховала ся десь і кричить.
8. То чимось лихим чути. (Наг.)
Се лиха, нечиста справа.

9. Чи ти чуєш, чоловіче? Твоя жінка кукуріче. (Наг.)
Мудроване.
10. Чого не дочує, то зновит. (Наг.)
Говорять про глухого, або про такого, що не уважно слухає.
11. Чув-єм, що в небі пси брехали. (Наг.)
Чув якусь неправдоподібну річ.
12. Чув, жи дзвонили, али ни знав де. (Жидач.)
Чув новину, але не вмів про неї докладно нічого сказати.
13. Чув, жи дзвонили, а ни знав, у котрій церкві. (Жидач.)
Варіант до попер. ч.
14. Чув не чув, бачив не бачив, — мовчи. (Дмит.)
Поучають свідка, якого покликано до суду свідчити.
15. Чув, що дзвонили, а не знає, в котрій церкві. (Ільк.) ...не знає. де.
(Наг.)
Варіанти до ч. 12, 13. Пор. Нос. ст. 467; Libl. 194; Adalb. Słyszeć 12.
16. Чує, як вош кашлає. (Наг.)
Чує таке, чого ніхто инший не чує. Пор. Мука 2209; Adalb. Słyszeć 10.
17. Чує, як трава росте. (Наг.)
Варіант до попер. ч. Говорять про такого, що вдає дуже мудрого. Пор. E. Rot. 288; Wand. II, Horchen 6, 8; Grass 3; Bebel 85; Adalb. Słyszeć 11.
18. Чуй — не чуй, бач — не бач, а мовчи. (Ільк.)
Варіант до ч. 14.
19. Чули-смо через сороки-ворони. (Войн.)
Говорять, коли не хочуть виразно сказати, відки що чули.
20. Чую, чую, щем не оглух. (Наг.)
Говорить чоловік, коли хтось до нього каже щось два рази.
21. Я від вас чую, то сі не дивую. (Мик. н. Дн.)
Scil. чую від дурного. Варіант до ч. 3.
22. Я його десь чую. (Будз.)
Значіне неясне, може мова про наприкреного чоловіка, якого чується в печінках. Чути також у значіню занюхати.
23. Як не чуєш, то поверти си вуха. (Замул.)
Говорять приглухому чоловікови.
24. Як тя чуют, так тя пишут; як тя бачат, так тя судят. (Городок)
По твоїй розмові пізнають твій розум, а по твоїй одежі пізнають твій стан.
25. Я сі в тім нічого не чую. (Наг.)
Не почуваю себе в сьому ділі ні до якої вини.
- Чутка.** 1. Анї чутки про то не було. (Наг.)
Ми про се не чували нічого.
2. Коби мі хоць чутка від нього дійшла! (Наг.)
Говорить жінка про неприсутнього чоловіка або сина, що довго не вертає до дому.
3. Чутка мі доходить. (Наг.)
Зачуваю якусь новину.

4. Чую чутку через люде. (Наг.)

Просторійший варіант до попер. ч.

Чуткий. 1. То чутке, як згливілий сир. (Наг.)

Говорять про нечисту справу.

Чухати ся. 1. Чухай ся віл з волом, кінь з коньом, а свиня о тин, коли нема з ким. (Ільк.)

Май ся свій до свого, стан до стану. Вар. до т. II, Кінь ч. 32. Пор. Нос. ст. 465.

Чухрати ся. 1. Почухрай ся, де тя не свербить. (Ільк.) Почухраеш єї там... (Комар.)

Говорять до чоловіка, якому грозить лиха пригода або бійка. Пор. Libl. 178.

Чухрій. 1. Ой ти чухрію! (Наг.)

Чухрієм називають чоловіка з нерозчесаним волосем або вошивого, що раз-у-раз чухаєть ся.

Ш.

Шабас. 1. А ти шабас не дивуй, коли видиш клопіт шуй! (Явор.)

Варіант до т. Сабаш ч. 2. Пор. Нос. ст. 380.

Шандар. 1. На мене шяндарі гарчят. (Ю. Км.)

Говорив чоловік переслідуваний жандармами.

Шанувати. 1. Най вас Бог шьинує, як ви мене вшьинували. (Наг.)

Побожне бажанє гостя, або жебрака, якого угощено.

2. Хто не шанує старого, той не має нового. (Замул.)

Правило житевої мудрости.

3. Хто ся не шанує, най того опанує. (Гнідк.)

Дають такого, що поневіряє ся між людьми.

4. Хто шанує гори, мости, у того вістанут цілі кости. (Стан.)

Шанувати тут у значіню їздити обережно по горах і мостах, щоби при необережній їзді не потерпіти шкоди.

5. Шанувавши слухи ваші. (Ільк.) ...честь вашу. (Ільк.)

Оговірка, коли хочуть сказати ягесь непристойне слово.

6. Шанувавши сонїнько святоє і день білий і вас яко кречних. (Ільк.)

Оговірка, коли хочуть сказати щось непристойне. Такі оговірки подіктовані товариською чемністю в розмові поважних селян.

7. Шануй батька й Бога. (Доброс.)

Правило житевої практики.

8. Шануй гори, мости, будуть цілі кости. (Ільк., Петр.)

Варіант до ч. 4. Пор. Даль I, 330.

9. Шануй пашу до сім літ, вибавит тя від всіх бід. (Мшан.)

Паша, що зістає з року на рік, означає заможного господаря, у якого худоба не терпить недостатку.

10. Шінуючи піч тай лаву тай ваші морди як холяву. (Гвізд) ...тай твій писок... (Наг.)
Жартлива оговірка товариської чемности.
11. Шіную себе і вас і живіт, як бас. (Жидач.)
Жартлива оговірка товариської чемности.
12. Шьинувавши ваші слухи. (Наг.)
Оговорюють хочачи сказати щось неприличне.
13. Шьинувавши день сьвйитий, соньичко праведне, образи в хаті, тай вас яко гречних. (Наг.)
Просторий варіант оговірки товариської чемности.
14. Шьинувавши ковбиці, лавиці, тай тоту мітлу, що під одвірком стоїт. (Наг.)
Жартлива оговірка товариської чемности.
15. Шьинувавши хліб сьвйитий на печи. (Наг.)
Оговорюють, коли хочуть згадати про щось бридке пр. рівно. Хліб на печи значить тісто розчинене на хліб. Оговірка основана на народнім віруваню, що таке тісто легко чим будь урєкти, і тоді хліб не вдасть ся.
16. Шьинуй гори, мости, будеш мати цілі кости. (Лев.)
Варіант до ч. 8. Пор. Wand. I. Brücke 22.
17. Шьинуй себе, піч тай лаву, тай писок як холяву. (Іваник.)
Правило житєвої обережности. Пор. ч. 10.
18. Шьинуй сі, синачку, в креміналі, аби ті тут пани довго держьили. (Наг.)
Говорив батько увязненому синові, довідавши ся, що йому поводить ся добре в тюрмі. Пор. Wand. I, Aufführen 1.
19. Як ви мене файно пошанували, так я вас. (Лімна)
Говорив чоловік гостячи чужосільного чоловіка, який його гостив перед тим.
- Шапка.** 1. Бодай вже раз перед тобов шепку знимали! (М. Яцк.)
Жартливе прокляте чоловікови, якого в житю ніхто не шанує, і якому бажають, щоб він умер, і щоб тоді люди шапки знимали, як його будуть нести до гробу.
2. Не клади шьипки на столі, бо ти кертиці все поле поріє. (Наг.)
Народне віруване, оперте на тім, що шапка подібна до горбика землі, нари- того кертицею.
3. Не купив батько шапки, нехай вуха мерзнут! (Дар.)
Жартливо передають слова сина, незадоволеного тим, що батько не сповнив його просьби.
4. Шапка така підрана, що нима ся на що дивити. (Звиняч Гор.)
Говорять про подерту шапку, яку носить чоловік.
5. Шапкою та палкою все зробит. (Гнідк.)
Образове речене: шапка в значіню просьби, а палка в значіню примусу.
6. Шепка не ділетка. (Ст. Богор.)
Шапку легко зняти з голови, а повву ділетку підняти тяжко.

Шарварок. 1. „Добридень, шарварок!“ — „Ми не шарварок, ми за плату“. (Колом.)

Привитане між прохожим чоловіком і людьми, що робили направляючи гостинець.

2. Пішов шьирварок у гостинець. (Карлів)

Шарварок — примусова, безплатна робота селян при направі доріг і гребель, з нім. Scharwerk, декуди також шельварок.

3. Там цілий шарварок у хаті. (Наг.)

Зійшло ся багато людей.

Шарнути. 1. Як єс мні шарнув, аж єм сі звирнув. (Пужн.)

Шарнути в значіню сільно вдарити. Пор. Етн. Зб. т. VI, 259.

Шафран. 1. Шафрану не перетреш, а жінки не перепреш. (Ільк.)

Шафрану не труть, тільки мочать у воді.

Шахер. 1. Шахер-махер. (Льв.)

Говорять про ошуканський торг. Пор. Нос. ст. 469.

Шахта. 1. На шахти робити. (Борис.)

Шахта — протяг робучого дня, в Бориславі давнійше 12 годин, а тепер мабуть десять.

2. На шахти з ким сварити сі. (Наг.)

Сварити ся довго і завзято.

Шваб. 1. Шваб, драб, кутернога, він не вірит в пана Бога. (Явор.)

Прозивали Німців-протестантів, що в XVIII віці численно напливали до Галичини. Кутернога — хромий.

2. Шваб — дурень деревяний. (Підгірки)

Згідний вислов про Німця, що не може порозуміти ся з Русинами.

3. Шваб, то кіт: що йме, то з'їст. (Горохолина)

Згідний вислов про Німця.

4. Що Шваб, то драб. (Дрог.)

Згідний вислов про Німця.

Швайка. 1. Золота швайка мур пробиває. (Льв.)

Швайка — протичка. Образово говорять про те, що золотом, підкупом можна побороти найтяжші труднощі в заплутанім ділі. Пор. Wand. I, Ahle 2; Čelak. 362; Adalb. Szwajsca 1; Szydło 10; Wurzbach 338.

Швець. 1. Аби ти собі зо мнов у таке не зайшов, як швець з ковалом. (Дрог.)

Натяк на оповідане про те, як коваль викивав шевця, відбивши йому сужену таким способом, що перед шлюбом устроїв йому в холяву розпечену шину так, що швець як стій мусів вибігти з церкви. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 256.

2. Бігає, як швець з черевиками. (Цен.)

Порівнане взяте з постати шевця, що носячи черевики на продаж бігає по ярмарку. Пор. Мика 43.

3. Величаєм тя шевче чоботодавче і чтем твоє шило і правило і клевец і столец і всьо твоє плугаве ремесло. (Сапогів)

Жартливий прокимен про шевське ремесло.

4. Вертить ся, як швець в ярмарок. (Ільк.)
Думка та сама, що в ч. 2, висловлена іншими словами. Пор. Libl. 216.
5. За шевцем і трава не росте. (Сап.)
Значіне неясне. Якесь місцеве кепковане із шевця.
6. Кождий швец хвалит свої чоботи. (Явор.)
Кождий ремесник хвалить своє ремесло.
7. Коли-сь швець, пильнуї свого копита. (Ільк.)
Говорять чоловікови, що вдає ся в не своє діло. Пор. Brzoz. Szewc 6; Adalb. Szewc 2, 14, 15.
8. Ні швець, ні мнець. (Ільк.)
Говорять про недотепного чоловіка, що не вміє ніякого діла добре зробити. Мнець — гарбар, що мие шкіру. Пор. Нос. ст. 386.
9. Ой ліз швец по драбині, та впав межи свині. Свиня йому шепче:
„Чого-сь ту вліз, шевче?“ — „Свині мої, свині, скиньте ся ми по шерстині!“ (Сапогів)
Жартлива примівка про шевське ремесло, яке потребує свинської шерсти для дратви.
10. Сє швець, бо знає, де в чоботі кінець. (Кукиз.)
Се знає кождий і без шевця.
11. Смердит, як швець смолою. (Коб.)
Шевця іноді дорікають, що смердить смолою.
12. Такий швець, як діравий горнець. (Замул.)
Кепкують із лихого шевця.
13. Так швець крає, як му скири стає. (Наг.)
Із малої шкіри не може зробити великого чобота.
14. Той тільки втне, що швець шилом молока. (Ком.)
Говорять про недотепного чоловіка.
15. Угоньє си, як швець в шилом. (Орел.)
Грозить чимось не дуже страшним.
16. Швец каже: „Як піде сніг з дощем, то ти до мене прийдеш з пла-
чем.“ (Пужн.)
Scil. або полатати старі чоботи, або зробити нові. Пор. Егн. 36. VI, 245.
17. Швец має розум но до полудня. (Збар.)
Бо по полудни звичайно буває п'яний.
18. Швец партóла: кúрка сї верала, а він мiслиў, жи то смóла. (Розділ)
Кепкують із шевця.
19. Швец без брехні не буде. (Дрог.)
Швец, так само, як кождий міський ремесник, має звичай не додержувати да-
ного слова.
20. Швец в кобилі шкіру хвалит. (Гнідк.)
Бо його в звірині цікавить тільки шкіра.
21. Швец в подертих чоботах ходит. (Гнідк.)
Жартують із чоловіка, що за чужими ділами занедбує свої. Пор. Wand. II, Handwerk 61; Wlisl. 180; Brzoz. Szewc 5; Adalb. Szewc 8; Čelak. 332; Zátur. VIII, 920; Muka 3833.

22. Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішай ся. (Ільк.)
Правило житєвої мудрости, щоб кождий чоловік знав своє діло, а не встря-
вав у чуже. Пор. Adalb. Szewc 15.
23. Швець не купець, а коза не товар. (Ільк.)
Згідний вислов про шевця.
24. Швець не люди, коза не худоба. (Снят.)
Острійший варіант від попер. ч. Пор. Adalb. Szewc 13.
25. Швець не чоловік, коза не худоба, фрайтер не шаржі, грейцар не гроші. (Тисьм.)
Просторійший варіант до попер. чисел.
26. Швець партола, всрав сі тай каже, що то смола. (Дрог.)
Кепковине із шевця. Варіант до ч. 18.
27. Швець пердола, обісрав хату довкола. (Наг.)
Варіант до попер., по троха мудроване.
28. Швець провинив, а коваля повісили. (Стрий)
Говорять у таких випадках, коли один чоловік терпить за вину иншого.
29. Шевче, за тобов біда шепче. (Наг.)
Кепковане з шевця в формі мудрованя.
30. Що би то був за швець, що би кождому на однім копиті робив?
(Ільк.)
Швець на кожду ногу добирає инше копито.
31. Що швец, то крутарь. (Сап.)
Без брехні ніяке ремесло не обходить ся.
- Швидкий.** 1. Швидкий, як медвідь за перепелицями. (Ільк.)
Кепкують із лїнивого або незручного чоловіка.
- Швидко.** 1. Хоць швидко, то не бридко. (Наг.)
Говорить чоловік, що швидко й добре упорав ся зі своїм ділом.
2. Швидко му, як тельти малому в ярмі. (Синевід.)
Оповідач додав: Віл як спїлат борзенько, а тельи не то.
3. Швидко, поки ще сі видко. (Шісочна)
Говорять заохочуючи до роботи, поки ще день.
4. Що швидко, то бридко. (Наг.) ...гидко. (Яс. С.)
Швидка робота звичайно лихо вдає ся. Пор. Wand. I, Behend 1; Allzu-
behende 1.
- Шев.** 1. По шві му ся поре. (Ільк.)
Коли по шві поре ся, то лєкше зашити, як коли поре ся по цілім.
2. То циганський шев. (Наг.)
Говорять про недбале шитє.
3. Циганським швом шити. (Наг.)
Говорять про недбале, рідке шитє.
- Шевкиня.** 1. З шевкині пема господинї. (Гнідк.)
Шитєм жінка богато не заробить.
- Шевський.** 1. Ти шевська поправко! (Богор.)
Лають шевського челядника або термінатора.

2. Шевська поправка. (Бергом.)

Варіант до ч. 1.

3. Шевський дух Бога хвалит. (Пужн.)

Пародія польської приказки: „Wszelki duch Pana Boga chwali.“ Пор. Етн. 36. т. VI, 153.

Шелесть. 1. Як єсть, то шелесть, а як скупо, терни губо. (Ільк.) Коли... дуно. (Петр.)

Варіанти до т. II, 6 ч. 15.

2. Як єсть, то шелест; як нема, то скверест. (Лев.) Коли... а як... (Ільк.)

Варіанти до попер. ч. Сквересть — наслідване з польського skweres, у значіню: гризота, клопіт, наріканє.

Шелюг. 1. То шелюга не варто. (Наг.)

Говорять про маловартну річ. Шелюг, українське шеляг, польське szelag, герм. Schilling. Пор. Wand. II, Heller 78; Lomra 5.

2. Шелюг шелюга не доганяє. (Гнідк.)

Говорять про бідного чоловіка, у якого ніколи не стає грошей.

Шельма. 1. Шельма баба, найшла дітий по кропиві і пішла по жби-браню. (Ю.Км.)

За молоду курвила ся, а на старість пішла по жебрах. Шельма — з нім. Schelm, первісно кат, пізнійше в значіню лихого, підлого чоловіка.

Шенці-венці. 1. Шенці-венці, а чорт у кишенці. (Ільк.)

Пародіюють польський виговор з носівками, і характерний для польської на-тури брак дрібних.

Шептати. 1. Нашептав сі, як рак у торбі. (Наг.)

Говорять про такого, що кривдючи собі не говорить голосно, тільки шепче по тихо.

2. Хто вміє шептати, вміє і молоко хлєптати. (Залісе)

Шептати тут у значіню: примовляти, ворожити. Мова про чарівниць, що вміють шептанєм приворожувати молоко для своїх коров.

3. Хто вміє шептати, той уміє брєхати. (Яс. С.)

Жінки або чоловіки, що мають у селі славу чарівниць або ворожбитів, бувають також брєхливі. Пор. Adalb. Szeptac 1.

4. Хто шепче, той хлєпче; хто ворожит, той головов наложит. (Тро-стянець)

Мова про шептух і ворожок, яких давнійше нераз карали смертю.

Шибати ся. 1. Шибав ся, як чорт по пеклі. (Ільк.)

Говорять про непосидючого чоловіка.

Шибеник. 1. Ти шибенику дурний! (Підгірки)

Дають непосидючого хлопця.

2. То якийсь шибеник. (Льв.)

Говорять про лихого чоловіка, що буцім то заслужив на шибеницю. Пор. Даль I, 307.

Шибениця. 1. Що буде, то б́уде, шибениці не буде. (Льв.)

Говорить чоловік важучи ся на якесь небезпечне діло, за яке ні в яким разі не грозить смертю.

- Шибти.** 1. Тото не шибе красно. (Лім.)
Се не пахне гарно.
- Шиворот.** 1. На шиворот виворот. (Льв.)
З російського замісь наруби. Пор. Adalb. Szywrot 1.
- Шило.** 1. Виміняв шило на швайку. (Ільк.)
Говорять про дрібну заміну. Шило і швайка в одній ціні.
2. Єдному шила голять, а другому бритви не хотять. (Ільк.)
Одному доля сприяє, а другому не щастить.
3. Захопив шилом патоки. (Наг.) Зачерпни... (Гнідк.)
Спіймав облизня. Пор. Нос. ст. 452.
4. Йому й шило голит. (Наг.)
Йому добре веде ся. Пор. Нос. ст. 447.
5. Ішло шило через мотовило. (Замул.)
Говорять про заплутане діло. Пор. Adalb. Szydło 9.
6. Ликнув шило. (Сор.)
Говорять про неспокійного чоловіка, якого немов щось коле в середині.
7. Має шило в сраці. (Наг.)
Говорять про неспокійного, непосидючого чоловіка.
8. Не утаїт ся шило в місі. (Гнідк.)
Зле діло не утаїть ся в людській пам'яті. Пор. Даль I, 227; Adalb. Szydło 4; Čelak. 238.
9. Стрібував шилом каші. (Наг.)
Говорять про всяку невдачу пробу.
10. Хватив шилом патоки. (Ільк.)
Варіант до ч. 3.
11. Шила в міху не вкриєш. (Пужн.) ...в місі не сховаєш. (Наг.)
Варіант до ч. 8. Пор. Даль II, 249; Слав. II, 15, 213; Нос. ст. 469; Сим. 2648; Libl. 133; Wand. I, Ahle 1; Schlei. 149.
12. Шило в мішку не утаїть ся. (Ільк., Петр.)
Варіант до ч. 8 Пор. Bebel 187.
13. Шило з міха все ся вкаже. (Балиг.)
Зле діло, хоч як укрите, все вийде на верх. Пор. Adalb. Szydło 7.
14. Шилом дуба виртіти. (Жидач.)
Говорять про недоладну, безцільну роботу.
- Шимцьо.** 1. Шимцю, Шимцю дай му раз! (Дрог.)
Жартливо мовлять одному хлопцеві, щоб ударив другого.
- Шина.** 1. Аби мні шинами пекли, то того не скажу. (Наг.)
Натяк на давні тортури, при яких злочинця для признання пекли шинами в ноги або руки.
2. Із шини пшик. (Льв.)
Із великої річи дрібниця. Натяк на оповідане про невченого коваля, що клепає розпалену шину доти, доки з неї не лишило ся майже нічого, тільки недопалок пшикнув у воді. Пор. Krimb. 17.
- Ширити ся.** 1. Добре ся ширити в чужім. (Ільк.)
Ширити ся тут у значіню роскошувати, прибагати собі.

Широкий. 1. Широка до пекла дорога. (Гнідк.)

Нагрішити в житю лекше, як заслужити ся добрими ділами. Пор. Adalb. Piekło 11; Čelak. 15.

Широко. 1. Аби лиш тобі широко було. (Богор.)

Аби ти мав багато місця, маєтку, а я нічого. Докоряє бідний багатому.

2. Широко му межи плечима. (Гнідк.)

Говорять про широкого в плечах, плечистого чоловіка.

Шити. 1. Анї шити, нї пороти: нів таляра від роботи. (Збар.)

Кепкують із робітника, що за лиху роботу жадає великої плати.

2. Єдин шиє, другий поре. (Ільк.)

Характеризують контраст у житю, де один будує, другий руйнує. Пор. Слав. II, 212; Adalb. Szyć 3.

3. Не виїде шите на пробите. (Лучак.)

Малий зиск не покриє великої страти.

4. Нї шите, нї рите. (Наг.)

Говорять про всяке недолadne діло або про недобре виховану людину. Пор. Даль I, 238, 546; Нос. ст. 386.

5. Нї шити, нї пороти. (Гнідк.)

Говорять про такого, що не вміє анї найлекшої роботи. Пор. Adalb. Szyć 4.

6. Хто шиє щось на собі, той зашиє памїть. (Наг.)

Народне віруванє, що шити на собі самім, пр. пришивати гудзик не годить ся.

7. Шив, шив, не дошив, тай зубами відкусив. (Яс. С.)

Жартують із такого, що робить щось довго і пиняво і не може скінчити.

8. Шиє, поре, — питкам горе. (Ільк.)

Жартують із лихої шевкинї, що тільки псує нитки.

9. Шиє субітним штихом на педільний торг. (Ільк.)

Жартують із поспішної, недбалой роботи.

10. Шити, білити, завтра Великдень. (Гнідк.)

Жартують із поввапної, наглої роботи. Пор. Даль II, 222.

11. Шити, пороти, аби було більше роботи. (Кольб.)

Жартують із жінки, що при дрібницях задає собі нїби то багато труду.

Шия. 1. Бодай єсь шию скрутив! (Наг.)

Прокляте.

2. Висіти комусь на шиї. (Наг.)

Бути йому тягаром, жити його коштом.

3. Волів бим си був камінь на шию завїязати, як в таков жінков ожевити сї. (Наг.)

Говорить чоловік, що бідує з лихою жінкою.

4. Завїязи си камінь на шию тай скачи в воду. (Наг.)

Говорять чоловікови, що не може собі в житю знайти пїякого діла.

5. На зломану шию! (Ільк.)

Прокляте. Scil. іди, щоб зломав голову.

6. На шию ти сї не повішу. (Наг.)

Говорить жінка чоловікови, який закидає їй, що не може знайти собі роботи.

Шість. 1. Треба шесті, аби звести. (Ільк.)

Scil. лїнивого: треба шістьох людий, щоб його підняли з постелі. Жартують із лїнивого чоловіка, що не хоче рано вставати.

Шкапе. 1. Через боже шкапий тьжко дідьчий отченаш віговорити. (Кривор.)

Говорив Гуцул, якого кінь, привязаний біля церкви, сполошив, ся і він мусів вибігти з церкви не докінчивши молитви.

Шкіра. 1. Аж ми шкіра на миї терпне. (Будз.) ...трісе се. (Будз.)

Говорить чоловік у великім страху. Варіант до т. II, Скіра 1.

2. Аж на миї скира потерпає. (Наг.)

Варіант до попер. ч.

3. Волиг грішна скира пукати, ніж сї має дар божий марнувати. (Наг.)

Говорить чоловік, що волиг обісти ся над міру, ніж лишити страву недоїдену. Пор. Wand. I, Bauch 13.

3. Лиш скира та кість. (Наг.)

Варіант до т. II, Скіра 1. Говорять про сухого чоловіка. Пор. Adalb. Skóra 5.

4. Не твоя шкіра на тобі. (Гнідк.)

Варіант до т. II, Скіра ч. 7. Говорять до чоловіка, що заслужив на тілесну кару, від якої може йому шкіра злізти.

5. Не стала шкіра за виправу. (Ільк.)

Варіант до т. II, Скіра ч. 8. Говорять про товар, у яким праця більше варта ніж матеріал. Пор. Adalb. Skóra 13.

6. Ни продавай шкіру з живого медведьї. (Кольб.)

Не продавай товару, якого не маєш у руках. Пор. Adalb. Skóra 6.

7. О нашу шкіру то ходить. (Ільк.)

Говорили селяни за панщизняних часів, коли пан панови продавав село, або коли уряд накладав нові податки і повинности. Пор. Adalb. Skóra 14.

8. Руска шкіра, польське сало. (Іванівці)

Поговірка про хрунів, що продають своє виборче право на користь польських інтересів.

9. Шкіру з него здер. (Ільк.)

Визискав, ограбив його. Варіант до т. III, Скіра ч. 14.

Шкіряний. 1. То ще тогді діяло ся, яв шкіряні гроші на світї були. (Ільк.)

Староруські писані пам'ятки згадують часто у віках IX і X-ім про данини шкірами, кунами і білками.

Шкода. 1. Мала шкода, короткий жаль. (Комар.)

Обсервація з житевої практики. Пор. Libl. 122; Adalb. Szkoda 10; Čelak. 157

2. Мене чькода: що тільки зроби, і ще бурчат. (Ю. Км.)

Жалує ся наймит на незадоволеного господаря.

3. Не мало ми бути на шкоду. (Наг.)

Говорить чоловік, коли знайде загублену річ.

4. Не так шкода, як невігода. (Наг.)

Говорить чоловік, коли стратить не так цінну, а все таки дуже потрібну річ.
Пор. Нос. ст. 873; Adalb. Szkoda 19.

5. Про що така шкода? (Юк.)

Запитує чоловік, коли йому стала ся якась несподівана шкода.

6. Чия шкода, того й гріх. (Ільк.)

Хто понесе шкоду, той гадає на різних людий, що могли йому зробити ту шкоду; а що в числі тих підозрених бувають люди невинні, то він підозрюючи невинних грішить. Пор. Даль I, 165; Нос, ст. 465; Adalb. Szkoda 3; Bebel 235; Čelak. 158, 183; Brzoz. Szkoda 1; Zátur. X, 106.

7. Чия шкода, того гріх, того бити як у міх. (Орел.)

Жартливий варіант до попер. ч.

8. Шкода бисїдовати. (Тухля)

Нема про що говорити.

9. Шкода, жи-сти старі, а-сти дурні. (Пужн.)

Говорять до старого чоловіка, який говорить або робить дурниці. Пор. Етн. 36. VI, 71.

10. Шкода з вами чьис тратити. (Наг.)

Нема що з вами ані говорити, ані робити.

11. Шкода мене, шкода й тебе. (Мик. н. Дн.)

Говорить чоловік, що допоминає ся свого довгу від неоплатного довжника

12. Шкода пєрчику і мугерчику, бо лайно все замогло. (Пужн.)

Лиху страву ніякі приправи смачною не зроблять. Пор. Етн. 36. т. VI, 100.

13. Шкода псу білого хліба, бо го не з'їсть, лише покаляє. (Ільк.)

Шкода годувати неробу, бо се тільки змарноване добро. Пор. Schlei. 154. Adalb. Pies 264.

14. Шкода учить розуму. (Ільк.)

Вчить поперед усього обережності і оглядності. Пор. Osm. Spr. 417 Adalb. Szkoda 15, 16; Čelak. 156.

15. Шкода ходу до мутного броду. (Явор.)

Бо з нього годі води напити ся.

16. Шкода часу і атласу. (Дрог.)

Говорять про марно страчений час або за марновану роботу. Пор. Adalb. Czas 69.

Шкодити. 1. Шкодити і муха може; в недоли і лев не поможе. (Гнідк.)

Пошкодити легко, помогти або направити трудно.

Шкодувати. 1. Пошкодуєш малого, то стратиш велике. (Дрог.)

Шкодувати в значіню жалувати. Пор. Adalb. Szkodować 1.

2. Чькодує мині кусника хліба. (Ю. Км.)

Докоряють скупому.

Школа. 1. Тримати з ким школу. (Льв.)

Учити його чогось систематично. Звичайно іронічно учити такої річи, яку він повинен був знати пр. урядника законних приписів.

2. Школа гола: є де сїсти, а нема що їсти. (Ільк.)

Говорили про давню школу, в якій школярі були на удержаню дяка або вчителя і жили жебраною стравою.

3. Я була в такій школі, що були сліпі й голі. (Мик. н. Дн.)

Говорила жінка, що перебула тяжку біду.

Школяр. 1. Що школяр, то фігляр. (Луч.)

Давні школярі допомагали собі веселими дотепами і жартами при випрошчуванню милостині на своє удержанє.

Шкробати ся. 1. Шкробає сі в потилицю. (Наг.)

Говорять про заклопотаного чоловіка. Пор. Wand. II, Kratzen 30.

2. Шкробає сі, де го не свербит. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого побито. Пор. Wand. II, Kratzen 34; Zatur. IV, 424.

Шкрум. 1. Згорів на шкрум. (Наг.)

У значіню: згорів на вуголь.

Шлюб. 1. А то твердо польський сьлюб іде! (Пужн.)

Натяк на анекдоту про шлюб шевця й коваля. Пор. Етн. 36. VI, 256.

2. В кропиві шлюб брав. (Ільк.) На смітю... (Ільк.)

Говорять про подружє, що живе на віру.

3. Конї на толоці сі без сьлюбу побирают. (Городок)

Говорять образово про нешлюбне подружє.

4. Я ще з ним сьлюбу не взяв. (Лол.)

Мое діло з ним не таке, щоб не можна було розв'язати ся. Пор. Wand. II, Heirath 32.

Шляк. 1. А шляк би ті трафив під серце! (Підгірки)

Прокляте. Шляк із німецького Schlag — удар, постріл.

2. Бодай ті шляк трафив у саме серце! (Наг.)

Варіант до попер. ч.

3. Вже тя шлеґ трафив? (Ю. Км.)

Злобне запитанє: чи ти вже нагло вмираєш?

4. Ци тобі шляґ не має око вибити? (Льв.)

Жартливе прокляте, гра слів: шляґ — удар, яким можна око вибити.

5. Шляґ би тебе трафив, аби тебе виік! (ЮКм.)

Прокляте.

6. Шляґ би трафив ті гори! (Соколики)

Прокляте о стілько безпредметове, що горам ніяка біда не стане ся.

7. Шляк би го маленький трафив! (Підгірки)

Прокляте.

8. Шляк би те поганий трафив! (Кривор.)

Прокляте.

9. Шляк холеру трафив! (Льв.)

Прокляте.

10. Шльики шльиченні би ті трафили! (Наг.)

Прокляте.

Шлякувати. 1. Шлякує, аж льично слухати. (Наг.)

Шлякувати в значіню проклинати.

Шлях. 1. Шлях би тебе трафив! (Тухля)

Варіант до Шляк ч. 1.

Шляхоцький. 1. По шльихоцьки сікає сі. (Наг.)

Кепкують із шляхтича, що сікає сі в хустку; по хлопськи сікають ся голими пальцями. Сікати ся в значіню висмаркувати ся. Пор. Wand. I, Adel 35.

2. Шльихоцької манерії і до смерти сі не позбуде. (Наг.)

Говорять про шляхтича, який ніколи не покидає ся шляхоцьких звичаїв і поведінок. Мова, розуміє ся, про т. зв. загонову або ходачкову шляхту.

Шляхта. 1. Змокне кожух, змокне плахта; поцюлюй мні в сраку, шляхта! (Снят.)

Мудроване до слова шляхта.

2. Панове шляхта, а на них дьирава плахта. (Наг.)

Кепкують із бідних шляхтичів. Пор. Adalb. Szlachcic 11.

3. Шляхта дріб, а вуши як біб. (Фород.) ...дрібненька... (Луч.)

Кепкують із тзв. дрібної, загонової шляхти.

4. Шляхта — з переду міх, а з заду плахта. (Явора)

Кепкують із лихо одягнених шляхтичів.

5. Шльихта все сі надіє, що Польща буде, але то пропало, бо польська коруна втоплена. (Наг.)

Поговірка про шляхотське віруване про відновлене Польщі.

6. Шльихта з Бачивї має шаблю з вільшини. (Наг.)

Кепкують із убогих шляхтичів. З Бачивї, села самбірського пов., походить численна шляхта імени Бачинських. Пор. Wand. I, Adelstolz 29.

Шляхтич. 1. Шляхтич з перевареної сирватки: шабелька на личку, перевеслом підперезаний. (Ільк.)

Кепкують із убогого шляхтича в двірській службі.

2. Шльихтич кавав: „У мене три стодолі повні: в єдній мак, у другій такої так, а в третій миш у голову зайшла, поки зерно найшла.“ (Наг.)

Жартують із убогого шляхтича, що чинив себе богачем.

Шлячок. 1. А шлячок би ті дрібний підстрілив! (Наг.) ...поцілв! (Наг.)
Прокляте.**Шмат.** 1. Більше як шмат, більше як много. (Ільк.)

Шмат уживає ся в значіню: багато.

Шмате. 1. Забирай шмате! (Дрог.)

Говорять виправляючи когось із хати.

Шмига. 1. То не до шмиги. (Мінч.)

Се не до ладу, не до смаку. Пор. Нос. ст 365.

Шмиг. 1. Шмиг-у-ліс. (Лол.)

Так прозвав себе один селянин, зловлений розбійниками, від яких сховав ся в ліс.

Шнур. 1. Так того шнура видко, як дідька в ночі. (Підгірки)

Говорить чоловік, не добачаючи в потемках простертого шнура.

Шпак. 1. Вже-сте троха шпакá вдушили? (Цен.)

Шпака вдушити значить проспати ся.

2. Вилетіло як шпак, зробило сі як сак. (Наг.)

Говорять про новину, яка з дрібною дрібницею зробила ся в людськiм поговорі великою пригодою. Пор. Wand. V, Wort 46.

3. Шпаками годований. (Гнідк.)

Говорять про розумного або зарозумілого чоловіка. Пор. Adalb. Szrak 2.

4. Шпаками жити. (Гнідк.)

Жити хитрощами, незвичайним промыслом.

5. Шпаки самі не летят до рта. (Гнідк.)

Треба їх наловити і насмажити.

Шпати. 1. Шпають мі, як хроби стерво. (Наг.)

Говорять про ненависних людей, що гризуть, доточать чоловіка.

Шпекулювати. 1. По панцки кажут „шпекулювати“, а по хлопськи „красти“. (Стрий)

Жартлива поговорка про спекулянтів.

Шпилька. 1. Щоби я могла ся до тебе шпильков пришпилити! (Ільк.)

Говорить дівка до милого парубка, якого рада би не покинути ніколи.

Штани. 1. Грубі штани сраку друт. (Коб.)

Кепкують із чоловіка, що ходить у штанах із грубого, т. зв. міхового полотна або міховини.

2. Ото му скроїв штани! (Луч.)

Вибив його по задниці.

3. Треба штани драти, гарбузи латати. (Лол.)

Жартують із такого чоловіка, що потолочив у сусіда гарбузи, а сей шкодує собі з того. Пор. співанку:

Ой тікав я від сусіди з тяжкої пригоди,
Запугав ся в гарбузині тай наробив шкоди.
Як зачала суча баба до суду тятати,
То я мусів штани драти, гарбузи латати.

4. Штани сподням не рівня. (Коб.)

Жартливо характеризують різницю між селянами і міщанами або загально між простим і панським станом.

5. Штани тісні в кроку. (Наг.)

Говорять про штани, що дуть ся, коли чоловік пробує йти ширшим кроком.

Штих. 1. На перший штих пішов. (Наг.) ...руф... (Дрог.)

Говорять про чоловіка, що перший понав у нещастя, яке постигло з ним разом також інших.

2. Перший штих кравства, шевства без гудза нічо не значит. (Наг.)

Оповідують, що се правило шевського і кравецького ремесла видумав і оголосив зібраним шевцям і кравцям премудрий Соломон.

Штудирувати. 1. Треба якось штудирувати. (Вел. Очи)

В житю треба всяко промишляти, щоб уйти різних небезнег.

Штука. 1. Аж сі в штуки мече зо злости. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що страшенно сердить ся. Штука тут у значіаю нїм. Stück; в штуки метати ся — in Stücke bersten.

2. Вдало му сі за штуку. (Наг.)
Вирвав ся жартом або хитрощами із якоїсь немилої пригоди.
3. Взъив си на штуку. (Кривор.)
Взяв ся на спосіб, на хитрощі.
4. Від штуки плата. (Дрог.)
Говорить робітник, що бере платню від штуки зробленого товару, а не по-денно.
5. Від штуки робити. (Дрег.)
Робити поштучно, а не поденно.
6. На штуку найде ся штука. (Замул.)
На хитрощі знайдуть ся ще більші хитрощі. Пор. Adalb. Sztuka 7.
7. Не штука багато говорити, але мудро. (Замул.)
Упоминають такого чоловіка, що говорить багато, але не обдуманно.
8. Не штука вбити крука, а голов сраков їжака. (Снят.)
Жартливо характеризують ягесь не дуже хитре діло.
9. Не штука дати, коли є звідки брати. (Ільк.)
Богатому легко допомогти иншого, а бідному тяжко.
10. Не штука забити крука, але штука голов сраков на їжа сісти. (Луч.)
Варіант до ч. 5.
11. Не штука крука забити, али живого їмити. (Кам. Струм.)
Варіант до ч. 5, 7. Пор. Adalb. Kruk 12.
12. Не штука оженити ся, але штука розженити ся. (Луч.)
Говорить чоловік, що оженив ся нещасливо і рад би розійти ся з жінкою.
Пор. Adalb. Ożenić się 11.
13. Не штука писати, коли є що дати. (Ільк.)
Писати тут у значіню: писаря наймати.
14. Не штука розкинути, а штука зібрати. (Ільк., Кобр.)
В житю лекше розтратити готове добро, як надбати нове.
15. Не штука розчинити, але замісити. (Сор.)
Не трудно розпочати діло, але труднійше докінчити.
16. Не штука ся оженити, коби на чім жити. (Бергом.)
Женити ся треба з оглядкою, чим удержати родину.
17. Не штука убити крука, але голов сраков їжака. (Рибно)
Варіант до ч. 5, 7.
18. Ни штука сказати, али зробити. (Жидач.)
Говорити лекше як робити.
19. Ни штука убити крука, али живого злапати. (Жидач.)
Варіант до ч. 8.
20. Отто штуку вдав! (Наг.) ...вдрав! (Цен.)
Доконав якогось незвичайно хитрого діла.
21. То не штука погнівати сі, але перепросити сі. (Сор.)
Погнівати ся за що будь легко, але перепросини бувають часом дуже трудні.
22. То штука тай кавалок. (Наг.)

Говорять про всяке незвичайне діло, з жартливим відтінком. Пор. Brzoz. Sztuka 1.

23. Треба всяку штуку втяти. (Вел. Очи)

В життю треба не раз здобувати ся на різні хитроці.

24. Штука на штуку. (Наг.)

Приказка має дwoяке значіне: 1) На хитрість помагає хитрість. Варіант до ч. 3. Пор. Adalb. Sztuka 7. 2) При купованю різних товарів буває така згода, що за кожду штуку всякого товару платить ся однакова ціна.

25. Штуков го підійшов. (Дрог.)

Переміг його або ошукав хитроцями.

Штукар. 1. То ще штукар! (Кол.)

Говорять про хитрого, веселого чоловіка, що вміє забавити інших людей.

Штучка. 1. От штучка: загни палец тай ключка. (Цен.)

Жартливо промовляють до дитини, яку можна такою штучкою розсмішити. Пор. E. Rot. 57.

Шукати. 1. Вчорашного дня шукати. (Гнідк.)

Шукати чогось такого, чого ніяк не знайдеш. Пор. Adalb. Szukać 13; Čelak. 567; Brzoz. Szukać 6.

2. Гей би си гудза шукав. (Гростянець)

Здаєть ся, що він шукає собі напасти. Пор. Adalb. Guz 4, 6.

3. Кождий шукає ліпшого. (ЮК.)

Звичайна житева практика, що чоловік усе дбає про поліпшенє свого стану.

4. Не шукай гроший, а шукай приятеля. (Наг.)

Правило житевої мудрости, що добрий приятель ліпший від гроший. Пор. Bebel 224.

5. Не шукай собі біди па мні. (Наг.)

Остерігають напасника. Пор. ладканку:

Сіди, дідоньку, сіди,
Не шукай собі біди.

6. О, не шукай того: тото штири хлопц на друках понесли. (Наг.)

Говорять жартливо такому, що шукає якоїсь дрібної згубленої річи.

7. От шукає собі козери. (Кольб.)

Шукає собі лихої пригоди.

8. Самохить біди не шукати. (Гнідк.)

Правило житевої обережности. Пор. Даль I, 170; Adalb. Bieda 76, 77.

9. Сам собі біди шукає. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що шукає собі напасти.

10. Того шукає, що не положив. (Ільк.)

Кепкують із злодія, що шукає чогось, що би міг украсти. Пор. Adalb. Szukać 4.

11. Треба шукати собі рівного складу. (ЮК.)

Треба старати ся дійти до рівноваги в життю.

12. Хто чого шукає, той знайде. (Ільк., Петр.)

Говорять про такого чоловіка, що шукав собі напасти і попав у біду. Пор. Wand. II, Gut 238; Сим. 2447; Слав. II, 173; Adalb. Szukać 1.

13. Хто шукає, той найде. (Кольб.)
Приказка основана на св. письмі. Пор. Wahl I, 59, 90; Гильф. 2822: Adalb. Szukać 6.
14. Шукав поліпшіньї, найшов собі погіршіньї. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якому не вдала ся спекуляція на поліпшенє його стану. Пор. Wand. III, Gut 238; Adalb. Polepszenie 1.
15. Шукав, чого не загубив, а найшов, чого не шукав. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що шукав собі напасти і наскочив на велике лихо. Пор. Brzoz. Szukać 1.
16. Шукав, шукав, просив Бога, щоби не найшов. (Ком.)
Шукав чогось такого, що йому було неміле, пр. жінки, що втекла від нього.
17. Шукає вітра в поли. (Ільк.)
Шукає сам не знає чого.
18. Шукає вчорайшого дня. (Сор.)
Шукає чогось такого, чого не можна найти. Пор. Libl. 152; Adalb. Szukać 13; Čelak. 567.
19. Шукає другої голови та вчорашної днини. (Богород.)
Шукає сам не знає чого. Пор. Даль I, 219.
20. Шукає си ключки. (Наг.) ...зачіпки. (Наг.)
Шукає собі напасти.
21. Шукає собі приключки. (Кольб.) ...напасти. (Наг.)
Варіант до попер. ч.
22. Шукає, чого не згубив. (Наг.)
Говорять про злодія, який шукає чогось такого, щоби міг украсти. Пор. Adalb. Szukać 4.
23. Шукає, шукає, а просит Бога, щоби не здибав. (Кольб.)
Варіант до ч. 13. Пор. Brzoz. Szukać 4.
24. Шукай вітра в поли. (Жидач.)
Говорять про річ украдену або таку, що пропала безслідно. Пор. Нос. ст. 320; Даль I, 329; Adalb. Szukać 10.
25. Шукай вітра в поли, а блохи в сорочці. (Підгірки)
Жартливе розширенє тогож варіанта, що й у попереднім числі. Блоху в сорочці не легко зловити.
26. Шукай за мнов, а я за тобов буду. (Наг.)
Говорить жінка до чоловіка, шукавши його довший час по місті в суетоці в торговий день.
27. Шукай, падай, ані сліду нема! (Наг.)
Говорять шукаючи чогось довго і даремно.
28. Шукай хоць під землев. (Наг.)
Шукай і не знайдеш ніяк. Пор. Слав. I, 210.
29. Що шукав, то найшов. (Льв.)
Говорять з притиском про чоловіка, що знайшов собі якусь напасть. Пор. Гильф. 3489.
30. Я за тобою шукаю, а ти ту. (Луч.)

Говорить чоловік до чоловіка, якого даремно шукав по різних місцях, і знайшов у зовсім несподіванім місці.

31. Якої галузи шукаєш? (Наг.)

Говорять напасникови, що шукає собі заціпки. Галуза — scil. така, на якій би він міг повісити ся.

Шуляти. 1. Аби мені ним по під ніс шульили. (Кривор.)

Аби мені за нього докоряли. Scil. не хочу.

Шулька. 1. Шулька двох годує. (Ільк.)

Шулька — кукурузяний плід. Образово про пожиточність кукурудзи.

Шум. 1. Великий шум, малий дух. (Ільк.)

Говорять про гордого, а мало вченого пана.

2. Шум, що не можна, а кишенья порожня. (Ільк.)

Говорять про гордого, а неможного пана.

Шумівка. 1. Ковтнімо собі шумівки. (Дрог.)

Говорили про горівку, яка при наливаню пускала бульки і яку задля того називали шумівкою.

Шуміти. 1. Добре шуміти в чужім. (Ільк.)

Шуміти тут у значіню потішати ся чужою шкодою або чужим терпінем. Така потіха кінчить ся звичайно дуже сумно.

2. Шуми до куми. (Лев., Ільк.)

Говорять веселому чоловікови, що шукає веселой компанії.

3. Шуми-ліс то. (Гвідк.)

Говорять про веселого чоловіка.

4. Шумит му троха в голові. (Наг.)

Він троха підпив собі.

5. Шюмит мині в голові, як у млині. (Юк.)

Говорила стурбована жінка.

Шумлянський. 1. Був Шумлянський, не шумів, був Шептицький, не шептів, і ти Рилю не рий. (Дул.)

Поговірка руських священників з кінця XVIII віку про польовофільські змагання єпископа Рила. Поляки зложили про нього свою приказку:

Aż popatrzeć miło,
Jak jedzie ksiądz Ryło.

Шурґоте. 1. Бідні люде саме шурґоте їдуть, а богачі білу капусту. (Наг.)

Шурґоте — відпадки при чищеню капусти, які давнійше іноді квасили і давали їсти худобі, або навіть і слугам.

Шурувати. 1. Вішурувало би ти очи! (Лол.)

Прокляте.

2. Шурували би ты від колькок що дихнеш, а все аби ты сто вколело! (Лол.)

Прокляте.

Шустка. 1. З шустков сї ни вродив, з шустков ни вмер, а щісте можна трібувати. (Іванівці)

Говорить такий, що ставить на льотерію.

2. Шустку на сіль, шустку за сіль, а за шустку 'м соли купила. (Угрі-нів Горішний)

Обчислювала свої видатки жінка перед чоловіком, від якого дістала три шустки, із яких дві пропила, а за одну купила соли.

Щ.

- Щадити.** 1. В зимі щади, в літі жади. (Мшан.)

Значіне неясне, бо в зимі звичайно кожний господар щадить на те, аби в літі не жадіти. Можливо одначе, що мова тут про бідного чоловіка, що в зимі жие скупо, а в літі на переднівку терпить деколи голод.

- Щасливий.** 1. В щісливу годину вродив сї. (Наг.)

Кожному новонародженому бажають, аби вродив ся в щасливу годину. Бажанє основанє на вірі в щасливі і лихі години.

2. Щаслива година, як заспить вечеру дитина. (Ільк.)

Бо в вечір не докучає родичам.

3. Щаслива му парть була. (Сквар.)

Говорять про помершого чоловіка, що прожив свій вік щасливо.

4. Щасливому щастє. (Стриг., Луч.) ...щастит ся. (Тереб.)

Говорять про чоловіка, якому все веде ся.

5. Щіслива ти дорога! (Наг.)

Бажають тому, хто виїздить із дому. Пор. Wand. I, Glück 1004.

6. Щіслива ті година принесла. (Наг.)

Говорять такому, що приходить у хвилю якоїсь родинної радості або з доброю новиною.

- Щасливо.** 1. Дай Боже щісливо з колачом! (Наг.)

Примовляють у великодну суботу входячи до чужої хати, в якій пече ся паска.

- Щасний.** 1. Не все той щасний, хто на вроду красний. (Замул.)

Вродливі люди, а особливо вродливі жінки в житю бувають дуже часто нещасливі.

- Щастє.** 1. Більше щістья як розуму. (Наг.)

Говорять про малоумного чоловіка, якому в житю веде ся добре. Пор. Wand. I, Glück 983.

2. Великого щастя треба, аби ся то стало. (Кропивн.)

Се річ мало правдоподібна.

3. В щастю і когут яєчко внесе, а в нещастю і комаха вколе. (Залісе)

Щасливому чоловікови удають ся і найнеможливіші діла, а нещасливому шкодить і найменша дрібниця.

4. В щастю не вмє чоловік статкувати. (Ільк.)
Йому часто для тривкого щастя бракує відповідної розваги. Пор. приказку Iete:
Es ist nichts schwerer zu ertragen,
Als eine Reihe von schönen Tagen.
5. В щастю приятелів много, а в нещастю ні одного. (Залісе)
До щасливого чоловіка горнуть ся люди радо, а нещасливого опускають. Пор. E. Rot. 46; Adalb. Szczęście 47.
6. В щастю ся не нажити, а в нещастю не вмерти. (Луч.)
Щастє в людськїм житю не буває довге, та за те й нещастє не все переслїдує хочби й найбільшого чоловіка.
7. Грим щїстьи в дїм. (Кольб.) ...в хату. (Наг.)
* Говорять в разї приємної або щасливої пригоди; часто також іронїчно в хвмдї несподїваного нещастя.
8. Грим щїстьи в хату, аж вікна побило. (Наг.)
Ширший варїант до попереднього, в іронїчнїм значїню, коли комусь вибито вікна. Натик на народне оповїданє про щасливого дурня, що лежав на печи і якому щастє вибило вікно вкидаючи йому до хати гроші.
9. Дав Бог щастя, та не дав розуму. (Замул.)
Говорять про чоловіка, що не знаючи ся в своїм щастю марнує його.
10. Дай Боже щастє і грошїй десять. (Луч.) ...і сто ринцьких. (Снят.)
Жартливе поздоровленє.
11. Дай Боже щастя, сказала Настя. (Сїл. Б.)
Жартливе мудрованє до імени Настя.
12. „Дай Боже щїстьи!“ — „А от нас шїсть. Помагайте сїдати.“ (Наг.)
Жартливе привитанє чоловіка, що входить до більшої компанїї.
13. Дай Боже щїстьи з волон ци з коровов. (Наг.)
Привитанє прихожого до хати, в якїй застає нововродженє тєля.
14. Дай Боже щїстьи з колачом. (Наг.)
Привитанє прихожого до хати, в якїй печуть паску.
15. Дай ти Боже щїстьи, аби ті спїткало тьжже нещїстьи! (Наг.)
Проклятє в формї щасливого бажаня.
16. Де щастє упало, там і приятелів мало. (Ільк.) ...відпало... (Луч.)
В нещастю опускають чоловіка менше надїйні приятелї.
17. Допоки щастя, допоти приятелї. (Петр.)
Увага з житевої практики, що поки чоловік щасливий, поти приятелї горнуть ся до нього.
18. Кого щастє згубити хоче, тому перше розум відбере. (Ільк.)
Нерозум у житю веде найчастїйше до сваволї й нещастя. Пор. Adalb. Szczęście 21.
19. Колесом моє щїстьи пішло. (Наг.)
Кожда точка в колесї бїжить раз у гору, то знов у долину. Образовє реченя про змїну людського щастя.
20. Коли щастє упало, і приятелів мало. (Гнїдк.)
Варїант до ч. 16.

21. Кому щастє рачить, той і на кїєві виплине. (Ільк.) ...кімаці... (Наг.)
Щасливому скрізь щастить.
22. Кому щастє, тому й доля. (Гпідк.)
Доля тут у значіню усеї житевої колїї, яка у щасливого чоловіка пересїчно буває добра. Пор. Даль I, 49; Zátur. XII, 58, 61; Adalb. Szczęście 27.
23. Кому щісте, тóму й долї. (М. Гош.)
Діалектовий варіант до попер. ч.
24. Ліпше щастє, як готові гроші. (Лучак.) ...щісте... (Мик. н. Дн.)
щісте... (Зібол.)
Готові гроші бувають іноді причиною найбільшого нещастя для чоловіка. Пор. Wand. I, Geld 1266; Adalb. Szczęście 35.
25. Має щісты в Бога. (Наг.)
Щастє в житю вважають найкрасшим даром божим. Пор. Wand. I, Glück 160.
26. Має щісты, як Дóрожів. (Наг.)
Дорожів — найбільше село дрогобицького пов. Жартливе реченє про велике щастє.
27. Моє щастє таке, як тої курки, що качата водить. (Ільк.)
Говорить про себе нещасливий чоловік, особливо вітчим або мачуха, що мають клопоти з пасербами.
28. Найліпше щастє — гаразд в бідю. (Гпідк.)
Іронїчна увага з житевої практики, що в людському житю, навіть найщасливішому, мішає ся поводженє з неповодженем.
29. Най то міні буде на щісты, на здоровїи і на довгий вік! (Наг.)
Бажає собі чоловік добра при якімось особливім явищу або знаку.
30. На щастє всіляке май серце єднаке. (Ільк.)
В щастю і нещастю повинен чоловік заховати рівновагу духа. Пор. Adalb. Szczęście 40.
31. На щісты, на здоровїи з тими свїйтами, аби сте тоти щісливо оправдили і других дочекали на многа літа. (Наг.)
Благословлять входячи до чужої хати в часї різдвних свят.
32. Не єдиному щісте ріков плине. (Берез.)
Говорять про чоловіка, якому в житю все веде ся.
33. Не кожного бенькарта щастє єднаке. (Заставці)
Бенькарт, з польського bekart, байстриок Байстриюки бувають іноді в житю найщасливішими людьми.
34. Нема щастя без задрости. (Ільк.)
Кожде поводженє в людськїм житю будить задрість у ріжнородних ворогів. Пор. Даль II, 209.
35. Ни дай Боже щісты, а дай розуму. (Кольб.)
Розум ратує чоловіка не раз і в найтяжшїм нещастю.
36. Ой ти гладкоє щісты! (Кольб.)
Мовить парубок до гарної дівки.
37. Пессє щісты маєш. (Цен.)
Говорять до нещасливого чоловіка, якого кождий кривдить.

38. Пішло щастє в лїс по прутє. (Ільк.)
Образово говорять про людей, що збїднїли або змарнували своє жите.
39. Неки щастє в плузї, поти щирїсть в друї. (Гнїдк.)
Щастє в плузї в значїню: щастє плужить, сприяє.
40. Ноки щастє плужить, поти приятель служить. (Ільк.)
Точнїйший варїант до попереднього ч. Пор. Adalb. Szczęście 47.
41. Попанило му щїстьи. (Наг.)
Йому повело ся добре діло.
42. Послужило ми щїстьи. (Наг.)
Сприяв менї щасливий випадок у моїм ділі.
43. Прибуль щастє, розум буде. (Ільк., Нетр.)
Говорить чоловік, що не вважаючи на свій розум бїдує і не знає пово-
дження. Пор. Даль I, 57; Wand. I, Glück 367; Adalb. Szczęście 48.
44. Само му щїстьи в руки пхає сї. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що вмїє користати з кожної доброї нагоди.
45. Сохрани Боже від великого щастя тай від красної жїнки! (Гнїдк.)
Нагле, велике щастє не раз доводить чоловіка до наглої смерти, а красна
жїнка дуже часто буває нещастєм у житю чоловіка.
46. Счєстє Боже дай вам! (Чр. ВЛ.)
Говорять прохожі до тих, що заняті полевою роботою.
47. Таке щїстьє богацьке. (Ком.)
Говорять завидуючи щастю богача, не раз іронїчно, коли його спїтмає нещастє.
48. Таке щїстьє, як у тої квочки, що качїта води. (Сор.)
Варїант до ч. 27.
49. Там то му щїстьи панит. (Голоб.)
Щастить йому, веде ся добре.
50. Твоє щїстьи таке, як тої качки, що курїта водит. (Жидач.)
Варїант до ч. 27 і 48.
51. Тїлько щастя, що го в руцї маю. (Замул.)
Говорить чоловік, що живе з працї своїх рук.
52. Упав ся в щастє, як курка в борш. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, якому трафїло ся особливе щастє або нещастє.
Пор. Adalb. Szczęście 95.
53. Ухонїти щастя новїї жменї. (Гнїдк.)
Говорять завидуючи щасливому чоловікови.
54. Хто ни мав щастї з ранку, ни буди мав до останку. (Пісочна)
Сумне пророкованє такому, якому не щастило за молоду.
55. Цебром щїстьи не мїьирїют. (Наг.)
Людське щастє дуже зглядна річ, що має тїлько субєктивну вартїсть. Обста-
вини, серед яких один чує себе щасливим, для иншого були би нещастєм.
56. Щастє за нещастє без додатку мїняют. (Ур.)
Нещастє приходить дуже часто із самої легкомисности людей дуже дешевим
способом.

57. Щастє і баби за молодим пропадають, а від старого утікають. (Залісе)
Жартлива увага із житевої практики.
58. Щастє мені з рук видер. (Стан.)
Говорить чоловік про такого, що перебив йому суджену, з якою він міг би жити щасливо.
59. Щастє мотузом сї потягнуло. (Берез.)
Говорять іронічно, коли в людському житю одно нещастє тягне ся за другим.
60. Щастє му з рук вилетіло, як птиця із сїти. (Ільк.)
Говорять про чоловіка, що змарнував своє щастє.
61. Щастє на колїні не ломить ся. (Ільк.)
Коли воно тривке, то не пропадає від першого лїпшого нещасливого випадку.
62. Щастє розум відбирає, а нещастє назад вертає. (Ільк.)
В щастю чоловік іноді тратить розум, і треба тільки лиха, яке би знов навчило його розуму. Пор. Zátur. XII, 69; Čelak. 151; Adalb. Szczęście 81.
63. Щастє само за ним ходит. (Гвїдк.)
Говорять про чоловіка з щасливою, веселою вдачею.
64. Щастє, як курки, що качата водит. (Гвїдк.)
Коротший варіант до ч. 27.
65. Щастя як трясця: кого схоче, того нападе. (Дар.)
Говорять іронічно про те, що в житю не раз щастить людям, які того щастя зовсім не гідні. Пор. Нос. ст. 474.
66. Щістьи го засліпило. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що в щастю, стратив розвагу.
67. Щістьи маеш, що сї так не стало. (Наг.)
Говорять в разі щасливого випадку, що виходить комусь на добре. Пор. Wand. I, Glück 987.
68. Щістє му сї трафіло: зломив ногу, а міг голову. (Наг.)
Іронічно говорять, коли чоловік через менше нещастє уникнув більшого. Пор. Wand. I, Bein 8.
69. Як є щастє, розум найде єя. (Тереб.)
Щастить звичайно людям, що по при інші прикмети визначають ся також здоровим розумом.
70. Як би баба щастє мала, то би хлопом била. (Мшан.)
Рефлексія основана на спостереженю, що жіноче жите звичайно далеко менше щасливе, як жите мушин.
71. Як кому щістьи служит. (Наг.)
Говорять чуючи про щасливий випадок, що трафив ся якомусь чоловікови.
72. Як нема щастя, повідають старі люди, то і коваль не укує. (Мшан.)
Обсервація з житевої практики, що щастє в житю часто незалежне від самої людської волі. Пор. Adalb. Szczęście 29.
73. Як хто має щістє, то аби налицев відганяв єго від нього, то не віджене. (Льв.)
Щастє деколи уперто держить ся одного чоловіка, а минає злишого.

- Щастити.** 1. Кому ся щастит, тому ся і когут несе. (Вурцбах)
Образово говорять про чоловіка, якому все добре веде ся. Пор. т. I, Вести ся 5; Wurzbach 229.
2. Най вам Бог щастит на худібці! (Наг.)
Із жебрацької молитви.
- Щебель.** 1. Віи ще крізь щеблі перелізе. (Наг.)
Говорять про малого хлопця, що ще може перелізти поміж щеблі драбини-стого воза.
2. На послідній щебель вилізти. (Гнідк.)
Підняти ся занадто високо, гордувати і пишати ся.
- Щебетушка.** 1. Нивиличка щебетушка — як заріже, буде юшка. (Льв.)
Говорять про курку.
- Щезати.** 1. Щезай бідо! (Наг.)
Формула відпекання від злого чоловіка або від злого духа.
2. Щезай пометене яке! (Карл.)
Формула відігнання. Пометене знач. вирід або злий дух.
3. Щезай проклятий! (Карл.)
Формула відігнання лихого духа або лихого чоловіка.
- Щезнути.** 1. Бодай-сь щез та пропав у цуді та диві! (Ком.)
Прокляте.
2. Щез бис нагле! (Наг.)
Прокляте.
3. Щезни бідо! (Снят.)
Варіант до Щезати ч. 1.
4. Щез як сіль на воді. (Гнідк.)
Говорять про чоловіка, що пропав безслідно.
- Щенячий.** 1. Перейти в щенячого на собаче. (Гнідк.)
Жартливий вислів замість зійти на пси.
- Щеп.** 1. Який щеп, така яблїнь. (Мінч.)
Який чоловік за молоду, такий буде й у старших літах. Пор. Adalb. Szczer 2, 3.
- Щербина.** 1. Мала щербина, як умре дитина; а як умре мама, то велика яма. (Явор.)
Малої дитини не велика шкода, а смерть матери буває іноді нещастем для цілої родини.
2. Мала щербина, як умре дітина, а дуже знати, як умре отець, мати. (Гусне)
Варіант до попер ч.
- Щесь.** 1. Щесь на мя має. (Тухля)
Щесь тут замість щось; на мя має — має проти мене.
- Щетина.** 1. Продай щетини, волосини, кожушини! (Наг.)
Оклик старого жида Фавля, що ходив по селах скуповуючи свинячу щетину волосе або звірячі шкірки.
- Щикавка.** 1. Щикавко, гикавко, видийди вид мене, а з мене на пліт, а з плота Н. Н. в живіт! (Ком.)

Примівка проти щикавки, з наміром наслати її на когось иншого.

2. — Щикавочко, икавочко, де-с була? — В млинї. — Що-с їла? — Забула. — Забудь же й о мпї! (Наг.)

Инша примівка проти щикавки.

Щипанець. 1. Щипаньціма, лупаньціма ледви трое хліба ззїв. (Жидач.)
Говорять про такого, що удає слабого і ніби не може їсти.

Щипка. 1. Такий став як щипка. (Будз.)

Говорять про чоловіка, що дуже висох.

Щирий. 1. Щьпров і приватнов руков дати. (Ю. Км.)

Дати з доброю волею.

Що. 1. Що кому до того? (Наг.)

Відповідає чоловік, коли хтось влазить в його діло. Пор. Wand. III, Leute 1571.

2. Що мінї з того? (Наг.) ...по тім? (Наг.)

Яка менї з сего користь? Говорить чоловік про діло або річ сумнівної вартости. Пор. жидівське: Wus tojgt mir dus? (Was taugt mir dies?)

3. Що мінї з сего віросте? (Кутя)

Яка менї з того користь або шкода буде?

4. Що рехт, то рехт: (Дрог.)

Вмішав ся чоловік у суперечку двох людей, признаючи одному з них правду.

5. Що як що, а так не було. (Наг.)

Говорять, коли хтось в живї очі говорить неправду.

6. Що я си за це куплю? (Снят.)

Іронїчне запитанє про маловартну річ або немилу пригоду.

Щось. 1. Ліпше щось, як нічо. (Наг.)

Щось у значіно дрібної, маловартної, а все таки потрібної річи. Пор. Wand. I, Besser 191; Etwas 2; V, Wenig 6; Adalb. Co 2.

2. Чогось му, видно, не стає. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що кривдує собі не знати з чого.

3. Щось бим ти сказав, але сї унимаю. (Наг.)

Сказав би я тобі прикре слово, але менї ніяково.

4. Щось він до мене має. (Наг.)

Говорять у значіно сердить ся, гніває ся на мене.

5. Щось ми сї видит. (Наг.) ...здає. (Наг.)

Говорить чоловік підозріваючи щось певне.

6. Щось не шось, а все таки є. (Наг.)

Говорять про неможного чоловіка, у якого все таки дещо є.

7. Щось то в тім є. (Наг.) ...мусит бути. (Наг.)

Говорять про таємне, загадке діло.

Щупак. 1. Ци щупак, ци видра? (Наг.)

Натяк на оповіданє про двох рибаків, із яких один зловив щупака, а другий видру. Коли оба здибали ся, один запитав другого: „Що ти зловив?“ Сей відповів: „Щупака“. На се перший сказав „А я видру“. На се відповів другий: „Е, маєш ти видерти, то я волю кивути“. І не чекаючи дальшого виясненя кинув щупака в воду. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 42.

- Щунець.** 1. Я не щунець, але кунець. (Гнідк.)
Жартлива поговорка чоловіка, який не тільки хоче обшуцати, обмацати товар, але на правду купити.
- Щур.** 1. Виглядає, як щур з муки. (Луч.)
Говорять про переляканого чоловіка, що виглядає із своєї криївки. Пор. Le Roux de L. I, 129.
2. Щура пущати. (О.В.З.)
Кидати камню плитку по воді так, щоб підскакувала на водянім плесі. Деінде кажуть: „Качки пускати.“
3. Щур у млині не згине. (Гнідк.)
Він має там досить чого нажерти ся.

Ю.

- Юдити.** 1. Юдит на мене, як той Юда Скаріопський. (Наг.)
Говорять про обмівника або клеветника.
- Юність.** 1. Чого ся в юности навчиш, на старість як знайдеш. (Гнідк.)
Приказка зі старосвітським забарвленням, книжкового походження. Пор. т. II, Молодість 8.
- Юпітер.** 1. А ти Юпітре! (Гвізд)
Жартливе прозвище, очевидно книжкового походження.
- Юр, Юрій, Юрко.** 1. Гур, гур, їде святий Юр. (Ком.)
Св. Юр — св. Георгій, якого свято припадає дня 23. цвітня, в часі, коли чути перші громи.
2. Два Юрі, а обидва дурні. (Дар.)
Згідна приказка про двох Юрнів.
3. На Їря велют, оби не гнати йїня, по вигонах і далеко в поле, оби дужьяти близько хати. (Ю. Км.)
Народній звичай.
4. На святого Юра чей висне баюра. (Сявіц.)
Тоді настає звичайно весняна погода. Пор. Brzoz. Jerzy św. 2.
5. На Юра-Івана, на рахманський великдень. (Ільк.)
Оговоркою кажуть про весняну пору.
6. На Юра, як рак свисне. (Ільк.)
Жартлива поговорка в знач. се не буде ніколи. Пор. Adalb. Jerzy św. 5; Brzoz. Jerzy św. 1.
7. На Юре сховаї сї в житї куре. (Снят.)
В ту пору озиме збіже вже значно піросло. Пор. Wand. I, Albertstag 1; Georg 2, 20; Adalb. Jerzy św. 6; Muka 836.

8. На Юря повинна бути паша і в дурня. (Кол.)
Тоді вже середина весни.
9. Не завше сьвятого Юря. (Луч.)
Приходить час і на інші свята.
10. Прийдеш Юрку до рахунку. (Тереб.)
Говорять до Юрка — паймита.
11. Пристань Юрку до вербунку, будеш їсти в маслом курку. (Наг.)
Цоговірка давніх вербовників, що вербували селянських парубків до війська.
Парубки звичайно додавали ще іронічний двостих:
Будеш їсти, будеш пити,
Довбеньками вуши бити.
12. Сьвятий Юрку, натягни на кісіль шкурку, бо вже мама з церкви йде. (Дар.)
Примовлила дівка, яку мати заставила варити кисіль, і яка не вмiла його як слід зварити.
13. Ховай ся Юрку, де найдеш джюрку. (Луч.)
Жартливо говорять до боягуза.
14. Юрку, не йди в мандибурку, бо там дівки пасут бики, здерут ти ярмурку. (Тростянець)
Жартлива примівка.
15. — Юрку, Юрку, ци їв би-с курку? — Ци варену, ци печену, ци маслом примащену? (Іван.)
Жартливо примовляють до Юрка.
16. Як на полонині на Юря вівчарі вікрутят живого огню, то горит аж до осени. (Жабє)
Народній звичай викручування живого огню.
- Юсько.** 1. А ти, Юсько, хлєпчи юшку, я буду мясце, бо меке дитина ссе. (Убице)
Говорить жінка до чоловіка.
- Юха.** 1. Цся твоя погана юха. (Наг.)
Лайка.
2. Юха го обіллѣла, як го вларив. (Крех.)
Юха тут у значію кров.
3. Юха тя обліє. (Гнідк.)
Погроза: як тебе вдарю, то обіллєш ся кровю.
- Юхтований.** 1. Юхтована-гарбована буде скира на тобі. (Наг.)
Погроза; буде на тебе тяжка бійка.
- Юшити ся.** 1. Юшит сі на мене. (Наг.)
Сердить ся, здостить ся.
- Юшна.** 1. Ані юшки, ані петрушки. (Луч.) Ні... ні... (Ільк.)
Говорять про бідне господарство.
2. Веснав му по морді, аж юшка з носа потекла. (Дрог.)
Юшка тут у значію кров. Пор. Етп. 36. VI, 135.

3. Їдж юшку, Андрушку, а я буду мясе, бо мене дитина ссе. (Дар.)
Варіант до Юсько ч. 1.
4. Їдж юшку, Андрушку, бо мясо дороге. (Коб.)
Коротший варіант до попер. ч. Пор. Brzoz. Juszka 3.
5. Коли-с дав на юшку, дай же й на петрушку. (Кольб.)
Коли хто дав менший даток, то звичайно по тім мусить дати більший.
6. Стало на юшку, а не стало на петрушку. (Ільк.) Стане... (Тереб.)
...ней стане... (Сор.) Як стане.. то стане й... (Явор.) Кого стане...
стане й... (Ільк.)
Кого стало на масний видаток, того стапе й на більший. Пор. Adalb. Juszka 1; Brzoz. Juszka 5.
7. Юшечки самі йдуть до душечки. (Наг.)
Поговірка винята із весільної пісні.
8. Юшка хлентюшка: найш сі, подивиш сі на суху вербу, тай знов голоний. (Наг.)
Примовляють згідно про всяку рідку страву, в якій поживні частини розпушені теплою водою. При тім народне віруванє, що аби чоловік як наїв ся, скоро подивить ся на суху вербу, то зараз зголодніє.
9. Яка юшка, така й петрушка. (Винники) Така юшка, яка петрушка.
(ibid.)
В ющі звичайно тільки й смаку, що запах петрушки.

Я.

- Я. 1. Аби я так! (Наг.)
Scil. жив або дихав. Жартливе закличє.
2. Або я, або не я. (Наг.)
Відповідає жартливо чоловік на питанє: „Чи ти то зробив?“ не хотючи виразно признати ся.
3. Або я, або ти. (Наг.)
Говорить чоловік чоловікови в значіню: або я згину, або ти, або я втону, або ти.
4. Або я що, чи що? (Льв.)
Форма запитаня в значіню: я не аби-що.
5. До мене є, а міні нема. (Завул.)
Люди мають до мене претенсії, а мені не дають нічого.
6. Нема як я та попова свиня. (Дар.)
Жартливо характеризують самохвалька. Пор. Adalb. Dopeńnienia, Świnia 54.
7. Що я, то не ти. (Дрог.)
Є між нами різниця.

8. Я до неї, моя в неї; я до того, тото в тім; я за своє тоє та туди,
а вона мене бис своє тоє тай до гори тим. (Пужн.)

Жартливий приклад народнього говореня натяками. Говорила селянка перед судом, у якої сусідка викрала курку, зараз зарізала і поставила в горнець варити. Позивачка прийшла до сусідки і побачивши свою курку в горшку, вхопила її з горшком і пустила ся йти з хати, а сусідка трутила її через коріг таг, що вона впала до гори животом. Отже стидючи ся говорити вразно, вона в суді стилізувала своє оскаржене висше наведеними словами. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 190.

9. Я за вами, а ви ту, прийшлисте тай стоїте. (Кніг.)

Говорила челядина до господаря, шукавши його по різних хатах.

Яблінка. 1. Єдної то яблінки ябка. (Наг.)

Одної, зі згідним значінем лихої матери діти.

Яблінь. 1. Яка яблінь, таке яблицо. (Гвідк.)

Які родичі, такі діти. Пор. Wand. I, Apfelbaum 1; Adalb. Jablon 2.

Яблоко. 1. Ладне ябло свинка з'їла. (Сор.) Найкрасше... (Наг.)

Образове реченя; найкрасша дівка дістане пераз лихого чоловіка. Пор. Слав. I, 285; II, 199; Osm. Spr. 490.

2. Не відкотить ся ябло далеко від яблуні, а хочь ся відкотить, то ся фостиком оберне. (Ільк.)

Діти звичайно не відроджують ся дуже від своїх родичів. Пор. Adalb. Jablko 4; Čelak. 404; Brzoz. Jablko 3.

3. Не впаде ябло далеко від яблінки, а хочь упаде, то ся фостом оберне. (Петр.)

Варіант до попер. ч. Пор. Сим. 1519.

4. Не далеко ябло від яблінки відбігло. (Мик. п. Дн.)

Варіант до ч. 1, 2. Пор. Тимош. 314; Bebel 217; Brzoz. Jablko 7.

5. Такі ябка рісні, як болото. (Жидач.)

Не мав з чим ліпшим порівняти.

6. Такі ябка рісні, як рінь. (Жидач.)

Варіант до попер. ч.

7. Червоне ябло, а хробачливе. (Наг.)

Червоне яблоко уважають найкрасшим, але гоно часом буває хробачливе. Трьома червоними яблами, настромленими на гильку, украшують звичайно коровай. Пор. Слав. II, 205.

8. Ябло від яблінки далеко не впаде. (Явор.)

Варіант до ч. 2, 3, 4. Пор. Слав. I, 250; Дик. 229; Osm. Spr. 73; Libl. 52; Adalb. Jablko 4; Jablon 1; Čelak. 404; Даль II, 276.

9. Ябло хочь ся відкотит, то ся фостом до яблінки оберне. (Луч.)

Варіант до ч. 3.

10. Яблоко від яблоні далеко не відкотить ся. (Городок)

Варіант до ч. 9. Пор. Слав. I, 160.

11. Яблукo від яблінки делєко сї ни відкбгнт. (Іванівці К.)

Варіант до попер.

12. Яблуко не котит сі далеко від яблуні. (Тростянець)

Варіант до поперед. ч.

13. Як дасть дівчина яблуко, а помислит собі при тім що злого, то потримати його в постели через девять день, і хроби заведут ся. (Папірня)

Народне віруванє, основанє на вірі в чародійну силу яблука.

Яблочко. 1. Минули ся червоні яблочка! (Наг.)

Червоні яблука носять парубок до дівки в пору, коли залицяє ся до неї. Говорять або до такої, що вийшла за муж, або до такої, що згордувавши женихом лишила ся старою дівкою.

Явдока (Євдокія). 1. До сьветої Євдоки лежить сніг по боки. (Явор.)

Церковне свято Євдокиї припадає д. 1. марта.

2. На Явдоки води по боки. (Залісє)

З початком марта часто буває відталь.

3. Явдоха — дала всім по троха. (Рава Р.) ...цсам... (Наг.)

Насмішка або мудрованє.

Явче. 1. В Явчи біда мнявчи, там завсїгди біди сьби показуют. (Підмихайлівці)

Явче — село калуського пов.

Ягла. 1. Варили ягли, тай так спать лягли. (Дар.)

Ягла — пшоно.

Ягня. 1. Паршиве ягня цілу череду запаскудит. (Сіл. Б.)

Образове реченє: один лихий чоловік може наробити клопоту цілій родині або громадї.

2. Поти ягнятка скачуть, поки матірь видять. (Ільк.)

При матери вони веселі, а без неї починають тужливо бляти.

Ягода. 1. Збиравши по ягоді буде козубок. (Гвідк.)

Помалу осягають ся й більші річи.

2. Нашого поля ягода. (Ільк.)

То наш чоловік.

3. Не лїзь по ягоди, не зломши поги. (Ком.)

Не шукай собі безпеки.

4. То не нашого цольи ягода. (Наг.)

То чужий, з побічним значінем лихий чоловік.

Ягнішка. 1. А в-завтра Ягнішки: що не забрав, то підут пішки. (Доброс.)

Ягнішка — мазурська форма імени Agnes, якої свято припадає 21 січня н. ст. Поговорка мабуть про мазурську сімю, що забрала ся з руського села з дрібними дітьми, із яких одні поїхали возом, а решта пішла пішки.

Ядам. 1. — Віддай гроші. — Та я дам. — Е, Ядам уже давно вмер, а ти віддай тепер. (Ком.)

Ядам — діалектова форма замїсь Адам. Тут гра слів: „я дам“ і „Ядам“.

Язык. 1. Аж ти язык десь забігне. (Наг.)

Scil. так будеш смакувати. Пор. Wand. V, Zunge 236.

2. А то ті язык свербит. (Наг.)
За. не можеш ані хвилю промовчати.
3. А язык би ти в сраку забіг! (Наг.)
Лають балакучого або клеветливого чоловіка.
4. Бабський язык усе роги показує. (Стан.)
Баба любить усе сперечати ся.
5. Бриши язичку, будеш їв паланцку. (Жидач.)
Насміх із брехливого чоловіка.
6. Взбили го люде на явки. (Наг.)
Обмовили його. Пор. *Bzoz. Język 36.*
7. Вкуси сі в язык, ніж маєш то сказати! (Наг.)
Говорять чоловікови, що не в пору хоче вихопити ся з якимось словом. *Пср. Wand. V, Zunge 257, 286; Даль I, 529.*
8. Вкуси сі за язык, коли ті свербит. (Кольб.)
Scil. коли маєш сказати щось не в пору. Пор. *Нос. ст. 477; Bzoz. Język 33.*
9. Вкушу ся в язык і буду ждати дальшого порядку. (ЮК.)
Буду мовчати.
10. В нього язык як терлиця. (Бережи.)
Говорять про балакучого, язикатого чоловіка.
11. Волів єс сі був у язык вкусити, ніж єс мав того сказати. (Наг.)
Говорять такому, що скаже щось не в пору або не до ладу.
12. В языку кости нема; хто як хоче, так оберне. (Рад. ВЛ.)
Кожий чоловік волен брехати як хоче. Пор. *Adalb. Język 53, 64.*
13. В язык укусити ся. (Гнідк.)
Образово: замовкнути. Пор. *Bzoz. Język 32.*
14. Гірше болит від языка, як від ножа. (Григ.)
Людська обмова не раз гірше докучить чоловікови, ніж бійка.
15. Держи язык за зубами. (Ілинці)
Не говори ніколи зайвого. *Пср. Нос. ст. 293; Гильф. 264; Даль I, 519; Adalb. Język 48; Člak. 76.*
16. Держи язык за зубами, а не вмієш, в сраку влізь, а нікому не повіж. (Грин.)
Просторійший, жартливий варіант до поперед. ч.
17. Десь го язык не зболит, що так ним раз-у-раз отіпає! (Наг.)
Говорять про чоловіка, що балакає довго і ненастанно.
18. Доредє язык до Кієва, але й до кія. (Ільк.)
Чоловік у дорозі допитає ся дороги, а в житю не раз і напаста. Пор. *Даль I, 330, 518; Слав. II, 141; Нос. 477; Сим. 2763; Osm. Spr. 280.*
19. Жибись хопь языка не зів. (Буда.)
Приговорюють такому, хто хвалить собі страву, що смачна.
20. Забігне ти язык у гузицю, як того покоштуєш. (Наг.)
Кепкують із такого, що ласий на щось солодке.
21. Забув языка в губі. (Кол.)
Не стямив ся, що сказати. Пор. *Adalb. Język 67.*

22. Злі язки плещут. (Наг.) ...клеплют. (Нэг.)
Образове речення про обмівних людей. Пор. Wand. V, Zunge 260.
23. І в мене язык добре підрізаний! (Голешів)
Говорить одна язиката жінка другій.
24. Кордюк му на язык! (Наг.)
Прокляте. Кордюк — рід чирака.
25. Ляпає язиком, гий праником. (Жидач.)
Говорять про балакливого чоловіка.
26. Меле язиком як вітраком. (Вікно) ...як на жорнах. (Город.)
Говорять про балакучого чоловіка.
27. Меле язиком, гий пес фостом. (Жидач.)
Говорять про балакучого, брехливого чоловіка. Пор. Adalb. Jezyk 35.
28. Мили язиком, коли ни завізно. (Жидач.)
Бо як глітно, то ніхто не хоче слухати.
29. На кінци язика дорога є. (Мик. н. Дн.)
Дороги можна і треба допитувати ся. Пор. Adalb. Jezyk 51; Selak. 74.
30. На кінци язика шукати чого. (Гнідк.)
Пригадувати собі щось. Пор. Adalb. Jezyk 51.
31. На язык є два замки: оден зуби, а другий губи. (Залісе)
Дуже влучний вислов про те, що мовчанка в життю часом буває позиточна.
32. На язиці ми висит. (Гнідк.)
От-от хочеть ся щось сказати, та не можу собі пригадати.
33. На язиці мід, а в серци ліл. (Гнідк.) ...а під язиком... (Вурцбах)
Говорять про фальшивого, облесного чоловіка. Пор. Тимош. 128; Гильф. 1490; Даль II, 190; Libl. 167; Wahl II, 47; Haller II, 21; Wurzbach 334; Brzoz. Jezyk 21; Слав. I, 298.
34. Не варт тримати язык за зубами. (Тростянець)
Не варт тут у двоякім значіню: 1) не годен, не може — про такого чоловіка що не годен замовчати, коли треба сказати кому правду в очи; 2) загальна увага, що не стоїть мовчати, коли треба сказати слово.
35. Не дістане він язика. (Ільк.)
Язык тут у значіню відомости. Спогад про давні військові відносини, коли кожде військо висилало окремі відділи до табору противника, щоб „дістати языка“, т. зн. зловити чоловіка, який би чи то добровільно, чи на муках подав відомости про стан і розклад ворожої сили і про її пляни.
36. Нема кісток у язиці, мож брехати і владиці. (Мінч.)
Жартливий варіант до ч. 12. Пор. Selak. 68.
37. Не слухай чужих язиків, бо свій затирьїш. (Манастирок)
Не слухай людських поговірок, бо вони тебе збаламутять.
38. Ніхто тя за язык не тягнув. (Луч.)
Ніхто не силував тебе говорити. Пор. Wand. V, Zunge 263; Нос. ст. 308.
39. Обсів го язиком. (Льв.)
Ні з сього ні з того почав його лаяти.
40. Острий на язык. (Льв.)

- Говорять про дотепного, зідливого чоловіка, що вміє допекти иншому. Пор. Libl. 178; Даль I, 528.
41. Оттак ми сї на язвкї вертнт. (Наг.)
Пригадує ся менї щось, але не на стїлько виразно, щоб я мїг се сказати. Пор. Wand. V, Zunge 288; Čelak. 519.
42. О, то ще язвк не випарений! (Орт.) Там то... (Наг.)
Говорять про дуже балакучого або брехливого чоловіка.
43. Пипоть ти на язвк! (Наг.)
Прокляте. Пипоть — роговий нарїст на кїнці язвка у курий, коли їм доведе ся довший час не пити води. Такий пипоть треба здерти, а то курка по якїмось часї перестане їсти і здохне.
44. Пішла з язвком до пана. (Тростянець)
З язвком у значїню: зі скаргою, з клеветою або простою брехнею.
45. Поставали тай молотьт язвками. (Наг.)
Говорять про балакливу купку людей.
46. Притупити язвка кому. (Гнїдк.)
Пристидати, змусити до мовчани.
47. Пусти в сї до нього з язвком. (Наг.)
Накинув ся на нього з лайкою.
48. Розпустив язвк до мене. (Наг.)
Кинув ся до мене з многословною лайкою. Пор. Brzoz. Język 16
49. Став з язвком до поєдинку. (Наг.)
Натрафив один сварливий чоловік на другого і розпочали завзяту сварку.
50. Такий маєш язвк, шо би-с сї ним по сраці вітьила. (Кольб.)
Говорять про жінку з острим язвком.
51. Так му ходит язвк, як на завісах. (Будз.)
Говорять про балакучого чоловіка.
52. Того й язвком не злижеш. (Наг.)
Говорять про наглу брехню, з якої годї вибредати ся. Пор. Даль I, 534.
53. То-то ти на язвк забору нема. (Наг.)
Говорять балакучому чоловікови, якого годї здержати в його балаканю.
54. Треба би му язвк підрізати, аби вмів лїпше говорити. (Наг.)
Говорять про маломовного чоловіка. Вірять, що деяким птахам, пр. сороці, треба підрізати язвк, щоб навчила ся вимовляти людські слова.
55. Тримай язвк за зубами. (Ільк.)
Мовчи, коли не мусиш говорити. Пор. Wand. V, Zunge 158; Čelak. 76; Osm. Spr. 49; Adalb. Język 48.
56. У нього язвк як бритва острій. (Наг.)
Говорять про дотепного, зідливого чоловіка. Пор. Wand. V, Zunge 278; Даль I, 528; Adalb. Język 44.
57. Хляпаєш язвком як праником. (Стан.)
Згїрдно говорять невтомному балакунови.
58. Чи тебе хто за язвк тьигне? (Залїщ.)
Чи хто силує тебе говорити? Говорять такому, що відзиває ся не в пору. Пор. вище ч. 37; Нсс. ст. 386.

59. Чого вже ти не наплетеш своїм безкостим язиком! (Лвор.)
Говорить завзятому балакунови.
60. Шпичка ти на язык! (Кол.)
Прокляте. Пор. Даль II, 316.
61. Шьиткує язиком. (Сор.)
Згідно говорять про балакуна. Шаткувати — дрібно крвати, говорять про капусту або розвалковане тісто.
62. Щось би ти хотів сказати, але волю сі в язык вкусити. (Наг.)
Волю змовчати, ніж сказати тобі се.
63. Щось хотів сказати, та за язык ся вкусив. (Луч.)
Хотів щось сказати і замовчав.
64. Язык аж лоптит, так хоче ся кричати. (Ю. Кв.)
Так щось запекло чоловіка, що йому хоче ся кричати.
65. Язык без кістя, меле без кінця; нич му не заваджає, все ним обертає. (Стрільб.)
Жартлива характеристика людського языка.
66. Язык без кости, але повний злости. (Кол.)
Говорять про чоловіка, що любить лихословити. Пор. Wand. V, Zunge 40; Čelák. 75; Lompa 14; Нос. ст. 477; Osm. Spr. 232; Adalb. Język 64.
67. Язык без кости, блекоче як хоче. (Мик. н. Дн.)
Говорять про балакливого чоловіка. Пор. Слав. II, 228; Даль I, 523; Adalb. Język 12.
68. Язык без кости, на всі боки погинає ся. (Гнідк.)
Образово про те, що чоловік може говорити і так і навпаки, правду і брехню. Пор. Дик. 1253; Adalb. Język 64.
69. Язык би му шилом наколоти. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якого не можуть змусити до мовчання.
70. Язык го свербит. (Наг.)
Хочеть ся йому говорити. Пор. Brzoz. Język 7.
71. Язык до добра не доведе. (Наг.)
Чоловік часто договорює ся до лихої пригоди. Пор. Даль I, 525.
72. Язики їм ходят, як ті праники. (Богородч.)
Говорять про балакучих людей. Пор. више ч. 25, 55.
73. Язык маленький, а великим тілом владає. (Гнідк.)
За язык не раз ціле тіло покутує.
74. Язык ми сі не поверне то сказати. (Наг.)
Не могу зважити ся сказати се. Пор. Даль I, 532.
75. Язык ми як ликом завйизав. (Наг.)
Не могу добре говорити. Говорить про себе паний чоловік.
76. Язык — мій пайтьижний ворог. (Наг.) ...ворог мій. (Тростянець)
Язык не раз доводить чоловіка до лиха. Пор. Даль I, 525.
77. Язык му сі путає. (Наг.)
Говорять про чоловіка, хо баламутить говорячи, пр. паний. Пор. Wand. V, Zunge 317; Adalb. Język 27; Brzoz. Język 28.

78. Язык му ся розв'язав. (Богород.)
Розговорив ся. Пор. Wand. V, Zunge 265.
79. Язык му бігає, як на завісах. (Наг.)
Говорять про балакучого чоловіка.
80. Язык му кілком став. (Наг.)
Він остовпів, отуманів. Пор. Даль I, 327; Brzoz. Język 11.
81. Язык му на веретені ходит. (Гнідк.)
Говорять про балакучого чоловіка, що балакає дуже скоро. Пор. Wand. V, Zunge 247; Adalb. Język 24.
82. Язык не лик, губа не обрубба, няй теркоче, кади хоче. (Мшан.)
Образово висловляють природну свободу чоловіка говорити, як хоче.
83. Язык не помело, слова не полова. (Ком.)
Говорить поважний чоловік, що не звик кидати слів на вітер.
84. Язиком клепаї, а руки при собі тримаї. (Ільк., Петр.) ...клапай...
(Мінч.)
Остерігають чоловіка, що любить перейти до бійки. Пор. Wand. V, Zunge 164; Даль I, 188; Сим. 2777; Schlei. 187; Brzoz. Język 8.
85. Язиком мели, а руку держи. (Горол.) ...а руки при собі держи. (Наг.)
Варіанти до попер. ч. Пор. Wand. II, Hand 62; Нос. ст. 477; Даль I, 319, 532.
86. Язык як лопата. (Жидач.)
Говорять про широкий, балакучий язык. Пор. Adalb. Język 19.
87. Язык, як пранник. (Жидач.)
Говорять про балакучий, лопітливий язык.
88. Я його за язык не тьиг. (Заліщ.)
Я не силував його говорити.
89. Я сі з тобов не буду на язики моцувати. (Дрог.)
Не буду висварювати ся з тобою, бо я не окочий до сварки.
- Язикатий.** 1. Але-сь язиката! Що ти на умі, то й на язиці. (Ст. Богор.)
Говорять до балакучої жінки, що що надумає, то зараз і снаже.
- Язко.** 1. Язко мовчить, а все знає. (Ільк.)
Язко — здаєть ся здрібніле Язон.
- Язя.** 1. То Язя з пекла родом. (Ільк.)
Згідно говорять про відьму, або загалом сварливу жінку.
- Яйце.** 1. В великім яйці малий жовток. (Гнідк.)
В великім чоловіці буває мала душа.
2. Возьми яйце, а відбере лице. (Лімна)
Укради найменшу річ, а все таки наждиєш сорому.
3. До с'вяченого яйця. (Гнідк.)
Scil. дочекати до Великодни.
4. Мудрійші тепер яйці, ніж кури. (Ільк.)
Нарікають старі люди, що тепер діти мудрійші від родичів. Пор. Нос. ст. 477; Adalb. Jaje 16; Čelak. 218.
5. Мудрійше єйце від курки. (Наг.)
З докором говорять про дитину, коли хоче бути розумнійша від матери. Пор. Libl. 164; Schlei. 155; Wahl II, 25.

6. Розумнійші яйця, як кури. (Мінч.)
Варіант до ч. 4.
7. Тепер старші яйці, як кури. (Товсте)
Варіант до ч. 4.
8. Яйці відцідяти. (Кол.)
Образово замість висцяти ся. Пор. Wand. II, Jungfer 52.
9. Яйці й пущька — біда людська. (Наг.)
Приказка про людське природжине, що буває причиною житєвих клопотів.
10. Яйці маєш? (Дрог.)
Жартливе привитанє замість: як сі маєш?
- Як.** 1. Як би то так, а воно не так. (Наг.)
Говорять, коли щось не так діє ся, як би хотіло ся.
2. Як не як, а все таки так. (Наг.)
Говорять про діло, що йшло то зле, то добре, а все таки дійшло до кінця.
3. Як не як, а Хома піяк. (Наг.)
Жартували із п'яного Хоми.
4. Як так, то так. (Наг.)
Формула згоди на доконаний факт.
- Який.** 1. Ви не яке щобудь. (Ю. Км.)
Ви шановний чоловік.
2. Зійшло сі яке з таким. (Линці)
Говорять у згiрднiм значiню: лихе з лихим.
3. Яка є, така ве! (Пужн.)
Мова про лиху кобилу, що лихо тягне. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 41.
4. Який ти до мене, такий я до тебе. (Наг.)
Говорить ворог ворогови або приятель приятелеви.
- Якийсь.** 1. Якесь тото ніяке. (Наг.)
Говорять про щось не дуже добре, пр. про не дуже гарну дитину або скотину.
2. Якийсь тому кінець буде. (Наг.)
Говорять про непевне діло.
- Яким.** 1. Зійшов ся Яким з таким. (Ільк.)
Зійшов ся лихий з лихим, або добрий з добрим.
2. Нехай би був і Яким, було би весіля із таким. (Кукиз.)
Яким тут у значіню непринадного або бідного парубка.
3. Як би не був Яким, то би не був таким. (Луч.)
Говорять згiрдно про лихого чоловіка.
4. Яким все з таким. (Кольб.)
У згiрднiм значiню: рівний з рівним.
- Якось.** 1. Якось не-якось! (Лол.)
Говорять про діло, що йде не зовсім добре, а все таки йде.
2. Якось ми сі погодимо. (Наг.)
Говорять такі, що не можуть на разі погодити ся, а хотіли би дійти до згоди.
3. Якось ми ще прожиємо в світі. (Наг.)
Говорять люди, яким доводить ся бідувати.

4. Якось ми сі обійдемо й з тим, що маємо. (Наг.)

Говорять люди, що мають надію прожити з тим, що мають.

5. Якось ся молодит. (Мшан.)

Повідають тоді, коли в погідний і теплий день затягають ся хмари і похолодніє. (М. Зубрицький).

6. Якось то буде. (Наг.)

Говорять про непевне діло, що воно все таки якось не зле скінчить ся.

Яло ся. 1. Так не яло сі робити. (Наг.)

Так не випадає, не годить ся.

Ялиця. 1. Бодай тя суха ялиця вбила! (Матків)

Прокляте.

2. Великий як ялиця, дурний як рукавиця. (Підгірки)

Про великого а дурного чоловіка.

3. Най го там суха ялиця бє, не аби я за него гріх збирав! (Крех.)

Оговорене прокляте.

Яловець. 1. Коби не яловець та не одолян, то би ходила корова як нан. (Голг.)

Яловець і одолян ростуть на пустих, кам'янистих полях, на яких худоба не може напасти ся.

Яма. 1. Без ями гребля, без накладу зисък не буде. (Ільк.)

Спостережене з житєвої практики. Пор. Adalb. Dóř 1; Čelak. 286.

2. Велика яма, де лежить мама. (Гнілк.)

„Велика яма“ тут у значіню велика страта в родині.

3. В велику яму бавити сі. (Наг.)

Діти бавлять ся в велику яму таким способом, що побравши ся за руки стають довкола і ходячи кругом промовляють: „Мала яма, мала, більша би сі здала“. Забава основана на загальнім бажаню старої, великої родини мати як найбільше дітей.

4. З якої-сь ями виліз, у таку лізь. (Лім.)

Значіне неясне; можна розуміти двояко: з якої біди чоловік виняв ся, в таку попадає знов, або загальнійше: із землі повстав і в землю піде.

5. Не сягай до ями голими руками. (Ільк.)

Бо там може бути гадина. Образове реченє — осторога, не вдавати ся легко-мисно в небезпеку.

6. Ніхто чужої ями не залежит. (Лучак.)

Кожий буде мати власну смерть і власний гріб.

7. Одного в яму, а на другого гляну. (Явор.)

Говорять про молоду вдову, що ховає мужа. Пор. Adalb. Dóř 12; Čelak. 395.

8. Хто під ким яму копає, сам в ню впадає. (Ільк.) ...той сам в неї... (Петр.) ...гребе ...паде. (Кольб.)

Говорять про напасливих людей, що через свою напасть попадають у лихо. Пор. Слав. I, 207, 235, 237; Даль I, 218; Тимош. 331; Гильф. 3317; Нос. ст. 367; Сим. 1636; Wahl I, 41; Wand. III, Leute 1360; Adalb. Dóř 8; Čelak. 19; Brzoz. Dóř 4.

9. Ця велика в тім пещу яма? Чи влізе сі мої невістки мама? (Дрог.)
Оповідали про свекруху, що війшовши в дім своєї невістки заглянула в піч і промовила отсі слова, ворожачи близьку смерть її матери.

10. Яму під ким копати. (Наг.)

Рити під ким, шкодити кому, чи то на маєтку, чи на чести. Пор. Гильф. 760; Adalb. Dólf 5.

11. Я тобі твої ями не вальжиу. (Ценїв) ...залежу. (Наг.)

Я в твоїм тробі не буду лежати, не візьму на себе твоєї смерти.

Ямка. 1. Вистояв ямку. (Сор.)

Говорять про чоловіка, що чекав довго стоячи на однім місці.

2. Не копай ямку, бо сам в ню впадеш. (Сор.)

Не рий під иншим, бо сам собі пошкодиш. Пор. Яма ч. 8.

3. Хто під ким ямку копат, сам до неї хпаде. (Ольховец ВЛ. 215)

Варіант до Яма ч. 8.

Ян. 1. Аби Ян так! (Наг.)

Жартлива гра слів, замість: аби я так, сеї. здоров був або жив.

2. На Яна кожде зіля ся просит, жебы го брати і сьвятити, а буде помічне. (Радоцина)

Мова про свято різдва Івана Хрестителя або Купала, що припадає д. 24, червня ст. с.

3. Ян Забіян, сто душ забив. (Дрог.)

Приказка взята з оповідання про кравця, що забивши від разу сто мух, прозвав себе Забіяном.

4. Ян Яна хутко якине з пана. (Буськ)

Мова про незможних панів або шляхтичів, що ворогують між собою.

Яндрій. 1. На Яндрія вложи руку в засув. (Ільк.)

Значіне неясне, якийсь народній звичай.

Яндрух. 1. „Де йдете, Яндруху?“ — „До Ягипту, до того вертепу“.

(Сквар.)

Запитав священник, а відповів селянин, що йшов до коршми.

2. Зійшли сі два Яндрухи: еден сліпий, другий глухий. (Сор.)

Варіант до т. І. Андрух 3.

Янтко. 1. „Янтку, їч!“ — „Угм!“ (Булз.)

Приговорюють такому, який видить, що смачне подали, а не може їсти, бо вже наїв ся.

Ярема. 1. А хто ти таків? Чи не Ярема попів? (Дар.)

Жартливе запитанє і жартлива відповідь в роді мудрованя.

Яремушка. 1. Яремушка утонув, а Хомушка не сицинув. (Гнідк.)

Відривок із гумористичної пісні про Хому і Ярему, великоруського походження, але розповсюджені також по Україні в українській перерібці. Галицький відривок своїми формами „Яремушка“ і „Хомушка“ зраджує великоруське, походженє.

Ярка. 1. Йидна засрана ярка всю череду засмердит. (Вербовець Т.)

Один лихий чоловік розстроїть ціле товариство добрих людей. Ярка—ягниця овечка, що вродила ся на весні.

Ярмаркувати. 1. Хто багато ярмаркує, той собі біду готує. (Замул.)

Бо тратить дармо час, який міг би обернути на користнійшу роботу. Пор. Adalb. Jarmarczyé 1.

Ярмарок. 1. Аби густійший ярмарок був. (Іллиці)

Scil. треба йти на ярмарок.

2. Баба, жид, гуска — і вже ярмарок. (Мик. н. Ди.)

Ті троє зчиняють звичайно найбільший гармідер.

3. Вибрала сі з голов п—ов на ярмарок. (Дрог.)

Кепкують із жінки, що приходить на ярмарок в порожні або з наміром торгувати своїм тілом.

4. Ярмаркова річ: не продереш очи, продереш кишеню. (Кос.)

Правило житевої обережності на ярмарку.

5. Ішовни на ярмарок, треба дома честь лишити. (Гнідк.)

На ярмарку звичайно брешуть чи то купуючи чи продаючи.

6. На ярмарок без гроші, до дому без солі. (Стоян.)

Ідучи на ярмарок треба мати запас, за який можна купити потрібне.

7. Нема ярмарку без Жида. (Замул.)

Говорять люди поучені практикою, що ярмаркові дні, визначувані иноді ріжними властями на суботу, коли Жидам не вільно торгувати, ніколи не могли удержати ся на практиці.

8. По ярмарці лихий торг. (Ільк.)

По оживленім ярмарку ціни непроданих товарів звичайно падають. Пор. Adalb. Jarmark 8; Čelak. 261.

9. Хто ся проклинат на ярмарку, же худоба здорова, то Бог відпустит. (Мшан.)

Хоч би проклинав ся брехливо. Загальне правило купецької моралі, що при купованю і продаваню вільно ошукувати чи то на ціні, чи на мірі й вазі.

Ярувати. 1. Дай Боже в добрі ярувати! (Наг.)

Бажають один одному сусіди, коли настає весна. „Ярувати“ знач. робити всяку весняну роботу.

Ярь. 1. До яри не діжду. (Наг.)

Говорить старий чоловік, хоруючи в зимі.

2. На яри сій і ори. (Наг.)

Господарське правило.

3. Ледви-м у ярь вйшов. (Лол.)

Ледве прозимував.

4. Ярь у Господа за двирьми. (Ю.Км.)

Весна ось-ось настане.

Ясениця. 1. Пішов до Єсениці, дістав кусень пелениці. (Наг.)

Приказка жебрака в формі мудрования.

Ясеницький. 1. Єсеницькі зваричі. (Наг.)

Прозивають иноді ясеницьких людей посторонні сусіди. Задля численних соляних жерел Ясеници (пов. дрогоб.) зове ся Сільною. Чи була коли там соляна жупа і при ній обовязкові зваричі, народня традиція не тямить.

Ясла. 1. Не ходят ясла за волами, лиш воли за яслами. (Гнідк.)

Ясла тут образowo в значіню прокормленя, годівлі. Пор. Нос. ст. 380.

Яспеда. 1. Яспеда якась, не жінка. (Наг.)

„Яспеда“ — в українськiм від сего слова прикметник гаспидський — означає лихого духа. Яспеда, гаспеда, з грецького *ἀσπίς* — гадина, веретільниця.

Ястріб. 1. Ловит ястріб безкарно кури, а голуба і за просо бют. (Гнідк.)

Образове реченє про те, що сильні грішать безкарно, а слабих карають иводі і безвинно.

2. Спав на него, як ястріб на курку. (Гнідк.)

Говорять про наглу напасть.

Ясьо. 1. Соломяний Ясьо бере золоту Касю. (Петр.)

Ледачий парубок знаходить иводі добру або посажну жінку. Пор. т. II, Парубок ч. 4, 5; Adalb. Jan 19; Brzoz. Jan 6.

2. Ясьо буди з Міхасьом жинив сї. (Жидач.)

Говорять про парубків-однолітків, що можуть рівночасно женити ся.

Ятка. 1. На дві єтки пішли і мьиса не принесли. (Кривор.)

Сільські ятки дуже часто бувають без мяса.

Ячмінь. 1. Ци опиханий паноньку ячмінь? (Ільк.)

Питала лїнива баба, коли пан обіцяв їй горнець ячменю на логазу.

2. Ячмінь і баба ожогом з колоса вижене, але добре би ся хлопови уперти, аби му вуса утерти. (Гнідк.)

Вимолотити ячмінь легко, але вивіяти від полови дуже тяжко, задля прикрої трини із ячмінних вусів.

3. Ячмінь із снопа й баба вимолотит, та коби му вуса втерти. (Тро-
стянець)

Варіант до попер. ч., яснійший у першій половині, але в другій половині так само образований: вуса втерти в знач. вивіяти.

4. Ячмінь і міх — одним словом ячміх. (Кол.)

Язикова штучка основана на анекдоті про Мазура й Цигана, що знайшовши міх ячменю і не можучи поділити ся вмовили ся: „Хто скаже обі річи одним словом, той візьме їх собі“. Мазур заклопотаний зітхав: „O la Boga, dyc to wogesek і jєstionесek“. На се Циган сказав: „А по мойому ячміх“. І взяв собі нахідку.

ДОДАТКИ І ДОПОВНЕННЯ.

Протягом друкування сеї збірки від р. 1901 прибували що раз нові матеріали від різних збирачів і примножувалося також число варіантів та паралель із інших друкованих збірників, що появилися або дійшли до моїх рук пізніше. Весь сей матеріал, списуваний чи то на окремих картках, чи на вільних полях друкованого тексту при кождім відповіднім номері, являєть ся природним доповненем збірки, яка одначе, при всім своїм богатстві, ніяк не може вважатися повним вичерпанем усього приповідкового матеріалу, що живе в устах нашого народу, так само як ніякий словар не може вичерпати всього скарбу живої народньої мови.

Друкуючи сей додаток придержуємо ся і далі тої самої методи, виробленої західно-європейською наукою, а особливо Карлом Вандером, але проведеної у мене по часті простійше, по часті систематичнійше, ніж у інших збирачів. І так я не розрізняю, так як се чинять Вандер і інші збирачі, дійсних приповідок, так сказати моральних сентенцій, від приповідкових або образових речень, проклять, мудровань або переразень і інших більш або менш усталених народньою традицією форм народнього вислову. Все те в моїх очах має однакову вартість, як причинок до культури людського духа, без огляду на те, чи се буде своєрідний витвір нашої народньої мови, чи в більшій або меншій мірі запозика з якоїсь чужої. Подаючи всі ті ріжнородні форми народнього вислову під відповідною темою в одноцільнім, азбучнім порядку, при чім під одним числом зводить ся нераз у скороченю декілька льокальних варіантів, я тим самим уникаю неприємности повторюваня тих самих фраз по кілька разів у різних місцях, яка так доткливо дає себе чути майже у всіх більших збірниках народніх приповідок, починаючи від найстаршої, класичної збірки грецьких та латинських приповідок Еразма Роттердамського, обробленої Грінеєм, а кінчаючи класичною пам'яткою німецької пильности та систематичности, п'ятитомовим лексіконом припові-

док найріжнійших народів, а поперед усього німецького з його ріжними діалектами, безсмертною працею Карла Вандера.

В чім я поширив і полідшив методу, прийату Вандером, так се в тім, що систематично до кожного нумеру даю річеві або язикові поясненя, які у Вандера попадають ся тільки декуди. Натомісь звільнив я свою збірку від величезного балясту чужомовних варіантів, якими переповнена збірка Вандера, відсилаючи при помочи відповідних скорочень усякого, хто буде на далі займати ся науковим дослідом над приповідками, до збірки Вандера та інших численних, особливо славянських збірок, із яких Вандер використав тільки малу частину.

Друге поліпшенє в методі виданя моєї збірки лежить у тім, що в ній систематично проведена одноцільна нумерація приповідок, і то власне подвійна, раз при кожній темі, де цифра кладе ся при кождім номері, а другий раз загальна нумерація, що в виді живої пагінації іде в верхнім рядку кожної сторони.

Для більшої наглядности виданя ужито також трояких букв, а власне теми (Stichwörter) друковано т. зв. штайншріфтом, тексти приповідок і їх варіантів та вказівки паралель гармондом, а поясненя, чи то мої, чи інших збирачів, петітом. З огляду, що в отьому додатку нам доведеть ся новторяти тексти тих приповідок, до яких підшукано нові паралелі, завважую тут, що для ошадженя місця кожда така приповідка разом із номером, який вона має в тексті, і з темою, до якої вона належить, буде друкована петітом, а ті нові приповідки, що впадати муть до сеї теми, будуть друковані гармондом з числами дальшими від тих, до яких доходить нумерація сеї теми в тексті. Розумієть ся, що й загальна нумерація в живій пагінації буде числити тільки ті нові причинки, а пропустить всі номери друковані петітом.

А.

Або-або. 2. Або так, або с'як. Пор. Даль I, 323.

Адвокат. 7. Адвокат і вовк, то си брате. (Вовчинець)

Злобна увага про здирливість адвокатів.

Але. 3. — „Алє?“ — „Бігмє“! (Нежухів)

Але тут у значіню: „чи правда?“

Альмужна. 2. Що то міні за альмужна, що випала курці з гузна!
(Ожид.)

Кепкує жебрак, коли господиня за милостицю дасть йому яйце.

Американський. 1. Ви в гамериканських черевиках. (ЮК.)

По черевиках Бойки пізнають чоловіка, що був у Америці.

Ангел. 2. Аби мене ангели до неба взели, як я що ваши взев. (Іванівці)

Жартливо закликає себе такий, що справді взяв щось у иншого.

Андрій св. 3. Андрію, Андрію, коноплі сію, димков волочу, їваут, віддавати сі хочу! (Жилач.)

Примовляє дівка вечером на св. Андрія.

Андрух. 3. Андрух пудер кожух. (Комарно)

Дразнене в формі мудрованя.

Ані-ані. 1. Ані бе, ані ме. Пор. Libl. 195.

20. Ні сюд, ні туд. Пор. Даль I, 240.

Анна. 3. Іди-ко, Аднó, відовкни браму. (Кривор.)

Гуцульське речене, цікаве задля переміни звуків ни на дн і мк на вк.

Аниця. 1. Анице, заблисни та дай псови, а я кобилі сам запхаю.
(Сият.)

Характерне речене, в яким „заблиснути“ значить „засвітити“, а „запхати“ значить вложити сіна за драбинку в стайні. Треба зазначити, що одно й друге з тих слів має також инше, слизьке значіне.

2. Анниця тєгла ката за яйця. (Тростянець)

Мудрованє.

Антін. 2. Антони, прудай за грейцар бамбони! (Розділ)

Дразненє в формі мудрованя.

3. „Антоне, твоя кобила тоне!“ — „Ні, Павле, вона плавле!“ (Підгірки)

Розмова в формі двох мудровань.

Антошко. 3. Антішку, лапай жибу за пішку. (Розділ)

Дразненє в формі мудрованя.

Анця. 1. Дєсь далеко за Бєскидами є свята Анця, що лежит на стриху в трумві, їсть булки і варіне, а більше ничо'. (Дид.)

Бойківське оповіданє, іронічно про лїниву жінку.

Аптикар. 1. Аптикаря не здуриш шайдвасером. (Мик. н. Дн.) Пор. т. I, Аптикарь 1.

Арендар. 1. Коли арендар на борг горівки дає, то не оден скаче, а як прийде платити, то плаче. (М. Гош.)

Народня поговірє.

Арешт. 14. Кажут люди: в арешті зле — неправда, в сраці добре. (Лівчиці)

Значінє неясне.

Асентерунок. 1. Іди, йди, тибє в кобели понесут до асинтирунку. (Будзанів)

Бєккують із малорослого парубка.

2. То тогди було, як ти до асинтирунку ходив. (Жидач.)

Іти до асентерунку, значить іти до суду на термін, то або озьмуть до арешту або пустять. (Поясненє збирачки).

Атлас. 1. Купив пан атлас, та все з нас. Пор. Даль I, 283.

Б.

Баба. 6. Баба з воза, коньом лєкши. (Жидач.). Пор. Даль I, 284; II, 473, 481.

45. На двое баба ворожила: або вмере, або буде жила. Пор. Даль I, 58; Слав. I, 282.

49. Не мала баба клопоту, та кудила поросє. (Свят.) .. купила си... (Мик. н. Дн.) Пор. Слав. I, 319.

50. Не поможе бабі й кадило, як її скривило. (Шужн.) Пор. т. I, Баба 50.

72. У баби довгий волос, а короткий розум. (Наг.) Пор. Тимош 323.

80. Ще баба дівков була, як сї то стало. Пор. Даль I, 234.

84. Як би баба вуса мала, то би була дідом. Пор. Слав. I, 6.

87. Баба без діда, як борщ без хліба. (Мшан.)

Жартлива примівка про бабу-вдову.

88. Баба видобуде всю правду й неправду. (ЮК.)
Вона звичайно розмівна і вміє збудити до себе довіре всякого чоловіка.
89. Баба о образах, а дід о гарбузах. (Колом.)
Образово говорять про незгідливе подруже.
90. — Бабо! — А ци я ти бабила? (Мшан.)
Огризаєть ся жінка, коли хто без потреби назве її бабою. Бабити значить бути за акушерку.
91. Бабу не здуриш. (Бистре)
Вона за свій довгий вік набрала ся розуму.
92. Варум баба не палила? Бо голць дома не було. (Кнігинин)
Передразнюють говірку урльоппника, що мішає руські слова з німецькими.
93. Давнійше баба хлопа бояла ся, нині хлоп баби боїт ся. (Монастирок)
Поговірка старих людей.
94. Дві бабі, а три жабі як ся зійдут у місті, не переговорят і чоловіків двісті. (Буськ)
Характеристика говірливости жінок. Пор. т. I, Баба ч. 71, де подано зовсім анальоґічний латинський двостих.
95. Дві бабі, одна гуска, цілий ярмарок. (Буськ)
Варіант до попер. ч.
96. Де є баба, там і чорта не треба. (Снят.)
Лиха баба вміє скоїти сварку та незгоду і в найліпшій родині.
97. З бабом і чорт не порадит. (Тих.)
Старі жінки бувають лихі і хитрі. Пор. т. I, Баба 31.
98. Не виділа баба воза, тай казала, що карита. (Снят.)
Кепкують із баби, що мало знає світа.
99. Не вір бабі до смерти. (Мик. н. Ди.)
Правило житєвої обережности. Пор. т. I, Баба ч. 19.
100. Пішла баба по перець, надобав ї старець, припер бабу до дверець, розсипав ї перець. (Кнігинин)
Жартлива примівка взята із весільної пісні.
101. Сик баба на помело, коли води не було. (Монастирок)
Пор. т. III, Сик. 1.
102. Така баба, жи штирма ківми є що обиргати. (Жидач.)
Говорять про грубу, заживну бабу.
103. Така баба, що як би сі не сварили, то би сі десіть поділили. (Кнігинин)
Значіне неясне.
104. Така баба, як шустка. (Жидач.)
Її легко підкупити на лихе діло.
105. У баби тільки віри, що на бистрій воді піни. (Мшанець)
Пессімістичний погляд про жіночу зрадливість. Виянто з пісні про Довбуша.
106. Що сі бабі хтіло, то сі бабі сніло. (Ілинці)
Можна би сказати й загально, що чоловікови снить ся те, чого йому бажаєть ся.

107. Як баба розсипеть ся, анї не позбираеш ся. (Буськ)
Образово: коли баба розговорить ся, то й не переслухаеш.
- Бабина.** 1. Діна-діна, де моя бабина? Пасе коти за ворота за вйизанку сїна. (Наг.)
Жартливо приговорюють про жінку, що за якусь марну річ посваривши ся зі своїм чоловіком, покинула хату і пішла „на прічки“.
2. „Чомусь моя бабина дома“. „Добре, що дід погуляв, а бабина вже так буде“. (ЮК.)
Хвалив ся дід, що його баба дома сидить, а вона відповіла жартом, що добре те, коли він погуляв.
- Бабка.** 1. Моя бабка й твоя бабка продавала в небі ябка. (Мшан.)
Жартують із далекого або неясного свояцтва.
2. Що бабці, то й громадці. (Богород.)
Пор. т. I, Баба, ч. 81.
3. Що вільно бабці, то не громадці. (Старий Скалат)
Значіне не зовсім ясне.
4. Як бабці, так громадці. (Зібол.)
Варіант до ч. 2.
- Бабрати.** 1. Хто в чім бабрає, на тім ся й знає. (Вел. Очи)
Бабрати тут у значіню: практикувати, порати ся з чим.
- Бабський.** 4. Бабська голова най ні скажу до чього здала. (ЮК.)
Згїрдний вислов про бабський розум. Пор. т. I, Бабський 3.
- Бага** 1. Багу їсти. (Бор.)
Бага — осад із перепаленого в люльці тютюпу. Речене: „багу їсти“ можна розуміти образово: пити гірку, перебувати тяжкі злидні.
- Бажати.** 8. Най ся того не бажит, шо ся дому не держит. (Постолівка пов. Гусятин)
- Бай.** 2. Просив бай на коровай — хоч бувай, хоч не бувай. (Монастирок)
Жартують із просьби байдужного чоловіка.
3. У него там великий бай був. (Довгон.)
Бай тут у значіню: баль, гостина.
4. Це малий бай. (Росгоки)
Се мала радість, не дуже приемне діло.
- Байка.** 10. Байка про копи, коби долі богато. (Богод.)
„Байка про копи“ образво в значіню: байдуже про богатство.
11. Він мені байки гне. (Лучак.)
Дурить, туманить, говорить нісенітницї.
12. Всьо байка, коби Бог здоров. (Жидач.)
Жартливе речене зам. аби ми здорові були.
13. „Кажіт діду байки!“ — „Не маю коли“. — „Покиньте колї, беріт сї до плота“. (Угривів)
Гра слів: „Не маю коли“ в значіню: „не маю часу“, і „колі“ від „кіл“.

14. Скажу вам байку: курив пес файку, тай не стало му тютюпу, тай нароби́в під стіну. (Кніг.)

Жартлива примівка з дошкульним закінченням.

Балець. 1. Балець на палець. (Наг.)

Балець — весільний дарунок, рантух, більша або менша штука білого полотна.

Бандиґа. 1. Бандиґи бити. (Стара С.) ...плести. (Наг.)

Говорити нісенітницї.

Бандра. 1. Бандри бити. (Наг.)

Говорити дурниці або строїти жарти.

Бандура. 1. А то з тебе бандура! (Дрог.)

Бандура в значіню: дурень, нездара.

2. Я свою бандуру чим будь іздуру. (Мик. н. Дн.)

Говорить жінка про свого недогадливого чоловіка.

Бандурити. 1. Бандурити кому голову. (Наг.)

Дурити кого, туманити.

Баран. 10. Баран каже: „Мороз буде?“ А цап каже: „Вже й є!“ (Кривор.)

Баран має вовну тай не чує ще морозу, а цап уже мерзне.

Барвінок. 1. Барвінок у холодї любить. (Лол.)

Звичайне спостереженє, що барвінок росте в отіненних місцях.

Бас. 5. Великий бас, а мало гуку. (Лучак.)

Говорять про глухий бас, музикальний інструмент.

Басом. 1. А басом твою душу! (Кпїґинин)

„Басом“ мб. не походить від нашого „бас“, тільки від малярського „bassam“.

2. Басам кутя теремтете. (Наг.)

Мадярська лайка, уживана також нашими людьми, які не розуміють гаразд її значіня. Кутја по малярськи пес.

Батько. 1. Батько збирав лишкою, а діти їли варишкою. Пор. Wand. I, Alter 63.

4. Упав батько з гори, — мара го бери. (Наг.) Пор. т. I, Батько 4.

12. Який батько, такий син, видовбали з мацьки сир. Пор. т. I, Батько ч. 12; Слав. I, 211.

13. Було-б батька воженниги. (Вербовець Т.)

Кепкують діти із ледачого батька вдівця.

Бачинська гора. 1. Зігнало би ті, як Бачинську гору! (Наг.) Прокляте. Пор. т. I,

Бачинська гора ч. 1. Зігнало би тя в значіню: „щоб ти спух!“

Бе. 1. Ні бе, ні ме, ані кукуріку. (Жидач.)

Образово говорять про невимовного, недотепного чоловіка.

Беззубий. 1. Беззубий не вкусит. (Кол.)

Жартують із безсильної злости.

2. З беззубим добре книші їсти. (Збар.)

Бо він може їсти тільки м'ягкі страви.

3. Хоть беззуба, коли серцю люба. (Кол.)

Говорить чоловік про свою беззубу жінку, з якою прожив довгий вік.

Безкишний. 1. Безкишний як бузьок. (Будз.)

Бузьок хоч пожирає сотворіня тверді або з кістками, то все те переварює так, що каляє рідким. Безкишким називають його мабуть тому, що може зісти дуже багато, і не наситить ся ніколи. Ми годували раз молодого бузька і ніяк не могли настарчити йому рибок і жаб. Одного разу він з'їв на раз 5 великих жаб, 18 малих, і ще один малий пиріг з капустою.

Березовий. 1. Березові наші дати. Пор. Даль I, 257.

Беріг. 1. До мога берега все припливе як ни гівно, то бодай устрана тріска. Пор. Даль I, 40.

Берь. 1. За тов берю і берега не стало. (Кривор.)

Берю називають деревляну кладку над Черемошем, збудовану досить штучно, чи то між двома високими берегами, чи то між одним високим, а другим пологим. Будуючи таку берь, треба на пологім березі робити дуже сильне підмуроване, яке в разі великої повені звертає головну силу води на противний беріг, який в такім разі через таку берь терпить дуже багато.

Бесіда. 9. Бесіди на годину, а біди до смерти. (Балиг.)

Через приймну бесіду чоловік оженив ся з жінкою, з якою потім бідував дуже.

10. За бесіду треба платити, а за сварню ще й дубельт. (Наг.)

Значіне не зовсім ясне, хіба о стілько, що сварня иноді веде до образи, за яку суд накладає грошеву кару.

11. На бесіді живо чьис зійшов. (Бібр.)

При розмові час минає скоро.

Бесідувати. 2. Бесідуєш, як реміний дичель. (Мшан.)

Докоряють, коли хто говорить довго і без звязку.

3. Бисідуйте, бисідуйти й поговоріт си. (ЮКм.)

Заохочував господар гостей, занятих живою розмовою.

4. Бисідуйте, мині того нич ни вадит. (ЮК.)

Говорить чоловік ишому, який стараєть ся допекти йому словами.

5. Бисідуї щось вартого. (ЮК.)

Говорять такому, що балакає пусті річи.

6. Ни бисідуї много! (ЮКм.)

Остерігають балакучого чоловіка.

7. Я злудне ни бисідую. (ЮКм.)

Я говорю по правді, не хочю нікого дурити.

Бздини. 1. Бздинами гімна не збудеш: мусиш ся добре папяти, щоб говисрати. (Монастирок)

Говорять, коли хто дурницею хоче викрутити ся.

Бздіти. 1. Бізди тому, що носа не майи. (Вербовець Т.)

Роби пакости тому, хто на них не розуміє ся. Форму „біздіти“ замісь „бздіти“ стрічав я також у Нагуевичах; се цікавий приклад заступлення первісного в через і.

2. Не бзди міні похід ніс, бо маю нюх. (Снят.)

Образово: не говори мені дурниць, бо я розумію ся на них.

Бзина. 1. Не рви по полудни бзини і базника, бо вмреш. (Вербовець Т.)

Народне віруване, що боз і базник — дідькові рослини.

Бик. 6. До чого бик навів, до того річе. (Іванівці К.) Пор. Wurzbach 199.

12. Бик биком як був, так і є. (Дрог.)

Образово про дурного чоловіка, який живучи між людьми не навчив ся розуму.

13. Най той бик здохне, що його корова бє. (Угр. Гор.)

Він не варт бути биком. Докоряють мужови, над яким старшує жінка.

Бистрий. 1. Бистра як звер. (Жидач.)

Говорять про прудку, здорову дівку.

Бити. 1. Бють і плакати не дають. Пор. Слав. II, 111; Даль I, 216.

89. Бє і плакати не дає. (Винники)

Варіант до т. I, Бити ч. 47.

90. Бий на моє конто, а на свою шкіру! (Сап.)

Жартливо командує один другого, щоб бив третього за його наказом, але що сам дістане в бійці, сего йому ніхто не відбере.

90. Бий та слухай, чи дихає. (Жидач.)

Пор. т. I, Бити 29; Даль I, 214.

91. Бий та слухай, чи ще теплий. (Жидач.)

Варіант до попер. ч.

92. Били, били в сраку, тай, вибачийти, в голову. (Льв.)

Жартливе реченє, де слово „вибачийти“ замісь до сраки приставлено до голови.

93. Бити можна, али так, би ніхто ни видів. (Жидач.)

Т. зн. аби не було пійкого свідка, бити в чотири очи.

94. Бити можна, аби лише сліду не було. (Рава Р.)

Злодій оповідав, що його зловивши били моврими швурами по сухій сорочці, аби боліло, а сліду не було.

96. Де ся бют, відтам утікай, а де пют, там ся не пхай. (Балиг.)

Де пють, там також легко може прийти до бійки. Пор. т. I, Бити 54.

96. Можна бити, іно треба знати, де. (Жидач.)

Аби не зробити загально видимого знаку.

97. Так го биу, што лем кушічок жив. (Воля Нижна)

Оповідав чоловік про тяжке побите чоловіка, що швидко потім умер.

98. Як бити, то бити, а не, то ни зачинати. (Жидач.)

Кепкують із такого, що грозить, а не бере ся до бійки.

99. Як бити, то раз по при раз, до порядку. (Жидач.)

Жартують із поважної, завзятої бійки.

Битий. 3. За одного битого двох небитих дают, тай то не берут. Пор. Даль I, 540.

6. Битий небитого везе. (Наг.)

Натяк на казку про лиса і вовка. Пор. Libl. 211; Даль 247.

Биц. 1. Биц, биц, таралай, задри фіст тай тікай! (Чернів)

Кричать, коли корова бицкаєть ся. Пор. т. I, їедз 2.

Біб. 5. Як цвите біб, найгірше за хліб; як цвите мак, то вже ни так. (Жидач.)

...тьишко... (Тростянець)

Біг. 1. Біг запєток! (Льв.)

Жартлива народія формули: Біг запласть!

Бігати. 10. Бігай-бігай, а ноги за римінь сховай. (Жидач.)

Варіант до т. I, Бігати ч. 9.

11. Няй бігає, аби собі аж ноги позривав. (Богор.)

Реченє зі злим замислом, коли хтось сердить ся на те, що инший ходить за-надто скоро або бігає без потреби.

Бігти. 20. Біжуть люди, ги на чюдо ся обзирати. (Ю. Км.)

Люди в селі збігають ся глядіти на якусь незвичайну пригоду.

Біда. 9. Біда біду перебуде: една мине, десіть буде. Пор. Даль I, 169.

12. Біда біду породила, а біди і чорт не возьме. Пор. Даль I, 36, 169; Leutsch 24.

47. Біда не ходить по лісах, але по людьох. Пор. Даль I, 35, 169.

49. Біда сама не ходит, але десіть за собою водит. Пор. Даль I, 36, 168.

58. Біда як дуда: куда йде, то реве. Пор. Даль I, 145.

65. Біди ні продати, ні замінити. (Лучак.) Пор. т. I, Біда ч. 65.

78. В біді пізнавай приятеля. Пор. Слав. I, 74; 79; Тимош. 55; Giusti 38.

123. Кождий свою біду знає. Пор. Слав. II, 184.

125. Коли біда найбільша, то поміч божа найблизша. Пор. Слав. I, 225.

142. Навчит біда ворожити, коли нема що в губу вложити. Пор. Даль I, 80.

172. Сім бід на еден обід. Пор. Даль I, 36.

200. Що за біда, петь ся вода. Пор. Даль I, 161.

215. Аби-сте мою біду знали, то би-сте свою показали. (Ст. Богор.)

Бідний спочуває бідному. Варіант до т. I, Біда 207.

216. Ану, втри біді роги! (Бор.)

Зарадь біді, відверни біду, поможи собі в біді.

217. Біда бідному без наймита: післав би до млина, та не має кого, а пішов би сам, та не має з чим. (Сап.)

Жартлива характеристика бідного стану.

218. Біда бідному за наймита. (Льв.)

Вона в нього найблизша, не покидає його.

219. Біда буде колись і біді; йїї сын то ни мине, як Жидови сабаш. (Вербовець Т.)

Народне віруване в неминучість судьби.

220. Біда верх бере. (Тростянець)

Говорять про чоловіка, що сходить на біду і не може дати собі ради.

221. Біда вчит розуму. (Жидач.)

Житєва практика. Пор. Leutsch 46.

222. Біда гошит, мішком грошит. (Грин.)

Значіне неясне.

223. Біда мі придбала на гладкі дорові. (Жид.)

Говорить чоловік про наглу напасть.

224. Біда на біді їде і бідов поганяє. (Льв.)

Характеризують велике злидарство. Пор. Тимош. 10.

225. Біда не спит, бо хыжі не має. (Мшан.)

Оригінальне мотивоване тої загальної думки, що висловлена коротше в т. I, Біда 45.

226. Біда по лісі не ходит, лише по людех. (Квігинин)
Варіант до т. I, Біда 47. Пор. Даль I, 35, 169.
227. Біда сі врила, як свиня в болото. (Підгірки)
Говорять про вперту, невилазну біду, або впертого чоловіка, що не хоче вступити ся з хати.
228. Біда тому волови, жи го корови підганяют. (Жидач.)
Пор. т. I, Віл ч. 24; висше 226.
229. Біда ходит по людях: кого здибат, того побиват. (ЮК.)
Варіант до т. I, Біда 47; висше ч. 226.
230. Біда, як сі одна чужа вош межи свої замішье. (Голешів)
Згідно говорять про чужого прибуду, що робить клопоти в хаті або в селі.
231. Біди конем не обідеш. (Льв.)
Кого має постигнути, того постигне. Пор. Даль I, 31.
232. Біди не шукай, біда за тобою шукає. (Сап.)
Упоминають бутного чоловіка, що сам собі шукає напасти.
233. Більши біди ни тра. (Жидач.)
Говорять у прикрім припадку.
234. Бода-с на біді була! (Кривор.)
Прокляте.
235. Вам юж біда нич не зробит. (Лемк.)
Говорять або такому чоловікови, що заботів і чуче себе безпечним, або такому, що близький смерти.
236. Вийди, вийди, бідо з води! Ліпше з бідов, як без біди. (Балиг.)
Приказка основана на оповіданю про чоловіка, що кинув до води свою пелюбу жінку, а потім викликав її з води, не можучи без неї жити.
237. Від біди полу рубай та втікай. (Орел.) ...одну полу... а з одною... (Тростянець) ...вріж, а... (Жидач.) ...вріж і тікай. (Наг.)
Від напасти гаразд вилабудати ся, хоч би й з невеликою шкодою. Натяк на біблійне оповіданє про Йосифа, що вириваючи ся з обіймів Пентефрієвої жінки лишив у її руках свій плащ.
238. Від біди розуміють, від богатства дуріют. (Тростянець)
Увага основана на житєвій практиці, що біда розуму вчить. Пор. т. I, Біда ч. 53 і висше ч. 220.
239. Він там біду робит. (Наг.)
Робить неспокій у хаті або в селі. Пор. Giusti 84.
240. Всюди біда однакова — зі Львова до Кракова. (Шісочна)
Пор. т. II, Кривів ч. 3.
241. З біди біда. (Кривор.)
З одного лиха виникає друге.
242. З єднов бідов, то так як з жонов. (Мшан.)
Пор. т. I, Біда ч. 111.
243. Знашио біду по гівну. (Тростянець)
Приказка в формі мудровапья.
244. Кождїй біді кінець прийде. (Стібно)
Вона кінчить ся коли не сама собою, то зі смертю чоловіка.

245. Кожному біла, лиш мені не одна. (Вікпо)
Жалує ся чоловік, уважаючи себе біднішим або нещасливішим від інших.
246. Колись і на біду прийде біда. (Угрюнів)
Т. зн. буде їй кінець.
247. На біді сидит і бідою поганяє. (Лучак.)
Варіант до ч. 223.
248. На біді й ліс поломи, а біда бідов. (Ілиці)
Біда тут у значіню лихого або дурноватого чоловіка, якого ані бійкою, ані сваркою не поправиш.
249. На біду-м сі уродив, з бідов бачу й згину. (Жпляч.)
Бідкає безталанний чоловік. Ширший варіант до т. I, Біда 135.
250. На біду му пішло. (Наг.)
Впало на нього нещастє, якому віп не в силі зарадити. Варіант до т. I, Біда 168.
251. На біду хоть і ліс вирубай, а біда бідою. (Лучак.)
Варіант до ч. 248.
252. На біду цілий ліс вивози, біді нічо не поможе. (Сап.)
Варіант до ч. 248, 251.
253. На всі боки біда. (Наг.)
Говорить чоловік у тяжкім припадку, або коли на нього з різних сторін ворогують.
254. Не така біда страшна, як намальована. (Тростянець)
Біда тут рівнозначна з чортом. Пор. т. I, Дідько 176; т. III, Чорт 38.
255. Ни клич біди до себи, бо вона сама прийди до теби. (Жидач.)
Осторога всякому не шукати собі напасти на людях.
256. Ой бідойко кирвава! (Ю. Км.)
Зітханє бідного чоловіка в тяжкім припадку.
257. Ото вже остатна біда, гий! (Жидач.)
Окрик чоловіка в прикрім випадку.
258. Пізнати біду по гівну. (Іванівці пов. Коломия)
Варіант до ч. 243.
259. Пішлю біду і сама за нев піду. (Мшан.)
Як післати де такого, що там ще не був, пр. до міста, або неповоротного.
(М. Зубр.)
260. Теньга біда, а дурна. (Жидач.)
Говорять про сильну, рослу і малоумну людину.
261. Тут без біди не обійде сі. (Наг.)
Се таке діло, що потягне за собою багато клопотів.
262. Ту біда, а на другим світі гірша годна быти. (Висл. В.)
Бідний чоловік і по смерти не надіє ся значної поправи своєї долі.
263. Ти собі з того лиш біди наробиш. (Наг.)
Мішаєш ся в таке діло, що не принесе тобі добра.
264. Хоть біда в каменіци, али гоп на уліци. (Жидач.)
Кешкують із немаєтного Поляка, що дома бідує, а на зверх удає пана. Польо-

нізми вказують на польський оригінал. Пор. Adalb. Bieda 23.

265. Хто біди не зазнав, той щастя не зазнає. (Гростянець)
Біда вчить чоловіка шанувати себе в щастю. Пор. Adalb. Bieda 66, 67.
266. Ця ті біда не може найти! (Наг.)
Вислов уприкреня, чи то про якусь річ, якої в даній хвилі не можна знайти.
267. Ще не біда, як є хліб і вода. (Наг.)
Тоді ще не можна говорити про голод.
268. Як біда лїнива, каже, же широка пива. (Шісочна)
Біда тут у знач. лїнивої людини.
269. Як біда, то не поможе сьвічена вода. (Розділовичі)
Свяченій воді приписують иноді чудотворну силу, але проти людського бідування вона безсилна.
270. Я вам в того біди паробю. (Наг.)
Говорить чоловік, коли інші зачіпають або кривдять його.
- Бідити.** 1. Бідит в гіркий череп. (Вел. Очв)
Бідити тут у значіню „плакати“, пор. т. II, Плакати ч. 6.
- Бідний.** 10. Бідному все вітир в очи. (Жидач.) Пор. Даль I, 34.
17. Коли сь бідний, не знає тя й брат рідний. Пор. Е. Rot. 567.
28. Єк сі бідний женит, то й віч мала. (Товмачик) Пор. Даль I, 84.
29. Або то йно що бідни, то гідни? (Жидач.)
Кривдує собі заможний чоловік, коли хто лише бідних уважає чесними людьми.
30. Бідний не не, бо не має; скупий не не, бо жалує. (Стібно)
Дотепна характеристика тверезих людей.
31. Бідного лихе ни мише. (Жидач.)
Богатого частійше біда минає, як бідного.
32. Бідного нагодуй, ще й до дому дай. (Грин.)
Кепкують із бідного гостя, що часто кривдує собі зі скупой гостини.
33. Бідному все дірою на верха. (Сїл. Б.)
Всяка хиба у нього видвійша, як у багатого.
34. Бідному всєгда бідно. (Звнїяч Гор.)
Пор. т. I, Бідний 11; Даль I, 84.
36. Бідному грошит, як дїтва кншит. (Грин.)
Хоч має багато дїтей, заробляє небогато грошей.
36. Над бідним пїхто не має змилуваня. (Товсте)
Жалує ся бідний, явий одначе все нарешті знайде такого, що дасть йому роботу або запомогу.
37. Тот бідний, що душі не має. (Мшан.)
„Душі“ тут у значіню милосердя, співчутя для бідних.
38. Тото бідне, але гідне. (Угрнїв Гор.)
Говорять про бідного, але чесного чоловіка.
39. У бідного нема ні брата, ні свата. (Наг.)
Всі його вирекли ся. Пор. Ebert 79.
40. Чим для бідного голод, тим для богача смерть. (Гростянець)
Богач волів би вмерти, як терпіти голод.

11. Чого бідний? Бо дурний. (Сіл. Б.)

Не вміє собі в біді ради дати.

Бідувати. 3. Гірко, нищівно бідувала. (Юк.)

Нарікала жінка, що в своїм життю перебула тяжку біду.

4. Єди бідували, єди других ратували. (Ю. Км.)

Характеристика тісних років, коли всі терпіли біду.

5. Маю бідувати за дурно, то як буду бідував, то буду знав, за що.

(Яремче)

Говорив чоловік, що з бід рішився на крадіж або якийсь інший злочин, за який мусів дістатися до в'язниці.

Бізувати. 1. Я цього не бізую зробити. (Кесс.)

Не маю сили або відваги.

Білий. 8. Такий білий, як смерть. (Жидач.)

Говорять про блідого чоловіка. Смерть представляють собі марою, огорненою в біле простирало.

9. Що було біле, то пси зїли. (Убине)

„Біле“ в значіню: мясо або солонина, пор. далі Біль.

Біль (Schmerz). 5. Чей ти ся біль перевалит. (Звизнач Гор.)

Біль тут значіню тяжкої хвороби, яка перебувши крізу дізнає полегші.

Біль (das Weisse). 1. Біль білити. (Наг.)

Поетично замість білити полотно, т. є. мочити, прати і сушити доти, доки з сірого не стане білим.

2. Е, трохи біли, тай то пси здїли. (Орел.)

Біль тут у значіню білої солонини.

3. Не дуже той біли, тай то то пси зїли. (В. Б.)

Варіант до поперед. ч.

4. То сама біль. (Наг.)

Говорять про товсте, свиняче мясо з грубою верствою солонини.

Більмо. 2. Не шкодить більмо оку, лише що не видить. (Ільк.) Пор. т. I, Більмо 2.

Більше. 1. Чим більше, тим ліпше. (Григ.)

Звісно, як чого, бо злого чим більше, тим гірше.

Бірувати. 1. Я того не бірую. (Снят.)

Бірувати — брати на себе, зважити ся на що.

Біс. 22. Бісе, чорте, що ти є? (Ю. Км.)

Нарікає чоловік на іншого, що не озвав ся до нього хоч такими не зовсім чемними словами. Пор. т. I, Біс ч. 19.

Благовіщенє. 6. Яке Благовіщенє, такий Великдень. Пор. Даль II, 495, 496.

Благословити. 6. Благословив я й Антін, і Матвій був при тім. (Жидач.)

Приказка в формі мудрованя.

Блекіт. 1. Блекоте, блекоте, блекотиш, а ци ти того видів? (Мик. н. Дн.)

З докором зупиняють такого, що говорить небиліці.

Близький. 1. Ми си близькі свої. (Наг.)

Говорять про себе близькі свояки.

Близько. 1. Близько відати, а далеко дібати. (Наг.)

Говорять, коли від села до села видно, а йти далеко.

2. Близько, під самим носом. (Наг.)

Говорять про невелике віддалене, пр. від хати до хати.

3. Близько, туй під руками. (Наг.)

Так близько, що не треба й уставати, можна рукою досягнути.

4. Не близько єї то діє. (Наг.)

Не близьке село або місто.

5. Хто ближче, тот лиже. (Звиняч Гор.)

Чим ближша яка річ до чоловіка, тим легше йому користувати ся нею.

Блищати ся. 1. Де ся блищить, там і кобила щит. (Гнідк.)

Де на землі блищать ся до сонця або в ночі, там звичайно буває калюжа.

Блоха. 7. Блихї, блихї, та ще й гниди! (Голешів)

Говорять про більші і менші прихрости. Прим. докучає наймитови не лише господар, але також господарські діти.

8. Така блиха, як кінь. (Жидач.)

Мова про велику блоху.

Блуд. 1. Блуд мі сї взяв. (Жидач.) Варіант до т. I, Блуд 1.**Бляха.** 1. Там на горі жовта бляха; не боїт сї пизда Ляха. (Вербо-
вещь Т.)

Приказка в формі мудрованя.

Бовдур. 2. Ти бовдури проклятий! (Жидач.) Варіант до т. I, Бовдур ч. 2.**Бог.** 1. Аби Бог здоров тай я по при нього! Пор. Даль I, 23.

30. Бійте ся Бога та не йдіт до церкви! Пор. Даль I, 16.

48. Бог вас обмислит. Пор. Libl. 219.

50. Бог видит і знає, але нікому не скаже. Пор. Слав. I, 101.

51. Бог високо, цар далєко. Пор. Слав. I, 46, 101; II, 200; Даль II, 438.

56. Бог дав, Бог взяв. Пор. Даль I, 111; Слав. I, 46.

60. Бог да прости! Пор. Слав. I, 45.

62. Бог до часу чекає, але свого не дарує. (Бор.) Варіант до т. I, Бог 62.

84. Бог прутом не карає. (Луч.)

112. Бодай за тебе Бог забув! Пор. Даль I, 34.

119. Боже, Боже, дав єс тому, що не може, а я би міг, та не дав Біг. (Ро-
ж-нятин) Пор. т. I, Бог 119.

131. Боже поможи, а ти небоже не лежи, Пор. Слав. I, 48.

142. Від Бога гріх, від людей сміх. Пор. Даль I, 268.

148. Всі під одним Богом ходимо. (Голешів) Пор. т. I, Бог 148; Даль I, 23.

191. За Богом молитва, за царем служба не пропаде. Пор. Даль I, 297.

192. За все Богу дякувати. Пор. Le Roux de L. I, 14.

216. Карає Бог старі кости за гріхи молодости. Пор. Wutzbach 198.

219. Кого Бог карати має, тому розум відбирає. Пор. Тимош. 59; Слав.
I, 225.

222. Кого Бог лєбит, тому хрестини посилає. Пор. Le Roux de L. I, 12.

229. Кому Бог допоможе, той все перемаже. Пор. Le Roux de L. I, 12.

265. На кого Бог, на того і люди. (Стібно, Жидач) Пор. Даль I, 169.

266. На тобі, Боже, що ми сї влізти не може. (Вишники) Пор. т. I, Бог 266;
Слав. I, 295; Даль I, 21.

279. Ні Богу свічка, ні чортови огарок. Пор. Даль I, 303.

328. У Бога все мога. Пор. Слав. II, 137; Le Roux de L. I, 11.
331. Хіба би вже Бога у небі ни було. (Жидач.) Пор. т. I, Бог 331.
368. Як би Бог пастуха слухав, то би весь товар вездихав. Пор. Слав. I, 9.
370. Як Бог дає шпару, вікно отвире; як забирає, дверей не запирає. (Мшан.) Пор. т. I, Бог 228, 370.
373. Як Бог дасть, то і в вікно подасть. Пор. Даль II, 170.
384. Я не Пан Біг, наперед не знаю. Пор. Слав. I, 313.
386. Бог би те крив! (Кривор.)
Побожне бажане.
387. Бог буком не бє. (Тростянець)
Пор. т. I, Бог ч. 84, 85
388. Бог всьо в руках тримає. (Вел. Очи)
Загальна церковна віра, що Бог — вседержитель.
389. Бог дасть, стисне і подасть. (Мшан.)
Значіне неясне.
390. Бог за глину, я за калину. (Лучак.)
Говорить чоловік, якому вмерла жінка; значить, її тіло — глина, а він думає сватати румянолицю дівку — калину.
391. Бог карає за неправду. (Вел. Очи)
Загально-людський погляд на божу справедливість.
392. Бог кождому чьистку тримає. (Голеш.)
Народне віруванє, що Бог призначає кождому чоловікови його долю.
393. Бог на небі всьо видит. (Вел. Очи)
По церковному віруваню Бог всевидючий.
394. Бог ни напась. (Жидач.)
Віра в Бога — природна потреба людської душі.
395. Бог усе видит. (Наг.)
Варіант до ч. 393. Пор. Le Roux de L. I, 12.
396. Бодай Бог боронив від такого! (ЮК.)
Побожне бажанє при згаді про нещастє.
397. Бодай вас Бог пожегнаў! (ВЛ.)
Пожегнати те, що у нас благословити. Се бажанє ласки божої, прим. такому, що йде в дорогу.
398. Боже! Боже! — А чого там небоже? — Їв бих, Боже. — Роби небоже! — Не хочу, Боже! — Терпи небоже! (Космач)
Дотепна парафраза думки, що без праці чоловік буде терпіти голод.
399. Боже вам пережегнай! (Чр.ВЛ.)
Боже вас благослови на дальше жите чи на якесь діло.
400. Боже відпусти гріха, коль натура лиха. (ЮКм.)
Пор. т. I, Гріх 28.
401. Боже, милостив буди міні грішному тай мельничку горішному.
(Тухля)
Жартлива молитва.
402. Божи, Божи, вьлісь, подиви се, тай назад вирни се! (Будзанів)
Жартлива примівка, коли чоловік дивить ся на щось несуразне.

403. Бороши Боже, як при блощицях глиди сі плоді! (Карл.)
Згідно говорив чоловік про лихого попа і дяка.
404. Волів бив Бог ту душу всадити в колечу грушу. (Стібно)
Говорять про докучливу, незгідливу людину.
405. Дав би Бог, аби господареві без жінки в хаті сонце ні сходило,
ні заходило! (Кривор.)
Побожне бажане, щоб порядний господар ніколи не лишився вдівцем.
406. Дай Боже, аби все було гоже! (Наг.)
Побожне бажане в формі мудрованя. Пор. Даль I, 28.
407. Дай Боже наших літ дожити та таким бути. (Товмачик)
Говорили до старого, поважного і всіми любленого чоловіка.
408. Дай Боже всім по сім, а нам по вісім! (Горохол.)
Жартливе побожне бажане.
409. Дай по Богойку, аби він умер! (ЮК.)
Молила ся молода жінка за старого чоловіка.
410. Дай ти Боже вік тай торбу на бік, тай темної ночі костур межі
очи! (Кнігинин)
Побожне бажане замість проклятя.
411. Дай ти Боже і з води і з роси тай ще й з калабані! (Кнігинин)
Жартливе бажане не добра, а лиха.
412. Дай ти Боже лік — сім кольок під бік, аби ті кололи цілий рік!
(Наг.)
Побожне бажане замість проклятя.
413. Де Бог дават, і на скаборщи пхат, а як одберат, ани двері не
заперат. (Вв. ВЛ.)
Варіант до ч. 370, 382.
414. Жив Бог — жива душа моя. (Тростянець)
Примівка біблійного походження, основана на вірі, що людська душа — ча-
стина божества.
415. З Богом нема жартів. (Жидач.)
Бог — найвисша сила і найвисша святість.
416. З Богом нема права. (Жидач.)
Що Бог кому судить, того ніхто не розсудить. Пор. т. I, Бог 196.
417. Кілько є богів? Панський, руський і жидівський. (Дид.)
Жартують Бойки із ріжниць церков та віроісповідань.
418. Мене Бог злучив з ним і люди. (Ю. Км.)
Говорила жінка про свого шлюбного чоловіка.
419. Мене буди Бог дивжати і добрі люди. (ЮКм.)
Говорить чоловік надіючи ся ще прожити довгий час.
420. Ми всі під Богом. (Товмачик)
Пор. т. I, Бог 143.
421. Най Бох прискочит, тай постолі помочит. (Кам. Струм.)
Просить ся пр. до вечері або до обіду, а прошений відповідає сею приказ-
кою. Пор. т. I, Бог ч. 257.

422. Най ти Бог допомагає! (Вел. Очи)
Звичайне побожне бажане. Пор. т. I, Бог 121.
423. Не казав, Бог дати, але казав ждати. (Ст. Богор.)
Пор. т. I, Бог 214.
424. Ні до Бога, ні до оборога. (Яблонівка)
Жартують із чоловіка, що не знає, куди себе приткнути.
425. — Ой Божи, Божи! — Га? (Жидач.)
Жартливо озиває ся чоловік, коли хтось инший зітхає: „Ой Боже, Боже!“
426. Ой, Боже, Боже, даєш тому, що не може, а я би міг, та не дав мені Біг. (Мпк. п. Дп.)
Варіант до т. I, Бог ч. 287.
427. Ой Боже, татку, дай жінку гладку! (Глишці)
Побожне бажане парубка, що хоче женити ся.
428. Ой Божи, гай-гай! (Жидач.)
Пускають імя боже на вітер.
429. Перед Богом, сонцем, судице-царице! (Гол.)
Уривок із якогось заклинання.
430. Святий Божи, святий кріпкий, пішов богач на зарібки. (Жидач.)
Дивували ся з богача, що збіднівши мусів іти на заребок.
431. У Бога надія. (Жидач.)
Чоловік у житю все надіє ся божої помочи.
432. Хоть Бог боргує, однак не дарує. (Кукиз.)
Він же іноді поправи грішника, але його гріх месить ся на нім.
433. Що Бог дасть, то добре. (Льв.)
Народня віра в те, що всяке добро йде від Бога. Пор. Слав. I, 212.
434. Що кому Бог дасть. (Льв.)
Говорять про ріжнородні людські долі. Пор. Даль I, 30.
435. Як би Бог ласкав, буде й мій бич траскав. (Надвірна)
Пор. т. I, Бог 2.
436. Як Бог дає, то і шпаны затыкає. (Ту.)
Пор. висше ч. 370.
437. Як Бог не божит, то і огонь не горит. (Стібно)
Божити в знач. сприяти, благословити.
438. Якось Бог ласка і потисне і подаст. (Мшан.)
В осени 1905 р. сніг упав досить вчасно і люди бідкали ся, бо ще бульби не викопали, дров на зиму не зладили, та потішали себе отсею приповідкою.
(М. Зубр.)
- Богатий.** 5. Богатий рсбит як хоче, а бідний як може. Пор. Даль I, 83.
11. Богатого і серп голит, а вбогого і бритва не хоче. Пор. Даль I, 40.
25. Добре богатому красти, а старому брехати. Пор. Даль I, 65, 444.
31. Чим богаті, тим і раді. Пор. Даль I, 99.
33. Богатий тішит ся волами, бідний дїтьми. (Ст. Богор.)
У богатого звичайно множить ся масток, у бідного діти. Пор. т. I, Богатий ч. 28.

34. Богатому й когут яйце знесе. (Мшан.)
Йому все щастить. Пор. т. I, Богатий ч. 11.
35. Богатому як в палацах бувати, бідному як за морем стати. (Дрог.)
Протиставлене багатого і бідного, не зовсім ясно переведене.
36. Хто багат, то всім брат, а хто нічого не має, то о тім ніхто не знає. (Льв.)
Богачеви легко бути щедрим, а бідний звичайно таїть свою бідність.
- Богацтво.** 1. Де богацтво, там прокляцтво. (Юк.)
Варіант до т. I, Богацтво 6.
- Богач.** 9. Вийми богачеви воко, а він сі задним дивит. (Мик. н. Дн.) Пор. т. I, Богач 38.
14. Богачеви дїтько дитину колиши. (Жидач.) Пор. т. I, Богатий ч. 18; Богач ч. 12, 13.
19. Їдять богачі колачі, а не спят ни в день, ни в ночи. (Монастирок) Пор. Даль I, ч. 82.
50. Що богачеви біда вдіє? Вибери му одно око, він на друге дивит сі. (Голеш.)
52. Аби богач не женив си з біднов! (Грин.)
Подруже буде не дїбране і пещасливе.
53. Богач бідного ни знає. (Жидач.)
Він не розуміє його потреби.
54. Богач два рази єдно їв би. (Мик. н. Дп.)
Він звичайно скупий.
55. Богачеви й когут сі несе, бідному курка не хоче. (Тросцянець)
Пор. т. I, Богач 16.
56. Богачеви то й біда дитину колише, а бідному то й дитина не хоче. (Мик. н. Дн.)
Пор. т. I, Богач 12, 13.
57. Богачеви всього замало. (Городок)
Він звичайно захланный.
58. Бодай богач вочий не мав, а бідний пуцюрини. (Мик. н. Дн.)
Як би богач не бачив нічого, то й не бажав би нічого, а бідний без того члена не плодив би дїтей.
59. Йому так, гей тому богачеви, як в поли пшениця цвиге. (Голешів)
Йому весело, радісно, він надіє ся добра.
60. Поки богач схудне, то бідний вздохне. (Наг.)
Богач потрафить довше витримати недостаток, як бідний. Пор. Слав. I, 146.
61. У богачи пєс із кістьов не втікає; як пєс не зієть, то богач сам зієть. (Мик. н. Дн.)
Пор. т. I, Богач 48.
- Богородиця.** 1. Богородице Дїво — красно би ся з'їло. (Мшан.)
Мудроване.
3. „Богородице Дїво“ на плоті сидїло, тай очима сьм дивило, тай чере-
репе побїло. (Тисьм.)
Примівка неясного значіня, мабуть про збиточну дівку.

4. „Богородици Діво“ у городі сиділо. (Жилат.)

Мудроване.

Божий. 6. Боже тай мое. Пор. Libl. 177.

31. Без божьої волі і змія не вкусит. (ЮК.)

Вкушене змії вважають випадком так само судженим, як сама смерть.

32. Най ся діє божа воля, я не подарую. (Бергом.)

Говорить чоловік, що обстоює при своїм праві.

Бойко. 17. Бойко наливайко, виїв цебер борщу, тай ще каже: „Дайко!“

(Криворівня)

Жартлива поговорка Гуцулів про Бойка.

18. Бойко чиривайко, зїв миску каші, тай ще каже: „Дайко!“ (Жидач.)

Варіант до попер. ч.

19. Гі Бойку! будеш ходаком чир сербати. (Мшан.)

Два молоді брати прийшли з Поділя на полишену батьківщину і так насмівалися з людей в селі. (М. Зубр.)

20. Йшов Бойко бойкаючи, йшла біда за ним йойкаючи: „Ижди, Бойку, най хоть раз си за тобов йойкну“. (Голови)

Жартлива поговорка Гуцулів про Бойка.

21. Не вміє Бойко жати, апі в копи класти, іпо ходит по під баню, аби соли вкрасти. (Мик. н. Дн.)

Кепкують із Бойка; кепкуюче більше стосується до Цигана, ніж до Бойка.

22. „Ти Бойку!“ — „Не бовтай, бо як тобов бовтну, то ся смодов розіллеш“. (Мшан.)

Огризає ся чоловік, якого хтось прозве Бойком.

23. У Бойків скоро хто вмре, то зараз мерця під лаву, бо він уже успокоїв ся, а самі сїдають за стіл тай честують сї. (Наг.)

Народне віруванє про звичай у Бойків.

Боковий. 2. По боковій міні ніхто не має до розказу. (Кута)

Зі своїх жінок ніхто не має до мене права.

Боле. 1. Боле, що мі пси не виділи. (Наг.)

Говорив чужий чоловік війшовши до хати. Боле в значію добре.

2. Боле, шом прийшла боса. (Кривор.)

Могла зовсім не прийти.

Боліти. 13. То мя дашто бовет, то ми недобри. (Лемк.)

Лемківська поговорка, коли чоловікови недобре робить ся.

Болото. 26. Як у болото верг. Пор. Libl. 173.

27. Там болото невплазне. (Грималів)

Говорять про славне скалатське та грималівське болото.

Борг. 1. Як нема боргу, то нема торгу. (Гисьм.)

В простій формі висловлена дуже вірна економічна думка, що кредит є основою новочасної торгівлі.

Борзо. 1. Борзо йди — біду найдеш, помалу йди — біда тебе найде. Пор. Даль I, 170.

7. Чим борзо, тим цильно. (Мшан.)

Значіне близьке до того, як т. I, Борзо 6.

Борода. 3. Борода виросла, а розуму не винесла. Пор. Даль I, 558; Слав. I, 54.

10. Він уже по бороді плює, то певне довго не поживе. Пор. Слав. II, 52.

20. Чорна борода з сивов не пара. (Кривор.)

Молодий із старим не ровесники.

Бородавка. 1. Не рахуй на другім бородавок, бо сьї на тобі кипут.

(Вербовець Т.)

Народне віруванє.

Бороздити. 1. Миві все щось бороздит. (Ю.Км.) Пор т. I, Бороздити 1.

Борона. 3. Як за боронами курит ся, то господар хлібом не журит ся. (Заставці).

Варіант до т. I, Борона 3.

Борщ. 16. Їдж борщ з грибами, держи язик за зубами. Пор. Даль I, 520.

27. Борщ варила, борщем закришила і борщем підбила. (Балиг.)

Жартливо говорять про кухарку, що не мала що зварити крім борщу.

28. В борщи мачав, по пецу писав. (Явор.)

Кепкують із певченого писаря.

29. Верати сі в борщ, коли мєса нема. (Мик. н. Дн.) ...як грибів...

(Стрий)

Кепкують із незаправленого борщу.

30. Пісний борщ, хоть голову мий. (Жидач.)

Кепкують із голого, пісного борщу.

Борщик. 1. Борщику рідовький, нема тя з ким їсти! Мужу солодовький, тож коло тя сісти! (Тісна)

Примівка або приспівка жінки до чоловіка.

2. Най би був борщик ріденький, коби солоденький. (Богородч.)

Коби scil. до нього милий чоловік.

Бояти ся. 2. Бойит сі, як Жид сьвяченої води. (Жидач.) Вар. до т. I, Бояти ся 2.

11. Бою сі, аж ми волосє дубом стає. (Жидач.) Варіант до т. I, Бояти ся 11.

39. Я його так се бою, як залць бубна. (Будь.) Пор. Libl. 225.

40. І бою ся, й обертаю ся до того. (ЮК.)

До чогось страшного. Звичайна людська натура.

41. Не бій сі богатих погроз, але бідних сльоз. (Тростянець)

Погрови богатих минають марво, а сльози бідних падут на душу.

42. Не бій сі, бо я сам в страху. (Сіл. Б.)

Жартливо додає відваги чоловік, що сам боїть ся.

43. Не бій сі, не вирве ті. (Наг.)

Утишують, коли хто кричить зо страху або в болю.

44. Ни бі сі, нічо ти сі ни стани до самої смерти. (Жидач.)

Жартливо потішають такого, що боїть ся чогось не дуже страшного.

45. Не бій сі смерти, бій сі грїхів. (Тростянець)

Жартливо говорять чоловікови, що грїшить без боязни.

Бразилія. 1. Ти Брензельнику! до Брензелії саком паком, а з Брензелії з голов сраков. (Вербовець Т.)

- Так прозивали і кепкували з тих, що полакомивши ся на еміграцію до Бразилії, поїхали туди попродавши свої маєтки, а потім повертали потративши все.
- Бракувати.** 5. Што-си ми бракує, а сам не знаю, што. (Лемк.)
Лемківська поговорка.
- Брат.** 16. Бра-а-тиє! не йдіт на гній сратиє! Бо з переду вітер віє, а із заду сонце гріє, во оставленіє гріхов! (М. Яцк.)
Жартлива поговорка в роді дяківської приспівки.
17. Братіє, подерло ся на мії шматіє! Як не маєте віри, подивіт сьи на діри! (Марямпіль)
Жартлива примівка в роді дяківської приспівки. Пор. т. I, Брат 34.
18. Знайиш трох братів? Йиден Мартин, другий Тімньи, а третій взпимньи! (Льв.)
Жартлива поговорка з мудрованем на кінці.
- Брати.** 35. Всьо бири, іно мене лиши. (Жидач.)
37. Лекше брати, як віддавати. Пор. Слав. I, 27.
58. Вони берут на бук. (Мшан.)
Беруть силою, розбоем, дуфаючи на свою перевагу.
59. До того сі треба брати зубами й пазурами. (Цеп.)
До сего діла треба брати ся завзято, всіми силами.
69. Хто бере, тому лекше. (Лучак.)
Видає ся парадокс, бо хто взяв, той обтяжив себе чимось, значить, йому тяжше. Треба розуміти, що йому лекше на душі, бо заспокоїть свою потребу.
60. Хто богато бере, мало має. (Підгірки)
Як би мав, то не потребував би брати.
- Братова.** 2. Ти з братовов? Ни заходи си з вдовов! (Юк.)
Осторога взята з житевої практики.
- Бревітер.** 1. Я му бревітер в очи то скажу. (Дил.)
Бревітер — латинське слово, в устах люду останок старого польського канцелярійного язика.
- Бреха.** 3. На бреху забивайте, а на правду вважайте. (Ю.Км.)
Бреха тут у значіню брехня, а не в значіню: брехливий чоловік, як у т. I, Бреха ч. 1, 2.
- Брехати.** 9. Бреши гий нес. (Жидач.) Пор. т. I, Брехати 9.
8. Віп так бреше, аж му сі з носа курит. (Мик. п. Дв.) Пор. Libl. 191.
40. Хто раз збрехав, тому й правді не вйирйит. Пор. Слав. I, 234.
45. Бреше і сам собі не вірит. (Льв.)
Такий забреханий чоловік, бо иноді чоловік бреше в добрій вірі. Пор. Слав. I, ч. 220.
46. Бреши, як з кпижки. (Жидач.)
Пор. т. I, Брехати 10.
47. Ей, не бреши, не бреши! В твого газди не чорне піднебіня. (Вислік Великий)
Такою приказкою утишують пса, щоб не брехав. Пор. т. I, Брехати 26.
48. Я ни брешу, іно як сі забуду, то правду скажу. (Жидач.)
З того виходит, що звичайно брешу. Пор. т. I, Брехати 44.

Брехливий. 4. Таке брехливе, як горохова митка. (Жидач.)

У лазнях уживають декуди миток із гороховиня.

Брехня. 13. Іно раз брехне колач із'їсть, а другий раз вже пі. (Мик. над Дністром)

Чоловік, якого раз спіймали на брехві, пізнійше не має віри.

Брехун. 1. Брехун, якого світ не видів. (Стап.)

Говорять про брехливого чоловіка.

Бристи. 1. Брив, брив, при беризі утопив сі. (Жидач.)

Бритва. 2. Бритви й жінки не позичай нікому. (Снят.)

Правило житевої мудрости.

Брід. 1. Не розпитавши броду, не лізь перший у воду. (Тростянець) Пор. Слав. I, I, 195; Даль II, 202.

Брязнути. 1. Брязну яков маров межé очи, тай... (Тухля)

Брязнути тут у значіню вдарити. Не договорена погроза. „Яков маров“ очевидно означає якийсь небезпечний зваряд.

Бувати. 9. Так-то буває: хто на верха, той сі кєєє. (Мик. н. Дн.)

Жартливо говорять про супружий акт.

Буга. 1. Ади-ко, буга загальмувала фіру. (Жабє)

Крикнув фірман побачивши серед дороги великий камінь, який годі було обіхати.

Будзанів. 1. Будзанівські клипці пекли гітька в ринці; штири воли за-прігали, гітька в ринки витьгали. (Вербовець Т.)

Клипцями прозивають парубків. Жартливе дразнене.

Бузьок. 1. Пап бузьок, пан, заложив си капилюшок, пан бузьок пан. (Жидач.)

Діточа примівка або приспівка.

Бук. 4. Буком бий, та очима диви сі. (Тростянець)

Уважай, куди й кого беш.

Буквар. 1. Буквар тримаю, а нема кому вчити. (Кривор.)

Говорив неписьменний чоловік, маючи в своїм посіданю букварь або загалом якусь книжку.

Буляник. 1. Буляник теньгій, як решето. (Мшан.)

Буляник — бульбяний, печений пиріг. Його печуть на тонко розвалкованім тісті.

Бульба. 4. Бульбу вибздиш, воду вищипи, а всрати ся нема чим. (Єзупіль)

Говорить чоловік зголоднівши швидко по обіді, особливо при тяжшій роботі.

Бурій. 2. Бурій як вовк, а лисий як бик, а бив би. (Будз.)

Говорять про понурого чоловіка, скорого до бійки.

Бути. 35. Що було, то сі минуло; що буде, то будім видіти. (Линці) Пор. Слав. I, ч. 212.

40. Аби ти ни був пі ту ні там! (Жидач.)

Прокляте.

41. Боло, тай байбардзо. (Тухля)

Було тай минуло.

42. „Ти був з ним?“ — „З ким?“ — „З дурним“. (Тростянець)
Мудроване.
43. Чому бути, тому не минути. (Лучак.)
Вислов фатальности в порядку річий. Пор. т. I, Бути ч. 36.
44. Що буде, то буде, а буде, що Бог дасть. (Льв.)
Народня віра в те, що Бог дає чоловікови долю. Пор. Даль I, 30.
45. Що було, то не верне ніколи. (Льв.)
Житева практика. Пор. Слав. I, 2 8.
46. Що має бути, то не відбуде. (Кос.)
Що має стрінути чоловіка, те його не мине. Пор. Даль I, 30.
47. Як буде, так буде. (Льв.)
Scil. а мені байдуже або мені все одно. Пор. Слав. I, 7.
48. Як было, так было, тягни сива кобило. (Тухля)
Варіант до т. I, Бити 85; Слав. I, 42.
49. Я ни была в жадній бисіді, від коли повдовіла. (ЮК.)
Оправдувала ся вдова, що від коли повдовіла, не було на неї ніякої не-слави ні поговору.
50. Я хиба не была, де гицель пси бє. (ЮКм.)
Говорить про себе жінка, що бувала досить по світі, але все між порядними людьми.
- Бутний. 2.** Бутний, як кінь на оброці. (Жидач.)
Говорять про сильного, веселого чоловіка, що любить шукати собі зачіпки.

В.

- Вага. 6.** Що вага, то вага. (Кривор.)
Що тяжке, то тяжко рушити з місця.
- Вадь. 1.** Вадь так, вадь сяк. (Лол.)
Або так, або сяк.
- Ваканц. 1.** Приїдь до мене літом на ваканц. (Озмина)
Ваканц у значіню школярських вакацій.
- Вакація. 1.** Не вакація ми то говорити. (Ту. ВЗ.)
Не маю вільного часу, а се довго б говорити.
- Ванкир. 1.** Піднеєли ванькир на него. (Будз.)
Розсердили ся, повзяли ненависть, завзяли ся. Ванкир з латинського гансег.
- Варвара. 3.** Сьвіта Варвара по сьвіті брикала. (Бабух.)
Примівка в формі мудрованя.
- Варити. 17.** Де двоє варит, там нима що їсти. (Жидач.)
Бо зварять непорядно.

Варта. 1. Варта на него сьліпе око вівалити. Може не файний? Куні-фай як люшні. (Кнігинин)

Жартливо висловлений подив для чоловіка з великим носом.

2. Варта щось варта. (Жидач.)

Гра слів: перше слово означає нічну варту.

3. Єдно варта вісімнаціт, а други биз двох дваціть. (Жидач.)

Обое маловарті.

Вартувати. 1. Не вартує за пустий трейцар. (Кривор.)

Говорять про дрібну, або непотрібну річ. „Пустий трейцар“ — дрібна монета, що вийшла з курсу і не має ніякої торгової вартости.

2. Ти ни вартуєш за мій старий віхоть. (Жидач.)

В лайці обвинують вартість чоловіка.

Василь. 3. Василю, повісь kota на шию! (Тростянець) Пор. т. I, Василь 3.

9. Василю, Василю, на нитку тебе засилю, а нитка сьи вірве, тебе дітько порве. (Угринів К. Ст.)

Варіант до т. I, Василь 2.

10. Василю кісилю, на нитку тьи засилю, на вербу тьи повішу, най сї тобов натішу. (Вербовець Т.)

Варіант до т. I, Василь 2.

11. Василю, повісь потку на шию, а яйці на ниточку, тай тьигаї по припічку. (Озеряни)

Віршоване дразнене.

12. Василь — біздиль. (Вербовець Т.)

Дразнене в формі мудрованя.

13. Василь — кісиль. (Вербовець Т.)

Варіант до попер. ч.

14. Не плач, Василю, не плач, принесе ти кітка на фості колач. (Вербовець Т.)

Пор. т. II, Плакати 29.

15. Хоть не Василий, а милий. (Лучак.)

Церковною формою „Василий“ замісь Василь пазивають старшого, поважного чоловіка.

Васичин. 1. Васичинські голопути посідали коло купи, наїли сьи лободи, дрибуль-дрибуль до води. (Підмихайлівці)

Дразнене Васичинських дітей. Васичин — село калузького пов.

Вбирати ся. 1. Вбирало би ся красно, іло би ся масно, а робити страшно. (Ю. Кв.)

Кождий чоловік бажав би жити вигідно, а трудити ся як найменше.

Вбігати ся. 1. Вбігала ся, аж з мене води текли. (ЮК.)

Вбігати ся зам. набігати ся, втомити ся бігаючи.

Вдарити. 1. Вдарив як кімаком по руках. (Підгір.)

Говорять про наглий, сильний удар.

Вдова. 4. У вдови хліб готовий, але не кождому здоровий. (М. Гош.)

Везти. 2. Не везіт го помежи плоти, бо ся схопит, а ків хопнт, то всіх помолотит. (Мшанець)

Так заводила одна жінка по своїм мужу, що її поневіряв. (М. Зубр.)

Вексель. 1. Вексель і жінка ніколи не згублять ся. (Льв.)

Спеціфікація думки: лихе не згине. Пор. т. II, Жінка 10.

2. Вексель і лихва, то наша біда. (Льв.)

Приповідка повстала в 60-их роках XIX віку, коли наслідком нового вексельного закону багато селян через векслі попало в жидівську лихву. Під сим титулом була видана навіть популярна брошура.

Великдень. 10. Великдень раз у рік. (Жидач.)

Се одно з найбільших, а у нашого народа таки найбільше свято.

Великий. 17. Бірше великий, як розумний. (Кривор.)

Говорять про чоловіка великого росту, а малого розуму.

18. Великий, а дурний. (Жидач.)

Думка та сама, що в попер., тільки коротше висловлена.

19. Великий, а не росте. (Сіл. Б.)

Scil. дурний, не росте умом.

20. Великий, як Бойків сьвіт. (Вербовець Т.)

Жартливе порівнане.

21. Великий, як пес за їрейцар на сидьичи. (Вербовець Т.)

Жартливе порівнане.

22. На вилике ни завишкай, абись малого ни втратив. (Жидач.)

„Не завишкай — не важ, не ризикуй.

23. Хоць єм вилика, а язиком мине обиртаєш. (Жид.)

Докоряла велика жінка малому чоловікови, що допікав їй їдними словами.

24. Хоць єм вилика, тэм ти сї у песок улїзала. (Жидач.)

Ти пустив або пустила про мене обмову.

Верба. 1. Верба́ ти в сраці виросте. (Будз.)

Говорять дітям, що часто купають ся, тому, що верба любить рости над водою.

Веремя. 4. Коли то вже того вєремя буде! (Стара С.)

Говорять люди тужачи за погодою.

Веречи. 3. Верг бис дещо на льотерію. (ЮК.)

Веречи на льотерію — поставити на льотерію.

Вернути. 3. Бодай єс тогди вернув, коли сї вмерлий з гробу верне!

(Наг.)

Прокляте.

4. Вернув, як із лихого торгу. (Дрог.)

Вернув невеселий, пр. із гостини після бійки.

Вернути ся. 1. Аби с тогди вирнула сї, коли Пітикова з губів. (Жидач.)

Прокляте. Натяк на місцевий випадок, що якась жінка пішла в ліс на губи і не вернула більше до села.

Вертати ся. 3. Вертай ся на едній нозі. (Лучак.)

Вертай ся швидко, не бари ся.

Вертепити. 1. Все ся таке вертепит, оби ни на лад. (Ю. Км.)

Словом вертепити ся означають якусь незвичайну і неприємну пригоду.

Верх. 14. Аби я так на верха був! (Угринів Гор.)

Жартливе прокляте.

15. Що верх, то йинчий терх. (Грин.)

Терх — пакунок, який накладають на коня, звичайно або подотняні бисаги, або деревляні бербениці, що звисають коневі по обох боках черева і держать його в рівновазі на небезпечних гірських стежках.

Веселий. 3. Бп-сь була така весела, як козячий хвіст. (Колом.)

Жартливе прокляте: козячий хвіст ледво видно.

Весіле. 2. Година висіле, біда на ціле жите. (Жидач.) Оженивши ся нещасливо.

8. Чись висіле, а курці смерть. (Будзан.)

18. Гук, весіле — дьидя неню віддає. (Грин.)

Жартують, коли з якоїсь хати чути крик, коли муж жінку бє.

19. Д-нь висіля, а цілий вік смуток. (Сіл. Б.)

Варіант до т. 1, Весіле 2.

20. На весіле принесу колач і повницю віддам. (Кривор.)

Гуцульський звичай. „Віддавати повницю“ значить віддати молодій повну чарку горілки налиту з її рук, при чім гість дає їй грошевий даток.

21. Що ми то за весіле, що го гино два дни! Як би било дві неділі, то би било ладне. (Мшан.)

Приспівка; марикують собі із короткого весіля. Давнійше весіле з усіми ріжними обрядами тревало майже цілий тиждень.

Весна. 8. Весна не зачне ся, доки крупи не падут. (Лучак.)

Крупи замісь снігу падуть тоді, коли повітре потепліє.

9. Прийшла весна барзо тісна. (Мик. н. Дн.)

На весну звичайно біднійші селяни терплять передновок.

Вести (ся). 6. Коли ся не веде, то ся не веде. (Богородч.) Пор. т. 1, Вести ся 6.

Вести. 10. Ведут його, аж ся мир карує. (Тухля)

Ведуть когось, пр. злодія, зловленого на горячій учинку, серед великого збіговища народа.

11. Кому ся веде, тому і когут ся несе; а кому ся не веде, і курка не хце. (Турка)

Характеризують поведженє і неповодженє деяких людей. Пор. т. 1, Вести ся 5.

12. Як ведеть ся, то й когут несе ся. (Сіл. Б.)

Варіант до т. 1, Вести ся 5.

13. Як си не веде, то не треба підгонєти, (Снят.)

Коли чоловіка стріне нещастє, то за ним тягнєть ся й другє.

14. Як сї вице, то когут єйці несе, а як біда, то й курка знести сї ни дурна. (Жидач.)

Варіант до ч. 11, 12.

Весь, вся, все. 5. Все минє, грїх сї лишит. Пор. Слав. II, 118.

9. Всьому конєць буде. Пор. Слав. II, 117, 118.

11. На все сївй чьис. Пор. Слав. II, 117.

18. **Всьо може бути.** (Льв.)
Сфера можливости не обмежена. Пор. Wahl I, 128.
19. **Всьо било й загирило ся.** (ЮК.)
Згадують про колишнього богача.
20. **Всьо по дурному йде.** (Наг.)
Марикуює собі чоловік, що сам себе вважає дуже мудрим.
21. **Всьо буде гаразд.** (Ю.Км.)
Надіє ся чоловік у веселій хвилі.
- Вечеря. 5.** **Що буде на вечеру? Мовчачка і терпячки.** (Яблонів ад Теремовля)
Говорить само собі немаюче подружжя.
- Вечір. 6.** **Тебе коло того вечир захопит.** (Жидач.)
Підгоняють лінивого робітника.
7. **У вичьир перед Їрьом проженете чари на цілий рік, як промовите перед стайнев:** „Іди, іди у скали та потоки, у дибри страшні, високі, де пси ни добріхуют, кури ни допівають і води ни дотікають, а моє добро як било так є.“ (Ю. Км.)
Із поученя старої жінки молодій попаді.
- Взнути. 1.** **Взни мні в сраку!** (Наг.)
Найзвичайніша лайка. Відки походить слово „взнути“, люди не вміють пояснити. Воно походить мабуть від староруського гонза, гонзнути, що мало ріжне значіне, ганьби і похвали.
- Взяти. 37.** **А взяв би ся за зуби!** (Льв.)
Прокляте: щоб його раптом зуби заболіли.
38. **Взяв дурне і дурний з нев.** (ЮК.)
Говорили про чоловіка, що взяв дурну жінку, яка не знала звичаю, і обое не вміли собі дати ради.
39. **Взяв, як на шило борщу.** (Вербовець Т.)
Взяв мало, ледви значно.
40. **Візьмеш дівку, то обліниш ся; старе піде, а молоде піря не поросте.** (ЮК.)
Коли старий оженить ся з молодою, то вона не раз змарнує його добро.
41. **Ни можу сі взяти.** (Жидач.)
Не можу пізнати, зорентувати ся.
- Вибирати ся. 1.** **Вибирає сі, як за море срати.** (Гвізд)
Пор. т. I, Вибрати 2, 4.
- Вибити. 1.** **Тақ те вибію, аж ти буди пашіти.** (Жидач.)
Scil, буде срака горяча.
- Вибрати ся. 1.** **Вибрав сі, гий з котом на полюванє.** (Жидач.)
Вибрав ся до якогось діла без відповідного приготованя.
- Вивчити ся. 2.** **Вівчив сі на їден бік.** (Угр. Гор.)
Навчив ся лише самого злого.
- Вигад. 2.** **Буде на всі вигади.** (Наг.) Пор. т. I, Вигад 1.

Вигадати. 4. Такожи-сь щось вигадав. (Будз.)

Говориш щось недоладне.

2. Ану ще що вигдай! (Наг.)

Говорять, коли хто здивує когось незвичайною новиною.

3. Таке би не вигдавав і не приповів. (Наг.)

Говорять про неправдоподібну новину.

Вигладити ся. 1. Вигладив бис ся, як сіль на воді! (Мшан.)

Прокляте. „Вигладити ся“ тут у значіню: щезнути, так щоб гладко було, сліду не було. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 246.

Виглядати. 27. Так виглядат, як би го хто піжвав і виплював. (Мшан.)

Говорять про вигляд змарнілого, занедбаного чоловіка.

Виглянути. 2. Вигльинула, як богиньи з возера. (Вербовець Т.)

Мова очевидно про гарну дівчину, якої поява викликає приємне вражінє.

Вид. 1. Видом видати, слихом слухати. Пор. Даль I, 41, 284.

Видати ся. 3. Видав ем сі до ірейцара. Пор. Libl. 169.

Видивити ся. 3. Видивив сі на нього, як тельи на нові ворота. Пор. Libl. 150.

Видіти. 61. Як ті виджу, так ті пишу. Пор. Слав. I, 212, 214; II, 157.

63. Будеш його так видіти, як свої перші чоботи. (Жураки)

Не побачиш його ніколи.

64. Що-сь ту не видів? Курічу цицьку, чи кінську маму? (Кніг.)

Окрик до такого, що видивив ся на якусь не зовсім звичайну річ або подію.

65. Як ся видим, то ся ненавидим. (Зібол.)

Близькі сусіди иноді ненавидять себе обоюдно.

66. Як ті вижут, так малюют. (Тростянець)

Варіант до т. I, Видіти ч. 62.

Видко ся. 3. Вже му ся ни видко. (Будз.)

Не може нікуди вийти, вдає що нічого не видить, не дивить ся на нікого, бо стидно йому вже. Пор. т. I, Видко 2.

Видно. 15. Його як ни видно, так ни видно. (Звиняч Гор.)

Пішов і не вертає.

Видра. 1. Видра мудра, а й сирна ни дурна. (Жидач.) ...але і... (Мик. пад Дн.)

Дуже гарна стрілецька приказка.

Видужати. 2. Видужав, хот я й руки складала на його смерть. (ЮК.)

Говорила жінка про нелюбого чоловіка, який видужав, хоч вона молила ся, щоб умер.

Видумати. 1. Не видумаш иначи, хиба як ти Бог назначит. (Мшан.)

Чоловік хоч як хитрує і поводить ся в житю, не уйде свої долі.

Вийти. 25. Відки вийшли, туди підемо. (Тростянець)

Scil. із землі вийшли і в землю підемо.

26. Коли я вийшла на загін, то все була на переді. (Ю.Км.)

Згадує бабуня, коли була роботящою дівкою.

Викоштити ся. 1. Я викоштыла ся на сина. (Ю.Км.)

Видала багато гроший, щоб увільнити його з війська.

Викрутити ся. 3. Викрутив єї з рук, як пискир. Пор. Wand. Aal 201

Вилазити. 1. Не вилазьий, пебоже, бо смерть ті пасе. (Богород.)

Остерігають чоловіка, що тільки-що перебув тяжку хворобу, щоб не виходив із хати.

Вили. 3. То ще вилами на воді писано. Пор. Даль I, 355; Нос. ст. 270; Тим. 52.

Вилизати ся. 1. Вилизав ся, як бя го корова облизала. (Мшан.)

„Вилизав ся“ значить умив ся і вичесав ся гладко.

Вина. 1. Не моя вина, не моя воля. (Колом.)

Говорить чоловік, коли зробив щось під примусом, під впливом т. зв. vis maior.

Винен. 6. Даю себе винним. (Лучак.) Пор. т. I, Винен ч. 6.

Винести. 4. Винесли би те на марах! (Жидач.)

Прокляте.

Вино. 3. Вино розвеселяє серце, а хліб покріпляє серце. (Котів)

Приказка книжкового походження.

4. Від вина кожда жила упадає. (Бат.)

Характеризують вплив вина на людське тіло не зовсім докладно.

Випити. 18. Хто не випе до дна, той не зичить добра. Пор. Сим. 1961.

21. Як єш випив, а горі мнов ги би вітер повіяв. (Ю. Км.)

Характеризував чоловік вплив якогось напою, мб. ліку, на своє тіло.

Випросити. 6. Випросив би і в бива молока. (Стежн.) Пор. т. I. Випросити 6.

10. Сам випроси, сам в'їдзь, сам відповідзь. (Ю. Км.)

Поучав жебрак свого ученика.

Випсьочити. 1. Випсьочив, гий посьлїдного. (Жидач.)

Випсьочити — виганьбити.

Вирвати. 5. Вирвав з під серцьи. (Наг.)

Взяв у нього силою щось дуже миле.

Виривати ся. 1. Вперед не виривай сї, в середину не пхай сї, в заду, не лишай сї! (Тростянець)

Правило житевої обережности, троха перемудрене, бо в таким разі деж бути?

Вирискати. 1. Шо собі вірискаєш, то меш мати. (Гриц.)

Яку собі долю зготуєш своїм житем, таку будеш мати.

Вирости. 4. Виріс би ти дїдько на язиці! (Богород.)

Клепуть язикатого чоловіка, клеветника.

6. Так виріс, жи вже голова висши шиї. (Жидач.)

Жартливий вислов, бож у кожного голова висше шиї без огляду на те, чи він високий, чи низький.

Висїкачка. 1. А то ти висїкачка! (Дид.)

Балакуча, сварлива жінка.

Висіти. 4. Що має висіти, то не втоне. Пор. Даль I, 53; Тимош. 301.

6. Висиш за їдну ногу, повіш сї й за другу. (Сіл. Б.)

Говорять чоловікови, що не може собі дати ради в тяжкїм положеню.

7. Як висіти, то за обі ноги. (Тростянець)

Вислов розпуки в невилазнім положеню.

- Високий.** 8. Високий як топольи, дурний як фасольи. (Вербовець Т.)
Пор. т. I, Високий 6.
9. Високий, як бузько. (Вишники)
Говорять про довгоногого чоловіка.
- Висохнути.** 1. Висхла, гий на гридах. (Жидач) Пор. т. I, Висохнути 1.
2. Так висхла, як скіпочка. (Жидач.)
- Виспівувати.** 1. Виспівую, аж дебри трясуть ся. (ЮК.)
Згадував старий чоловік свої парубоцькі часи.
- Висране.** 1. По висранім з ложкою. (Монастирок)
Говорять, коли хто прийде за пізно.
- Висціпати ся.** 1. Висцінав ся до мене. (Лучак.)
Накинув ся на мене.
- Витвара.** 1. За витв́ари Памбіх каре. (Вербовець Т.)
Витвари — збитки, пакости.
- Витерпіти.** 1. Витерпит, мене, перейде й гаразд. (ЮК.)
Говорить чоловік про свою біду.
- Вити ся.** 1. Ве сї як хробак. (Наг.) ...як гадиня. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що „ве ся“, корчить ся з болю.
- Витрібувати.** 1. Витрібував го на всі боки. (Наг.)
Випробував його силу або вірність.
- Витріскати.** 1. Витріскаю, аж ти срака слухне. (Наг.)
Витріскати — набити долонею. Пор. Wand. II, Haufen 35.
- Витріскувати.** 1. Витріскує, ги біда по пеклі. (Підгірки)
Про лускіт та гармідер у домі.
- Витріщити.** 4. Витріщив очи як баран. (Мшан.)
Говорять про такого, що витріщив очи дивуючи ся.
- Витягнути.** 1. Витягнув воду, як вуж. (Вербовець)
Мова мабуть про якогось мітичного вужа, що висисає воду з криниці.
2. Витягнув мене з послідного. (Стан.)
Наразив мене на кошти, довів до бідности.
- Виходити.** 8. Ни виходит тобі на рихт? (ЮК.)
Запитують чоловіка, чи вже добив ся свого права.
- Вицьвара.** 1. Ота вицьвара кожного зацепит. (Вел. Очи)
„Вицьвара“ тут у значіню: збиточниця.
- Вівдати.** 1. Вівдають ми, дома сиджу; бируть мене, я ни виджу. (Жидач.)
„Вівдати“ мабуть сватати. Значіне песне.
- Вівкати.** 6. Як ся вівкат, такі голоси йдуть. (Дид.)
„Вівкати“ тут у значіню: кричати, гукати. „Голоси йдуть“ у значіню: луна відбиває ся.
- Вівкнути.** 7. Як ся вівкне, так ся голосит. (Балиг.)
Варіант до Вівкати ч. 6.
- Вівтар.** 6. Хто вівтарю служить, той з вівтарий жити мусит. Пор. Le Roux de L. I, 3; Даль II, 257; Giusti 174.
- Вівця.** 10. Єдна вівця паршива всю череду заразить. Пор. Даль I, 196; Тимош. 239; Слав. I, 166.

15. Ї пораховану вівцю вовк бере. Пор. Даль I, 31, 173; II, 161; Слав. I, 85, 178; Giusti 114; 119.
32. Не будь вівцею, бо тя вовк ізаїсть. (Лім.)
Не будь занадто покірним та смирним, бо всякий тебе скривдить. Пор. Мука 2538.
- Відати.** 3. Ніхто не відає, як бідний обідає. Пор. Даль I, 83; II, 410.
- Відважний.** 17. Межи відважними приклеє на коліна. (Ілиці)
Схрунів, злякав ся.
- Віддати ся.** 25. Не віддам ся, собі здам ся. (Лавочне)
Варіант до т. I, Віддати ся ч. 24.
- Відень.** 1. І у Відні ходят люде бідні. (Мшац.)
Приказка в формі мудрованя. Пор. Libl. 118.
- Відійти.** 3. Відійшло ми від серцьи. Пор. Даль I, 163.
- Від'їсти ся.** 1. Від'їсти ся. (Гвідк.)
Значіне неясне.
2. Не можу від'їсти сі. (Наг.)
Seil. така смачна страва.
- Відкинути.** 1. Вже ми се відкинуло. (Снят.)
Се мені збрідло, проїло ся.
- Відлів.** 3. На відлів го вдарив, як злого духа. Пор. Даль I, 316.
- Відстояти.** 1. Чей я відстою за сина або брата при голосованю.
(Мшанець)
Міркував чоловік, чи при голосованю приймуть його голос за голос сина або брата.
- Відтам.** 1. Я відтам, де красний пес, а на воротах вйизанка води висит. (Рава Р.)
Жартливе означене місця, якого чоловік не хоче вказати виразно.
- Відчинити.** 1. Ни відчиню губи. (ЮК.)
Мовчу, не промовлю слова.
- Відьма.** 4. Аби відьма не начькодила, обмазуют двирі дехтьом. (Ю.Км.)
Народній звичай, опертий на віруваню, що відьма боїть ся дехтю.
5. Відьма на Їря вилуцує тріски на людських двирьох. (Ю.Км.)
Народне віруване.
6. Відьма сидит при порожнім жьолобі, диржыт у руках шнурь до жьолобка привязаний, а з шнурка молоко біжит. (Ю. Км.)
Народне віруване.
7. Ни відьма і ни трутина. (Ю.К.)
Се щось зовсім невинне.
- Віз.** 4. Віз там мусить, де го коні тягнуть. Пор. Le Roux de L. I, 41.
9. На чийм возі їдеш, того пісеньку співай. Пор. Даль I, 137; Слав. I, 83 215; Schlei. 184.
16. Що з воза впало, то пропало. Пор. Даль I, 33, 367.
17. І на два вози го не забереш. (Наг.)
Такий великий пан. Говорять іронічно, коли хто занадто гонорует ся. Пор. Zatur. IV, 447.

- Війна.** 15. Війна і о Бозі забуває і пана не знає. (М. Гош.)
Вірне спостережене, оперте на практиці воєнних часів.
- Військо.** 7. У войську найгірша штурма. (Підгірки)
При штурмі звичайно найбільше людей гине.
8. Хто в войську не бувайи, той біди ни знайи. (Вербовець Т.)
Військова служба давніми часами була дуже прикра, а воєнні часи тепер страшнійші, ніж колись.
- Війт.** 16. Війте, кобилу здійте, молоко вихлишіт, а у гудзицу виствишіт. (Голови)
Гуцульське дразнене війта. Виствишіт зам. висвиціт.
- Вік.** 12. Вік живи, вік учись, а дурньом умреш. Пор. Слав. II, 208; Wand. III, Lernen 66; Čelak. 217.
23. Кому на вік, тому на лік. Пор. Слав. I, 19.
43. Віка щасливого! (Лол.)
Бажають, коли хто чихне.
44. Вік все одно, що година-хвилина. (Снят.)
В порівнаню до вічності.
45. Менши віку, менши гріху. (Жидач.)
Чим молодшим чоловік умре, тим менше нагрішить.
46. На віки віком, а з верха друком. (Кнігинин)
Примівка в формі мудрованя.
47. Як кому на вік, то сі знайде й лік. (Мик. в. Дн.)
Варіант до т. I, Вік 23.
- Вікно.** 7. І в мое віконце засьвітить сонце. Пор. Слав. I, 151; Giusti 77.
- Віл.** 6. Віл гребе і сам на себе персть мече. Пор. Слав. I, 77.
30. З єдного вола дві шкірі не деруть. Пор. Даль I, 187.
42. Старий віл борозни не поспе. Пор. Нос. 434.
46. Воли бере, миши дарує. (Тростянець)
Кепкували піддані з пана-здирці.
47. Воли і корови в ліс, а поперед очи біс. (Рава Р.)
Говорить чоловік, що взяв посагну, але погану жінку.
48. Воли і корови на збочи, а біда поперед очи. (Снят.)
Говорила дівка вийшовши заможача.
49. Штири воли спертн, а вош вбити, все одно. (Тростянець)
Значіне неясне.
50. То віл в воду сере, чи я говору? (Снятин)
Обурює ся чоловік, коли говорить правду, а йому задають брехню.
- Вільний.** 2. Вільному воля, спасенному рай. Пор. II, 441.
- Віно.** 4. Віно на убочи, а біда поперед очи. (Мшан.)
Віно — худоба, яку жінка привела до чоловіка від батьків. Пор. висше Віл ч. 48.
- Вірити.** 23. Не увіриш, поки не зміриш. Пор. Слав. I, 17; Giusti 116.
16. Нікому ни вір, ніхто те ни зрадит. (Жидач.) Пор. Libl. 122.

34. Або ни вірте, або ся сьмійте. (Ю.Км.)

Се на одно вийде.

35. Вір ни вір, а ни кажи: брешеш. (Жидач.)

Сказати кому в очи: брешеш! — се нечемпість.

36. Двись нема що кому вірити, навіть своєму язикови. (Мшанець)

Увага скептика, що не довіряє сам собі.

37. Нікому ни вірит, а такі ни зрадит. (Жидач.)

Говорять про недовірливого, але характерного чоловіка.

Вірний. 6. Ти такий вірний, як кінь, що віз переверне. (Голеш.)

Кепкують із непевного, зрадливого чоловіка.

Вірувати. 3. Верую, верую, на пецу хирію. (Жидач.)

Мудроване до першого слова молитви „Вірую“.

4. Вірую, зарівав піп кобилу сірую, а попаде варила, тай фостом сьи удавила. (Довга Войвил.)

Народня пародія початку молитви.

5. Вірую, їхали Жиди фірою, а мали кобилу сірую; візочок туркоче, а кобила їстоньки хоче. (Старі Богор.)

Народня пародія початку молитви.

Вітер. 19. Дивит сі, відки вітер віє. Пор. Тимош. 246.

20. Доганьий вітра в поли! Пор. Даль I, 522.

28. На вітер говориш. Пор. Даль I, 233.

49. Хто від вітру гине, тому бздинами дзвонят. Пор. Даль I, 273.

54. Яким тебе вітром принесло? Пор. Нос. 478.

56. Якого вітра хочеш у мене? (Мшан.)

Віхоть. 5. „А ви з віхті?“ — „А вдуло би ті!“ (Кнігинин)

Передразнене: „з віхті“ замісь „з відки“, а на се у відповідь невеличке прокляте.

Вказувати ся. 1. Не маєш чого вказувати ся на село. (Богородч.)

„Вказувати ся“ замісь показувати ся. Говорять чоловікови, що чимось скомпромітував себе.

Вкрохмалити ся. 1. Ото сі вкрохмалив! (Винники)

Впив ся.

Вкусити. 1. Вкусимо дрібку горівки та запем хліба. (Підгірки)

Жартлива переставка слів замісь: випемо горівки і закусимо хліба.

2. Менше вкусиш, скорше ликнеш. (Стібно)

Пор. т. II, Менше ч. 2; ZDMG. XLII, 64.

3. Та я ти ни вкушу. (Будз.)

Як хто чого не хоче дати до рук, або не хоче дати поцілувати себе.

Владика. 6. Як влалика на попа руки положит, то злий дух, бодай моци не мав, з нього дно вирве. (Стрільбичі)

Народній погляд на значіне попівського освяченя. Пор. т. II, Шп 73.

Власій. 3. Святий Власій у Бога завертає овечки, а у людий стереже череду від вовків. (Тяглів)

Народне віруване.

Вмерлець. 1. Як є вмерлець у селі, то кіселиці не власть сі; аби сі вдала, то треба веречи в пю вуголь. (Наг.)

Народне віруване.

Вмерти. 1. „Хто вмер?“ — „Петриха“. — „Котра?“ — „Поцілюй в сраку Петра!“ (Тростянець)

Мудроване.

Вміти. 1. Чого не вмієш, до того сі не бери. (Наг.)

Правило житевої мудрости.

Вовк. 6. Був би добрий за вовка до ягнят. Пор. Тимош. 26.

13. Вовка голод з ліса гонит. Пор. Le Roux de L. I, 117.

17. Вовка ноги годують. Пор. Тимош. 275; Schlei. 186.

24. Вовк зими не ззість. Пор. Le Roux de L. I, 117.

33. Вовком орати не будеш. Пор. Schlei. 186.

34. Вовк серсть, а не природу покидає. Пор. Тимош. 205.

35. Вовк ситий і коза ціла. Пор. Слав. I, 194.

45. Говоримо на вовка, скажім же й за вовка. Пор. Даль II, 15.

51. Про вівка помівка, а вовк суне. (Іваніці К.) Пор. Даль I, 215; Слав. I, 178; Le Roux de L. I, 117.

58. З вовком жити, по вовчому вити. Пор. Слав. II, 137; Даль II, 146, 431; Le Roux de L. I, 117; Giusti 63.

77. На вовка помовка, а злодій кобилу украв. Пор. Даль I, 181, 356; Leutsch 37; Тимош. 129.

81. Най тото вовк іззість! Пор. Schlei. 190.

87. Не викликай вовка з ліса. Пор. Даль I, 168.

99. Носив вовк, понесли й вовка. (Тростянець) Пор. Даль I, 55, 264; II, 131.

108. Пожалував вовк кобилу, лишив хвіст і гриву. Пор. Даль II, 197.

112. То ще вовк в овечій скирі. Пор. Даль I, 22.

125. Бій ся вовка тай не йди до ліса. (Городок)

Пор. т. I, Вовк ч. 18; Даль I, 324; Le Roux de L. I, 40.

126. За вовка помовка, а заяць кобилу звів. (Винника)

Пор. т. I, Вовк ч. 52.

127. Наймити вовка до овець. (Наг.)

Дати шкідникови власть у руки. Пор. Слав. II, 83.

128. Не такий вовк страшний, як го пишут. (Карлів)

Він сам звичайно не кидає ся на чоловіка.

129. Якесь ні вовк, ні пес. (Вербовець Т.)

Щось ніби страшне, ніби не страшне.

Вовна. 2. Най буде й вовна, аби кашка повна. (Ст. Богор.)

Вода. 6. Блаженна вода не мутяща ума. Пор. т. I, Вода. 55; Слав. I, 76.

26. В мутній воді риби ловити. Пор. Даль I, 189.

73. На чисту воду го вивів. Пор. Даль I, 225.

94. Против води кепсько плисти. Пор. Giusti 17.

106. То вода на мій млин! Пор. Libl. 212.

120. Ще много води уплине, заки то буде. Пор. Даль I, 355.

130. „А що, ввіде вода?“ — „От мокра.“ (Наг.)

Значить, ні тепла, ні холодна. Пор. Wand. III, Nass 16.

131. Бистра вода надійде тай перейде, а тиха мулит тай мулит. (Голешів)
Прудкий чоловік погніває ся, тай гнеть забуде, спокійний довго гніває ся. Велике нагле нещастє менше нищить, як довга, безнастанна хоч і менша гризота. (Евгенія Бохенська.) Пор. Giusti 165.
132. Благослови воду сію, аби пішла добре в шию. (Підгірки)
Примовляють випиваючи горілку.
133. В великій воді великі риби. (Льв.)
В малій їм місця мало. Пор. Giusti 82.
134. Вода в ріці, дрова в лісі, мука в місті, печи хліб. (Ілиці)
Жартливо характеризують повний недостаток.
135. Воду вари, вода буде: не дай круп, не буде каші. (М. Гош.)
Кращий варіант до т. I, Вода 49.
136. Ти сі бачу з водов загнівала. (Жидач.)
Говорять до такої, що ходить брудна.
137. Тиха вода бириги ломит, а як шумит, прибіжит. (Жидач.)
Вар. до ч. 131. Пор. Слав. II, 29, 166; Даль II, 195, 202, 292.
138. „Чи добра вода?“ — „А пек ти осина! та хто каже добра вода? Здорова пам, папиченьку, і всім людям на здоровлє“. (Бережани)
Народне віруванє, що не годить ся мовити „добра вода“. Пор. т. I, Вода 118.
139. Яка вода, такий млин; який тато, такий син. (Мик. н. Дн.)
Варіант до т. I, Вода 124.
- Волос.** 2. Аж ми волосє в гору встало. Пор. Даль I, 326, 388.
22. На волоску висит. Пор. Тимош 137.
- Воля.** 2. Аби добра воля, а борщ буде. Пор. Giusti 22.
7. Воля ваша, а суд царів. Пор. Даль I, 286; Слав. I, 77.
- Воль.** 1. Воль так, воль сяк. (Жидач.)
Або так або сяк.
- Воробець.** 7. Старого воробця на полову не зловиш. Пор. Сим. 2562; Нос. 483.
- Ворог.** 42. Як є воріг, то і з очий псувати ся буде. (ЮКм.)
Народне віруванє про пристріт.
- Ворожильник.** 1. Бодай би того ворожильника лихо прало! (ЮК.)
Прокляте. Пор. народню пісню:
Ой ішов я горі селом, найшов собі пильник,
А на мене люде кажут, що я ворожильник. (Наг.)
2. Ворожильник з єдного зняв, а на другого переслав. (ЮК.)
Народне віруванє, що ворожбит чи чародій не може усунути лиха, тільки переносить його з одного на другого.
- Ворон.** 5. Вóрон вóронови очи ни відзьобає. (Іванівці К.)
Варіант до т. I, Ворон ч. 1.
- Ворона.** 33. Стріляв ворону, трафив корову. Пор. Даль I, 46.
38. Не кракала ворона, як в гору летіла; не закроче вона, як на болоті сіла. (Буськ)
Пор. т. I, Ворона ч. 27.

Ворота. 12. То ще ворота незаперті! (Цен.)

Язикатий, балакучий чоловік, що не змовчить нічого.

Воскресінці. 1. Воскресінці в скринці. (Підмих.)

Воскресінці, село станіславівського пов.

2. Воскресінці: навкола гори, а вони так в долику, гей в скринці.

(Підмихайлівці)

Просторійший варіант і zarazом пояснене то попер. ч.

Вош. 47. Воши кохані, держіт ци кумпані! На шо ви мене кусаєте, коли ви мене знаєте? (Голови)

Пор. т. I, Вош ч. 23.

Всювати. 4. Хто чим воює, той від того гни. (Жидач.)

Впасти. 46. Впало сі, як сліпий курці зерно. (Ілинці)

„Впало ся“ в значіню: трафіло ся. Пор. т. III, Трафіти 16.

Вперти ся. 5. Впер ся, як кіт на леду. (Тростянець)

Упер ся без підстави.

Вродити. 13. Ще ся той не вродив, аби всім догодив. Пор. Wand. III, Leute 10, 1003.

17. Я тебе вродила, а ни ти мене. (ЮК.)

Говорить мати синові.

Врожай. 1. Не вважай на врожай, сій жито, хліб буде. Пор. Даль I, 116; Нос. 374.

Всеночне. 1. І всиночне би било і хвала божа й парастас. (ЮК.)

Наймають усю церковну відправу.

Всі. 12. Всім не догодиш. Пор. Даль II, 146.

16. Всі там будемо. (Льв.) Пор. Даль I, 341.

Всрати ся. 1. Всери му сьи, — він кажи, що цукром сипле. (Вербовець Т.)

Не розуміє ся на річах.

2. Всрав ся, не дав ся, тай казає, що го били. (Снят.)

Варіант до т. III, Усрати ся ч. 1.

Встати. 22. Встапу не сита, лежу не бита. (Будз.)

Говорить вдова, що позбула ся недоброго чоловіка і чує себе щасливішою.

23. Ні встав, ні впав. (Мик. н. Дн.)

Коли кого петають про здоровле, а тому ні добре, ні зле.

Встид. 1. Майи такий встид, як жидівська кобила, жи віз переверни.

(Вербовець Т.)

Пор. т. III, Стид ч. 7.

Встидно. 1. Тай не встидно му людьом очи дерти! (Наг.)

Людям очи дерти — просити у них чого або жебрати.

Встояти ся. 4. Абись се ни встояла! (Будз.)

Прокляте. Щоб ти не видержала дівкою, щоб ти скурвила ся!

Встромити. 1. Встромив Бог душу, як в дулаву грушу. (Город.)

Говорять про чоловіка хоровитого або негарної вроди. Пор. II, Душіа 17.

Втекти. 11. Втік, не втік, а побічи можна. Пор. Даль I, 275.

- Втік.** 1. Святий Втік не славний, але пожиточний. Пор. Даль I, 328.
- Втопити.** 11. Втопили мене без води. (ЮК.)
Відали за муж за нелюбого чоловіка. Пор. т. I, Втопити ч. 6.
- Втрастувати.** 1. Десь го ни могло втрастувати, тай ту. (Будз.)
Втрастувати — вихати, запроторити.
- Втяти.** 12. Втяв і заплішив. (Мшав.)
Щось сказав влучно. (М. Зубрицький).
13. Заки втнеш, змір; заки стрілиш, ціль; заки скажеш, зваж, бо забануеш не раз. (Тростянець)
Правило житевої мудрости.
14. Не втне Цанько кіста! (Вовчинець)
Пор. т. I, Втяти ч. 6.
- Вуйко.** 1. Вуйко му з носа лізи. (Жидач.)
2. Мого вуйка, мого діла, една кара, друга гніда. (Будз.)
Мова про дві кобили.
- Вус.** 15. По вусах тепло, а в роті сухо було. Пор. Слав. II, 71; Даль I, 38, 45.
- Вухо.** 12. В котрім міні вусі двозвонит? Пор. Даль I, 399.
25. Єдним вухом слухає, другим вухом выпускає. Пор. Слав. I, 83; II, 22; Нос. 276; Даль II, 192.
45. По вуха в довгах. Пор. Даль I, 151.
59. Я на сесе вухо глухий. Пор. Слав. I, 295.
61. Натегнут сї вуха до сьвітого Духа. (Жураки)
Значіне неясне.
- Вчений.** 5. Вчений, але не товчений. (Бар.) Пор. Даль I, 540.
3. Вчений та не друкований. (Снят.) Пор. т. I, Вчений 3.
16. Не всі вчені та розумні. (Тростянець)
Сама наука розуму не дасть, коли природа не дала.
- Вчистити.** 1. Вчистив го в лице. (Снят.)
Вчистив замісь ударив.

Г.

- Гавкати.** 1. Щоби-с гавкала, доки світа та сонця. (Снят.)
Дають брехливу жінку, клеветницю.
- Гаврило.** 10. Гаврило, з Богом говорило. (Голови)
Мудроване.
- Гадати.** 11. Гадає, що всі розуми поїв. Пор. W and. V, Weisheit 172; Čelak. 546.
43. Він гадає си, що він ни знати що, а то ціле віч. (Жидач.)
Говорять про зарозумілого, а пустого чоловіка.

44. Гадав би хто: не знати що, а то грушки продає. (Стара С.)
Удає велику паню.
45. Гадати бы за ся. (Тухля)
Пора подумати про себе самого, про своє положенє.
46. Кождий гадає, жи його біда найгірша. (Жидач.)
Не розуміє положеня інших людей.
47. Най так ни гадає, як ни можна. (Жидач.)
Що не можна зробити, мро те не варто й думати. Приказка не зовсім вірна.
- Гади́на.** 4. Вигрів гадину за пазухов. Пор. Даль I, 141; Libl. 167.
- Гадна.** 24. Гадка за гадков іде, яка мене колись година найде? (ЮКм.)
Чоловік думає про свою будучину.
25. Гадка за морем, а смерть за плечима. (Іванівці К.)
Пор. т. I, Гадка 10; Слав. II, 186; Даль I, 46.
26. З добров гадков, а зі злов мошенков. (Тростянець)
Scil. не зробиш ніякого діла.
27. У него гадок, як у пса стежок. (Бергом.)
Варіант до т. I, Гадка 23.
28. У теби гадок, як у пса стижок. (Жидач.)
Пор. т. I, Гадка 17.
29. Що на гадці, то й на язиці. (Бергом.)
Особливо у п'яного.
- Гаївна.** 1. Ціла гаїлка була би за тобов. (Будз.)
Так би люди бігли дивити ся, як на гаївку.
- Галастра.** 1. Там ціла галастра зійшла сі. (Дрог.) ...халайстра... (Наг.)
Зійшла ся юрба народу.
- Гамайда.** 1. Прийшов Гамайда — за два гроші, тай гайда. (Мик. н. Дн.)
Значіне неясне. Коли се імя власне, то можна розуміти так, що Гамайда взяв якусь річ за дуже дешеву ціну і пішов.
- Ганя.** 1. Ганьи — калабаньи. (Вербовець Т.)
Дразнять дівчину на імя Ганя.
- Гаразд.** 74. Гаразд не надокучит ніколи. (Тростянець)
Добре поведжене все приємне чоловікови.
75. Не для нас гаразд. (Тростянець)
Зітхають бідні люди завидуючи богатим.
- Ганьба.** 20. Аж ми ганьба биво. (Лемк.)
Я засоромив ся, застидав ся.
- Ганьбити.** 17. Коли він вас ганьбив, то вам було його на відлів!
(Стара С.)
На ганьбу треба було відповісти ударом.
- Гарасим.** 9. „Гарасиме, закрути ми!“ — „Закручу ти, зацплати ми!“
(Камінне к. Надв.)
Жартлива розмова між дівкою і парубком.
- Гафтувати.** 1. Він мінї гафтував, що бербеница важит десїт фунтів, а вона важила дванацїть фунтів. (Кривор.)

„Гафтувати“ з німецького haften — ручити, дати слово.

Гвіздь. 1. Такий гвіздь маю забитий. (Будз.)

Так міні голова закручена, так гризу ся чимось.

Гидь 2. Аж гидь бире слухати. (Будз.)

Гидко, обридливо слухати поганих слів.

Гир. 17 Гир ся став: галушки випали, вар ся зістав. (Мшан.)

Жартують із чоловіка, що з горшка виїв галушки, а лишив саму юшку.

18. Яким я гиром став! (Лол.)

Яким злидарем, бідолахою я зробив ся.

Гичка. 5. Що то буди, як свої гички доросге, а вечирі ни дочикає.

(Жидач.)

Значіня неясне.

Гівно. 6. Гівно з того буде. Пор. Wand. I, Dreck 113.

9. Гімном запечытано. Пор. Wand. I, Dreck 96.

16. З гімна бич робити. Пор. Тимош. 33.

23. Не зачіпай гівно, та не ме смердіти. (Тростянець) ...воньити. (Іванівці К.)

Гірко. 7. Тобі не гірко, бо ти на сухім. (Снят.)

На мокрім ґрунті лихе жите.

Гість. 4. В гостях добре, дома ще ліпше. Пор. Даль II, 375.

20. Гості і риби до третого дня смердят. Пор. Giusti 65.

34. Непрошений гість гірше Татарина. Пор. Даль II, 155.

39. Прийшов гість та на голу кість. Пор. Слав. I, 150.

50. Добре то гості мати, ще й самому сьи поживити. (Нижнів)

Господар рад, що при гостях і сам добре пообідає.

Глина. 11. Я не з тої глини. (Снят.)

Я з иншого роду.

Гліб. 1. На Гліба й Бориса ні хліба, ні мйиса. (Товмачик)

Свято Бориса і Гліба припадає 24 липня ст. ст. Пор. г. I, Борис I.

Глупий. 21. Глупе взяв, ни поведу межьи люди, най сидит на запічку.

(ЮК.)

Говорить чоловік про глупу жінку без товариського вихованя, з якою не можна показати ся між люди.

Глухий. 7. Чого глухий не дочує, те вигідає. Пор. Даль I, 391.

28. Що глухий не дочуйи, то си дурний вигідайи. (Вербовець Т.)

Варіант до попер.

Гляба. 1. Гляба дати ради собі. (Кривор.)

Гляба — годі або трудно.

2. Гляба шо зробити. (Кривор.)

Трудно.

Гнилий. 4. Гнила як пес. (Жидач.)

Говорять про лїниву жінку.

Гнів. 19. Що на гнів, то й на перепросини. (Стежн.)

При горівці посварили ся, горівкою й перепросили ся.

Гніздо. 17. Не скидай бузбичого гнізда, бо бузбок запалит хату.

(Вербовець Т.)

Народне віруванє.

Гнути. 8. Гни деревину, доки молода, бо старої не зігнеш. Пор. Wand. I, Ast 13.

Говорити. 16. Він говорить і не договорює. Пор. Даль I, 527.

75. Говори на вітер. Пор. Тимош. 75.

106. Говори тай не договорюй! Пор. Даль I, 529.

121. Говорит на вітер. Пор. Тимош. 9.

162. Говорит як сліпий про фарби. Пор. Le Roux de L. I, 196; Giusti 130.

194. Говоріт, панове громадо, я вже говорив. Пор. Слав. I, 154.

202. Говорю як перед Богом. Пор. Слав. I, 210.

209. З тобов говорити, тра сі перше гороху наїсти. (Жидач.) Пор. Даль I, 525.

220. Говори менше, слухай більше. (Тростянець) Пор. Giusti 230.

229. Не говори того, чого не знаєш. Пор. Слав. I, 304.

236. Хто багато говорить, той мало творить. Пор. Даль I, 519.

254. Вам се хочи вогорити, а в мині би се крови ни дорізав. (Будз.)

Говорить чоловік притиснений бідюю прийшовши до иншого за підмогою, коли той почне забавляти його довгою розмовою.

255. Все говорити, а не все творити. (Бергом.)

Не все те робить ся, що говорить ся.

256. Говори до него, як до пня. (Бергом.)

Пор. т. I, Говорити 50.

257. Говори до нього, гий до стіни. (Жидач.)

Варіант до попер. ч.

258. Говоримо ми на людей, говорьит люде й на нас. (Наг.)

Поговірки, так як і жарти вільні. Пор. Giusti 171.

259. Говорит, гей би го шибцула манкодія. (Тростянець)

Говорить мов одурілий, божевільний. „Манколія“ меланхолія.

260. Говоріт си людоньки здорови! (ЮК.)

Scil. а я буду своє робити. Окризає ся чоловік, коли на нього пускають поговор.

261. Добре щось говорити, але не так его зробити. (Стібно)

Scil. не так то легко.

262. До нього говорити, як до кобили отченаш. (Ворохта)

Не розуміє ані в зуб.

263. З ним так говорити, як з засраним бити сьи. (Вербовець Т.)

Зовсім не цікаво.

264. З тобов говорити, як з котом полювати. (Жидач.)

Даремна робота.

265. Инша річ говорити, а инша робити. (Наг.)

Говорити лекше, як робити. Пор. Giusti 130.

266. Красно говорит, а лихо творит. (Наг.)

Пор. т. I, Говорити 214; Giusti 130.

267. Ни говорила я до днись, а від тиверь прийшло ми до голови, що мушю виговорити ся. (Юк.)
Промовила стара жінка по довгім мовчаню.
268. Так говóри, гий горохом кóтит. (Жидач.)
Говорить гладко і швидко.
269. Ти мені говори, а я тобі скажу. (Жидач.)
Говорить чоловік заходячи з іншими у поважну розмову.
270. Що бам говорив, коли ни знаю. (Жидач.)
Озиває ся чоловік слухаючи такого, що говорить про річи, на яких не знає ся.
271. Що говорити, як нічо зварити. (Ворохта)
Говоренем голоду не заспокоїш.
- Говорінка.** 2. Від говорінки до діла далеко. (Косе.)
Лекше говорити, як робити. Пор. Giusti 130.
- Годен.** 32. Хто годен, той не голоден. (Тростянець)
Бо може собі заробити.
- Година.** 61. Ой година, панопьку, але шож робити, коли так Бог дав. (Кривор.)
Година тут у значіню: лиха погода або негода.
- Годити.** 45. Як єм годив, аж ми сї руки трісли, а як єм платив, аж сї болото розскакувало. (Жидач.)
Говорив про себе злодій: як крав, трясли ся йому руки, як утікав, розскакувало ся болото.
- Голий.** 10. Голий розбою ни боїт сї. (Жидач.) Пор. Даль I, 82, 178.
15. Голий, як липа. (Товмачив) Пор. т. I, Голий 15.
16. Голий, як мати на світ родила. Пор. Слав. II, 143; Дикар. 1192.
23. Голого не обдреш. Пор. Даль I, 82.
39. Тїкай голий, бо те вбідрут. (Жидач.) Пор. т. I. Голий 39.
44. „Голий, збирай ся!“ — Голий устав і підперезав ся. (Кукиз.)
Голому нївіщо більше вбирати ся.
45. Голий як бич. (Підгірки)
Порівнане відповіднійше від „Голий як бик“ т. I. Голий 13.
46. Голий як долоня. (Підгірки)
На долонї нї в кого не росте волосе.
- Голити.** 2. Голит без бритви. Пор. Слав. II, 2.
- Голова.** 42. В голові му пустий вітер свище. Пор. Слав. I, 65.
61. Від голови риба смердить. Пор. Слав. II, 99; Giusti 155.
156. За лихою головою і ногам біда. Пор. Даль I, 306, 307; Giusti 258.
162. Звісив голову. Пор. Слав. I, 279.
194. Куди голова, тудя й фіст. Пор. Тимош. 242.
223. На свою голову зробив. Пор. Даль I, 271.
238. Нема коли і в голову пошкробати сї. Пор. Гильф. 1540; Тимош 213.
236. Не маю де голови притулити. Пор. Даль I, 96.
321. Ци головов у камінь, ци каменьом у голову, то все одно. Пор. Слав. I, 14.
328. Що голова, то розум. Пор. Тимош. 113; Слав. II, 146; Даль II, 144; Giusti 208.

342. Задер голову, як баба кози жене. (Вербовець Т.)
Говорять про такого, що записив ся не знати чого.
343. Мниї в голові голки, а ни старий дід. (ЮК.)
Говорить молода дівка, якій раюгь іти за старого чоловіка.
344. Моя голова на вигоні і на загоні. (ЮКм.)
Чоловік дбає про своє господарство: на вигоні худоба, а на загоні збіже.
345. Набилів собі голову. (Лучак.)
Набив собі голову хибними думками.
346. На голові мороз, а в портках Петрівка. (Надвірна)
Якийсь уже старий чоловік хотів женити ся мабуть другий раз, та йому мовили, що вже старий. Однак він не дав збити себе з п'ятелику і повів отсю приповідку. (М. Зубрицький.)
347. Най тебе ни болит голова за мене. (Жидач.)
Не жури ся мною.
348. Оттим би я собі голову сушив! (Наг.)
Се мене не турбує, про се не дбаю
349. Так ми в голові, як колонії в траві. (Мшан.)
Коноплі в траві не ростуть. Значить: се мені не в голові, про се не дбаю.
350. Твоя голова сталенна, що ти ни потріскає. (Будз.)
Говорять про чоловіка міцної голови, що не зажурить ся чого будь.
351. Тото голова, як би му вилізла. (Будз.)
„Вилізла“ тут у значіню полисіла, сеї. із журби або гризоти.
352. Ци ня голова залоптіла? (Ю. Км.)
Голова свербить або доптить чоловіка, коли його чекає щось добре.
353. Як то може бути, аби голова моя була, а чуприва чужа? (Стара С.)
Відповів селянин, коли пан доказував йому, що ґрунт селянський, а ліс на нїм панський.
- Головна.** 4. Головка моя бідна! (Ростоки)
Зітхає зажурений чоловік.
- Головосіка.** 1. Від Головосіки чьис овес браги. (Кривор.)
Головосіка — свято усїкновенія голови св. Івана Хрестителя, припадає дня 29 серпня ст. ст. В горах від того дня починають вівсяні жнива; на долах вони починають ся далеко вчаснійше.
- Голод.** 2. Голод вовка з ліса гопит. Пор. Даль II, 393; Giusti 57.
14. Голод найліпший кухар. Пор. Слав. II, 19.
44. Великі голоди були, люди умирали, мов ті мухи загибали. (Ю.Км.)
Згадують про голодні літа.
45. З голоду ня кольки колют, а їсти ни буду. (Ю.Км.)
Говорить хорий чоловік, що стратив апетит.
46. Нима голода, як є хліб тай вода. (Жидач.)
Хліб і вода має значіне мінімум, потрібного для піддержання людського життя.
- Голодний.** 17. Голодний і десіть раз село перейде, а голий ані разу. Пор. Даль I, 72.
32. Голодній кумі хліб на умі. Пор. Слав. I, 281; Даль I, 92; II, 146, 393.
34. Голодній курці все зерно снит ся. Пор. Даль I, 275.

41. Голодному все смакує. Пор. Giusti 56.
76. Голоден приповісти не годен, а як ся наїсть, то й приповість.
(Куквз.)
Голодний чоловік буває маломовний, а ситий любить побалакати.
77. Голодин, говорити ни годин. (Іванівці)
Щоб говорити свобідно, треба бути ситим.
78. Голодний, як млинська курка. (Вербовець Т.)
Іронічно про чоловіка, що не терпить голоду, в каже, що голоден.
79. Голодному не спит сі. (Наг.)
Голод не дає йому спати. Пор. Giusti 57.
80. Тільки має, що голодний за зубами. (Кол.)
Кепкують із такого, що не має нічого.
81. Я така голодна, що й пса би вкусила. (Ю.Км.)
Говорила про себе голодна жінка, коли її остерігали, аби її пес не вкусив.
- Голодно.** 2. І голодно і холодно і до дому далеко. Пор. Даль I, 97.
- Голодня.** 1. Голодня бере з огня. Пор. Giusti 57.
- Голуб.** 3. Печені голуби не летять до губи. Пор. Libl. 91; Le Roux de L. I, 88.
- Гонити.** 11. Мене гонят від порога: ни годна робити ани молотити.
Говорила стара, безпомічна жінка.
- Гонор.** 20. Пирипрашию вашого гонору, купив ем бізрогу. (Жидач.)
Формула перепроси, коли чоловік хоче свазати якесь не зовсім подобне слово.
- Гора.** 6. Гора з горов сі ни зйде, а чоловік з чоловіком сі зйде. (Іванівці К.)
Пор. Даль I, 54; Тимош. 293.
16. І за горами люде жиют. Пор. Wand. I, Anderswo 2; Даль I, 401.
30. Говори гора до гори, а гора горов. (Мик. и. Де.)
Пор. т. I, Говоритя 43—46.
31. Гора з горов сі сходит, чоловік з чоловіком не зйде сі. (Тро-
стянець)
Навпаки того, що в т. I, Гора ч. 6 і висше вар. 6.
32. До гори вийдеш, а з гори зийдеш, а рівним — ноги ти не пола-
мало, то також підеш. (Богор.)
Договорюють лїнивому, що боїть ся далекої дороги.
- Горбатий.** 2. Горбатого й могила не напростує. (Тростянець)
4. Горбатого і грїб не напростує. (Городок) Пор. Даль I, 239.
- Гордий.** 3. Така гарда, же би ї трісков посла не досяг. (Мшан.)
Бесїдував парубок про дівку, яка з ним мала дитину, а відтак чогось на
нього ворогувала. (М. Зубрицький.)
- Горе.** 3. Не знавши горя не визнаєш радости. (Тростянець)
Горе й радість чергують ся в людському житю.
- Горівка.** 48. Горівка ми по голові ходит. (Тухля)
Говорить чоловік чуючи, що троха паний.
49. Коло горівки не обїдеть ся без бїйки. (Бергом.)
Звичайна житева обсервація, що пняї з разу цілкують ся, а потім бють ся.

- Горілонька.** 1. Го-ча-ча, го-ча-ча, горілонька з Бучача, а келішок з Трембовлі, дай нам Боже здоровле! (Буськ)
Примовляють випиваючи.
- Горіти.** 13. Де не горить, там ся не курить. Пор. Le Roux de L. I, 45.
15. Не моє горит, не буду гасити. (Щирець) Пор. Brzoz. Palić 1.
31. Або то що — горит? (Будз.)
Ще можна з сим почекати, воно не спішно.
32. Так красно горит, що аж сї топит. (Богородч.)
Говорять про запальну матерію, що горяча топить ся, пр. бурштин, ляк, целюльоїда.
- Горіща.** 1. У горіщах дощі впали. (Кривор.)
Горіщами називають найвисші гори, з яких випливають ріки.
- Горло.** 24. З горла би му видер. (Наг.) Пор. Даль I, 155; Libl. 169.
- Горнець.** 4. Горнець кітлови доганяє, а оба смольні. Пор. Слав. II, 70
19. Чим горнець накіпят, тим смирдит. (Жид.) Пор. Wurzbach 199; Тимош. 144.
- Город.** 7. Що город, то й народ. Пор. Тимош. 222.
- Городенка.** 2. Біда в Городевці, нема грошей у мешевці. (Голови)
Се важне не лише для Городенки.
- Горожінка.** 1. У Горожінці лежить чоловік на жінці. (Мик. н. Дн.)
Мудроване. Горожінка — село коло Миколаєва.
- Горох.** 6. Горох на стіну кидає. Пор. Даль I, 251; Libl. 163.
13. Варит горох тай ще щось у двох. (Тросцянець)
Про господиню, що варить звичайний, непишвий обід.
- Горуцко.** 1. В Горуцку не по люцку: довкола вода, в середині біда.
(Горуцко)
Горуцко — село дрогобицького пов.
- Горячий.** 22. Хто на горичім попиче сї, той на зимни дує. (Жидач.) Пор. Даль I, 245.
23. Хто сї виче на горячим, то дує на студене. (Ямниця)
Вар. до попер. ч., пор. Libl. 10.
- Горячка.** 5. Не будь горечка! (Снят.)
Потерпи, будь терпливий.
- Господар.** 14. Де господар ни ходит, там ріля ни родит. (Шісочна)
27. Такий з него господар, як з верби кілок. (Будз.)
Нездалий господар.
- Господиня.** 18. Де дві господині, там борщ не засиналий. (Монастирок)
Загалом пелад у хаті.
- Господь.** 16. Господи, злізь тай подиви ся. Пор. Слав. II, 122.
89. Оби му Господь заплатив милосерний! (Ю.Км.)
Говорить покривджений замісь: щоб його Бог покарав.
90. Стій Господи, помилив ем сї. (Жидач.)
Помилув ся у молитві.
- Гостина.** 20. Гостина — година, два дни — пеладне, три дни обридце.
(Куказ.)
Образово висловлено думку, що найліпша гостина коротка.

21. Хочеш мати гостину, возьми си малу дітину. (Мшан.)
Тоді найліпша гостина буде попсована.
- Гостити.** 1. Ви гостіт ся, а я йду. (ЮК.)
Говорить гість, відходячи з компанії.
- Готов.** 14. Як готов, будь здоров! (Буськ)
Зробив своє діло, і йди, куди тобі треба.
- Готове.** 1. При готовім хоть хто вміє газдувати. (Линці)
Пор. т. I, Готов ч. 11.
- Грань.** 4. То так, як на грань. (Будз.)
Сці. кинути; кинеш, і воно щезає, мов би згоріло. Образово про хліб або страву, які поставлять перед голодних людей.
- Грати.** 24. Як грают, так танцюют. Пор. Слав. I, 214.
27. Міні не такої грає. (Товсте)
У мене гірша біда.
28. Хто не грає, той не приграє. (Наг.)
Не мішаючи ся до гри, він нічого не зискає і нічого не стратить. Пор. Giusti 142.
29. Я так граю, як сам знаю, а ти так скачеш, як сам хочеш. (Хлівчани)
Оба поступають автономно. Пор. т. I, Грати 16.
- Гриб.** 1. Богато грибів, а мало хліба. Пор. Libl. 140.
2. За багато два гриби в борщ. (Броди)
28. Ко-сь сі обібрав за гриба, то лізь у козуб. (Мик. н. Дн.)
Варіант до т. I, Гриб 16, 17.
29. Устапь гриби, най козар седи. (Жидач.)
Варіант до т. I, Гриб ч. 4, 5.
- Григорів.** 1. Григорів — вигорів. (Підмихайлівці)
Мудроване.
2. Григорів часом вигаруйи: там хата згорит, там хата згорит. (Підмихайлівці)
Сусідська поговорка.
- Гризота.** 43. Велика гризота, а порожня. (Зриняч Гор.)
Великий клопіт за малу річ.
44. Гризота більша війна, як робота. (Жидач.)
Гризота втомляє душу чоловіка, а робота тільки тіло.
- Гризти.** 7. Гризут сі, як пси на кости. Пор. Слав. I, 164, 188; Bebel 201.
- Гринь.** 4. „Добрий девь, Грипю!“ — „Копаю глину“. — „Взпи мі Гриню“. — „Буде на цілу зиму“. (Снят.)
Ширший варіант до т. I, Гринь 2.
- Гриць.** 30. Грицю, на басі не поривай сі! (Снят.)
Остерігають чоловіка, аби не мішав ся в не своє діло.
31. Не видів Гриць пагавиць; як уздрів, аж умлів. (Мик. н. Дн.)
Варіант до т. I, Гриць 14, 15, 17.

32. Ни видів Гриць нагавиць, то злоймав, то натегав. (Жидач.) ...то убирав, то розбирав. (Жидач.)
Варіанти до попер. ч.
33. Ни видів Гриць нагавиць, як сї убрав, аж сї усрав. (Жидач.)
Варіант до попер. ч.
- Гріб.** 29. Вже міні хіба в гробі легше буде. (Наг.)
За життя не надію ся полегші.
30. І в гробі не проклипати. (Говмачик)
Так завзято ненавидить.
- Грім.** 8. Впало на мене, як грім з ясного неба. Пор. Libl. 210.
18. Грім не гряне, мужик не перехрестит сї. (Тростянець)
Приповідка російського походження. Пор. Даль
- Гріти.** 1. Грій гадину за павухов, аби ті вкусила. (Наг.)
Годуй чужі діти, аби тебе потім поневірили. Пор. Giusti 158.
- Гріх.** 70. Без гріху, без сміху дожила я віку. (Ю.Км.)
Без надзвичайного лиха і добра.
71. Гріх ни гріх, али встид. (Жидач.)
За дрібну крадіжку.
72. Не то гріх, що в губу входить, але що в неї виходит. (Кукиз.)
Варіант до т. І, Гріх ч. 41. Пор. Даль І, 317.
73. Один гріх всю душу сквернит. (Тростянець)
А про те чоловік грішить часто.
74. Такий буден мав гріх, що го в портках не донесеш. (Кніг.)
Остерігають, коли хто їсть завадто чогось нестравного.
75. Хто на гріх вважає, той нічо ни майн. (Вербовець Т.)
Говорить чоловік зі широким сумлінням, що не дуже вважає на гріх, аби лише поживити ся.
- Грішити.** 22. Вмієш грішити, вмій покаяти сї. (Тростянець)
Упіймане священника.
- Громада.** 7. Громада великий чоловік. Пор. Даль І, 515.
11. Громада по разу плюне, то одного втопит. Пор. Даль І, 516.
14. Громада як тільки плюне, війта затопит. Пор. Тимош. 273.
31. Громада гей ті кури: як ястріб влетит, то ся всі розпирхнут. (Ботелка Нижна)
Мова про те, що громада звичайно в найбільшій небезпеці тратять голову і робять ся безрадною.
- Громезник.** 1. Ци який громезник тобі став ся? (Мшан.)
Дитина не хотіла нічого їсти; мати оповідала, що взяла її з собою на весілля і там їй щось стало ся. (М. Зубр.)
- Гроші, Гріш.** 3. Без грошей до міста, без соли до дому. Пор. Слав. І, 38.
16. Великі гроші — готова біда. Пор. Слав. І, 289.
35. Гріш круглий — розкотит ся. Пор. Даль І, 101.
42. Гроші до гроший тьгнут. (Наг.) Пор. Даль І, 63.

47. Гроші не полова. Пор. Даль I, 71.
51. Гроші — слина. Пор. Даль I, 73; Giusti 251.
62. Де гроші говорять, там ти розуме мовчи! Пор. Giusti 159.
85. За свій гріш кождий хоріш. Пор. Даль I, 141.
110. На гроші нема пущіня. Пор. Даль I, 62.
117. Нині за гроші, завтра за дурно. Пор. Даль II, 18.
131. Сьвяті гроші, моліте Бога за нас! Пор. Даль I, 67.
181. Аби я був, гроші будут. (Дрог.)
Людське жите важнійше від грошай.
182. Гроші на гроші лівут. (Мшан.)
Богач звичайно все ще богатів. Пор. Етн. Зб. т. VI, 83.
183. Дав єс ми, Боже, гроші, дай же ми й розум. (Пужники)
Говорить дурний чоловік, забогатівши несподівано. Пор. Етн. Зб. т. VI, 13.
184. Дай вам Боже гроші, а міні худобу. (Стара С.)
Бажає господар купцеві.
185. Добив ся грошій фальшивим способом. (Карлів)
Забогатів ошукою.
186. Є гріш — є розум. (Тростянець)
Маючого чоловіка уважають звичайно також розумним.
187. За свої гроші тай льижу. (Залуже) ...сьиду, де схочу. (Залуже)
Гроші дають чоловікови певне право в громаді.
188. Кілько грошій, як полови. (Жидач.)
Говорять про богача. „Кілько“ в знач. стільки.
189. Коли я гроші мав, том горілку купував, то мене кожний любив і кохав, тай хоча я зле кавав, мою правду признавав. (Льв.)
Хвалив ся бідний чоловік, що колись був богачем.
190. Хто даст гріш, буде робити в кіш. (Камішні)
Гроші дають право робити, що хочеш.
191. Чужі гроші кишеню друт. (Тростянець)
Бо їх треба віддати.
192. Як би тоти гроші подусив, то видіш би з них різана кров ка-цала. (Наг.)
Вони гірко зароблені.
193. Я маю на гроші, а не маю грошій. (Монастирок)
Маю товар ще не проданий, або місце на гроші, мошенку.
- Грошик.** 1. Без грошика, сї опинив. (Наг.)
Лишив ся без одного гроша.
- Груди.** 13. В грудах задусило, що й ни віддихнути. (ЮК.)
Говорить чоловік, якого дусить кашель або дихавиця.
- Грушка.** 8. На вербі грушки не родять ся. Пор. Даль I, 202.
- Губа.** 25. На губах мід, а в серци їдь. Пор. Wand. II, Honig 21, 29.
41. Губи і зуби, дві запори, а язикови дверий нема. (Тростянець)
Язик про те свобіднійший. Пор. гомерівське „ἔρκος ὀδόντων.“
42. Не вір губі, поки не положиш на зубі. (Мик. н. Дп.)
Варіант до т. I, Губа 26.

43. Своя губа, собі загуба. (М. Яцк.)

Через лихий, сварливий язик чоловік доходить до нещастя.

Гузиця. 5. З еднов гузицев на два ярмарки. (Кривор.)

Шор. т. II, Празник ч. 6.

Гук. 5. Гуку, пуку за таляр, а чоботи за шостак. Шор. Libl. 190.

Гулюкати. 2. Гулюкают, гий на пса. (Жидач.)

Кричать сердито, лають.

Гуляти. 23. Видим, як гуляють, не видим, як роботають. (Тростянець)

Мова про бідних людей, що напрацювавши ся люблять погуляти.

Гусениця. 2. Як наступит поўхату усеницю, то дістане вытрут. (І.ВЛ.)

Народне віруванє. Повхата — волохата.

Густий. 5. Таке густе, жи би кіт ногу зломав. (Жидач.)

Говорять про густу страву або молоко.

Гуцул. 13. Гуцул такий темний, що був через ціле своє жите два рази в церкві, а раз у коршмі. (Ямвиця)

Кепкованє із буцім то нелюдности Гуцулів.

Г.

Газда. 21. Газда жьони не держит ся. (ЮК.)

Чоловік при живій жінці пошукав собі иншої.

22. Газда умираєт, а жінці співи на язиці. (ЮК.)

Жінка рада смерти нелюбого чоловіка.

23. Газда, що по судах сї тегас. (Гливиці)

Процесує ся. Говорять у значіню: лихий господар.

24. Коби я газду мала, то я би го шьянувала: пняй буде як дітина, то вже вся потіха в хаті. (ЮК.)

Банує вдова за мужем.

25. Коли газді лекше за грейцар, то все з за ліса. (Кривор.)

Де ліс близько села, там лекше заробити.

26. Ти си газду ни вродила, а я. (Ю.Км.)

Говорить свекруха невістці.

27. Я тобі газда, ни отпць. (ЮК.)

Говорив старий чоловік до жінки, що викала йому.

Газдиня. 3. Де дві газдині, там хата не метена. (М. Яцк.)

Шор. т. I, Господиня 11.

4. Як би я ни била гідна газдиня, то ти би ни трясла чьиривом так, як нині. (ЮКм.)

Говорить свекруха невістці, яка завдяки її синові зайшла в тяж.

Газдувати. 12. Вже би газдував, а ще му молоко мамине під носом.

(Кольб.)

Говорять про недолітка, що обирає ся бути господарем.

13. Газдовала би і вош, як би мож. (Мшан.)

Мала дівчина, якій умерла мати, повідала, що не бажала би, аби батько другий раз женив ся, бо мачоха буде над нею збиткувати ся. Баби бесідовали про се і доложили отсю приповідку. (М. Зубрицький).

Газета. 4. Вас тільки в казети пустити. (Ю. Км.)

Задля його цікавих оповідань.

Гвалт. 4. Гвавт, забете невишного! (Коб.)

Так кричав Циган, коли його зловили в коморі і хотіли бити. Аж як ним добре хтось потеленав, вилетіло з за пазухи сало. (В. Пцурат).

5. Гвавту ліпити. (Ю. Км.) ...рипіти. (Наг.)

Замість: гвалту кричати.

Гмитро. 1. Гмитри, псови сраку витри! (Вербовець Г.)

Гмитро зам. Дмитро або Митро. Мудроване.

Господиня. 4. Господиня — два городи, една диня. (Жидач.)

Пор. т. I, Господиня 3.

Грейцар. 61. Грейцар ни шустка, дівка ни люди. (Жидач.)

Пор. т. I, Грейцар 21.

62 Грейцар, шустка тай корона — Опофрій, Михась тай Никола. (Кам. к. Надв.)

Мудроване.

63. Жідає грейціра, як сліпий дороги. (Снят.) Жьидит... (Наг.)

Пор. т. I, Грейцар 27.

64. За грейцар випе, за шустку пеній. (Глинці)

Щаслива вдача задоволена малим.

65. За грейцар і кіт не. (Ворохта)

Значіне неясне. Може не за грейцар молока.

66. За грейцар пігнав би козу ді Львова. (Жидач.)

Говорять про скупого чоловіка.

67. З грейцарів більші гроші робљи сї, як з левів. (Тростянець)

Деякі люди щадячи дрібні гроші доходять до маєтку, а інші маючи більше грошей більше тратять.

Грунт. 16. На грунт ми ся підписав. (Тухля)

Підписав ся на те, що відступає мені грунт.

Гудз. 1. Без гудза перший штих страчений. Пор. Giusti 96.

Густ. 14. Маєш густ? Шкода, що хочиш. Вистав язик. (Будзан.)

Приговорює дівка хлопцеві.

Д.

- Давати.** 10. Давали їсти й пити, лише принуки не було. Пор. Нос. ст. 274.
53. Як дають, то бери; як б'ють, то втікай. Пор. Schlei. 159.
- Данило.** 5. Аби Данило за Гаврило платив, то не йде. (Кривор.)
Кожний мусить платити сам за себе.
- Дармо.** 3. Дармо Богу докучиєш. Пор. Даль I, 114.
- Дармувати.** 5. Кто за молоду дармує, той на старість бідує. (Балиг.)
Хто за молоду дармує, той вчасно привикне до лїнивства і потому не до-робить ся.
- Дати.** 117. Дай старче палицю, а тебе най пси їдять. Пор. Schlei. 168.
158. І дала бим і бою ся і що мама скаже. Пор. Даль I, 277.
239. Дам тобі, що кровю ригнеш. (Ю.Км.)
Ударю так сильно, що з тебе кров бухне.
240. Дась, не дась, не кулакуй, ніхто тьби ни силуєи. (Вербовець Т.)
Говорять такому, що замісь дати иншому щось, бє його кулаком.
241. Добре тому дати, що не хоче брати, а той, же бере, то так як ду-шу волоче. (Мик. н. Дн.)
Передають психольогію скупого, який ніби то наставляє ся, що хоче иншому дати, але лише в тій думці, що той не візьме.
242. Забуваємо дати, не забуваємо взяти. (Гростянець)
Вірне психольогічне спостереженє, що чоловік скорше забуде дати те, що обіцяв, як узяти те, що йому дають.
243. Ни дало бы му дихнути! (Тухля)
Прокляте.
244. Отто му дав! (Наг.)
Дав скупо або не дав нічого. Пор. Wand. I, Geben 224.
245. Хто дає більши, той пан. (Жидач.)
Той бере товар.
246. Хто дає, той має. (Льв.)
Як би не мав, то би не дав.
247. Що він дасть, то голій і ва пазуху не буде мав що взєти. (Мик. над Дн.)
Кепкують із скупого.
- Дбати.** 3. Кожний за себе дбає. (Наг.) Се егоїстичне правило являєть ся про те першою основою суспільного житя. Пор. Wand. IV, Sorgen 3; Giusti 117.
- Два.** 6. Два третого не ждуть. Пор. Даль I, 514.
10. Де двох бє ся, третий не мішай ся. Пор. Даль II, 44.
12. Де ся двох бє, там третій за калитку бере. Пор. Wand. V, Zwei 34, 47.
26. Як два скажуть, що-сь пан, то йди спати. Пор. Даль II, 174; Giusti 59.

28. Де два б'ють сі, третій користує. (Наг.)

Пор. лат.: Duobus litigantibus tertius gaudet; Giusti 152.

Делікатний. 1. Дилікатна паскуда. (Жидач.)

Говорять про елегантну проститутку.

День. 7. Більше двів, як ковбас. Пор. Слав. II, 65; Giusti 237.

27. Дев'ять за дном минає. Пор. Даль I, 337.

29. День ми роком стає. (Будз.)

73. Що в день на гадці, то в ночі на сон лізе. Пор. Слав. II, 224.

75. Весь день була приємна погода; хто отаву мав, той добре гостив. (Кривор.)

Говорив Гудул про погідний осінній день. Гостити тут у значіню: провести день при роботі.

76. День, як бик. (Жидач.)

Як хто хоче встати рано, а заспить, то каже: „Пробуджаю сі, а то вже день, як бик“. Пор. т. I, День 14.

77. Коротят ми ся дни, що раз менші. (Звиняч Гор.)

Говорить чоловік старіючи ся.

78. Перший день гість, другий мід, а третій їдь. (Шісочна)

Гість милий тільки першого дня.

Дерево. 8. З одного дерева хрест і лопата. Пор. Слав. II, 22; Тимош. 42; Даль I, 544; II, 282.

7. І сухе дерево без підпалу не горит. Пор. Даль I, 192.

10. Коло сухого дерева і мокре горит. Пор. Слав. II, 62, 143; Čelak. 40; Osm. Spr. 372; Wurzbach 168.

12. Кривого дерева в лісі найбільше. Пор. Schlei. 154.

16. На оден раз не зітнеш дерева. Пор. Даль I, 113.

17. На похиле дерево і кови скачуть. Пор. Schlei. 170, 185.

29. Як дерево зрубають, усі тріски збирають. Пор. Слав. I, 220.

30. Яке дерево, такий клин; який батько, такий син. (Кужиз.) Пор. Даль II, 277.

31. З сухого дерева добре огонь класти. (Наг.)

Воно легко горить. Schlei. 180

Держати. 35. Не держит ми ся голови. (Мшан.)

Деркач. 1. Василь Деркач загубив товкач; я в крик та плач: „Віддай товкач!“ (Вербовець Т.)

Жартлива прикладна до імени збирача приповідок.

Дерти. 1. А дер бис сі по стінах! Пор. Даль I, 133.

Деся. 2. Її дьидьби за мене не дадьби. (Кривор.)

Гудульське реченє: її батько за мене не дасть.

Дзвін. 8. Дзвін до церкви скликає, а сам у ній не буває. Пор. Даль I, 22; II, 133

27. Я у дзвін, а він у калатало. (Жидач.)

Я говорю се, а він инше. Пор. т. II, Шп ч. 45.

Дзвінок. 1. Дзвінок голосний! (Тростянець)

Пльотка розходить ся скоро.

- Дзвонити.** 11. Як дзвониш, то дзвони, а не, то дзвонів ни дражни. (Жид.)
Так казав старий паламар до хлопців, що вziali ся дзвонити, а не вмiли гаразд.
- Дзявкати.** 1. Так дзявкає, аж сi стелi знимає. (Жидеч.)
Говорять про вдареного пса або переносно про сердитого чоловіка.
- Дивити ся.** 34. Дивить сi тим воком, жи на пса. (Жидач.) Пор. Adalb. Oko 78.
71. Дивит сi боком. (Жидач.)
Дивить ся сердито або з погордою.
72. Дивит сi кривим воком. (Жидач.)
Дивить ся заздро.
73. Ни диви ся, де ни треба. (Ю.К.)
Остерігають цікавого.
74. Чо ся дивини? Ни видiви-с тата на мамi? (Будз.)
Як що старшi роблять, а дiти з цікавостi пiдбiгають дивити ся — звичайно говорять так парубки i молодi господарi.
- Дивно.** 5. Ни дивно, що кобила вдохла, iно хто дав псам знати? (Жид.)
Дивував ся чоловік, коли до його здохлої кобили збiгли ся пси з цiлого села.
- Диво.** 22. Не можу з дива вийти. (Наг.)
Дивую ся дуже.
23. Що ти дива твориш? (Ю.К.)
По що робиш неподобнi рiчи?
- Дивувати ся.** 8. Не дивує сi вода водi, iно бiда бiдi. (Жидач.)
Говорять, коли хтось дивує ся бiдностi иншого.
- Дим.** 19. Дим очи виiдає. Пор. Le Roux de L. I, 49.
30. Пустив го з димом. Пор. Даль I, 310.
- Дитина.** 47. Дiтина не плаче, то мати не знає. Пор. Даль I, 533.
117. Богацька дитина не хвалить ся пшеничною паскою. (Пужп.)
Бо й бiднi дiти iдять пшеничну паску.
120. Ги би я ни вашьа дiтина була. (Ю.Км.)
Говорить дочка до матери, що вiддає її на инше село, або на службу.
121. Де мала дитина в хатi, не кажи „заяць“, але „спюх“. (Вербовець Т.)
Народне вiруванє, що тодi дитина буде добре спати.
122. Дiтина як би му з ока випала. (Мшан.)
Така подiбна до нього.
123. Люби дiтину як душу, а тряси її як грушу. (Мшан.)
Народнiй погляд, що дiтий треба держати в погрози.
124. Не давай дитинi зеркала, бо не буде говорити. (Вербовець Т.)
Народне вiруванє. Пор. т. I, Дитина 113.
125. Поки дiтина iсть з черепка, доти у матери гладка; а як ся хопит миски, не сходит її ни з гадки, ни з мисли. (Мшан.)
Чим бiльша дитина виростає, тим бiльше матери турботи.
126. Своя дитина ек не заплаче, то бодай си скривит, а чужа си анi не подивит. (Кривор.)
Пор. т. III, Свiй 28, 38, 40.

127. То се ни виплачує дитину годувати. (Будз.)
Кошту багато, а коли прийде дохід, то дитина потребує для себе.
128. Ци я ти дітину зарівав? (Ю.Км.)
Scil. що ти на мене ворогуєш.
- Дівка.** 59. Хоть дівка збреше, то личко не збреше. Пор. Слав. I, 25.
64. Дівка пок ся віддаст, то й псу води подаст; а як ся віддаст, то і собі не хоче. (Мшан.)
Бесідував батько про свою дівку, яка віддавши ся, стала недоброю для нього. (М. Зубр.) Пор. т. I, Дівка 51.
65. Дівко, просили вас вуйко на вогирки. (Будз.)
Може на якусь прикру розмову. Гра слів: „огірки“ і „гірко.“
66. Є дівок, єк мишиного гімна. (Ростоки)
В кождім селі їх багато.
67. Є дівок, коби лиш кому брати. (Ростоки)
Дівок на відданю досить, а женихів обмаль.
68. Зак ся дівка віддаст, то псу воду подаст, а пак і газді не хоче. (Ботелка Нижна)
Варіант до ч. 51, 64.
69. Ни дівки, ни горівки. (ЮК.)
Говорить батько по весілю, на яким багато пили і по яким він збув ся дівки з дому.
70. Ото дівка, як сова. (Будз.)
Понура, неохоча до розмови.
71. Пітикова дівка пішла у ліс на губи, тай ни вирнула сі більши. (Жидач.)
Із одиничного випадку зроблено опісля приповідку. Пор. Вернути ся ч. 1.
72. Така дівка, як гармата. (Жидач.)
Велика і сильна.
73. Така дівка, як з гівна кужівка. (Тростянець)
Нездада до роботи.
74. Тогди дівка файна, як сі віддала, а доти то ніхто не знав. (Кнігинин)
Пор. т. I, Дівка 39, 40, 44.
75. Ще найліпше дівков жьити. (ЮК.)
Бо дівка має свою волю. Пор. пісню:
Молодиці — невільниці, ні подивити сі;
А дівчина волєн возак, хоч з ким любити сі. (Наг.)
76. Як дівка гей, то работа фе! (Іванівці)
Гарна дівка звичайно до роботи лінєва.
- Дівочтво.** 1. Та бо того дівочтва ги кіт наплакав. (ЮК.)
Воно коротке, а иноді дуже гірке.
- Дівча.** 20. Дівчата аж липнут до нього. (Тростянець)
Такий милий, гарний.

- Дівчина.** 12. Дівчина, як смитана. (Жилач.)
Приємна, гарна.
13. Єк дівчина пена, табака їй всрана. (Тростянець)
Значіне неясне.
14. Файна дівчина, ноги як чепиги. (Будз.)
Дає добре.
- Дівчук.** 1. Дівчук малий розум має. (ЮК.)
Незвичайний спосіб перемінювати женське слово на мужеське. Пор. Дітвак.
- Дід.** 62. „Дати вам діду борщу?“ — „Я в тамті хаті їв щось солодкого, то бим зів“. (Будз.)
Коротший варіант до т. I, Дід 25.
63. Дід бабі вуйко, а вона йму цьотка. (Жидач.)
Пор. т. I, Дід ч. 6.
64. Дід мід, баба патока; гості сунт, та підунт, а ми помремо, все зіставимо. (Буськ)
Приємне товариство розійдеться ся і минеть ся.
65. Дід про хліб, баба про фіялки. (Льв.)
Пор. т. 1, Дід ч. 12, 13.
66. „Діду, село горит!“ — „Я беру торбу тай іду далі“. (Мик. н. Дн.)
Пор. т. I, Дід 17; Слав. II, 111.
67. „Діду, село горит“. Дід торбу на плечі, тай на други. (Жидач.)
Варіант до попер. ч.
68. Малий дід з великов палицев. (Кнігинин)
Забавне спостережене.
69. Мій дід і твій дід ходили обидва на сорокопуди; мій був висше тай всрав се твому на груди. (Мариямп.)
Бепкують із далекого свояцтва.
70. По що дідови давати, коли дід не хоче брати. (Щидгірки)
Кривдують собі на такого жебрака, що не хоче брати милостині.
71. Ти з дідами, я з жебраками. (Мшан.)
Жартливо: ми собі рівні.
72. У кожного діда є своя біда. (Кукиз.)
Вона гонить його від хати до хати.
73. Ще дідам пива, аби розливали на Великдень? (Вэрбовець Т.)
Пор. т. I, Дід ч. 24 і 25; т. III, Старець 4. Говорять у значіню: ще чого не стало.
- Дідько.** 12. Бери дідьку, що твоє! Пор. Giusti 85.
83. Дідько би ті вхопив! Пор. Schlei. 190.
99. Дідько не спит, а людий зводит. Пор. Schlei. 182.
150. Курит, як дідько дорогов в осени. Пор. Дик. 1517.
241. А дідько би в тобі здох! (Криввор.)
Жартливе прокляте.

245. Бодай би ти сі дав дітько видіти! (Жидач.)
Прокляте. Побачити чорта страшно.
243. Взяв дітько корову, най возьме й теля. (Коломия)
Вар. до т. I, Дідько ч. 30.
244. Вори дідьку за попом. (Колом.)
Вори — скорочено замість говори. Заохочує мати дитину, аби повтаряла за попом молитву, яку він їй проводить.
245. Дідькови й мило не pomoже. (Снят.)
Народня уява, що дідько чорний.
246. Дідько грому боїт сі. (Наг.)
Народне віруванє, що кождий грім убиває одного злого духа. Пор. Schlei. 182.
247. Дідько кума привіс, бо му ложки не стало. (Лучак.)
Прийшов кум не в пору.
248. Дідько мі бере. (Наг.)
Говорить чоловік сердячи ся. Пор. Schlei. 182.
249. На дітька ми того тра. (Жидач.)
Варіант до т. I, Дідько ч. 156.
250. Прийшов дітько, вирвав дитину з хати. (Жидач.)
Говорила мати про дочку, що вийшла замуж.
251. Ходи дідьку-чорте, та поможеш змолоти. (ЮК.)
Кличуть кого будь до помочи при роботі.
- Діждати ся.** 1. Діждав ся гіркого гаразду. (ЮК.)
Дождав ся лихої долі.
2. Оби ти ни діждав ясного сонця! (ЮК.)
Прокляте.
- Діжка.** 1. Дві діжки розчинив, а одної нема чим замісити. (Монастирок)
Кепкують із негосподарного чоловіка.
- Дійти.** 1. Бода-с не дійшов, куди-с сі пустив іти! (Наг.)
Прокляте.
- Ділити.** 1. Хто ділит, тот собі не вірит. (Мшан.)
Боїть ся, аби зле не поділив. (М. Зубр.)
- Діло.** 2. Діло майстра хвалит. Пор. Слав. II, 147; Даль I, 547.
6. Видко діло, що то так є. (Будз.)
„Видко діло“ в значіню: видно справді. Пор. російське: „то и дѣло“ в значіню „дѣйствительно“.
- Діра.** 9. Як би дзюри не було, то би пес не ліз. (Льв.)
Розуміють діру в плоті або в дверях.
- Дістати.** 1. Дістав за своє. (Наг.)
Його набили або вилаяли за якусь провину. Пор. Libl. 217.
2. Дістала-с вже, правда? Ховай жи голову. (Жидач.)
Вже тебе вдарили, то ховай ся, не жди дальшого удару.
- Дітвак.** 1. Дітвак без матери, як земля без дощу і сонця. (ЮК.)
Характеризують долю сироти. „Дітвак“ знов характерний приклад мужеського слова зам. женського „дитина“.

- Діти.** 8. Діти, де вас подіти? В грубу сховати, кілком заткати. Пор. Даль I, 589.
17. Єдного тата мами, та не єдні діти. Пор. Schlei. 168.
22. Малі діти — малий клопіт, великі діти — великий клопіт. Пор. Schlei. 168; Giusti 125.
32. Хто має діти, той має смід. Пор. Schlei 168.
35. Всі ми діти божі. (Жидач.)
Говорять про себе добрі люди.
36. Діти кричут, буди дощ. (Жидач.)
Народня ворожба.
37. Діти пухнут, нима їх чьим прокормити. (Ю. Км.)
Мова про голодний час.
38. Діти своїми руками кормят вітцьи як дітину. (ЮК.)
Мова про знемоцілого вітця.
39. Мої діти по моїй голові підут межьи люди. (Ю. Км.)
Говорив чоловік, у якого були дорослі діти. „По моїй голові“ — по моїй смерті. „Підуть поміж люди“ знач. не будуть мати свої батьківщини.
40. Оби дітий мав, як головка маку, кожде єднаке. (ЮК.)
Не знати, чи благословенство, чи прокляте.
41. Поки діти малі, то спати не дают, а як великі, то хату рознесут.
(Наг.)
З ними все родичам невігода. Пор. Giusti 125.
42. Свої діти сьвїйтили си, а чужі бодай запали си! (Кривор.)
Нема гіршого, як робити на чужі діти.
43. Ті двоє дітий у мене значут тільки, що ті дві оці у моїй голові.
(Кривор.)
Вони мені дуже милі й дорогі.
44. Хто не має своїх дітий, той бере годованців, а такі годованці чьисто поневірїють своїх газдів, а не раз на конець вврїидьи в торбами. (Кривор.)
Гуцульський звичай.
45. Я за діти такий, що бих у огонь пішов. (Кривор.)
Так дбаю про них.
- Діточки.** 6. Діточьки: єдно таке, друге тіцьке, третє на руках. (Ю.Км.)
Говорила мати про дрібні діти.
- Дїяти.** 16. Дїй ще хоч. (Тухля)
Роби, що хочеш.
- Дмитро св.** 6. Сьвятий Дмитрій білими кіньи їде. Пор. Слав. II, 106.
8. До Дмитрі дївки хитрі. (Іванівці К.)
Варіант до т. II, Дмитро 1.
- Днесь.** 3. Днись, коли ни можу, гонят мене в хати. (Ю.Км.)
Говорить знемоцілий батько.
- Днеська.** 1. Дниська вже по за пятьдесять, і си сядь. (ЮКм.)
Говорить чоловік переходячи в старші літа.

- Дно.** 1. А бодай ти ні дна, ні покришки не було! Пор. Даль I, 319.
13. Там дна нема. Пор. Libl. 169.
- Днювати.** 1. Там і днює і ночує, де солонку морков чує. (Богор.)
Де чує принаду, пр. парубок милу дівчину.
- Добрати ся.** 3. Так ся добрали, як в кірци маку. (Грабівка)
Знайшли одно одне в посеред великої маси людей.
- Добре.** 30. Добре роби, добре буде. Пор. Даль I, 125; Giusti 321.
64. Добре не умре, вле не пропаде. (Тростянець)
Одно й друге тривке.
65. Добре там, де нас нема, а де ми є, там біда. (Тростянець)
Пор. т. II, Добре 55; Даль II, 125, 208.
- Добрий.** 25. Добрий дурному брат. Пор. Wand. III, Mensch 342.
33. Добрий спит, то їсти не хоче. Пор. Wand. III, Mensch 935.
36. Доброго і коршма не зіпсує, а злого і церков не направит. (М. Яцк.)
38. Доброму всюди добре. Пор. Даль I, 126.
85. Який „добри-день“, таке „добре здоровле“. (Тростянець)
86. До доброго не припрошуй. (Тростянець)
Що добре, те всякий радо бере.
87. Доброго всігди трішки. (Тростянець)
Як занадто багато доброго, то вже не добре.
88. Доброго не тра бити, а злому не поможе. (М. Яцк.)
В таким разі бите як педагогічний спосіб зовсім зайве.
89. Хто добрий, собі добрий. (Тростянець)
Бо роблячи иншим добро запевняє й собі від них добре поведжене.
90. Як би вона була добра, то би її давно люде забрали. (Городок)
Говорять про лиху дівку, що живе старою панною.
- Добро.** 25. За мое добро ще мене в ребро. Пор. Даль I, 141.
28. За чуже добро влізе ребро. Пор. Даль I, 209.
44. Добро само себе хвалит. (Наг.)
Чужа похвала йому байдужна. Пор. Giusti 221.
45. Добро що-то, як нічо. (Іванівці К.)
„Добро“ тут у значіню: лінше. Пор. т. II, Добро 13, 19, 21.
- Добровільно.** 1. Я добровільно чьирив вас гину. (Ю.Км.)
Говорить чоловік, що задля инших самохіть попадає в нещастє.
- Добути.** 2. Або добути, або дома не бути. Пор. Даль I, 323.
- Довг.** 38. Як му плачу довг, ставлю му почесне. (Льв.)
Щоб віддячити ся за вчинену вигоду.
- Довгий.** 4. Довге як голодне літо. Пор. Giusti. 367.
- Довжник.** 1. Від злого довжника добра й половина. Пор. Слав. II, 23.
- Доглянути.** 2. Хто ня догляне на старість? (Ю. Км.)
Хто мене зайде, припилнує, обслужить?
- Догодити.** 1. Годі всім догодити. Пор. Даль I, 140; Giusti 322.
6. Хто би всім хотів догодити, нікому не догодит. (Наг.)
Ширше висловлена думка та сама, що в ч. 1. Пор. Giusti 38.

- Догуляти ся.** 1. Отом сі догуляв: ні чобіт, ні холяв. (Мик. н. Дя.)
Говорить гулящий чоловік підтоптавши ся значно.
- Дожити.** 8. Коби м вже дожив до краю. (Тростянець)
Зітхає чоловік, якому надокучило злиденне житє.
- Дозірність.** 1. Таку дозірність маю від нього. (Ю.К.)
Дозірність — захід, догляд, замога.
- Доїдати.** 2. Не доїдаю й не досипаю. (Наг.)
Говорить чоловік бідуючи. Пор. I, 156.
- Долоня.** 4. Ей, то мі долоні свербит, буду гроші рахувати. Пор. Даль I, 398.
15. Як на долони волосе виросте. Пор. Libl. 235.
- Доля.** 19. Таку вже долю маю, що мушу погрібувати жьони. (Ю.К.)
Говорив чоловік ховаючи третю жінку.
20 Я свою долю у виділю проспідала, а у петницю проспівала. (Жид.)
Говорить жінка бідуючи замужем після веселого дівованя.
- Дома.** 9. Не всі дома у него. Пор. Libl. 147.
- Домарити.** 2. Домарити, лишити когось на домарстві. (М. Яцк.)
Домарити тут у значіню заступати неприсутного дома господаря.
- Донька.** У кого доньок сім, то є доля всім, а в кого одна, тай то гідна. (Снят.)
...а в кого одна, то й ті нема. (Ливці)
- Допирати.** 1. Не допирає рекс ум. (Наг.)
Руське перекабачене німецької коменди: In Doppelreihe rechts um!
- Доробити ся.** 3. Доробив сь, як Мошко на вошині. (Вербовець Т.)
- Дорога.** 74. Кривими дорогами ходиш. Пор. Слав. I, 148.
134. Туди му дорога! Пор. Даль I, 334.
165. Дорога мнват ся, ги тот дим. (Звиняч Гор.)
Ідучи вона немов уходить із під ніг.
166. Кажуть: на дорозі знайди, а порахуй. (Карл.)
Се потім може бути важне для пізнаня згубленої річи, особливо гроший.
167. Крута до того дорога. (Наг.)
Се не легко здобути або осягнути.
163. Мині ся дорога проступат. (Звиняч Гор.)
Мб. стелить ся.
169. Пішли дороги ровами. (Тростянець)
На Поділю звичайно дороги йдуть досить глибокими ровами, чи то вимуле-
ними водою, чи прокопаними навмисно.
- Дослухати ся.** 1. Не дослухав сі, бо коротке було та не добігло. (Тро-
стянець)
Говорять про коротке, а не зовсім доладне оповіданє.
- Досолити.** 3. Добре ми досолили. (Ю.К.)
Допекли, докучили.
- Доспати.** 1. Ни доспала, ни доїла, на чюжих робила. (Ю.К.)
Говорить про себе служниця або невістка.
- Дочекати.** 8. Бодай єс не дочекав до завтра! (Наг.)
Прокляте.

- Дошка.** 1. Від дошки до дошки. Пор. Даль I, 536.
- Дощ.** 1. Або дощ або сніг, або буде або ні. Пор. Даль II, 457.
4. Буде дощ, бо Жиди волочать ся. Пор. Wand. III, Regnen 151.
29. По дощи погода. Пор. Слав. II, 122.
42. Дощ іде, роса паде на Юркову хату, а ти Юрку скуби курку тай пошивай хату! (Вербовець Т.)
Жартують із господаря, у котрого на хаті пошарпана стріха.
43. Ранній дощ — бабський танець, а вечірний — дівочий плач. (Тростянець)
Компіляція з двох приказок, пор. т. II, Дощ 27 і 28.
44. Як з неба дощ капат, так сльози снуют ся. (Южн.)
Говорила жінка про себе плачучи рясними слезами.
- Дощик.** 3. Дощику, дощику, навару ти борщику, постаулю тьби на гурі, щоб не зїїли кумарі. (Витків Новий)
Пор. т. II, Дощик 2; Етн. Зб. V, ст. 132, ч. 36; Žeg. Pauli, P. I. r., I, ст. 47.
- Дрова.** 6. Де дрова рубають, там ся тріски розлітають. Пор. Даль I, 203; II, 452.
14. Вербові дрова, жінка молода, — готова біда. (Товмачик)
Пор. т. II, Дрова 1, 2, 3.
- Друга.** 1. Що то друга малий! (Підгірки)
Друга — збиточник. Про малу дитину.
- Дуб.** 8. За єдним разом дуба не зрубаєш. Пор. Слав. II, 138; L. Roux de L. I, 37.
24. Такі дуби, як ляльки. (Жидач.)
Мова про гарні, рівно вирослі дуби.
25. Що дуб, то ни рожа; що віл, то ни коза. (Жидач.)
Характеризують контрасти різних річий одної категорії.
- Дужий.** 7. Хто дужчий, той ліпший. Пор. Wand. III, Recht 48.
- Дуля.** 5. Дав му дулю. (Тростянець)
Теж, що фігу, не дав нічого.
- Думати.** 2. Не богато думав, а розумно сказав. (Підгірки)
Говорять про чоловіка, що вмів швидко похопити ся в ситуації.
- Думна.** 3. Думка за горами, а смерть за плечима. (Наг.) Пор. Даль I, 339, 554; II, 473.
14. Мужичка думка там, де ниви сї схоплю. (Карл.)
Чоловік задумує ся над тим, що межа від межі близько.
- Дурень.** 30. Дурневи щістья служит. Пор. Даль I, 47; Giusti 138.
61. Не дай дурневи ніж у руки, бо собі палці втне. Пор. Тимош. 162.
66. Пішли дурньи на риби, а він імає жьйби. Пор. Wand. III, Narr 167.
93. Шукай си дурньи, аби ті послухав! Пор. Даль I, 553.
96. Як єден дурень кине камінь у воду, то і сто мудрих не можуть найти. Пор. Тимош. 285.
100. Для дурня гроші тяжкі, не перенесе. (Карл.)
Все розгубить, не тому, що тяжкі, але тому, що не вважає.
101. Не дай дурневи ніж, бо варіже сї. (Тростянець)
Пор. т. II, Дурень 61; Giusti 297.

102. Хто би сі дурневи противив? (Наг.)
Дурень з дуру розумного чоловіка не може образити.
103. Ци мало дурнів на світі, йно не в купі ходят. (Убинь)
Пор. т. II, Дурень 31.
- Дуріти.** 1. Добре дуріти, коли приступає. Пор. Libl. 147.
- Дуркати.** 2. Не дуркай, бо колеса поломиш. (Льв.)
Жартлива відповідь такому, хто до другого скаже: дурню!
- Дурний.** 26. Дурний дурне говорить. Пор. Тимош. 57.
51. Дурний як цап. Пор. Тимош. 44.
58. Дурних не сіют, не орут, самі сі родьит. Пор. Даль I, 562.
63. Дурного і в церкві бьют. Пор. Даль I, 244.
90. Дурному щісте сприяє. Пор. Wand. II, Glück 93; Даль I, 48.
105. На дурних світ стоїт. Пор. Даль I, 561; Wand. III, Narr 72.
109. Ни дурний то який вигадав. (Будз.)
119. Пішли дурного, а за ним другого. Пор. Даль I, 539.
159. Богато дурних, но не в купі ходьит. (Вербовець Т.)
Пор. т. II, Дурний 121.
160. Дурне як гуска. (ЮК.)
Говорять про малу дитину.
161. Дурний дивує ся, де відьма молоко бере. (Ю.Км.)
Не знає, що на те порадити.
162. Дурний не вйде в розуму. (Льв.)
Бо нема з чого сходити. Пор. Даль I, 570.
163. Дурний тим сі тішит, що дурний. (Хотінь)
Не почуває свої дурноти. Пор. українське: Раденький, що дурненський.
164. Дурний, як чобіт. (Вербовець Т.)
Пор. т. II, Дурний 125.
165. Дурних дуже багато, лиш ласка божа, що разом не ходьи. (Карлів)
Пор. вище ч. 159.
166. Дурного Бог научит. (Тростянець)
Образово: житеві пригоди навчать його розуму.
167. Дурному Бог поміч. (Тростянець)
Бо він сам собі не вмів помогти.
168. З дурним ся не нагадав, з смаркатим ся не наїв. (Стібно)
Нагадати ся тут у значіню: наговорити ся.
169. Ліпший дурний покірний, як гордий розумний. (Тростянець)
З таким лекше дійдеш до ладу.
170. На дурну нима кари. (ЮК.)
Бо вона не розуміє, що робить.
171. Не кажи дурному перднути, бо він ся всере. (Монастирок)
Пор. т. II, Дурень 59.
172. Нема дурних, пішли ліс малювати. (Вербовець Т.)
Жартливе реченє; ліс малювати — дурна робота.
173. Не такий дурний, як вобдертий. (Вербовець Т.)
Говорять про бідного, але розумного або дотепного чоловіка.

174. Хиба би я дурна була, розуму ни мала. (Ю.Км.)

Поетична ампліфікація замість: я собі не дурна.

175. Я не такий дурний, як обідраний. (Цен.)

Варіант до ч. 173.

Дурно. 4. Дурно-м сі намучив. Пор. Wand. III, Mühe 58.

19. Дурно нині пішки ни ходит. (Ст. Богор.)

„Дурно“ в значіню дармичка.

Дути. 12. Я на тебе дула, а вопо крункат. (Ю.Км.)

Говорить мати до дитини: я тебе берегла, а ти мені докучаєш.

Дух. 8. Аж ми захопило дух у грудях. Пор. Даль I, 327.

20. До сьвятого Духа не скидай кожуха, а по сьвятім Дусі ще ходи в кожусі. Пор. Libl. 140.

74. В мині дух запинат. (Звиняч Гор.)

Спирає дух у грудях.

Душа. 21. Гуляй душа без контуша, шукай папа без жупана. Пор. Даль II, 484, 367.

32. Душа в пяти втікла. Пор. Даль I, 327; Тимош. 5.

33. Душа в тілі, а сорочку воши з'їли. Пор. Даль I, 78.

34. Душа грішит, а тіло покутує. Пор. Даль I, 212.

36. Душа міру знає. Пор. Даль I, 371; II, 51.

68. Пішла душа по руках. Пор. Даль I, 199.

72. Рада би душа до раю, та ї гріхи не пускают. Пор. Слав. I, 315; Даль II, 426.

84. Чия душы чесноку не їла, не буде смерділа. Пор. Даль I, 377.

92. Наша душа — божа воля. (Тростянець)

Вона доти в нас, доки Бог судив.

Дяк. 7. „Дяче, дяче, їш смердяче!“ „Їшти ви, напочи, бо мині си ни хочи“. (Вашківці)

Жартлива розмова між попом і дяком у формі мудрованя.

Дяка. 1. Не в дяку мені було її взьяти. (Кривор.)

Не до любови прийшла ся мені. Говорив чоловік про дівку, яку посватав, а пізнавши ближше покинув.

Дякувати. 10. Декую за ласку, бо вже посьветив під паску. (Надвірна)

Відправа такому, що хоче брати ся до не свого діла.

Є.

Є. 12. Йи — мине сьи; нима — вобійде сьи. (Вербовець Т.)

Єден. 21. Єден за вісімнацять, а другий за без двох двадцять. Пор. Libl. 184.

75. Єдно дало би пальця втяти, друге ни даст дихнути. (Ю.Км.)

Згідно про різницю між добрими і злими людьми.

76. Такі єдно в єдно. (Будз.)

Одно подібне до другого або однакові.

Єднакий. 1. Ни всі єднакі. (Ю.Км.)

Люди бувають різні.

Єднаково. 1. Єднаково всягди ни є, десь ліпше, десь гірше. (Ю.Км.)

Жите людське не однакове в різних сторонах.

Єлей. 1. Єлеєм грань поливати. (Гнідк.)

Те саме, що „до огню оливи доливати.“

2. Єлеєм огонь гасити. (Гнідк.)

Олієм огонь піддержиш, а не вгасиш. Образово про таке людське поступоване, що замість погодити незгідних ще гірше роздратовує їх.

Ж.

Жаба. 16. Розвявляє губу жаба на вола, але го не з'їсть. Пор. Слав. I, 283.

20. Не бий жаби, бо ти мама вмере. (Вербовець Т.)

Пор. т. II, Жаба 17.

21. Не встигла жаба вилізти на беріг, вже квакайи. (Вербовець Т.)

Кепкують із чоловіка, що хвалить ся всякою дрібницею.

Жадати. 1. Хто богато жадає, мало дістає. (Наг.)

Жаданя чоловіка дуже часто неоправдані. Пор. Giusti 21.

Жаль. 4. Жаль ваги не має. Пор. Нос. ст. 301; Слав. I, 170.

26. Всього мині жяль: свого віку, свого здоровля. (Ю.К.)

Говорить старий, немічний чоловік.

Жартувати. 15. Дай Боже жартувати, аби не вечерїти. (Будз.)

Жартливий варіант до т. II, Жартувати 2, 3, 4, 5.

Жати. 4. Не можна жьбити пшениці по заході, бо буде сьнітїй. (Вербовець Т.)

Народне віруване.

Жвавий. 4. Він ще жвавий на свої літа. (Іванівці)

Говорять про старого, але здорового чоловіка.

Женити. 11. Жени сипа, коли хоч; коли можеш, давай доч. (Вурцбах) Пор. Слав. II, 113; Wand. II, Junge 4; Wurzbach 487.

35. Женив ся, аби мав жінку. (ЮК.)

Женив ся не дуже вибираючи.

36. Женити сьн і веселити сьн. (Вербовець Т.)

То не все на одно виходить.

37. Женит сї, а потім кричїт: та ліпшья, що вмерла. (ЮК.)

Говорять про вдівця, що нарікає на свою другу жінку.

- Живий.** 8. Живий живе гадає. Пор. Нос. ст. 303; Даль I, 335.
 20. Лиш трошка живий. Пор. Wand. II, Leben 268.
 22. Ні живий, ні мертвий. Пор. Даль I, 327.
28. Живий живої хоче. (Тростянець)
 Чоловік з горячим темпераментом шукає собі відповідної жінки.
- Жид.** 6. Бий Жиде Мошка! Пор. Wand. II, Haufen 27.
 53. А Жидів повний віз, межі них тільки вліз. (Вербовець Т.)
 81. Жид хрещений, а вовк пещений, то на едно виходит. Пор. Даль I, 20.
144. Добрий Жид: вітер віє, він біжит. (Голови)
 Жартлива примівка в роді мудрованя.
145. Жид багатий а пес кудлатий, то все одно. (М. Гош.)
 Оба недобрі.
146. Жид, Жид халамей, продав жінку на ремень, а в ременю на кульбаку, поцюлюй мнѣ, Жиде, в сраку. (Вербовець Т.)
 Пор. т. II, Жид 46.
147. Жид за Жидом обстане, коби так хрестини за хрестинином. (Наг.)
 Спостереженє з житевої практики. Пор. Нос. Доповн. 22.
148. Жид, парх, харайім, продаў жінку за римінь, а римінь сѣ урвоў, Жиди дьитько пѣрвоў. (Розділ)
 Дразненє Жиди. Пор. Етн. Зб. V, ст. 151, ч. 24 і зам.
149. Жид пес, Жид пес, а Жидівка сука; Жидиньита як письита, отото ми штука. (Вербовець Т.)
 Примівка або приспівка — дразненє Жидів.
150. То ще Жид! (Льв.)
 Говорять про чоловіка з жидівською вдачею.
151. У Жиди злодійське око. (Тростянець)
 Говорять про злодійкуватого Жиди.
152. Як Жид не вкраде, нічо їсти не буде. (Тростянець)
 Пессимістичний погляд на Жидів, буцім то вони живуть із крадіжи.
- Жидівський.** 6. Віддам тобі тото на жидівське пуціне. Пор. Слав. II, 214;
 Wand. II, Jude 94.
 13. Жидівське „зараз“, панське „почекай“. Пор. Нос. ст. 303.
46. Жидівське „зараз“. (Вербовець Т.)
 Не швидко то буде.
47. Жидівське не пропаде. (Линці)
 Пор. т. II, Жидівський 15.
48. З жидівського „зараз“, а з панського „почекай“ еден пожиток.
 (Жидач.)
 Пор. т. II, Жидівський 13.
- Житє.** 2. Або житє або смерть. Пор. Даль I, 323.
 33. Там то жити, як у небі. Пор. Даль I, 50.
 50. Яке житє, така й смерть. Пор. Даль I, 349; Giusti 203.
53. Гірке житє, гірка доля; щож робити, божа воля. (Жидач.)
 Нарікає чоловік на своє житє, і сам себе здержує.

54. Жити му на волоску висит. (Наг.)
Він близький смерті. Пор. Даль I, 340.
55. Не то житє, що сї роки вперед тручєє, али, що сї за ним банує.
(Ілинці)
Говорить чоловік згадуючи щасливі роки свого життя.
56. Ни легко перейшло жьитя. (ЮК.)
Говорять при смерті трудящого чоловіка.
- Жити.** 6. Вік жий, вік учи ся, а таки дурньом умреш. Пор. Wand. Lernen 66;
Selak. 217; Даль I, 346.
21. Жие як пес. Пор. Слав. I, 175.
38. Жиють з собов, як пес з котом. Пор. Libl. 166; Слав. II, 1; Wand. II,
Katze 933.
61. Так житє, як набіжить. Пор. Даль I, 33.
77. Як жив, так умер. Пор. Даль I, 342.
79. Аби жив сто роки, аби си облупив на сба боки! (Голови)
Прокляте. Занадто довгий вік, особливо при лихім здоровлю, се велике
нещастє.
80. Доки жие отець, то й син ся коло нього корчит. (Белз)
Хоч з бідю, а живуть разом.
81. „Єк вам сї жило, бабо?“ — „Отгак, як би ввійшла на задні двері,
а на передні виходжу.“ (Товмачик)
Жила ні зле, ні добре, не має що згадувати.
82. Жив — не любила, вмер — не тужила, тай не буду тужити, бо не
було з ким жити. (Тростянець)
Ширший варіант до т. II, Жити 11.
83. Жити надій сї й умирати готов сї. (Тростянець)
Бо смерть неминуча, але не відомо, коли чоловіка постигне.
84. Жию з того, як Жид з грейцара. (Підгірка)
Говорить чоловік про свій заробок.
85. Жию як у пеклі. (Наг.)
Жию серед усяких прикростий
86. Жьий, ги тот у степі або на пущї, би ни мав нищо. (Ю.Км.)
Говорять про житє бідного чоловіка.
87. Жьий і розпережи ся. (ЮК.)
Кепкують із богача, що добирає собі всяких прибагів.
88. Жьили добре з собов. (Ю.Км.)
Говорять про померших чоловіка й жінку.
89. Кождий хоче жьити. (ЮК.)
Гріх одному наставати на житє другого.
90. Не жие, а гние. (Товмачик)
Жие раз-у-раз хоруючи.
91. Сегодни жиемо, завтра гниемо. (Тростянець)
Пор. т. II, Жити 52.
92. С ким би жити, с тим би пити. (Голови)
„Пити“ тут у значіню: поділяти приємности й прикрости життя.

93. Я тепер жию так, як бомок в сгрісі. (Будзан.)
Жию в чужій хаті. Бомок пор. польське бак, чміль.
- Жито.** 2. За моє жито тай мене побито. Пор. Даль I, 141; Нос. ст. 306.
5. В кождім житі кукіль. (Вербовець Г.)
Без нього жито не обійде ся. Образово говорять також про людське товариство, в яким усе знайде ся лихий чоловік.
- Жінка.** 3. Бери жінку з близька, а кради з далека. Пор. Wand. V, Weib 154.
32. Жінка два рази мила: раз, як входить у хату, а другий раз, як її віносят. Пор. Даль I, 475.
36. Жінка княгинка, а хата не метена. Пор. Слав. I, 171.
50. Жінка не бита, коса не клепана — ніц не варта. (Тростянець)
67. Жінки стидати ся, то дитини не буде. Пор. Даль I, 471; Wand. V, Weib 1362.
73. Жінку люби як душу, а тряси як грушу. Пор. Даль I, 470; Нос. 340; Wand. V, Weib 176.
84. З жінков клопіт, без жінки ще більший. Пор. Слав. II, 141.
86. Ладна жінка, а бистрий кінь, то смерть. Пор. Giusti 50.
97. Перша жінка від Бога, друга від людей, трета від дїтька. Пор. Даль I, 476; Wand. V, Weib 114; Мука 3140.
108. Як би міг чоловік обійти ся без жінки, то був би Пан Біг не сотворив Єву. Пор. Слав. I, 172.
114. Де лиха жінка, там хата пеклом пахне. (Наг.)
Вона нікому не дасть спокою. Пор. Wand. V, Weib 189.
115. Добра жінка і лихого чоловіка переробит, а як ся падасть який біс, то перебе цілий ліс. (Убинє)
Говорить жінка, що не може переробити свого лихого чоловіка, який часто бе її. Пор. Wand. V, Weib 384; Giusti 102; т. II, Жінка 22.
116. Жінка добра, ніколи би не відоркла ні на що. (Кривор.)
Вона мовчазлива, не любить нарікати, „відказувати“.
117. Жінка нездара, що в господарстві нічого не розуміє. (Кривор.)
Бо була лихо вихована.
118. Жінка трібна, але до горівки здібна. (Кривор.)
Робуча, але любить випити.
119. Жінка хоровета, тому мізерковато виглядає. (Кривор.)
Видно се по ній.
120. Жінка чоловікови як умре, то так як богачеві вівце злохне. (М. Яцк.)
Се для нього малий клопіт.
121. Лутчая яка така жінка, як рідная маги. (М. Гош.)
Задля жінки чоловік дуже часто покидає матір.
122. Так тобі жінки треба, як лисому гребіня, сліпому зеркала, глухому музики, а бізному чобіт. (Жидач.)
Договорюють негосподарному, ледачому царубкови.
- Жменя.** 14. Не потребую нікому в жменю зазирати. (Наг.)
Не мушу ні в кого зичити ані жєбрати, маю свого досить.

Жовнір. 12. З нього такий жовнір, як з мене піп. (Наг.)

Scil. нездалий.

Жовтий. 2. Став жовтий, як віск. Пор. Слав. I, 176.

Жона. 13. Всував жоні деякий трейцарь, оби ни бідня, оби си яке бо-хоня купила. (Ю.Км.)

Говорили про бідного чоловіка, що запомагав свою жінку.

14. Добра жона від Бога суджена. (Льв.)

Се велика ласка божа.

15. Жьона собі за гонірь має, як ї гаяда побиває. (ЮК.)

Жартують із старого народнього звичаю, який одначе держить ся й доси.

16. Коби мині жьона викала, я мав би си за гонір. (ЮК.)

Говорив чоловік другому, який ображав ся тим, що йому жона викала.

17. Як почне жьона викати, мушю з хати тікати. (ЮК.)

Жалував ся старий чоловік, що взявши молоду жінку, не міг знести її виканя.

Жонатий. 1. Як до трицять рік ни жонатий, а до сорок ни богатий, то й нима що зачинати. Пор. Bebel 150; Giusti 292.

Жура. 6. Гей, серед жури тікає добра думка з голови. (Карл.)

З журби чоловік деколи сам себе не тямить.

Журити ся. 22. Не жури сі, най сі той журит, що гроші має. (Кніг.)

Жартують із такого, що журить ся не маючи нічого; буцім то лиш той повинен журити ся, що має багато такого, що йому можуть украсти.

Журів. 1. Журів обкурів. (Підмихайлівці)

Прикладка до назви села Журів.

2. Журів часто горит, що року. (Підмихайлівці)

Пояснене прикладки, що Журів обкурів, бо в нїм часто курить ся.

Жучок. 1. Жучку, жучку, дістав єс сі попова в ручку! Пор. Даль I, 103.

3.

Забагати. 1. Забагає му сі печеного леду. Пор. Bebel 570.

12. Забаг свіжої литки. (Тростянець)

Говорять про молодого парубка, що забат женити си

Забрати. 7. Забрали мої морги, а мині й доброї торби ни дали. (Ю.Км.)

Говорив чоловік до тла зубожений ліцитацію.

Забути. 3. Забув бис, що нині за день! Пор. Слав. I, 177.

14. Забув, як му на ймнї. Пор. Слав. I, 177.

19. А то-м забув, як заорав! (Свят.)

Пор. т. II, Забути 9.

20. Забудь о тім поволи, бо я чистий вітер у поли. (Жидач.)
Говорить парубок ошуканій ним дівці, уходячи з села.
- Заверабожкати ся.** 1. Ану заверабожкай ся! (Жег.)
Заверабожкати ся — сказати „вера Боже“, те саме, що „ій Богу“ або „бігме“.
- Завертати ся.** 1. Завертат ми ся голова. (Звиняч Гор.)
В голові мені крутить ся, сам себе не тямлю.
- Завидіти ся.** 2. Якесь ми ся завиділо страшне. (Ю.К.)
Привиділо ся щось страшне.
- Завічати.** 2. Сес завичьіє вже на зиму. (Тростянець)
Говорять про такого, що перед часом тепло вбирає ся.
- Заводити.** 3. Буду заводила, аби люди збігали ся. (Ю.К.)
Заводити — голосно плакати з примовляннями.
4. Як стану заводити, як заїду плакати, аж серце пукат. (Ю.Км.)
Говорила жінка згадуючи про свій нещасливий стан.
- Завстидати ся.** 1. Так сі завстидала, як та кобила, що возок переверне. (Кольб.)
Не застидала ся ані троха.
- Загадати ся.** 1. Так ем ся загадав, що зуби закусю. (Ю.Км.)
Рішає ся чоловік на якесь небезпечне діло.
- Загін.** 1. Якийсь я загін обігнав. (Ю.Км.)
Говорить робучий чоловік, що в своїм житю виорав і вижав багато загонів.
- Загніваний.** 2. Загніваний, як би му хто в кишеню насрав. (Маріямп.)
Сердить ся дуже невідомо чого.
- Заговорити.** 1. Заговорит, якої ни треба. (ЮК.)
Не в пору промовить негоже слово.
- Загодинити ся.** 1. Загодило сі на дворі. (Кривор.)
Заслотило ся.
- Загубити.** 1. Загубив — не засмутив сі; вмер — не звеселив сі. (Тростянець)
Загубив чернець рясу, — не жалував; умер ігумен його монастиря — він не мав чого тішити ся.
- Зад.** 3. З заду хорошого складу, подиви сі в очи — ригати сі хочи. (Глинці)
4. Ні в зад, ні в перед. Пор. Даль I, 240.
- Задригнути ся.** 1. Бода-с сі задригнув! Пор. Schlei. 190.
- Зажити.** 1. Зажив молодого, няй шукає старого. (ЮК.)
Значіне неясне.
- Зазирати.** 3. Зазирає, гей би добра свого допантровував. (Тростянець)
Дивить ся задро.
- Зазір.** 2. І зазором не видати. (Гнідк.)
Ані сліду його не видно.
- Заїхати.** 6. Як ти заїду, то лиш раз квікнеш. (Наг.)
Заїхати — вдарити в лице або в потилицю. Пор. Wand. II, Hauen 40.
7. Як ти заїду, то світа не ввидиш. (Наг.)
Вдарю так, що тобі в очах темно стане. Пор. Wand. II, Hauen 33.

Закомашити ся. 1. Закомашило ся мині в голові. (ЮК.)

Потемніло, помішало ся.

Закорити ся. 1. Закорив си чогос. (Снят.)

Завзяв ся.

Закрити. 1. Закрий чужий гріх, Бог два простит. (Тростянець)

Людяність вимагає того, щоб бути поблажливим на чужі гріхи.

Закурити ся. 1. Аж сі закурило за ним. (Винники)

Так побіг утікаючи.

Залетіти. 1. В ню залетит вже й свиня в гарбузом. (Ілинці)

Говорять про неморальну жінку.

Замалювати. 4. Як ти замалюю, то ти сі всього відхоче. (Наг.)

Ударю сильно.

Замашкарити. 1. Як го замашкарив, аж го кров залєла. (Іванівці)

Вдарив у лице.

Заміняти. 1. Замінїв килу за здорові яйці. (М. Гош.)

Замішати. 1. Замішбили, гий мак з перцьом. (Жидач.)

Забаламутили, затемнили справу.

Заотавити ся. 1. Добре заотавити ся. (Гнідк.)

Говорять про бідного чоловіка, що починає доробляти ся, немов скошена лука поростати отавою.

Запас. 1. Запас лиха ни вичит. (Іванівці К.)

Бо в запасу чоловік може черпати у всякій потребі.

2. Ще-м сі, Богу дьйкувати, без запасу не лишив. (Наг.)

Ще я не збіднів зовсім.

Запах. 2. Запахом ни можна жьвити. (Звиняч Гор.)

Треба конче їсти й пити.

Заплатати. 1. Якийсь раз я заплакала. (ЮК.)

Згадувала жінка про своє лихе жите.

Зарізати. 3. Зарізав си свойов бесїдов. (Ілинці)

Скомпромітував ся, зрадив сам себе.

Заробити. 1. Гірко зароби, а солодко віж. (Тростянець)

12. Заробив, як Мошко на воскобойні. (М. Гош.)

Доробив ся біди. Пор. висше Доробити ся 3.

Заслужити. 2. Заслужила сі, як голий пень. (Тростянець)

Дослужила ся до того, що не має нічого.

Зассати. 1. Зассати (заспати) губу. (М. Яцк.)

У старих людей, що не мають зубів, губи засисають ся так, що рот робить ся глибокою ямою.

Затишно. 1. Затишно, як за лихим паном. (Краснос.)

Іронічно: нема спокою.

Заткати. 4. Заткай му рот! (Тростянець)

Дай йому їсти, зацитькай, заспокій його.

Затріскати ся. 1. Затріскав сі по колїна. (Наг.)

Забризкав ся болотом.

Заходити. 6. Таке мене заходить. (Ю.К.)

В голову сунуться погані думки.

Захопити. 2. Захопив шилом п'яточки. Пор. Даль I, 37.

Зачати. 1. Найт'яжше зач'яти, а потому вже йде легко, як хліб з маслом. (Наг.)

Говорять про добру роботу або лихе життя.

2. Хто не зачне, той не скінчить. (Наг.)

Життєве спостереження. Пор. Giusti 278.

Зачинати. 8. Ліпше не зачинати, ніж зачавши не докінчити. Пор. Wand. I, Anfangen 11.

Зачіпати. 7. Не зачіпай сі зі мнов, бо набереш як убогий в торбу! (М. Яцк.)

Не зачіпай мене, бо набю.

Заяць. 1. Заяць му дорогу перебіг. Пор. Даль I, 32; Wand. II, Hase 193, 236; Bebel 589.

8. Заяць спит, то очий не жмурит. Пор. Слав. I, 179.

19. Хто два заяці гонить, жадного не здогонить. Пор. Wand. II, Hase 268; Тимош. 154; Слав. I, 8, 285; Даль II, 214.

20. Як заяць чоловіка перебігне, то буде нещ'я, а як лис, то щ'я. Пор. Даль I, 61.

21. Заяців не вільно бити, доки си котьки. (Кривор.)

Стрілецьке правило.

Заячий. 1. Заяче серце має. Пор. Wand. II, Hase 182.

Збавити. 3. Що т'я збавит, то т'я й вибавит. (Вербовець Т.)

То саме, як дотум і антидотум: що пошкодило, те й поможе.

Збан. 1. Доси збан воду носить, доки му ся вухо не урве. Пор. Schlei. 182; Le Roux de L. I, 44.

2. До ч'ясу збан воду носить. Пор. Даль I, 55.

Збрехати. 2. Збрехав і не захлиснув сі. Пор. Даль I, 233.

3. Збрешеш раз, то вже не маєш віри. Пор. Giusti 298.

Зварити. 4. Добре зварит, добре зв'ит. (Наг.)

Образово: добре зробиш, в добрі й поживеш. Пор. Schlei. 168.

5. Ни ту ни звару, ни у сусіда, бо бис вікна вибив. (Ю.Км.)

Говорила жінка не можучи дійти до ладу зі своїм чоловіком.

Звивати ся. 1. Звивайи с'я, як муха в мази. (Вербовець Т.)

3. Звиває сі, як пискир. Пор. Giusti 370.

5. Звиває сі, як гадина. (Наг.)

Говорять про сердитого чоловіка, що крутить ся зі злости. Пор. Giusti 370.

Звін. 2. То лише про великий звін. (Богор.)

Справа, яку треба широко розголосити, не держати в тайні.

Згирити. 1. Так го згирило, що ни вартуєничого. (Ю.Км.)

Згирити — знищити, зруйнувати.

Згода. 8. Ліпша соломяна згода, як золоте право. Пор. Giusti 151.

10. Ліпша соломяна згода, як золота звада. Пор. Даль I, 318.

Згонорувати ся. 1. Чогос си згонорував. (Снят.)

Образив ся і не приходить.

Згуба. 8. Чия згуба, того й гріх. (Льв.)

Пор. т. II, Згуба 7; Giusti 118.

Згубити. 11. А згубив бис свій дурний розум! (Наг.)

Кленуть п'яниці або забудькови.

12. Згубив би й голову, як би му сі на вйизах не телімбала. (Наг.)

Говорять про недбалого, забудьковатого чоловіка. Пор. т. II, Згубити 8.

13. Згубив дорогу. (Цигани)

Збив ся з дороги, блудить.

14. Згуби ся від мене! (Льв.)

Сердитий окрик: відстань, іди геть від мене.

15. Чого-с не згубив, того не шукай. (Наг.)

Говорять розсіяному або напасному чоловікови, що шукає собі причини до сварки. Пор. Wand. IV, Verlieren 57.

16. Згубиш — не смути сі, знайдеш — не весели сі. (Цен.)

При всяких пригодах у життю треба заховати до певної міри спокій і рівновагу духа, пор. Горациєве *Aequam servare mentem*. Пор. т. II, Згубити 4.

17. З ним ні згубити, ні знайти. (Льв.)

Се чоловік незгідливий, у всьому знайде причину до сварки. Пор. Wand. IV, Verlieren 60.

18. Як згубиш, не смути ся; як знайдеш, не тіш ся. (Грабовець пов.

Ярослав)

Варіант до ч. 16.

Здібний. 1. Мені все здібне є. (Кривор.)

Все стає в пригоді, здасть ся на щось.

Здоров. 8. Будь здорова як корова, а плодюча як земля. Пор. Даль II, 322.

29. Здоров як горіх. Пор. Schlei. 166; Giusti 369.

3. Здоров як риба. Пор. Giusti 369.

45. Будь здоров, Павьків Олексю! (Борт.)

Окрик резигнації, утворений може при якійсь спеціальній нагоді, але тепер уживаний загально в значіню: Ого, пропала справа! Нема чого надіяти ся.

Здоровле. 12. Ліпше здорове, як готові гроші. Пор. Wahl I, 76.

27. Всьо можна купити, а здоровїи вьи. (Кривор.)

Про те є такі, що за вертанє здоровля беруть добрі гроші.

28. Здоровїи без гроший, то половина хроби. (Наг.)

Говорить безгрішний чоловік. Пор. Giusti 254.

29. Нам на здорове, а тим, що наші довги рахуют, на безголове. (Горохолина)

Примовляють, коли хтось рахує чужі довги.

30. Я свого здоровїи не пожьилував. (Наг.)

Робив тяжко.

- Здохнути.** 13. Бодай єс іздохла, як попова кобила! (Ворохта)
Прокляте.
- Здути.** 5. А здуло би ті! (Кпiг.)
Прокляте.
6. Здує тебе, як Ма́тору. (ЮК.)
Гровять тяжкою хоробою, пухлиною.
- Зелений.** 4. Зелене як барвінок. Пор. Giusti 372.
6. Аби мені тільки до зеленого кореня. (Монастирок)
Говорять старі і слабі люди дожидаючи весни.
- Зелізо.** 3. Куй зелізо, поки горяче. Пор. Слав. I, 170, 224; II, 185, 211; Даль II, 168; Мука 1658; Schlei. 155; Giusti 278.
- Земля.** 32. Най му буде земля пером! Пор. Даль I, 349.
- Зерно.** 1. Зерно до зерна, буде ціла міра. (Тростянець) Пор. Giusti 106.
- Ззісти.** 4. Ззів би божу лабу. Пор. Wand. I, Abbeissen 2.
26. Зіла два раки, понюхала табаки, хопила ся за бріх, а бріх все єд-накий. (Мшанець)
Мало що їла. Приповіла жінка родом з Вислока, пов. сянницького, що замешкала в Мшанци. (М. Зубр.)
27. Хоть нема що ззісти, коли є з ким сісти. (Мшан.)
Пор. т. II, Їсти 88.
28. Хто ззів месо, най ззіст кости. (М. Яцк.)
Образово говорить жінка чоловікови: збавив ти мою молодість, то шануй мою старість.
- Зима.** 1. Біла зима й чорне сіно з'їсть. Пор. Слав. II, 206.
27. Гнівна зима нею трясе. (ЮК.)
Люта лихорадка.
28. Зима літо звїла. (Наг.)
Пор. т. II, Зима 8; Le Roux de L. I, 68.
- Зичити.** 2. Не зич, дурню, нікому жінки, сірака ані кобили. Пор. Слав. I, 171.
8. Не зичив бим того й тому, що села палит. (Ю.Км.)
Палія уважають селяни найстрашнішим злочинцем.
- Зійти.** 12. Зійшло сі сім бід на оден обід. (Снят.)
Говорять, коли чоловіка трафить на раз різнородне нещасте.
- Зїле.** 1. Є зїле на всяку слабість, лиш на смерть нима. Пор. Слав. II, 146; Giusti 203.
- Зле.** 13. І так зле, і так не добре. Пор. Слав. I, 209.
- Злий.** 6. Від злого не чекай добра. Пор. Слав. II, 23.
7. Від злого поли врїж і втікай. Пор. Даль I, 140.
16. Зле злого не возьме. (Наг.) Пор. Слав. I, 192.
40. Нема нічого злого, що би на добре не вийшло. Пор. Libl. 123; Giusti 132.
52. Ани злий ани добрий, старий і тільки. (ЮК.)
Говорила молода жінка про старого чоловіка.
53. Лекше злим стати, як добрим. (Тростянець)
Попсувати ся лекше, як направити себе самому.

Злість. 5. Зігнати злість на кімось. (Наг.)

Висердити ся або висварити ся на когось, аби самому полекшало.

Зло. 4. Нема зла без добра. Пор. Слав. I, 319; Нос. 260.

7. Ніяке зло до добра не веде. (Тростянець)

Зло веде тільки до зла.

Злодій. 6. Домового злодія не встережеш ся. Пор. Даль I, 173.

31. На злодію шьинка горит. Пор. Даль I, 179, 375; Wurzbach 251.

Змалювати. 1. Ти все щось мушиш змалювати. (Наг.)

Мушиш усе зробити якесь лихо.

Зматерити ся. 1. Я зматерив си, що це добре буде. (Кривор.)

Переконав ся, впевнив ся.

Змерзити. 1. Змерзив го рівно з болотом. (Наг.)

Вилаяв, обкидав поганими словами.

2. Змерзив му сі сьвіт. (Наг.)

Обридло йому жите.

Змерти. 1. Змерло му ся несподівано. (Лучак.)

Умер нагло.

Змилювати ся. 1. Змилював сь, як Біг над раком, що дав йому вочи в сраку. (Вербовець)**Змити.** 1. Змити кому голову. Пор. Даль I, 255.**Змия.** 5. Змию си пригрів за пазухов. Пор. Гильф. 2085; Слав. I, 194.

10. Змия ги платва. (ЮК.)

Говорять про великого вужа.

11. Змия казала: з каменя мя ни забють, лише взлостят; що захоплю, то звім; хиба тов пшєницев ня забють, що над нев дванайцїть раз било всеношне. (Ю.Км.)

Народне віруване.

12. Змия ни так би вкусида яловя, али би з'їла. (ЮК.)

Народне віруване про пажерливість змиї, ні на чім не оперте.

13. І змиєв Бог завїдує, хоть велика. (Ю.К.)

Бо й вона по народньому віруваню Богом сотворена.

Змочити. 1. Котрїй змочив, той і висунят. (Наг.)

Scil. Бог, який по нар. віруваню дає дощ і погоду. Пор. Нос. 333; Даль I, 112; Дик. 581.

Знайти. 3. Знайдеш — не весели ся, згубиш — не смути ся. Пор. Сим. 1669; Даль I, 33.

12. Не можу знайти си місця. (ЮК.)

Прикро мені, не можу всидіти або встояти на місці.

13. Що знайцене, то не крадеце. (Льв.)

Знайдені річи підлягають окремому праву. Пор. Giusti 353.

Зналізне. 1. А міві зналізного що буде? (Наг.)

Говорить чоловік знайшовши якусь річ і віддаючи її властителеви. За знайдене і віддане цінної річи закон признає певну премію, яка називає ся зналізне.

- Знате.** 1. Коби то знатъи, шо в кума питъи, то був би й діти з собов забрав.
(Іванівці К.) Пор. Даль I, 42; II, 124, 372.
2. Як би то знатъи, жи в кума питъи, то би і діти забрав. (Вербоовець Т.)
Варіант до попер. ч.
- Знати.** 30. Знає кіт, чие сало. Пор. Libl. 226; Wand. II, Katze 135; Čelak. 372, 573; Слав. I, 193; Даль I, 375.
51. Знає, що цар нині обідає. Пор. Слав. I, 193.
59. Знаю го, як лихий шелюг. Пор. Wand. I, Bekannt 4, 7; II, Kennen 54, 55, 79.
63. Кождий знає, де го чобіг глodge. Пор. Слав. II, 150.
65. Кождий своє знає. Пор. Слав. II, 150; Wand. V, Wissen 97; Giusti 208.
70. Не знає ні бе, ні ме. Пор. Libl. 148.
74. Ніхто не знає, де го смерть чекає. Пор. Слав. I, 316.
77. Ніхто ве знає, лише дід, баба і ціла громада. Пор. Слав. II, 102; Giusti 233.
80. Ніхто не знає, що го завтра чекає. (Наг.) Пор. т. II, Знати 80; Wand. V, Wissen 152; II, Leben 168.
83. Ніхто ни знає, чие завтра. Пор. Wand. V, Wissen 102.
99. Хто би го не знав, то би го за сьвйитого купяр. Пор. Libl. 181; Wand. II, Kennen 37, 38, 81.
100. Хто би ті не знав, той би ти повірив. Пор. Wand. V, Wissen 695.
114. А чи ти знаєш, де раки зимуют? (Льв.)
Жартливе запитанє. Пор. т. II, Знати 22; Слав. I, 192; II, 169; Даль I, 618.
115. Він не знає, на що го Бог на світї держит. (Наг.)
Не знає ріжниці між добрим і злим. Пор. Wand. V, Wissen 473.
116. Він не знає, що вчора їв. (Наг.)
Такий забудько. Пор. Wand. V, Wissen 474.
117. Все знаю, лиш не знаю, коли ми смерть прийде. (Наг.)
І поза тим чоловік звичайно знає дуже не багато. Пор. Слав. II, 117.
118. Давно того ни знєли, шо днись засмакували. (ЮК.)
В нових часах пішли нові моди і нові привички.
119. Добре знати, няй ни придає си. (Ю.Км.)
Говорять про т. зв. таємне знанє: чари й вороженє.
120. Знає, де тому конець, а де почыток. (Наг.)
Знає ся добре на річи.
121. Знає, коли шапку зняти. (Жоцька)
Знає добрий звичай.
122. Знає як отченаш. (Наг.)
Знає на память, без помилки. Пор. Слав. I, 193, 220.
123. Знає, як сї до того брати. (Наг.)
Знає, як починати діло. Пор. Wand. V, Wissen 552.
124. Знаю го наскрізь. (Наг.)
Пізнав його з довгого досвіду. Пор. Wand. II, Kennen 74.
125. Знают люде, що ти за еден. (Наг.)
Не потребуєш мені говорити про себе. Пор. Wand. V, Wissen 677.

126. Знаю я, куда то йде. (ЮК.)
Знаю, до чого се веде, які можуть бути наслідки сего діла.
127. На што вам знати, што завтрішній день в собі криє? (Ізби)
Знає будущини для чоловіка недоступне.
128. Не знає ані що, ані куди. (Наг.)
Не знає світового ладу. Пор. Wand. V, Wissen 543.
129. Не знає, де діти сі. (Наг.)
Не може знайти собі місця. Пор. Слав. I, 300.
130. Не знаєш — мовчи, знаєш — не кричи. (Наг.)
Правило життєвої обережності. Пор. Wand. V, Wissen 237.
131. Не знає, що му нині за день. (Наг.)
Такий нетямущий. Пор. Wand. V, Wissen 531.
132. Не знате, дітовьки, чого вам забагат ся. (Ізби)
Самі не знаєте, чого хочете
133. Не знати, кого Бог до мене наведе. (Наг.)
Говорить дівка або вдова сподіваючи ся сватача. Пор. Wand. V, Wissen 124.
134. Не знати, що в тим робити. (Наг.)
Дивно, незвичайне діло. Пор. Wand. V, Wissen 123.
135. Не знаю дотля, чи він в тіста, чи в болста. (Ізби)
Не знаю доси, чи він добрий, чи злий чоловік.
136. Не знаю, куди сі в тим подіти. (Наг.)
Не знаю, де се сховаги або кому дати. Пор. Wand. V, Wissen 673.
137. Не знаю, ци я ще жию на світі, ци нъи. (Наг.)
Поки хорий або затурбований. Пор. Wand. V, Wissen 664.
138. Не знаю, ци ще маю голову на вйизах, ци нъи. (Наг.)
Такий страшний клопіт. Пор. Wand. V, Wissen 656.
139. Не знаю, що сі во мнов дїє. (Наг.)
Трачу притомність. Пор. Wand. V, Wissen 665.
140. Ни знав на сьвітї, чи я буду добре говорити. (Жидач.)
Сумніває ся чоловік про свою здібність.
141. Ніхто не знає, що му Бог сулив. (Наг.)
Не знає наперед своєї долї. Пор. Wand. V, Wissen 103.
142. Тільки о тім знаю, що он той стовп. (Наг.)
Не знаю зовсім нічого. Пор. Wand. V, Wissen 639.
143. Хто много знає, мало вірит. (Наг.)
Бо багато дечого не потрібує брати на віру. Пор. Giusti 136.
144. Хто знає? (Наг.)
Вислов сумніву, чи щось має ся так, чи сяк. Пор. Wand. V, Wissen 697.
145. Хто знає, до чого сі то придасть. (Наг.)
Говорять про знайдеву або незвичайну річ. Пор. Wand. V, Wissen 701.
146. Хто знає, коли кого треба буде. (Наг.)
Коли хто кому в пригоді стане. Пор. Wand. I, Bedürfen 7.
147. Хто знає, той мовчит. (Наг.)
Не мусить розголошувати те, що знає. Пор. Wand. V, Wissen 269.

148. Хто знає, що нас чекає? (Шужн.)
Ніхто сего не знає.
149. Хто не знає, най людей питає. (Наг.)
Люди все знають дещо більше, як один. Пор. Wand. V, Wissen 271.
150. Хто не знає, най мовчит. (Наг.)
Бо не може про те нічого сказати. Пор. Wand. V, Wissen 196.
151. Хто ще знає, доки нам Бог віку подовжит. (Наг.)
Доки поживемо, на се божа воля. Пор. Wand. V, Wissen 334.
152. Хто ще знає, хто кого поховає. (Наг.)
Хто кого з подружя переживе, той того поховає. Пор. Wand. V, Wissen 328.
153. Ще не знаєш, по чому локоть кваші. (Карлів)
Не маєш життєвого досвіду. Жартливий вислов. Пор. Libl. 221.
154. Що знаєш, того ти ніхто не відбере. (Наг.)
Се найвласніша власність чоловіка.
155. Як знаєш, то чо сі мене питаєш? (Наг.)
Я не потребую відповідати тобі. Пор. Wand. V, Wissen 321.
156. Як знаю, так граю. (Наг.)
„Граю“ тут у значіню: говорю або роблю. Пор. Слав. I, 232.
157. Як ни маєш знати, що говорити, то ни говори. (ЮК.)
Ліпше мовчати, як говорити безцільно.
158. Як ти то всьо добре знаєш! (Наг.)
Був при тім або зробив те сам. Пор. Wand. V, Wissen 692.
- Зновити.** 2. Зновили люде на мене. (Наг.)
Видумали і приложили до мене.
- Золото.** 5. Не все золото, що ся сьвітить. Пор. Le Roux de L. I, 54; Гильф. 1612; Даль II, 241; Слав. I, 302; II, 117, 152; Giusti 121.
6. Красне золото, та ніхто го не їст. (Тростянець)
Не в тім його сила, щоб його їсти.
7. Най буде й золото, а вопо здоров'їи не ласт. (Кривор)
Золото — дорога річ, але здоров'я для чоловіка ще дорожше.
- Зомліти.** 1. Як хто зомліє, то треба підпалити гусяче перо і підсунути йому під ніс. (Дрог.)
Народній лікарський захід.
- Зогнилий.** 3. Хоть кому зогнила, але мені мила. (Лучак.)
Говорить чоловік про жінку або про дитину.
- Зривати.** 1. Зривати собі очи на кого. (Наг.)
Вдивляти ся, втомлювати очи дивлячи ся. Пор. співанку:
Або тоту вчучу тручу, або і розвалю,
Най я свої чорні очи на ню не зриваю. (Наг.)
- Зробити.** 22. Ни зроблю никуди нич, бо ни вартую. (Ю.Км.)
Говорить старий або хорий чоловік. „Не вартую“ — не здужаю.
23. Так миві зробило ся, ги засудженому на смерть. (ЮК.)
Зробило ся прикро і страшно.

24. Хто зробив, той зробив, аби було зроблене. (Наг.)
Пор. Giusti 358.
25. Хто не зробит, коли може, зробит, коли мусят. (Наг.)
Житева практика. Пор. Giusti 278.
26. Що не зробиш тепер, то зробиш потому. (Наг.)
Житева практика. Пор. Giusti 278.
- Зрости.** 1. Де ти зроста, де я зріс, тай до купи Пан-біг звіс. (М. Яцк.)
- Зсівати.** 1. Не зсіває, а всюди збирає. (Дул.)
Мова про птахів, що виїдають збіже.
- Зуб.** 15. Він на тім зуби з'їв. Пор. Wand. V, Zahn 155.
25. Є зуби, але хліба дасть Біг. Пор. Слав. I, 194.
45. Зуби як теслиці. Пор. Giusti 365.
46. Зуб за зуб скаче. (ЮК.) Пор. Даль I, 326; Le Roux de L. I, 139.
55. Най ті мнов зуби не бсльит. Пор. Wand. V, Zahn 153
60. Остриг зуби на мою працю. Пор. Wand. V, Zahn 123.
85. Ачим сї за всі зуби взяла, як я то взяла. (Івалівці)
Клине ся злодійка.
86. А зуби би тобі затело! (Мик. п. Дп.)
Прокляте.
87. Зубами дзвонити. (Наг.)
Зі страху або з перестуди. Пор. Le Roux de L. I, 139.
88. Зуб микат і микат. (ЮК.)
Характеризують біль зуба.
89. Мати зуб на кого. (Наг.)
Завзяти ся на кого. Пор. Le Roux de L. I. 139.
90. Яб би не зуби, то би була срака з губи. (Вербовець Т.)
Жартливо говорять про людський рот.
- Зубатий.** 1. Зубатий як пес. Пор. Слав. I, 194.
- Зудилати.** 1. Не може зудилати. (Снят.)
Зм. викопати, пор. польське „podołać.“
- Зять.** 1. Зятів як бугаїв. (Льв.)
Говорила мати кількох дочок, до яких ходило багато кавалерів.
2. Зьить, невістка не дитина; стрийна, вуйна не родина. (Вербовець Т.)
Жартливо характеризують побічне свояцтво.
3. При зяти годї собі хліба взяти, а в сином ся поваджу, і на піч ся проваджу. (Мшан.)
Говорила теща про зятя.

І.

- І. 1. І, і, і! джі, джі, кір, мамуню! (Вербовець Т.)
Дразнять того, що легко іритуєть ся, і тивають при тім вказуючим пальцем йому під ніс. (Василь Держач.)
- Іван.** 1. Без Івана не буде пана. Пор. Wand. I, Adel 5.
22. Іван ні Богу ні нам. Пор. Сим. 742.
24. Іван це, Іван плате. Пор. Wand. V Zahlen 5.
37. Не дай Боже з Івана пана. Пор. Wand. II, Herr 279; Knecht 144: V, Bauer 569; Слав. I, 124.
49. Чого ся Івась не навчить, того й Іван не буде вміти. Пор. Wand. II, Hans 7; Слав. I, 23.
55. „Іване!“ — „Чо?“ — „Веране ти чолю.“ (Тростянець)
Мудроване.
56. Івани, поліз Циган до мамі. (Вербовець Т.)
Дразнене.
58. Іван Штінк, горівочки тріяк, цибулі ес, смрдит як не. (Жучка-Стара)
Дразнене. „Цибулі ес“ — з німецького essen, цибулі з'їв.
58. Іван-баран котьита пасе, Марушка-петрушка їсти му несе. (Вербовець Т.)
Дразнять Івана й Марію.
59. Колись то Івани були мудрі, а тепер не хотят. (Хотінь)
Тепер їх за дурнів мають. „Івани“ в значіню: прості люди.
60. Пізний Іван. (Наг.)
Чоловік, що спізнює ся. Пор. Wand. II, Hans 91.
61. Як на Івана дощ іде, то горіхи замокнут. (Наг.)
Народне віруване.
62. Як не на Івана, то коли мана. (Наг.)
Scil. віддам довг. Говорить легкомисний довжник позичивши щось. „Коли мана“ — коли будь, в неозначенім часі.
- Ігла.** Куди ігла, туди й нитка. Пор. Даль I, 197; Слав. I, 159.
- Ігумен.** 2. Ігумен за чарку, а братія за фляшку. Пор. Bebel 219; Даль I, 197.
- Ідець.** 3. Такий ти ідець, як я купец. (Ворохта)
Кепський ідець, що мало їсть.
- Ілія.** 4. На Гілі хліб на столі. (Вербовець Т.) На Ілі... (Снят.)
5. По Ілі насрати в білі. (Іванівці К.)
10. Іле, з'їж гівно біле. (Тростянець)
Мудроване. Іле vocat. від Ілі.
11. На Іллі перший осінний день. (Кривор.)
Так міркують у горах, де нераз швидко після Ілі на верхах паде сніг

12. По Ілі — по граї. (Тяглів)
 Пізнійше вже град не паде. Свято Ілії припадає 20 липня ст. ст.
13. Святий Іля паробит гниля. (Тяглів)
 Коли в ту пору слота, то збіже зогниє.
- Інош. 1. Нема в чим іношів прислати, хибань з порожними руками. (Ізби)
 Кепкував бгстатий господар із бідного парубка. „Іноші“ — свати.
- Іскра. 1. Аж му іскри з очий скачут. Пор. Даль I, 509.
 3. Зла іскра все поле спалит і сама згасне. Пор. Wahl I, 80.
 4. З малої іскри великий огонь. Пор. Нос. ст. 313; Даль I, 203; П, 30;
 Гильф. 2121; Wand. I, Funke 3; Le Roux de L. I, 45; Bebel 69;
 Дик. 137; Сим. 1507; Giusti 71, 546.
- Їсти. 35. Їдят ся, як пси скажені. Пор. Слав. I, 220.
 71. На, їдж, дурню, бо то з маком. Пор. Нос. 475.
 72. Не їв — зімлів, а наїв ся — розболів ся. (Товмачик) Пор. Нос. ст. 480.
 87. Три дни не їсть, весело сьд дивят. (Вербовець Т.)
 88. Хоть нима що їсти, аби лиш з ким сісти. (Жидач.)
103. Бодай єс їв, що за хатов увидиш! (Наг.)
 Прокляте. Пор. Wand. I, Essen 234.
104. І їсти би масно, і ходити би красно, та робити страшно. (Ст. Бо-
 город.)
 Варіант до т. II, Їсти 49.
105. Їв би, аби му сї аж горлом вертаю. (Наг.)
 Говорять про ненажеру.
106. Їв би, поки би видів. (Наг.)
 Говорять про вічно голодного чоловіка.
107. Їв би видиш разом з псами. (Наг.)
 Не гордує і не бридить ся пичим.
108. Їдж, аби-с тріс та лус! (Наг.)
 Говорять ненависно, подаючи їсти. Пор. Wand. I, Fressen 89.
109. Їдж, аби ти очи повилазили! (Наг.)
 Говорять ненаситному.
110. Їдж, Семене, хоч несолене. (Цен.)
 Жартливі припросини.
111. Їж, щоби-с лиш міг видихати. (Наг.)
 Їдж, кільки хочеш.
112. Їж, що є перед тобов. (Наг.)
 Їдж, що тобі подали.
113. Їж, що сї влізе. (Наг.)
 Їдж, доки не наситиш ся.
114. Їж, поки рот сьвіж; як умреш, то не будеш. (М. Яцк.)
 Їдж, поки живий.
115. Їсти дай-ко, а робити най-ко. (Тростянець)
 Докоряють лїнивому.
116. Їст, що колін му не видко. (Тростянець)
 Докоряють череватому.

117. Їсть, аж му сі горлом вертає. (Наг.)
Говорять про захланного, що їсть над міру багато. Пор. Wand. I, Fressen 53.
118. Їсть, аж скира пукає. (Наг.)
Уже ситий, а їсть іще.
119. Їсть на ввесь писок. (Наг.)
Їсть пажерливо, з добрим апетитом. Пор. Wand. V, Zahn 209.
120. Їш — не обїдай сі, пєш — не обпивай сі. (Тростянець)
Правило житевої обережности.
121. Їсть як ківнь, а ходит як тлівнь. (Наг.)
Говорять про сухітника, що їсть багато, а марніє чим раз гірше.
122. Не їдж другому за плечима, бо му силу відісь. (Вербовець Т.)
Народне віруванє.
123. То їсти не просит. (Наг.)
Говорять про таку річ, що лежить у хаті хвилево без ужитку. Пор. Wand. I, Fressen 43.
124. Хто не має що їсти, тому легко постити. (Наг.)
Для того піст — примус, а не саможертва. Пор. Wand. II, Haben 205.
- Їстовитий.** 1. Їстовиті — пса би звїли. (Вербовець Т.)
Кепкують із захланних людей.
- Іти.** 12. Іде в три путі. Пор. Le Roux de L. I, 41.
27. Іде нога поза ногу. Пор. Даль I, 95.
59. Іди собі з Богом до дїдька! Пор. Слав. I, 197.
71. Іти, куда ноги несут. Пор. Даль I, 58; Wand. I, Gehen 441.
72. Іти, куди тї очі ведут. (Наг.) Пор. Даль I, 58.
81. Не йди борзо, бо біду найдеш, не йди поволи, бо біда тебе найде. Пор. Osm. Spr. 185.
89. Помалу йди, дальше зайдеш. Пор. Wand. I, Gehen 45; II, Kommen 1; Сим. 2240; Гильф. 1259.
99. Идеш коло мочіла — абес так си уснував, єк павучіна. (Голови)
Прокляте.
100. Идеш коло потока — абес так си крутив, єк самотока. (Голови)
Прокляте.
101. Иди в дві дорозі, та абес уложив собі обі нозі. (Голови)
Прокляте.
102. „Идеш?“ — „Іду!“ — „Ходи!“ — „Шіду!“ (Тростянець)
Коротка розмова.
103. Іде, як баба по при свічку. (Підгірки).
Рівно, щоб не зачепити.
104. Іли, йди, і гири сі до сто дїдьків! (Підгірки).
Прокляте: пропадь до чорта.
105. Ішовь ги мураль. (Ю.Км.)
Ішов паний. „Мураль“ — муляр.

106. **Йти** би домів! (Тухля)
Говорить сам собі чоловік збираючи ся вийти з чужої хати.
107. Так іде, як розломана качка. (Будя.)
Іде помалу, колишучи ся на ногах.
108. Так му йде, гі би взяв перо з гускы і пустив горі водор. (Мшан.)
Веде ся йому дуже лихо.
109. Ци ни йде вам що на очьи? (Боберка)
Чи не привиджує ся вам що?
110. Як я йшла, земля угинала ся, таку-м силу мала. (ЮК.)
Говорить стара жінка про свою молодість.
- Їхати.** 12. Поволи їдь, то дальше заїдеш. Пор. Сим. 2406; Schlei. 170, 176.
15. Тра їхати, зак сьи пішки трафіт. (Вербовець Т.)
18. Яке їхало, таке здибало. (Жидач.) Пор. Даль I, 197; Сим, 1271; Wand. I, Gleich 39.
19. Їдьте, куди хочете, волос вам з голови не спаде. (Ю.Км.)
Дорога безпечна.
- Йор.** 1. Йор-йори, летів дяк з гори; як летів, то пердів; як упав, то сі всрав; як усів, то все звів. (Лол.)
Дразнять дяка.

К.

- Кавалер.** 3. Кавалір — старій гусці по коліна. (Винники) Ото кавалір...
(Тамже)
Кепкують із парубка малого росту.
- Казанє.** 3. Втьив казаньи, аж му вуха вйили. (Наг.)
Насварив, виганьбив його.
4. Дам тобі таке казанє, що від сто ксьондзів ни почувеш ліншого. (ЮК.)
Насварю, виганьблю тебе.
- Казати.** 12. Ни кажи гоц, поки ни перескочиш. (Жидач.) Пор. Libl. 220; Даль II, 295.
22. Ни кажи гоц, доки ни прискочиш. (Жидач.) ...поки... (Тамже)
23. Тобі кажи, а ти все своє. (Винники)
Даремно до тебе говорити.
24. Тобі хоть кажи, а хоть камінь у руках держи. (Голови)
Хоч говори, хоч бий, ти все таки не послухаеш.
- Каліка.** 4. Не до віка каліка, не до смерти пан. (Тростянець)
5. Ни з віка каліка, ни до смерти й паном. (Іванівці К.)

6. Не на віки в каліки, не до смерти панство. (М. Яцк.) Коли хто вичиняє ся достатком, а помітує бідним. (М. Яцк.)

Калуш. 1. Калуш сам собі пац. (Шідгірки)

Він був вільний королівський город.

Камінь. 19. Камінь на камени сі не личив. Пор. Даль I, 150, 259.

20. Камінь на місци порастає. Пор. Тимош. 294; Даль I. 333, 553; Schlei. 180.

23. На добрий камінь що сип, то змеле. (Вербовець Т.) ...всиплел... (Монастирок)

27. Так як би ми камінь на голову внав. Пор. Слав. II, 29.

36. Ци в камінь головою, ци каменем у голову. Пор. Giusti 269.

42. Камінь за камінь, хліб за хліб. (Великі Очи)

В житю платять злом за зло, а добром за добро.

43. Хоть каменем у сову, а хоть совов у камінь, то все таки сові біда. (Голови)

Варіант до т. II, Камінь ч. 36, 37, 38.

Канада. 1. До Канади саком-паком, а в Канади в голов сраков. (Вербовець Т.)

Кепкують із емігрантів, що вертають із Канади.

Канцелярія. 1. Канцелярії не перенинеш. (Ілишці)

Бо в канцелярії пише більше людей.

Капелюх. 6. Не крути капелюхом, бо буде голова боліти. (Вербовець Т.)

Народне віруване.

7. Не скидай в очи капелюха перед фігуров, бо може під цю гітько сідит. (Вербовець Т.)

Народне віруване.

8. Не скидай капелюха як гримит, бо ти гітько влізе під него і тын грім забій. (Вербовець Т.)

Народне віруване.

Капнути. 2. Все му щось капне. (Наг.)

Все якийсь дохід має.

Капчук. 2. Процав капчук тай чотяри нові. (Кол.) Говорять, коли щось невелике кому згине.

Касувати. 1. Не касуй своє слово. (Тростянець)

Касувати тут у значіню: ломати, відкликувати своє слово.

Катар. 1. Як в кого катар, то кажут вирвати котови троха волося з фоста і тим підкурити. (Льв.)

Народній лік.

Катерина. 8. У нашої Катерини і весіле і хрестини. (Монастирок)

Качати ся. 2. Він аби сі качыв, то би вже був дома. (Наг.)

Аби не йшов, тільки котив ся дорогою. Говорять про такого, що дуже опізнив ся.

Качка. 3. Бодай ты качка копнула! Пор. Libl. 222.

Каяти ся. 10. Не кай ся рано встати, а молодо оженати. Пор. Даль II, 327; Wand. I, Freien 54.

- Квапити ся.** 5. Квап сі, але помалу! Пор. Wand. I, Eilen 6, 7.
- Квас** 11. Є квас, та не для нас. (Льв.)
Є таке добро, якого нам не дадуть. Пор. Даль I, 282.
- Квасний.** 4. Ні квасне, ні прісне. (Криве пов. Бережани)
Мова про молоко.
- Кекнути.** 1. Най сі на сім кекне! (Снят.)
Най на тім скінчить ся.
- Келішок.** 2. Два келішки, а вас штири. (Наг.)
Кождому вийде по пів.
3. Келішок з ворога приятеля робит. (Наг.)
При горілці люди знайомлять ся і змириняють ся. Пор. Giusti 319.
4. При келішку приятелі, при келішку й вороги. (Наг.)
При горілці поміж приятелями часто заходить сварка або бійка. Пор. Giusti 319.
- Кивеніти.** 1. Буде кивеніти, ни вийде з того. (Ю.Км.)
Буде хорувати або лиш недомогати, пор. польське „kawęczyć“.
- Кинути.** 7. Ти мене киві, а я тебе збуджу. (Косів)
Кивути замісь кивнути, торкнути.
- Кипяток.** 1. На кипіток треба пироги метати, аби сі не розварили.
(Наг.)
Бухарське правило. Кипиток — кипуча вода.
2. Такого-с ми кипітку дала, що-м си язик обпарив. (Наг.)
Докоряє чоловік жінці, що дала йому за надто горячу страву.
3. То самий кипіток. (Наг.)
Сим попарити язик, коли хопити скоро.
- Кипячий.** 1. З відси кипяче, з відтам боляче. (Монастирок)
З обох боків лихо.
- Кисіль.** 2. Не в кисіль головою, не в борщ ногами. (Поділе)
Угонкують чоловіка, що говорить або робить щось не до ладу.
- Кисляк.** 1. Кисляк би те трафив! (Кривор.)
Жартливе перекручене замісь: шляк. Кисляк — кисле, квасне молоко.
2. Тут кисльика загусло свіжо. (Кривор.)
Мовив Гуцул, у якого було свіже, кисле молоко.
- Киця.** 1. Киць, киць! Марунь-марунь! (Наг.)
Прикликають кітку.
2. Тото киця на фості принесе. (Наг.)
Киця — кітка. Дурять дітей, коли вони домагають ся такого, чого нема.
Пор. Wand. II, Katze 659, 674.
- Кишеня.** 2. Аж ми кишені полотном стала. (Наг.)
Жартує чоловік, коли хтось инший думає що він чогось злякав ся.
- Кишка.** 9. Кишки сі в мні сварит. Пор. Schlei. 154.
- Кій.** 6. У кія два кінці. Пор. Даль I, 58.
9. Кій на кій шкодить, а обід на обід ні. (Камінка Струм.)
Варіант до т. II, Кій 2.

10. Я тя кыйом зралю, же тя поразит! (Злоцке)
Небезпечна погроза.
- Кіи.** 3. Дає собі кіљи на голові тесати. Пор. Даль I, 240, 375; Wand. II, Holz 283, 313, 339.
11. Ні кола, ві двора. Пор. Даль I, 74, 76; Тимош. 72; Wand. II, Haus 603.
14. Кіи, не слово його поправит. (Вел. Очи)
Щоб його поправити, дарма впоминати, а треба набити.
- Кімак.** 1. З кімаків виберут ковбию. (Карлів)
Дурні люди виберуть дурного вїта.
- Кінчити.** 1. Дай Боже так кінчити, як ся почало! (Богородч.)
Побожне бажанє.
2. Ліпше кінчити, як зачинати. (Жидач.)
Хто зачинає, той робить на непевне, а хто кінчить, той бачить уже готове.
- Кінь.** 2. Бистрий кінь і ладна жінка, то нагла смерть. Пор. Le Roux de L. I, 101; Giusti 341.
6. Бував на кони і під конем, на столі і під столом. Пор. Даль I, 55.
7. Був кінь, та зіздив си. Пор. Даль I, 364; II, 161.
8. Великий кінь турецький, а дурний. Пор. Le Roux de L. I, 102.
13. Дарованому коневи не заглядають в зуби. Пор. Le Roux de L. I, 102; Слав. I, 291; Тимош. 238; Дик. 1578; Даль II, 74, 149, 240; Wand. V, Zahn 10; Giusti 265.
16. Де ся кінь напас, там ся і страє. Пор. Даль I, 199.
34. З чужого конья і серед дороги злізай. Пор. Слав. II, 37, 209; Osm. Spr. 308.
48. Кінь на штирох ногах, тай то сї спїткне. (Наг.) Пор. Даль I, 35; Giusti 112.
50. Кінь на штирьох кобилах, тай ся зашпортат. (Мшан.) Пор. Слав. I, 246; Le Roux de L. I, 104; Schlei. 175.
68. Коня керують уздами, а чоловіка словами. Пор. Le Roux de L. I, 103; Даль I, 534; Z. D. M. G. XLII, 63; Giusti 231.
69. Конє кують, а жаба ногу наставляє. (Винники). Пор. Wand. I, Fuss 38; Даль II, 136.
74. На кони їде, а коня шукає. Пор. Schlei. 181.
78. Не може по конях, то хоть по голоблях. Пор. Слав. I, 307; Даль I, 59, Le Roux de L. I, 104; Тимош. 180.
82. Не тогди коня сїдлати, коли на нього сїдати. Пор. Schlei. 175.
86. Ситий кінь попердує, а голодний ані бздне. Пор. Слав. II, 116.
109. Як би го на сто коний всадив. Пор. Schlei. 176.
112. Як конї вкрали, тогди стайню замкнув. Пор. Le Roux de L. I, 103.
114. Де кінь попоїв, там лайво кинув. (Кривор.)
Пор. т. II, Кінь 16; Даль I, 199.
115. Кінь спотикає сї, але поправляє сї. (Тростянець)
Так само й чоловік поправляє свої помилки.
116. Конє годуй вівсом, а гони як псом. (Винники)
Варіант до т. II, Кінь 11.
117. У коний бак до боку злипає ся. (Ю. Км.)
Такі худі.

- Кінський.** 2. Кінську голову де здиблеш, то заховстай. Пор. Слав. I, 286.
- Кість.** 4. Бодай му кости з гробу викинуло! Пор. Слав. II, 156.
5. Болят старі кости за гріхи молодости. Пор. Wand. II, Jugend 140.
7. Дай Боже за молоду кости гризти, а на старість мясо їсти! Пор. Сим. 1601; Даль I, 445; II, 166.
26. Йому вже десь и кости погнили. (Тухля)
Він давно вмер.
27. Кости би ти покрутило! (Кол.)
Проклятя. Хороба, яка по народньому віруваню може покривити кости, називає ся „рамагис“. Медицина зве таку хоробу хоробою Брайта.
28. Тобі ся ще кости будут варити, кой ми ся будемо ділити. (Ю.Км.)
Значіне неясне. Може мало бути сказано: ми будемо ділити ся мясом, а ти заждеш, поки кости зварять ся.
- Кіт.** 11. В ноги всі коги чорні. Пор. Wand. III, Katze 17; Le Roux de L. I, 99; Giusti 144.
15. Грає сі з ним, як кіт з мишов. Пор. Слав. I, 196.
23. Їв би кіт рибу, а в воду не хоче. Пор. Libl. 176; Wand. III, Katze 67, 69; Čelak. 125.
30. Кіт сі мие, гості будут. Пор. Wand. II, Katze 406.
32. Кіт ся лестят, а драпає. Пор. Wand. II, Katze 203.
33. Кітці іграшки, а миші смерть. Пор. Bebel 319.
37. Кота в мішку не купуюг. Пор. Wand. II, Katze 688, 689, 718, 784; Le Roux de L. I, 100.
39. Кіт усе на ноги впаде. Пор. Слав. I, 248; Le Roux de L. I, 99; Wand. II, Katze 612, 642.
47. Купуй kota в мішку! Пор. Wand. II, Katze 20, 359, 368; Libl. 152.
48. Ласить ся, як кіт на сало. Пор. Le Roux de L. I, 100.
59. Не грай з котом, бо ті подрапає. Пор. Wand. II, Katze 553.
61. Не грай кітка з песиком. Пор. Wand. II, Katze 527; Čelak. 83.
71. Піди коте, піди все, піди ляс, тобі близше. (Кукиз.)
75. Ти десь певно з котами грав ся. Пор. Wand. II, Katze 799.
80. Кіт я нсом ніколи сі не згодьит. (Наг.)
У них вроджена, атавістична ворожвеча. Пор. Wand. II, Katze 280.
81. Кіт в хати, миші тавцюют. (Мик. н. Ду.)
Пор. т. II, Кіт 25.
82. Кота в мішку торгує. (Стан.)
Купує товар не придивляючи ся йому.
83. Коти з дому, миши в танець. (Вербовень Т.)
Пор. т. II, Кіт 72.
84. Няй ни буде й kota на обійстю, а ладна дівка певно відддасть ся.
(Ю. Км.)
Образово: хоч обійсте зовсім пусте, нема на ньому ніякої худоби, про те гарна дівка притягне сватачів.
85. Обернув kota фостом. (Дливці)
Представив річ инакше, як є дійсно.

86. Просити в kota сала. (Льв.)

Просити в когось того, чого він не має. Пор. Wand. II, Katze 598, 634.

87. Як нема kota дома, то миши гуляють. (Іванівці К.)

Образово говорять: коли в селі або в домі нема зверхности, то панує безладе. Пор. Тимош. 316; Bebel 430; Schlei. 167; Haller 19; Гяльф. 1040; Osm. Spr. 334; Wahl I, 75; Мука 842; Libl. 229; Слав. I, 227, 219; Wand. II, Katze 268, 491; Giusti 128.

Кіш. 1. Як сі це зве? — Кіш. — То гівно з'їж! (Тростянець)

Мудрована.

Клейло. 1. Клейло, тікай, бо паде бук! (Шух.)

Оклик остороги.

Клепка. 1. Тобі видіш третої клепки в голові не стає. Пор. Даль I, 560; Дик. 1699.

3. Де твої клепки поділи ся? (Стан.)

Клепки образово замісь розум.

Кликнути. 1. Як кликнеш у ліс, так ти сі відкликне. Пор. Schlei. 176.

Клим. 3. Чекай Климе, бо твоя не згине. (Мик. п. Дн.)

Значіне неясне.

Клин. 3. Клин клином вибивають. Пор. Даль I, 244; II, 435; Libl. 1; Слав. I, 223; Тимош. 93; Wand. II, Keil 5; Čelak. 86.

Кліщі. 5. Взеє го, гий в кліщі. (Жидач.)

Довів його до тяжкого положення.

Клопіт. 1. Без клопоту нема доходу. Пор. Wand. I, Genuss 8.

13. Знайшов собі клопіт. (Тростянець)

Наразив собі когось.

14. Коби так з клопоту виїзти, як в клопіт впасти. (Мик. п. Дн.)

Лекше напитати собі біду, як видобути ся з неї.

Кметь. 3. Такий кметь єден, як другий. (Тухля)

Згідно: такий один ледащо, як другий.

4. Такі кметі — два в єдній вереті. (Наг.)

Згідно про бідних господарів.

Книжка. 3. Віп усе в книжках бабрає сі. (Наг.)

Згідно говорять про письменного чоловіка, що любить читати, і за тим иноді занедбує иншу роботу. Пор. Wand. I, Buch 46.

4. В книжках є історія з мерзечков. (Тисьм.)

В книжках бувають гарні й погані річи.

5. Дали му книжку і з нев пішов за море. (ЮК.)

Говорять про емігранта, що взяв в уряді робітницьку книжочку, яка дає право вийти з села на заробіток.

6. Книжка не дає загинути. (Ямниця)

Лектура піддержує дух чоловіка, дає розраду в тяжкім положенню.

7. Книжку отворену не годит сі лишьити, бо пам'ять із неї вилетит.

(Наг.)

Народне віруванє.

8. Над отворенов книжков гріх їсти, бо памйиць стратиш. (Наг.)
Народне віруванє.
- Князь.** 1. Князь без люльки, як весіля без музик. (Тухля)
„Князь“ у горах значить тільки що „війт“.
- Кобила.** 22. Здохла кобила, воля божа була; впав батько в гори, —
лихо го бери! (Товмачик)
Жартливе протиставленє: кобила не здохла без божої волі, а батько знайшов смерть там, де не повинен був її шукати.
23. То кобилі на сорочку вдало ся. (Коб.)
Жартливо: се не вдале ні до чого.
24. Я кобилі в під фоста не впала. (Товмачик)
Обороняєть ся дівчина перед плётками.
- Коваль.** 8. Коваль клепле, поки тепле. Пор. Haller II, 13; Wahl I, 173; Le Roux de L. I, 44.
9. Коваль завинив, шевця повісили. (Городок)
11. Коли-сь не коваль, то рук не погань. Пор. Даль I, 545.
13. На то коваль вліщі тримат, штобы его не пекло. (Ту.) Пор. Schlei. 187; Wand. V, Zange 2; Слав. I, 148, 224.
16. Добрий коваль, коли велізо горяче. (Льв.)
І велізо треба вміти розігріти.
17. Коваля їхати. (О.ВЗ.)
Якась забава.
18. Коваль завинив, а Цигана повісили. (Кукиз.)
Пор. т. II, Коваль 9.
19. Коваль коня кує, жиба погу наставляє. (Жидач.)
Образово характеризують неоправдану претенсію.
20. Коваль куйи, понердуйи; ковалиха на міху аж сьи всрала во сьміху.
(Вербовець Г.)
Жартлива примівка про ковальську роботу.
21. Наліхали ковалі, то великі, то малі; а старого ковальи висадили на коньи; посадили на бичка: гатьта, вісьта козачка. (Вербовець Г.)
Діточа примівка, коли одно старше везе менше на плечах.
22. То всьо від їдного ковале джелізо. (Вовчинець)
Діти одної родини або люди однакової вдачі.
- Ковальчик.** 1. Ковальчик цьонгат на яр. (ВЛ.)
Ковальчик — рід пташка, в Нагусвичах цінкало, der Fink.
- Ковтун.** 1. То самі ковтуни. (Льв.)
Ковтунами називають передміщан, що вважають себе міщанами.
- Ковут.** 1. Аж в ковут заходит. (Лучак.)
Ковтун. Мова про довге волосє, що нечесанє збиває ся в ковтун, латинське Plica polonica.
- Когут.** 4. Два когута на єднім подвірю, тай дві господині не згодят ся ні завтра ні цині. Пор. Wahl II, 40; Schlei. 162.

7. Зле ся там в домі діє, де когут мовчат, а курка піє. Пор. Le Roux de L. I, 111; Giusti 129.
9. Когут піє на відміну. Пор. Giusti 342.
13. Кождий когут сьмілий на своїм сьмітю. Пор. Schlei. 161.
18. Когут також на память піє. (Буськ)
Тому піючи зажмурює очи.
19. Коли когут на порозі піє, то гості ворожит. (Лучак.)
Народне віруване.
- Кождий.** 1. Кождий собі найблизший. (Наг.)
Самолюбе вроджене кождому живому сотворіню. Пор. Wand. II, Jeder 64; Giusti 91.
- Коза.** 2. Бути козі на торзі. Пор. Даль I. 261; Wand. V, Ziege 64.
4. Дере коза лозу, а хлоп козу, а хлопа пан, а пана юристу, а юристу чортів триста. Пор. Даль II, 259.
8. Кізма вовка не тровити. Пор. Слав. II, 126; E. Rot. 189.
13. Коза не худоба, дівка не челядь. (Льв.)
16. Нагадай козі смерть, коза біжит, а все пердь. (Іванівці К.) ...ходить тай... (Вербовець Т.)
22. Не рада коза на торг, а ведуг. Пор. Libl. 10; Wand. V, Ziege 20.
40. Знай козо, коли полудни. (Жидач.)
Тоді можеш спочити, бо й пастух потребує спочити.
41. І козі можна роги вкети. (Жидач.)
І найупертійшу жінку можна уговкати.
- Козак.** 4. Козаки як діти: що їм дадут, то ззідьит. Пор. Даль II, 261.
6. Козак мовчат, а все знає. Пор. Wand. II, Haus 38.
10. От так по козацьки: нема хліба, їжмо пляцки. (Жидач.)
13. Терпи козаче, атаманом будеш. (Гнідк.) Пор. Даль II, 488.
20. З такими козаками по в кропиву втікати. (Іванівці п. Ж.)
Вони боягузи.
21. По козацки — нема хліба, кушай пляцки. (Кам. Струм.)
Пор. т. II, Козак 10.
- Кокорудз.** 1. Котрий кокорудз не прєв до Ілі, не буде в млинї. (Тро-
стянець)
Коли кокорудза пряде, т. зн. шулька випускає на кінці жмут зелених ниток,
то на ній під шумилинем осаджують ся зернята.
- Колач.** 5. І колачем го не звабиш. Пор. Даль I, 200.
- Колесо.** 6. Кождий на своє колесо воду горне. Пор. Слав. II, 150; Wand. II,
Jeder 1.
13. Немащене колесо скрипит. Пор. Libl. 4; Даль I, 301.
18. Оглядай ся на задні колеса. Пор. Libl. 99.
21. Скрипливе колесо найдовше біжит. (Григ.)
26. Храпливе колесо далі зайде, як здорове. (Мик. н. Дн.)
Пор. Даль I, 301; 567; Schlei. 157.
- Колисати.** 1. Не колиши порожнов колесков, бо дитина не буде спати.
(Вербовець Т.)

Народне віруване.

Колиска. 1. Від колиски до гробової дошки. (Наг.) ...до гробу. (Наг.) Пор. Wand. V, Wiege 39.

4. Хто порожню колиску колише, той у ній дідька колише. (Наг.)
Народне віруване.

Колінковатий. 1. То колінковате стебло. (Наг.)

Стебло, що має багато кол'янець і не легко ломає ся від вітру.

Колінкувати. 1. Маю перед тобов колінкувати? (ЮК.)

Колінкувати — стояти на колінах, клячати.

Коліно. 1. Виверг велике коліно. (Наг.)

Пішов на впростець і обійшов великий скрут дороги.

2. З коліна ти того не вилупю. (Наг.)

Не дам, бо не маю.

3. Колінами на груди навалив сі. (Наг.)

Жалувала ся жінка на чоловіка, що мучив її таким способом.

4. На коліна кого поставити. (Наг.)

Образово: присмирити, принизити.

5. На теплі коліна го запросила. (Льв.)

Запросила на любовні сходи.

6. По самі коліна заросив сі. (Наг.) ...застр'яг. (Наг.) ...заталапав сі.
(Наг.)

Говорять про пішохода.

7. Там треба велике коліно обходити. (Наг.)

Треба обходити далеко, кривулями.

8. Ще ми з колін не злазит. (Наг.)

Говорять про малу дитину, яку треба часто держати на колінах.

Колія. 1. До колії саком-паком, від колії з голов сраков. (Жидач.)

Кепкують із емігрантів, що дармо проїздили ся в чужу сторону.

Коло. 1. Скрипцливе коло дальше поїде, ніж здорове. (Вел. Очи)

Пор. т. II, Колесо 21.

Колода. 1. При готовій колоді огонь розложити. (Богород.) ...хто будь огонь розложит. (Зібол.)

Колоколин. 1. Колоколин — видобрі люди. (Підмихайлівці)

Сусідська поговорка.

2. Колоколин такий гиркий, як полин. (Підмихайлівці)

Сусідська поговорка.

Коломия. 2. Біда в Коломиї: шустка фасолі коштує дванадцять крейцарів, а штири ділетки ідут на корец. (Жур.)

Колос. 5. Колос повний гне ся до землі, а пустий до гори стирчит. Пор. Libl. 85; Wand. I, Aehre 5, 13, 14.

Колядувати. 1. Не можна кольидувати, як нема ще копиць сіна. (Вербовець Т.)

Народній звичай, що колядувати можна від Пилипового пушціня аж до великого пушціня.

- Колька.** 3. А бигдай жи те кольки сперли! (Жидач.) Прокляте.
4. Бодай ті вхопило кольками! (Наг.)
Прокляте.
5. Кольку в бік ти дам. (Наг.)
Не маю тобі що доброго дати.
- Комедія.** 5. Комедія за грейцар. (Тростянець)
Говорять про сварку або гармідер за дрібницю.
- Комин.** 7. Треба сесе в комині вуглем написати. Пор. Wand. I, Aufschreiben 2.
- Компанія.** 1. Лиха компанія до стричка доводит. (Льв.)
В товаристві лихих людей чоловік деморалізує ся. Пор. Giusti 65.
- Кондовіта.** 1. Кепські твої кондовіта. (Наг.)
Кондовіта, — з французького conduite, дословно супровід, означає кваліфікаційну лісту прикмет і заслуг або провин чоловіка, особливо робітника або урядника.
- Конець.** 3. Бодай ти конець був! Пор. Даль I, 118.
8. Всьому конець буде. (Кол.) Пор. Wand. I, Alles 20; Ding 35; Ende 1, 61.
17. Конець і ділу вінець. Пор. Wand. I, Ausgang 4; Даль I, 646, 647.
18. Конець діло хвалит. Пор. Wand. V, Werk 8; Giusti 139, 262.
31. Не сходьит сі кінці. Пор. Даль I, 39, 548.
43. Віи всьому виведе конець. (Стан.)
Доведе все до ладу.
44. Конець то покаже. (Наг.)
По наслідках пізнати доковане діло. Пор. Wand. I, Ausgang 11.
45. Не годен тому кінця вивести. (І. ВЛ.)
Не може ради дати або ладу знайти.
46. Не можу з вами кінця вратити. (Ю. Км.)
Не можу договорити ся, дійти до згоди.
- Конина.** 1. Конина здіше, а ще хвостом колише. (Мшан.)
Тесть оповідав про свого зятя, що його поневіряв, а він боронив ся. (М. Зубрицький.)
- Коновка.** 1. Не сиди на коновці, як їдиш на кони, бо кінь лістане садно. (Вербовець Т.)
Народне віруванє.
- Коновця.** 1. Прийшла-м з коновціма по воду. (Наг.)
Інтересна форма dualis від „коновця“, здрібніле від „коновка“, а се здрібніле від „конов“, гер. „конви“ або „кінви“. Plural. „з конвами“ або „з кінвами“.
- Конопадити.** 4. Конопадить сі, як курка з яйцем. (Сіл. Б.)
Не може собі знайти місця.
- Конопля.** 2. Його би лиш в колонії за страхопула поставити. (Наг.)
Говорять про страшного або обдертого чоловіка. Пор. Даль I, 379.
3. Коноплі воробцьови по коліна. (Винники) Ото... (ibid.) Страх які ...горобцьови... (ibid.)
Кепкують із дрібних, низькорослих конопель. Порядні коноплі повинні бути в ріст чоловіка.

4. Конопля повідат, же она є велька мученица: найперше ї за волося торгають, потім ей бють, штобы насіня з ней выгрести, потім ей жочат в воді, потім ей ламлют, потім ей чешут. (Б. ВЛ.)

Образове представлене господарського пораня конопель.

Конституція. 1. Віц такої конститущії. (Будзанів)

Мова про будову тіла або звичаї чоловіка.

Концуре. 1. Концурйом трьести понід плоти. Пор. Нос. ст. 419.

Копито. 2. Всі на едно копито. (Наг.) Пор. Libl. 183; Schlei. 170.

Коралі. 8. Коралі ни оралі. (Жидач.)

Мовив сват, як давали в посагу коралі замісь волів.

Корінь. 6. Яке коріне, таке й насіне. Пор. Wand. V, Wurzel 22.

7. То дідьче коріне! (Стара С.)

Згідний вислов про лихих людей, особливо дітей.

Кормити. 1. Кормив Бог Андруха й без того окруха. (Холов.)

Говорить чоловік одержавши замісь сподіваного великого малий даток.

Корова. 4. Бодливій корові Господь Бог рогів не дає. Пор. Слав. I, 278; Wand. II, Kuh 165, 169.

10. В ночи кожда корова чорна. Пор. Слав. II, 108; Libl. 235.

14. Кожда корова своє теля лиже. Пор. Слав. II, 109, 147; Wand. II, Kuh 225.

22. Корова, то колоть не надпочатий. Пор. Wand. II, Kuh 147.

27. Котра корова богато реве, тота мало молока дає. Пор. Čelak. 81; Wahl II, 42; Wand. II, Kuh 94, 100; V, Ziege 16, 30.

34. Дістав корову з тельитом. (Наг.)

Т. є. тівну, від якої швидко можна сподівати ся теляти. Пор. Wand. II, Kuh 490, 510, 545.

35. Корова як дитина ласкава. (Наг.)

Бувають такі пещені, ласкаві корови, що звичайно дають богато молока, і яких для того добре годують.

36. Корови не било, ги мої матери, бо вмерла. (Ю.Км.)

Говорила бідна вдова оповідаючи про свою біду.

37. „Корову продала, а кума приняла“. — „А я то знаю, та вам і на другу купця нараю“. (Балиг.)

Розмова двох сусідок.

38. Котра корова йде вечір до ліса, мусят її вовки з'їсти. (Городок)

Народне віруванє.

39. Чия корова, того й тельи. (Наг.)

Елементарне право власности. Пор. Wand. II, Kuh 359.

40. Як корова теля мала, то бика срака боліла. (Монастирок)

Кепкують із такого, що журить ся чужим лихом.

Коровай. 2. На чужий коровай писка не роздіймай. (Убине) Пор. Даль II, 252.

Коровка. 1. Коровко, коровко, де ти ся пасла? Дай мені масла. (Луч.)

Примовляють діти до корови, але також до хрущика, званого коровкою або бабруною або зазулькою.

Корч. 3. А щоби-сте корчом поставали! (Товсте)

Проклятьє.

Коршма. 14. Коршма із церков, то дві рідні сестри. (Яблонівка)

Се два центри, в яких періодично збирають ся селяни.

15. Хто коршму минає, той щастя не має; а хто вступає, той і сего не має. (Кукієв.)

Пор. т. II, Коршма 11.

Коса. 11. Трафила коса на камінь. Пор. Schlei. 179; Даль I. 43; II. 448; Слав. I, 205; II, 185; Libl. 184; Wand. I, Anlaufen 6.

12. Коса коротка, доля солодка. (Жидач.)

Мова про дівочу косу, а образиво про дівчину з коротким волосєм.

Костел. 1. До косябола — болі голова, до ратуша — прагні душа, до лана приведут, а до церкви — привезут, а до коршми — я сам піду. (Бродки)

Приповідка веселий чоловік.

Костур. 1. Взяв за костурь і бавх, куда попало. (ЮК.)

Костур — палиця з загненою рукоятю.

2. Тобі лиш костур у руки тай торбу через плечі. (Стан.)

Образиво замісь: тобі тільки йти по жebraх.

Котя. 4. Пихиць коте в кашу — добре, що не в нашу. (Мик. н. Дп.)

Про прикрий а несподіваний випадок у чужій хаті.

Кохати. 23. Хочиш кохати, кохай одного, бо двох за много. (Жидач.)

Примовляє парубок дівці.

Коцюба. 2. Е, вогори, на кацюбу стань тай вдарит. (Будз.)

Пор. т. II, Кочерга 2.

3. І кацюба має злість. (Будз.)

Пор. т. II, Коцюба 1.

Кочерга. 5. Кочерга в куті з никим ся не вацит, а як хто приступить, по голові вдарит. (Балиг.)

Пор. више Коцюба 2.

Кошт. 11. Кошт пропав, як бих у воду кинув. (Кривор.)

Говорив Гуцул про своє ударемненє сватанє.

Коштувати. 12. Що коштує, то густує; що не коштує, то не густує. (Бергом.)

Що дорожше, те милійше.

13. Я го не коштував, ци він добрий. (Наг.)

Відповідають, коли хто запитає: „Чи се добрий чоловік?“

Кпини. 3. Тобі кпини, а в мене хрестини. (Снят.)

Говорить чоловік такому, що кепкує з його подружя.

Кравець. 6. Так кравець крає, як му сукна стає. Пор. Giusti 236.

Край. 14. Що край, то обичай. Пор. Даль II, 145; Libl. 124; Schlei. 160; Слав. I, 151; Giusti 206.

Країна. 1. Що країна, то родина. (М. Гош.)

Говорить чоловік широко розгалуженого роду.

- Краків.** 3. Піди до Кракова, всюди біда однакова. Пор. Даль II, 465.
5. Од Кракова до Чакова всяди пісня однакова. (Ізби)
Пор. више ч. 3.
- Крамко.** 1. Крамко крамчит, як летит. (К. ЛВ.)
Мова про крука.
- Крапля.** 2. Мала крапля й великий камінь продовбає. Пор. Слав. I, 217.
- Краса.** 5. Красу на тарели ни покраю. (Жидач.) Казав чоловік, що мав бридку, але добру жінку.
12. Ого краса ланчинська! (Колом.)
Говорять на вид дуже красних осіб. Коло Коломиї є село Ланчин, а в нїм дуже гарні люди.
11. Не диви ся на красу, а на тревалість. (Тростянець)
Що красне, то звичайно не довго триває.
- Красів.** 1. У Красові вмер чоловік на засові. (Мик. н. Дн.)
Красів, село коло Миколаєва. Мудроване.
- Красний.** 23. Красний, що аж за око бере. (ЮК.)
По неволі задивив ся на нього.
24. Не то красне, що красне, але то, що ся кому любить. (Синевід.)
Пор. т. II, Красний 14.
- Красно.** 1. Так красно на дворі: як би хто пині вмер, то би ся каєв.
(Стара С.)
Говорять про гарний, потідний час.
- Красти.** 34. Єден крав, другий брав, третій такой так ховав. (Лучак.)
Всі три однакові злодії.
- Крепкий.** 1. Хоць не крепке, але власне. (Остерш.)
Говорять про дитину або річ.
- Кривда.** 5. Кривда людська боком вилазить. Пор. Даль II, 4.
12. Чия кривда, того й Бог каре. (Балиг.)
- Кривий.** 6. Прийшов кривий до кривого: пожич, брате, щудла свого.
(Монастирок)
Жартують, коли два каліки або немічні помагають один одному.
- Крик.** 11. Криком дуба не зрубаєш. Пор. Giusti 131.
20. Наробили крику, жи всі воробці з сила повтікали. (Жидач.)
Жартують із голосної сварки.
21. Підняли такий крик і лемент, цїлком як тая Польща. (Полоничі)
Цікава згадка про польські сеймики.
22. Такий крик почили, жи би воробец на хату ни сїв. (Жидач.)
Про голосну сварку в хаті.
- Крикнути.** 18. Як крикнеш у лїс, так ти сї відкрикне. Пор. Даль I, 218, 272, 273.
- Крило.** 1. Взяв го під свої крила. Пор. Wand. I, Flügel 19.
3. Підтьили му крила. (Наг.) Пор. Wand. I, Flügel 9.
5. Вже му крила відросли. (Наг.)
Вже він знов запоміг ся, одужав. Пор. Wand. I, Flügel 15.

Крипа. 1. Взяв го в тверді крипи. (Наг.)

Образово: притиснув його до стіни, довів до важкого положення.

2. Маю го в крипах. (Льв.)

Маю можливість зробити йому клоніт.

Кричати. 20. Кричат, гий капе на дощ. (Жидач.)

Кричить тужливим, утомленим голосом.

21. Кричит, як би го хто різав. (Наг.)

Кричить дуже голосно, проразливо. Пор. Слав. I, 70.

22. Кричати гусьича річ. (Карлів)

Гусяче стадо гугає і полошиться чого будь.

23. Не кричи гоп, коли-сь не перескочив. (Стібно)

Не хвалися тим, чого ще не зробив.

24. Ни кричи, бо стелі упади. (Жидач.)

Жартливо остерігають дитину, що починає голосно кричати.

Кров. 13. Кров не вода, розливати шкєдє. Пор. Слав II, 27; Даль I, 334; Wand. I, Blut 5; Giusti 126.

28. Керви би-с сі з мене не дорізав. (Наг.)

Говорить змарнілий або збіднілий чоловік, від якого жадають чогось. Пор. E. Rot. 695.

29. Керви з нього витекло, як з пацюка. (Наг.)

Говорять про тяжко пораненого чоловіка. Пор. Wand. I, Blut 1.

Кровця. 1. Люцька кровця не водиця, проливати не годит ся. (Стежи.)

Приказка, що вийшла також у пісню про Довбуша.

Крок. 5. Анї на крок му не уступит. Пор. E. Rot. 259:

26. Крок за кроком і до Львова зайдеш. (Стрий)

Поступаючи все наперед, дійдеш і до далекої цілі. Пор. Giusti 276.

27. Перший крок життя — перший крок до смерти. (Льв.)

Числячи від смерти в зад протяг людського життя чим раз коротшає. Пор. Giusti 204.

Кропнути. 1. Ти вже собі кропнув. (Стац.)

Випив уже добру повну.

Кроть. 1. Кроть би твоїй матери! (Товсте)

Прокляте.

Крук. 4. Крук крукови ока не видзюбає. (Винники) Пор. Wand. II, Krähe 7, 47, 63—66, 77; Даль II, 348; Слав. I, 79, 91; Le Roux de L. I, 111; Schlei. 169; Giusti 63.

Крум. 1. Ум, крум, крумкає безрога. (Ю.Км.)

Наслідуване хрюканя свині.

Крутити. 19. Крутит сі, як гімно по полонці. (Випники) Ходить без тямки, мов дурний.

27. Крутит, гий швець скєров. (Жидач.)

29. Куди крути, а все голим на пету. (Тростянець) Говорить про подерту вонучку, постіл і т. д.

37. Крути, верти, вмерти мушиш. (Стібно)

Пор. т. II, Крутити 7; Нос. ст. 334.

38. Крути, верти, небоже, нічо не поможе. (Ілишці)
Говорять про всяку неминучу конечність.
39. Крутить ся, як би му хто в сраку перцю насипав. (Будз.) ...ши-
льок напхав. (Будз.) ...шило запхав. (Будз.) ...виритено запхав. (Будз.)
Говорять про неспокійного чоловіка.
40. Крутит ся, як посолений. (Лучак.)
Пор. т. II, Крутити 21.
51. Крутит сьби, як пес в сливах. (Вербовець Т.)
Пор. т. II, Пес 72.
42. Крутит то в той бік, то в той бік. (Жидач.)
Говорять про крутія брехуна.
- Ксенька. 2.** Ксенька — бізденька. (Вербовець Т.)
Дразненя.
- Ксьондз. 6.** Він буде ксьондзом, як я попадею. (Стан.)
Не буде попом ніколи, бо не хоче вчити ся.
7. Ксьондз а лушій, то єдно. (Мик. н. Дн.)
Згідний погляд народа на попів.
8. Такий він ксьондз, як я дяк. (Стан.)
Лихий, нездалий ксьондз.
- Куку. 1.** Дати куку в руку. (Наг.)
Дати дарунок для підкуплення, прим. урядника. Пор. Нос. 335.
- Кум. 21.** Кума не бити, горілки не пити. Пор. Даль I, 317, 495.
28. Кум не кум, не лїзь в горох! (Вербовець Т.) Пор. Даль I, 495; II, 3.
46. Буде, куме, годі! (Богор.)
Досить того.
47. Годі з кума чести! (Голешів)
„Віддати кому честь“ значить посадити за стіл і дати їсти. Якийсь кум не хотів вставати з за стола, хоч і вже гаразд наїв ся і напив ся. Тоді госпо- дар чи господиня сказали: „Годі з кума чести!“ (Евгенія Боженська.)
48. „Добрий день, куме!“ — „Та порили“. — „Просимо на хрестини“.
— „Та я бив колом, а не форостиною“. (Буськ)
Жартлива розмова з глухим кумом.
49. Куме, вона подумає, що її пес з'їв. (Монастирок)
Говорять, коли прийдець ся їсти ковбасу без горілки.
50. „Та бо ви, куме, глухі!“ — „Та бо й ви були би лихі за свою працю“. (Буськ)
Розмова з глухим кумом.
- Кума. 1.** Або ви, кумо, їжте борщ, а я буду мньисо, а вї, то я буду мньисо, а ви борщ. (Наг.)
Жартливий вибір: собі все те саме.
2. Голодній кумі лиш хліб в голові. (Тростянець)
Пор. т. I, Голодний 33.
- Купати ся. 1.** Не купай сьби перед Іваном, бо ти виросте верба в сраці.
(Вербовець Т.)

Жартлива осторога: верба любить рости над водою або взагалі на мокрім місці.

Купець. 4. Кожний купець свій товар хвалит. Пор. Даль II, 116, 296; Wand. II, Krämer 13; III, Loben 14.

8. Першого купця ніколи не попускай сі. Пор. Слав. II, 31.

14. Добрий купець половину дає. (Підгірки)

Народній звичай. Пор. Giusti 80.

15. Єден купець торгу не чинит. (Наг.)

Бо нема кому продати ані в кого купити. Пор. Wand. II, Krämer 20.

16. Що купець зацінит, давай половину. (Підгірки)

Народне купецьке правило.

Купити. 13. Купю ни купю, торгувати можна. (Жидач.) Пор. Даль II, 2; Wand. II, Kaufen 20.

16. Не купив батько шапки, нехай вуха мерзнут! Пор. Даль I, 135, 240.

28. Що я купила, то продаю. Пор. Слав. I, 214, 215; II, II, 167.

29. Купив бим весь, коли пеньондзи десь. (Жидач.) ...весь ...гроші... (Наг.)

Жартують із безгрішного кунця.

30. Купив порожнов жменев. (Кути)

Се означає фіктивну продаж або крадіж.

31. Купили ми нивидальци. (Жидач.)

Пор. т. II, Невидальце 1.

32. Не купит єден, то купит другий. (Наг.)

Так спекулює продавець. Пор. Wand. II, Kaufen 73.

Курити. 11. Курит, як із комина. (Льв.)

Scil. люльку. Пор. Giusti 366.

Курка. 6. Вже нема тої курочки, що дві яєчка несла на день. Пор. Слав. 13, 20; Даль I, 368.

14. З курми спати льгай і з курми вставай. Пор. Wand. II, Huhn 248, 272,

15. І сліпа курка деколи найде зерня. Пор. Libl. 134; Wand. II, Henne 1; Huhn 61, 218.

16. І чорна курка білі яйця несе. Пор. Wand. II, Henne 11; Giusti 128.

22. Курка каже: „Будкудак! знесла-я яйце як ходак.“ Пор. Слав. II, 125; Гильф. 1871; Wand. II, Henne 43.

25. Курці все просо в голові. (Лучан.)

26. Курці просо снит сі. (Сіл. Б.) Пор. Wand. II, Henne 182.

27. Лучило сі сліпій курці зерно, тай то порожне. (Іванівці К.) Трафіло сі... (Наг.) Пор. Даль I, 550.

28. На тоє курка гребе, аби що вигребла. Пор. Schlei. 164; Wand. II, Henne 7.

39. Ще перші кури не піяли. Пор. Wand. II, Hahn 251.

42. Я тобі покажу, куди курка щит! Пор. Wand. I, Frau 402; Le Roux de L. I, 144.

43. Ваша курка, наш когут, най ся трохи поєбут. (Льв.)

Образово про сусідських хлопця й дівчину.

44. Голодній курці зерно на думці. (Тростянець)
Пор. т. I, Голодний 34.
45. Кожда курка собі гребе. (Льв.)
Кождий чоловік про себе дбає. Пор. Giusti 91.
46. Курка ми сі верала. (Наг.)
Каже школяр, коли йому з пера капне чорнило на папір.
47. Курки — бабський гиндель. (ЮК.)
Кури і взагалі дріб по селах — жіноче господарство.
48. Сліпій курці добро й зеренце. (Тростянець)
Бідному чоловікови добро й найменша користь.
49. Тобі коло того й кури заціют. (Жид.)
Спізнав роботу до ночі.
50. Я в тебе курий ни застала, тільки ти в мене. (ЮК.)
Говорить свекруха до невістки.
51. Я кури годувала, а ни кури мене. (ЮК.)
Розуміть ся, годувала, щоб мати з них дохід.
- Кус. 1. Мині ни кус ни йде наперед. (ЮК.)
„Ни кус“ — ані троха.
- Кусати. 5. Кусай, аби-с прожер. (Тростянець) Пор. т. II, Кусати 5.
- Кусень. 1. Впаде ті кусень, як того зробиш? (Наг.)
Чи тебе убуде, чи ти зробиш ся менший або гірший?
- Кут. 2. Ні в кут, ні в ворота. (Вербовець Т.)
Пор. т. II, Кут 1.
- Кухар. 3. Кухар з голоду не згине. Пор. Даль I, 192.
- Кухарка. 3. Кухарка самою парою сита. Пор. Даль I, 91. 192.
- Куча. 5. Йди до кучі тай бисїдуї із свиньми. (ЮК.)
Куча — свинячий хлїв. Вислов погорди недотепному розмовникови.

Л.

- Лав. 3. Бодай єм ті на лаві застав! (Наг.)
Прокляте: щоб я застав тебе вмерлим, наряденим на лаві.
- Лавка. 4. Ану, лавков сі перед ним клади! (Наг.)
Образово: корити ся перед ким, унижати ся. Scil. і все на дармо.
- Лад. 16. Такого ладу нима на світі. (ЮК.)
„Ладу“ тут згідно замісь безладя; „на світі“ скорочено замісь „нігде на світі“.
17. Того ладу ни переставиш нияк. (ЮКм.)
Те, що встановлено з давна, не переміниш.

- Ладний.** 17. Не то ладне, що добре, але що сі подобає. (Наг.)
Се річ смаку.
18. Така ладна, як цвиріньок. (Жидач.)
Цвиріньок — цвіркун.
19. Таке ладне, як вивірка. (Жидач.)
„Ладне“ тут у значіню зручне, вертке.
20. Таке ладни, аж говорят. (Жидач.)
Говорять про яскраву матерію.
21. Ти така ладна, як з болота лялька. (Жидач.)
Говорять насмішливо до поганої, бридкої жінки.
- Лазити.** 8. Лазит по песячих дебрах. (Стаи.)
Ходить незвичайними, нетоптаними дорогами.
- Лапати.** 1. Не лапай усього, що по воді плине. (Наг.)
Не підхапуй усяку брехню та сплетню, що ходить поміж людьми. Пор. т. II, Переймати 1; Giusti 268.
2. Хутченько-м лапала, бом ся до дому квапила, бо мені дитина плакала. Нажала-м копу без сорока снопів, ще-м завчасу прийшла, ледви-м двері пайшла. (Буськ)
„Хутченько лапати“ в значіню пильно робити; „завчасу“ іронічно: пізно.
- Ластівка.** 1. Єдна ластівка не робит весни. Пор. Дик. 85; Гильф 627; Le Roux de L. I, 76; Giusti 339.
8. Аби ти сьм ластівка не всрала на голову, бо будеш лисий. (Вербовець Т.)
Народне віруване, що кому ластівка всере ся на голову, то той полисів.
9. Гластівка на яри повідат: „Были стіжки, оборіжки, теперь не є ничь!“ (Радоц.)
Лемківська приказка про поворот ластівки весною з вирію.
- Латати.** 4. Ліпше своє латане, як чуже хватане. Пор. Wand. II, Kleid 19; Selak. 142; Libl. 79; Нос. ст. 453.
- Лаяти.** 2. Лай не лай, а гроші дай. (Лучак.)
- Легкий.** 9. Легкий як перо. Пор. Гильф. 1233.
28. Таке легке, що би й з вітром полетіло. Пор. Giusti 366.
- Легкі.** 2. Добрі й легкі, але й ковбаса не тяжка. (Тростянець)
Говорив Циган, як йому зі свині дали лише легкі, і запитали: чи добрі?
(Олекса Іванчук.)
- Легко.** 1. От буде лекше, як було перше. (ЮК.)
Говорять чоловік при зміні стану, пр. женячи ся або вступаючи на службу.
2. Так легко, як бідному за смерть. (Вербовець Т.)
Дуже не легко.
- Лега.** 1. Лега лежит, а Бог ледзі долю держит. (Товмачик)
Пор. т. II, Лежень 1; Даль I, 47.
- Легінь.** 1. Чьимний легінь, палит швидко: йк пішов за гору, три дни го ни видко. (Грин.)

Лейнь, з мадярського legendy, парубок. „Палити“ тут у значінню „йти“. Говорять іронічно про такого парубка, що йде помагу.

Лежати. 7. Лежати на паси-коні. Пор. Слав. I, 255.

12. Лежачого не бють. Пор. Даль I, 166.

26. Лежит ги Лявзор. (Ю.Км.)

Лежить лїниво або хорий.

27. Лежу як дошка. (ЮК.)

Лежу недвижно, без руху.

Лежух. 1. Лежух лежит, а йому Бог долю держит. (Тисьм.) Пор. Даль I, 47.

Леміш. 1. Заміняв леміш за швайку. Пор. Veber 560.

Лесь. 6. Лесь — ні сука ві пес. (Біляча)

Дразнена.

Летіти. 2. Летит як пчола до меду. Пор. Слав. II, 90.

11. Летит, як вітер. (Льв.)

Образово: йде або їде швидко. Пор. Giusti 365.

12. Летит, як кулі. (Наг.)

Біжить швидко. Пор. Wand. II, Kugel 46.

Лижка. 15. Гола лижка горло дре. (Снят.) Пор. Даль I, 192; Нос. ст. 435.

19. Лижка дохтю бочку меду запаскулит. (Наг.)

Троха злого поспеє багато доброго. Пор. Giusti 246.

20. На лижку меду більше мух зловит ся, як на бочку оцту. (Монастирок)

Мухи на оцет не доплять ся; так само й людей не принадиш лихим, прикрим поведженем.

21. Не їдж чужов лижков, бо сьи будете кусати. (Вербовець Т.)

Народне віруване.

22. По лижці — тай по місці. (Кукиз.)

Їло їх багато; кождий хопив по ложці, і спорожнили миску.

23. Упала лижка в поміі. (Стежн.)

Говорять про такого, що з доброго стану попав у лихий.

Лизати. 3. Тогди міні лизи губи, як міні тірко; солодкі я й сам собі оближу.

Пор. Нос. ст. 388.

Лико. 11. Дери лика, коли ся деруть; їди дівко замуж, коли ти беруть. (Городок)

12. Тогди лико дерети, як відстає. (Мшанець)

13. Тогди лико дери, як ся вио дере; тогди дівку давай, як і хто бере. (Кукиз.)

Варіант до попер.

Липа. 1. „Ану вимови: липа!“ „Липа“. — „Поцюлюй у сраку Пилипа“.

(Сіл. Б.)

Мудроване.

2. „Липа“. — „Поцюлюй в сраку Пилипа“. (Снят.)

Варіант до попер. ч.

Лис. 22. Лисом підшитий, псом підбитий. Пор. Libl. 145.

33. Старого лиса тяжко зловити. Пор. E. Rot. 612.
 36. Як лис дорогу перебіжить, то буде щістья. Пор. Даль I, 61.
38. У лиса не одна яма. (Наг.)
 Пор. т. II, Киє 30; Wand. I, Fuchs 54.
- Лисий.** 6. Лисому гребіня не треба, так само глухому музики, сліпому зеркала.
 (Тростянець)
10. Лисий, бо му голова від розуму облізла. (Наг.)
 Народне віруванє, що на розумній голові, яка багато думає, волосє не держить ся.
11. Лисий як коліно, дурний як пень. (Тростянець)
 Говорять про лисого, старого, дурного чоловіка. Пор. т. II, Лисий 5.
12. Лисого легко голити. (Льв.)
 Не все правда; лисий може мати великий заріст на лиці. Пор. Wand. II, Naag 132.
13. Лисого радити сї, а рудого бояти сї. (Сіл. Б.)
 Народне віруванє, що лисий чоловік буває розумний, а рудий злий.
- Лисиця.** 2. Кожда лисиця свій хвостик хвалит. Пор. Гильф. 2650; Даль II, 116, 293; Giusti 61.
- Лихвар.** 1. Лихвар процент на процент гонит. (Лучак.)
 Характеризують лихварське ремесло.
- Лихий.** 57. З лихими лихий, з добрими добрий. (Льв.)
 Говорять про дволичного чоловіка. Пор. Wand. I, Böse (der) 1.
48. Лихе сї не згубит. (Наг.)
 Що непотрібне або шкідливе, се звичайно дуже вперто держить ся чоловіка.
 Пор. т. II, Лихий 24.
59. Лихий як дїлька. (Наг.) ...як сто чортів. (Льв.)
 Говорять про сердитого чоловіка.
- Лихо.** 50. Най лихо спит, не тре го будити. Пор. Гильф. 918.
 52. Нема лиха без добра, а добра без лиха. Пор. Даль I, 157; Giusti 72, 337.
60. Віг лиха до добра не далека дорога. (Ілипці)
 Перехід від одного до другого в житю досить легкий.
61. Лихо бідному без наймита: є що робити, а нема чим платити. (Довгоп.)
 Просторійший варіант до т. I, Бідний 2.
62. Лихо го бери! (Льв.)
 Прокляте. Пор. Нос. ст. 338.
63. Лихо едних потавкат, других схлібят. (Ю.Км.)
 Лихо тут у значіню: лиха доля, що одних гнобить, а инших виносить, щоб опісля тим низше впали.
64. Лихо мене напало з тим дурпем. (Заліщвки) ...злодієм. (Заліщ.)
 Трафила ся мені лиха пригода.
65. Най лихо щезає, звідки прийшло. (Стан.)
 Побожне бажанє.
66. Шів біди лиха. (Гвїдк.)
 Ще не вся біда.

67. Хоть лихо, аби тихо! (Снят.) ...будь... (Кол.)
Звичай деяких людей таїти своє лихо, приймати його без нарікання.
68. Хто лиха коштував, тому добро смакує. (Льв.)
Так як по голоді страва. Пор. Giusti 132.
- Личко (лико).** 2. За чуже личко дати би свій ременец. (Іванівці К.) Пор. Даль I, 104; II, 16.
- Личко.** 9. Личко білі, руки білі, а сумління чорні. (Жидач.)
Говорять про лихих панів або пань.
10. Личко румянїє, а серци черв точит. (Жидач.)
Чоловік здоров, а має грижу на серці.
- Лице.** 27. Мав бис лице! (Снят.)
32. На тобі лиця нема. Пор. Даль I, 326.
43. Ніякого лиця в мене не найшли. (Наг.)
Оправдує ся чоловік, якому закидають злочинство. „Лице“ тут у значіню „крадена річ“.
44. У него на лиці дідько горох молотив. (Льв.)
Говорять про рябого, вісповатого чоловіка. Пор. Wand. I, Aussehen 50; Даль I, 379.
45. Як можна таким без лиця бути? (Наг.)
Дивують ся чийсь безличности.
- Лишити.** 10. Всео лишимо. (Вел. Очи)
Scil. коли померемо.
11. Лишив сми си від своєї жінки. (Кривор.)
Повдовів.
12. На що я лишила ся по його голові? (Ю.Км.)
Нарікає бідна вдова по смерти мужа.
13. Не лишив на нїм доброї ниточки. (Наг.)
Зганьбив, спалюжив його. Пор. Wand. II, Gutes 173.
- Лізти.** 8. Лізь під стіл, будеш мудрий! Пор. Гильф. 1347.
14. Лізе до нас усяка погань. (Наг.)
Згідно говорять, коли хтось чужий, немилий іде до хати.
15. Лізе якесь диво з чюжього села, ни держало би ся свого кута.
(Ю.Км.)
Згідно говорять про чужого чоловіка, що осідає в селі.
- Лік.** 5. Най ти то буде на ліки та на доктори! (Наг.)
Прокляте: щоб за ті гроші, які ти мені відпер, тебе вкинуло в хворобу. Пор. Schlei. 190.
- Лікар.** 4. Коли-с лікар, то лічи сі сам. (Сап.)
Коли береш ся помагати иншим, то помагай собі сам. Пор. латинське: Medice cura te ipsum.
- Лінивий.** 7. Лінивий два рази робит. Пор. Сим. 589, 1390.
9. Лінивий і в своїй хаті змокне. Пор. Тимош 292; Čelak. 135.
10. Лінивому все ніколи. Пор. Giusti 229.
11. У лінявого все свято. Пор. E. Rot. 287; Wand. I, Faule 47; Тимош. 125; Giusti 229.

20. Лінивий більше ходит, скупий більше дає, пустий більше робит.
(Тростянець)
Просторійший варіант до т. II, Лінивий 2.
21. Лінивый бы віля готового хліба згыб з голоду. (Завад. Рим.)
„Віля“ зам. біля. Говорять про лінивого і незарадного чоловіка.
22. Лінивый повідат: „Водычко, водычко, жебы-с текла через мое гар-
личко, то бым ты ся напиў.“ (Завад. Рим.)
Приповідають кепкуючи з лінивого чоловіка.
23. Хто лінивий до їди, той лінивий до роботи. (Льв.)
Життєве спостереженє. Пор. Giusti 307.
- Лінивство.** 1. Лінивство мати всіх гріхів. (Льв.)
Бо лінивому приходять на голову всякі лихі діла. Пор. Giusti 228.
- Лінувати ся.** 1. Хто не лінує ся, тому Бог благословит. (Ізби)
Той доробить ся.
- Лінь.** 1. Лінь гірш хвороти. (Ізби)
Спостереженє життєвої мудрости. Пор. Wand. III, Müssiggang 17; Čelak. 134.
- Ліс.** 2. Він такий, тий би у лісі виріс. Пор. Schlei. 184.
5. Єдин до ліса, другий до біса. Пор. Нос. ст 390.
17. Чим дальше в ліс, тим більше дров. Пор. Даль II, 38, 452; Сим. 747,
779; Schlei. 184.
20. Ліси закурили ся на слоту. (Лучак.)
Звичайне спостереженє, що перед слотою з лісів підіймають ся мряки.
21. Шо в лісі, то все губа; шо в воді, то все риба. (Тростянець)
Жартують із такого, що не розуміє ся ані на губах, ані на рибах.
22. Як є ліс, то є гріш. (Кривор.)
З ліса, хоч би й чужого, селяни завше мають певні доходи.
23. Як на голій ліс гримит, то буде посуха. (Наг.)
Народне віруванє оперте на господарських спостереженях. „Голий ліс“ —
очевидно ліс із листатих дерев у часі зими. Пор. Wand. II, Holz 232.
24. Як у ліс кликнеш, так сї відкликне. (Наг.)
Говорять про лісову луну, що повторяє людські слова, викрикнуені в певнім
віддаленю від ліса. Пор. Wand. II, Holz 260.
- Літа.** 11. Молоді літа, старий розум. Пор. Wurzbach 292; Čelak. 205.
15. Коби літа вирнули сї, то би хлопці горнули сї. (Жид.)
Приповідає стара дівка.
16. Літа мої молодії і літа старости, тож сходите ви в смутку, ни в ра-
дости! (Ю.Км.)
Примовляє стара жінка, що пробідувала весь вік.
17. Пішли літа марне з світа, як лист долів водою. (Ю.Км.)
Примовляв старий чоловік пробідувавши багато в своїм житю.
- Літати.** 2. Літав би, та крил не мая. Пор. Libl. 165.
7. Хто високо літає, той низко сїдає. Пор. Даль II, 294; Слав. I, 234.
8. Добре літати, але кепсько сідати. (Наг.)
Мовив медвідь упавши з дуба. (З народньої казки)

9. Літає добре, а сісти не вміє. (Тростянець)
Кепкувала лисиця з лиса, що скочивши з муру впав на терне. (З народньої казки).
- Літїсь.** 1. Від літїсь хожу по термінах, тай правди нема. (Гухля)
„Від літїсь“ — від торічного року.
- Літо.** 8. Літо родит, не ріля. Пор. Е. Rot. 218; Wand. V, Zeit 186.
14. Що в літі погою, то в зимі рукою. (Городок) Пор. Даль II, 546.
16. В літі за день тільки розмокне, що в зимі за ніч замерзне. (Ком.)
Господарське спостереженє.
17. В літі і качка — прачка, а в зимі то й дівка — смаркачка. (Монастирок)
Варіант до т. II, Літо 1. Пор. Даль II, 546.
18. В літі й качка прачка, а в зимі й цєс не хоче. (Винники) ...й слуга не піде. (Винн.)
Варіанти до попер. ч.
19. Нема літа без грому. (Наг.)
Громи в літі — немивуче атмосферичне явище в нашім кліматі. Пор. Мука 1892.
20. У літі і качка прачка, а у зимі і Фєся ни бирє сі. (Жидач.)
Варіант до ч. 18.
21. У літі такої води і пан сі не напє, як у зимі хлоп. (Вовчибець)
В зимі кожда вода студена й чиста.
22. Хто в літі холодєн, той в зимі голодєн. (Городок)
Пор. т. II, Літо, 3, 13.
23. Що літо зібрало, то біла вїла. (Ст. Самбір)
Пор. т. II, Літо 6.
- Лобода.** 1. Лобода панська їда, хлопська біда. (Тершів)
В добрій приправі вона смакує, а селяни їдять її в передновок без приправи.
2. Попоїдж лободи тай махай до води. (Наг.)
Кепкують із такого, що мав голодний обід.
3. То таке, як лобода без приправи. (Наг.)
Страва без нїякого смаку.
- Лопнути.** 2. Як її лопнув, аж упріла. (Жидач.)
Пор. т. II, Лопнути 1.
- Лотоки.** 1. Підемо на лотоки, навчимо ся на два боки. (Шісочна)
Значіне неясне.
- Лука св.** 3. На Луке ні хліба ні муки. (Снят.)
4. На сьвитого Луки пі хліба ні муки. (Вербовець Т.) Пор. Даль I, 72.
- Лукавий.** 4. Лукавому й душі не треба. (Наг.)
Бо він не відчуває ні справедливости ні милосердя.
- Лунчина.** 1. Як нема лунчини, то бідне газдівство. (Кривор.)
Лунчина — запас, що лишив ся з попереднього року.
- Луснути.** 1. Луснула в песок і ще й поправила. (Ю.Км.)
Говорила одна жінка про другу.

2. Як ті лусну, то ти свічки в очох станут. (Наг.)
Небезпечна погроза.
- Лут. 1. Старший лут прикладу, ніж цетнар говоріня. (Пістинь)
Лут — 300-а часть сотнара.
- Лучати ся. 1. Мені то си мало лучьє. (Кривор.)
Мало, рідко трапляє ся.
- Любий. 2. Люба ми годинка. (Тухля)
Говорить чоловік у приемнім настрою.
- Любити. 5. Де ті люблі, не ходи; де не люблі, не показуй сі. (Тростянець)
6. Де тя люблят, не вчащай; де не люблят, не бувай. Пор. Даль II, 141.
12. Любит, як вовк вівцю. Пор. Wand. III, Lieben 148; Даль II, 307.
16. Любімо ся як брата, рахуймо ся як Жиди. Пор. Wand. I, Abrechnen 2;
II, Bruder 2, 39; III, Rechnen 20; Нос. ст. 302; Schlei. 166; Даль I, 108;
II, 39.
18. Любят сі, як пес з котом. Пор. Le Roux de L. I, 99, 101.
25. Любит го, як пси дїда в вузкій дорозі. (Снят.) Пор. Wand. III, Lieb-
haben 17.
34. Так го люблю, як сіль в оці, а кольку в боці. (Іванівці К.)
31. Тогда любит і сват, як ми ся добре має брат. (Стан.)
41. Єк любиш — люби мні; єк не любиш — лиши мні. (Тростянець)
Пор. т. II, Любити 7.
42. Коли хто що любить, то хоть би смерділо, завше каже, що пахне.
(М. Гош.)
Любов або пристрасть затїснює критичний осуд.
43. Любімо добро, любім і зло. (Тростянець)
Зовсім не радія.
44. Любит, як пес ріпу. (Льв.)
Пес ріпи не любить. Натяк на оповіданє, як селянин панського пса, що не хотїв їсти хліба, голодом навчив їсти сушену ріпу. Пор. Тим. 261.
45. Люблю, аби все било ладно, письно і складно. (Ю.Км.)
Любить гарний порядок.
46. Та я того люблю і голубю, ги своє. (Ю.Км.)
Про щось рідне, близьке.
47. Хто кого любить, то і в ночьи го видит, а хто ни любить, і в динь не побачит. (Ю.Км.)
Спостереженє з житевої практики.
48. Як я того не люблю, як хто мою жінку єбе. (Мик. н. Дн.)
Говорять, коли хтсьь другому мішає ся в діло.
- Любка. 2. Ти тогда будиш мати любка, коли сорока побіліє. (Жидач.)
Говорять згідно старій або поганій дівці.
- Любов. 4. Любов за гроші не купиш. (Льв.)
Вона не товар, хоч у житю аж надто часто продає ся. Пор. Giusti 42.
5. Любов сліпа. (Балиг.)
Вона не перебирає.
- Любчик. 1. Любчик дают зо сільоў, жебы коровы бігали. (Пол.)
Любчик — рід зіля.

2. Любчиком опарують дійничку, щоби ся добрі коровы доіли. (Пол.)
Із народньої медицини.
- Любящий.** 1. Любящих і Бог любить. (Тростянець)
Приказка церковного походження.
- Люди.** 8. Взъили го люди в зуби. Пор. Wand. III, Leute 1524, 1553.
34. Людий сі радь, а свій розум май. (Іванівці К.) Пор. Слав. II, 49, 153;
Wahl I, 86; Нос. ст. 341.
43. Мрут люде, і нам то буде. Пор. Нос. ст. 341; Даль I, 338.
53. Ніхто людьом писка не заткає. Пор. Wand. III, Leute 1516.
55. При людьох і смерть красна. Пор. Даль I, 165.
63. Старі люди так приповідають. (Мшан.)
71. Що людьом, то й нам. (Наг.)
73. Як би люде не мерли, то би небо підперли. Пор. Даль I, 338.
80. Бодай на тебе всі люде плювали! (Наг.)
Прокляте.
81. Бодай сі від тебе люде відвертали! (Наг.)
Прокляте.
82. Бодай сі на тебе люде ззирали, як на чудо! (Наг.)
Прокляте.
83. Будуть в тебе люде, як лише Бог не довідаєт сі. (Сіл. Б.)
Іронічно говорять лихому чоловікови.
84. Всякі є люди, всякі й очи мают і всяке знают. (Ю.Км.)
Спостережене з житевої практики.
85. Добрі люди заки хліба дадут, вперед зуби вибьют. (Тростянець)
Іронічно про лихих людий.
86. Єдні люде так, єнчі єнче. (Ю.Км.)
Різнородні людські вдачі.
87. І я бував меже людьми. (Наг.)
Знаю також поводити ся з людьми. Пор. Wand. III, Leute 1546.
88. І я щось троха людий видів. (Наг.)
Бував не мало по світі.
89. Люде ніч розкрадают. (Лучак.)
Говорять про таких, що довго сидять у ночі.
90. Люди ходят мов зачумлені. (Ю.Км.)
В часі загальної біди, голоднечі або посухи.
91. Не мам про люди спокою ни гвѣ-дни, ни в нѣчи. (Тих.)
Не дають мені люди спокою. Жалував ся громадський вїйт.
92. Пак лиш люде наливят ся. (Тухля)
Буде якась чудасія.
93. Перше людий запитай ся, до вдовиці не чіпляй ся, бо як каже
Краснопера: ліпший обід, ніж вечера. (Городок)
Приказка з житевої практики.
94. По чому люде, по тому й ми. (Наг.)
Scil. продають або купують.

95. Чого то люде не зновїит? (Наг.)

Говорить чоловік чуючи про себе якусь небувальщину.

96. Чьим люди живили ся в тісних роках, бодай ся нікому й не снило!
(Ю. К.)

Сумна згадка про тісні роки.

97. Що на то люде скажут? (Наг.)

Оговорює ся чоловік, що боїть ся людського поговору за якесь нечисте діло.
Пор. Wand. Ш, Leute 1347—1351.

98. Які то нині люде понаставали! (Наг.)

Оговірка замісь: лихі люди. Пор. Wand. Ш, Leute 1387.

Людський. 1. Бери людське в зуби! Пор. Wand. Ш, Leute 1563.

5. Всьо то якось не по людськи. (Цен.)

Все те не до ладу.

Лютий. 3. Лютий — назидорога. Пор. Giusti 184.

9. Лютий як цигрис. (Дрог.)

Говорять про сердитого, запального чоловіка. Пор. Giusti 366.

Лягати. 1. Ляжу не сита, встану не бита. Пор. Гильф. 1257.

Ляк. 4. Він добре ляк відливат. (Боберка)

Жартливо замісь: він добре бє. Ляк — переляк.

Ляндвер. 1. Ляндвери за двери, войско йде. (Льв.)

„Ляндвери“ — краєва оборона, зложена або з вислужених вояків, або з таких, що були нездібні до чинної військової служби, а про те не каліки.

2. Ляндвер не жовнір, свиня не худоба. (Городок)

Згідний вислов чинного вояка про ляндвера.

Лях. 7. З Ляхом говори, а камінь за пазухов держи. Пор. Нос. ст. 297.

22. Мудрий Лях по шкоді, а Русин по часі. Пор. Нос. Доповн. 47.

28. Дістав Лях по зубах, ще й ногами дрига. (Букиз.)

36. Брешеш, Ляше, по Збруч наше! (Льв.)

Пор. т. II, Лях 5; Даль I, 311.

Львів. 4. Не від разу Львів збудовано. Пор. Bebel 463; Wahl II, 47; Нос. 371.

5. У Львові ходят люди голі. (Мшан.)

„Голі“ очевидно образиво зам. бідні.

М.

Магнес. 1. Має магнес у руках. (Дрог.)

Говорять про зледійкуватого чоловіка. Пор. Leutsch 187.

2. Якись ті магнес тьигне. (Наг.)

Якась невідома сила. Пор. Нос. 317.

- Маєток.** 5. Пропунав маєток по панцьки. (Карлів)
Кепкують із пана марнотратника.
6. Я твої маєтки не присів. (Грабовець)
Не жию твоїм добром.
- Мазур.** 5. А Мадзури капусняки, їли, пили коло сраки; а Русини добрі
люди, їли, пили коло буди. (Вербовець Т.)
Кепковане Русина з Мазурів.
6. Мадзури — в сраці дзюри. (Вербовець Т.)
Дразнять Мазурів.
- Май.** 3. Май — коням їсти дай, сам на пец тікай. Пор. Нос. 341.
7. Май, всьому би рости, а ту таке холодне дихат, що ни мож об-
гріти ся. (Ю.Км.)
Говорили люди в холоднім маю.
8. Почкай, маю, зварю я ті квітки в гаю. (Святк.)
Говорить ніби то марець до мая.
- Майстер.** 1. Пане майстер, злізьте з даху, не псуйте гонтя! Пор. Слав. I, 226.
7. З тебе майстер: з цілої шини зробиш пштик. (Явор.)
Лихий майстер, неук.
8. Кождий майстер на своє копито чобіт рихтує. (Наг.)
Кождий чоловік по своєму робить.
9. Кождий майстер своє ремесло хвалит. (Льв.)
Воно йому наймилійше. Пор. Giusti 177.
10. Майстер до чужих тайстер. (Орелець)
Образово про злодія, що витягає з чужих кишень або торбин. Пор. Нос.
ст. 341.
- Мак.** 3. На Іродзів мак го посікли. Пор. Дикар. 1103.
10. Маком сісти. (Лучак.)
Значіне неясне.
- Макогін.** 2. Дали му макогін облизати. (Лучак.)
Сказали йому щось неприємне. Пор. Нос. 363, 441.
- Малженство.** 1. Малженство як упряг: обое рівно тягнут. Пор. Wand. I; Ehe-
leute 1.
- Малий.** 4. Маленьке, але важненьке. Пор. Даль II, 28; Wand. II, Klein 37; Нос.
ст. 455; Libl. 160.
19. Від малого до великого. (Льв.)
Ріст — натуральне право в природі. Пор. Giusti 323.
20. Ліпше мале а важке, як велике а пуєте. (Стібно)
З житевого досвіду. Пор. Wand. V, Wenig 36.
21. Малого з верха побив Бог, та зі споду помилував. (Тростянець)
Говорять про малого чоловіка з великим половим органом.
22. Хто малого не шанує, той великого не варт. (Льв.)
Житєвий досвід. Пор. Wand. V, Weniges 11.
23. Як малого не навчите, великого не пригнете. (Монастирок)
Чоловік повинен учити ся за молоду найбільше.

Маляр. 1. Заки маляр намалює горобця, вола з'їст. (Монастирок)

Мама. 34. Яка мама, така ляля. Пор. Wand. I, Aeltern 43.

39. Буде мама віночок в сраку цюлювати. (Будз.)

Підросте донька тай час буде віддавати.

40. Любит мама побисїдувати при святїй оказїї. (ЮКм.)

Говорили діти про матір, що засиджувала ся в чужих хатах на балачці.

41. Мама мнов не порожна була. (Снят.)

Була в тяжи.

42. Мама тикала, а я шикала. (Лучак.)

Значїне неясне, основане на якїйсь анекдотї.

43. Мамо, ади ігла під порогом. (Товмачик)

Говорила прислїпкувата дївчина при сватах. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 183.

44. Мамо, сїдай на кацюбу, поїдем до сьлюбу! (Розділ)

Кепкує дївка з матери, що не може дати їй нїякого віна.

45. У мами виликїй динь, вона по сповїди. (Ю.Км.)

Се їй рїдко трафляє ся.

46. Чи тї мама малим не виколїсала? (Наг.)

Говорять бїльшому хлопцевї, що любить колїсати ся в дїтячїй колїсцї.

Мамуна. 1. Ты мамуно, ты самарю якїй си! (Злоцке)

Мамуна зам. мамона — ошука, дурене.

Мамуня. 1. Нашї мамунї проз дурницю пирогів не варили: вода була, лиш муки й сира не було. Пор. Wand. III, Mensch 648.

36. Яка мамунї, така донунї. (Розділовичї)

Манастир. 1. Дївоцького манастиру нема нїгде. Пор. Слав. I, 273.

Манатки. 1 Забирай манатки! (Дрог.)

Манатки — шмате, в злодїйськїм жаргонї маняти, убраня. Пор. нїмецьке: Pack deine sieben Sachen!

Мандригуля. 1. Мандригулі наїв ся, та голий гопки тне. Пор. E. Rot. 684; Wand. I, Alraun 56.

Мара. 8. Бодай ти мара голову скрутила! (Наг.)

Прокляте.

9. Всяка мара товче ся по світї. (ЮК.)

Говорять згїрдно про чоловіка, що ходить блудом.

10. Гнес го ту мара принесла. (Лемк.)

Прийшов непожаданий гїсть Гнес — днесь, сьгодні.

11. Іди до мари марепної! (Наг.)

З ненавистю: іди геть.

12. Мара го знає. (Наг.)

Згїрдно: я його не знаю.

13. Мара його має. (Тухля)

Пропає, невідомо де.

14. Мара тебе чує. (Наг.)

Я не чую.

15. Якої марі від мене хочеш? (Наг.)

Ненависно замісь: чого від мене хочеш?

Маранча. 1. Велька того маранча. (Б.ВЛ.)

Значіне слова „маранча“ неясне; найблизше тут „помаранча“, та в звязку з сим реченем виходить: купа, скількість.

Марець. 6. Сухий марець, мокрий май — буде жито, коби гай. Пор. Libl. 139; Нос. ст. 435; Le Roux de L. I, 70; Дикар. 1577.

7. В марець умер не оден старець. (Заставці)

Досвід житевої практики.

8. Марец гварит: „Кобы я маў таку велику ніч, як мам міц, то бым в корові теля заморозиў“. (Святк.)

В марті ночі коротші, як поперед, а 21 марта ніч рівна дневи.

9. Прийде марець, умре не еден старець. (Дрог.)

Варіант до ч. 7.

Марина. 5. Марина льон тре, Іван жур жре. (Наг.)

Жартлива імітація французської мови. Пор. Нос. 343.

6. Маріна псам пируги варіла; пси сї рузгаркали й Маріну зашмаркали; пси сї руз'їли, Марину заїли. (Розділ)

Примовляють дразнячи дівку або жінку на імя Марину.

7. Марина як глина, ані жити, ні вмирати, треба живу поховати. (Жид.)

Дразнять лїниву жінку.

8. Мариська ни люди. (Жидач.)

Для чужого кожда руська дівка Мариська.

Марко. 5. Товче сї, як Марко по пеклі. Пор. Libl. 157; Нос. ст. 419.

6. Марку, не роби сварку. (Тростянець)

Коротший варіант до т. II, Марко 1.

7. На сьвятого Марка пізний овес, а рана татарка. (Заставці)

День св. Марка євангелиста припадає 25 цвітня.

Марний. 3. Марним вопсуєте, марним направите. (Ю.Км.)

„Марне“ тут у значіню дрібниця, дешева річ.

Маря. 2. Мудра Марья, як є в печи варя; оглупіє і Марся, як нич не варит ся. (Мшан.)

Пор. т. II, Маря 1.

Масло. 5. Маслом сї не вдавиш, перогом сї не наїш. (Жураки)

Масло м'ягке, а один пиріг за мало, щоб наїсти ся.

6. Як би мене хто маслом мастив. (Стан.)

Говорить мені приемні, облесні слова.

Масність. 1. Глядає масности до тлустости. (Мшан.)

Образово: соли до солонини.

Мастити. 6. Хто мастит, той їде. (М. Яцк.)

Пор. Нос. ст. 369; Libl. 4; Wand. I, Fahren 26.

Матвій. 1. Ото я раз Матвій: ти не моя, я не твій. (Зазул.)

озстаєть ся парубок з дівкою.

2. Співай Матвію, бо я не вмію. (Жилач.)
Примівка в формі мудрованя.
- Матеркляси.** 1. Забирай свої матеркляси. (Наг.)
Все своє добро.
- Мати.** 22. Раз мати родила, раз гинути треба. Пор. Даль I, 341.
31. Бодай ти мати дерло! (Яричів)
Прокляте.
32. Дурна тота мати, що жбилює лігвину. (ЮК.)
По народньому поняттю мати повинна держати дитину остро, не розпещувати.
33. Не та мати, що вродила, але що вигодувала. (Тростянець)
Говорить сирота вихована нерідною матірю.
34. Матір за дитинов серце болит. (ЮК.)
Матери вроджене співчуте до дитини.
- Мати** (дієсл.) 9. Єден так має, що аж му сі горлом пхає, а другий лиш слинку пролигає. Пор. Wand. II, Haben 28.
16. Має ся, як горох при дорі. Пор. Даль I, 155; Libl. 206.
17. Має ся, як голий у терню. Пор. Libl. 206.
40. Хто не має, той не згубит. Пор. Wand. II, Haben 188, 210.
41. Чим більше має сі, тим більше хоче сі. Пор. Wand. I, Geld 747; II, Haben 82; Čelak. 51, 164.
48. Як бим так мав, як не маю! Пор. Wand. II, Haben 142.
54. Як я сі добре мав, то мене кождей звав; а як побила лиха година — відрікла сі вся родина. (Мик. в. Дн.)
57. Абим так мав, ек не маю! (Тростянець) Кобим... (Наг.)
Scil. то бим дав. Пор. Мика 757.
58. Бодай єс не мав більше, лиш то, що вкрадеш. (Наг.)
Прокляте: щоб ти зробив ся злодієм.
59. Єк сі добре мав, з кумами пив і грав; ек сі зле мав, то й брат не пізнав. (Товмачик)
Варіант до т. II, Мати ся 49, 54—56.
60. Має говор, як жиба фіст. (Григорів Р.)
Говорять про нечесного, безсоромного чоловіка.
61. Має на собі. (Наг.)
Говорять про жінку, що має місячку. Пор. Wand. III, Haben 284.
62. Має то до себе. (Наг.)
Се його властива, незвичайна прикметє.
63. Маю го в сраці. (Наг.)
Уважаю його нічим, мені про нього байдуже.
64. Маю го десь. (Наг.)
Делікатнійше замись: маю його в сраці.
65. Маю тя під пятою. (Таурів)
Вислов зневаги.
66. Хто має, тому йще дают. (Наг.)
Говорить завидючий чоловік, бачучи, як богатий побирає доходи зі своєї маєткы. Пор. Wand. II, Haben 153, 177.

67. Хто більше має, той більше хоче. (Товсте)
Вроджена людям закланність. Пор. т. II, Мати ч. 41.
68. Хто мало має, мало дає. (Льв.)
Бо не може більше дати. Пор. Giusti 234.
69. Хто много має, той розкидає. (Товсте)
З богача легко робить ся марнотратник.
70. Хто не має, той не дасть. (Наг.)
Від нього не видреш. Пор. Wand. II, Haben 209.
71. Хто що має, най тримає. (Наг.)
Повинен боронити свої власности. Пор. Wand. II, Haben 178, 179.
72. Чого не маєш, того не згубиш. (Наг.)
Пор. т. II, Мати 40; Wand. II, Haben 106.
73. Що з того маєш? (Наг.)
Яка тобі з того користь? Пор. Wand. II, Haben 322.
74. Я не мам дівки на продай. (Ізбн)
Говорив батько про свою дочку.
- Матінка.** 3. Матінка Божа польська була не така робітна як руска, тому тримає Христа на правій руці, не зробленій; а руска має праву руку зроблену, тому й тримає дитятко на лівій руці. (Монастирок)
Говорив монах Йосиф Гродський, як пізнавати образи Матери божої.
- Матка.** 4. У кого матка, у того голова гладка. Пор. Нос. 448.
6. Які матки, такі дзятки. (Жидач.)
Пор. т. II, Матка 5.
- Мах.** 2. За одним махом сто душ забіяхом. Пор. Даль I, 310; II, 295; Дикар. 700; Нос. ст. 391
- Махати.** 3. Легше махати пером, як батоном. (Полоннічі)
Говорив фірман писареві везучи його до міста, коли той упоминав його, щоб дужше поганяв коний.
- Мацько.** 2. Мацько робит, Мацько їсть; як не робит, має піст. (Снят.)
Характеризує ся стан подепного робітника. Пор. т. II, Мацько 1.
- Мачуха.** 5. І я не від мачухи. (Стан.)
Пор. II, Мачуха 3.
- Медвідь.** 1. Або старий медвідь, або молода куропатва. Пор. Дик. 131.
6. Коли на медведя мала галузь впаде, то бурчить, а як велика, то мовчить.
Пор. Wand. I, Bär 11, 53; Сим 1908.
10. Медведя пасічником зробити. Пор. Wand. I, Bär 47.
11. Медвідь гуляє, а Циган гроші забирає. Пор. Даль I, 213.
24. Медвідь ни вмиват си, та бє по кобилі. (Грин.)
Тому що сильний. Пор. т. II, Медвідь 12.
25. Ще медведь не забив, а кожух продає. (Наг.)
Говорять про такого, що хвалить ся тим, чого ще не зробив. Пор. Слав. II, 83.
- Межа.** 6. Не спи на межи, бо ти сьи вчипит. (Вербовець Т.)
Scil. лихий дух.

- Мельник.** 5. Мельник шумом багатий. Пор. Сям. 1532; Даль I, 77.
- Мельничка.** 2. На мельничку вода робит, а мельничка боса ходит. (Куквз.)
Сміють ся з мельників, що звичайно бідують, хоч на них „вода робить“.
- Мертвий.** 8. Мертвий на божій дорозі. (Наг.)
Його душа йде з тіла, по народньому віруванню туди, куди їй Бог судить.
Пор. Мука 2195.
- Ми.** 1. Ми як ми, не будемо свиньми, але це знати, як ви. (Наг.)
Говорять одні на зість другим.
2. Нема то як ми: льигаємо спати разом з курми. (Наг.)
Говорять бідні господарі, що не мають чим до пізної ночі турбувати ся.
3. По нас не буде нас. (Гнілк.)
Як помremo, то хйба пам'ять по нас лишить ся. Пор. Нос. 407.
4. По нас не буде нас; як нас погребут, най си маму побут. (Угринів)
Просторійший, жартливий варіант до поперед. ч.
- Мидри.** 1. Мидри-мидри, хто борши зість, той тому видри. (Жидач.)
Примівка в роді мудрованя.
- Микита.** 11. Пустив Бог Микиту на воловиту. Пор. Нос. ст. 417.
- Микола.** 2. Микола обвалюв хату навкола. (Сіл. Б.)
7. Микола обсрав хату довкола; цілу куну навалюв, тай всю хату завалив. (Льв.)
Був звичай у Львові, що в навечере св. Миколая по вулицях Львова ходили перебрані Миколаї, а люди просили їх до домів і вони давали дітям дарунки, а за те брали заплату. Коли одного разу такий Миколай переходив вулицею, де стояли фіякри, то ті кричали за ним висше подану лайку. Від 10 літ львівська поліція заборонила ходити Миколаям по вулицях тому, що дуже часто такі Миколаї були перебрані злодії і кради, що попало в руки.
8. Микола робиў кола, а Микита сани; Микола їздив кіньми, а Микита псами. (Комарно)
Дразнять Миколою Микиту.
9. Святий Миколай — патрон вовків, боронить від шкоди. (Лучак.)
Народне віруване.
10. Святий Микола пасе коні. (Літня)
Властиво стереже їх від вовків. Народне віруване.
- Милий.** 8. Хоть він мені не милий, не бий його при мині. Пор. Сям. 1456.
- Мило (прислівник).** 5. Мило, не мило, тєгни кобило! (Тростянець)
Образово: роби своє діло, чи воно тобі гладко йде, чи тяжко.
- Милуване.** 1. На милувані нема силувані. (Іванівці К.)
- Минути.** 7. Поки не мине три пять, не буде благодать. Пор. Нос. ст. 394.
12. Що минуло, то вже не верне ся. (Стан.)
14. Минуло, як торічний сніг. (Льв.)
Пропадо безслідно. Пор. Слав. I, 42.
15. То ті так не мине, як амінь у отченаши. (Наг.)
Се тобі сповнить ся, збуде ся. Пор. Wand. I, Gewiss 10.

- Мислити.** 26. Ти мислиш, що я під дурного хатов спав! (Будз.)
Насмішлива відповідь, коли хтось назве другого дурнем.
27. Хто много мислит, мало робит. (Наг.)
Життєве спостереження. Пор. Giusti 279.
- Михайло.** 9. Міхал на свини їхав, свиня рох, Міхал здох. (Вербовець Т.)
Дразнене в формі мудрованя.
- Миш.** 5. Миш в голову зайшла, заким зерно знайшла. Пор. ZDMG. XLII, 64.
6. І миш на престіл скаче, як паламар не бачить. (Убинє)
7. Мишко, мишко, на тобі вістийний зубок, а м.ні дай зелізняй! Пор. Даль І, 511; Слав. І, 295: „На ті, бабо, костин зжб, да ми дадеш желъзен“. Далі варіант: „На ти, врано...“
16. Як миши ката не чуут, то по пецу газдуут. (Довж.)
Варіант до т. II, Миш 4; пор. Слав. І, 196; Le Roux de L. I, 99, 101.
- Мігдал.** 1. Обисте й мігдали давали корові, то ни буде молока. (Ю.Км.)
Говорять про ялову корову, що не дає молока.
- Мід.** 23. Від меду пальці облизує. (Наг.)
Говорять про такого, що їв мід, держачи крижку пальцями. Пор. Wand. II, Honig 86.
24. Мід солодкий, та пальців ніхто з ним не їст. (Тростянець)
Пор. т. II, Мед 12.
25. Як би го медом помастив. (Наг.)
Такий солодкий, облесний чоловік. Пор. Wand. II, Honig 129.
- Мізерія.** 1. Всяка мізерія спонивірят чьоловіка на світі. (Ю.К.)
Мізерія тут у значіню непоказного або непочесного чоловіка.
- Міняти.** 3. Міный, свату, сліпу за посату. (Вербовець Т.) Пор. Wurzbach 262.
7. Хто міняє, той бідов воняє. (Тростянець)
Звичайно на заміні зле виходить.
- Міра.** 12. Що міра, то віра. Пор. Schlei. 171; Сим. 1672; Слав. І, 276.
13. Якою мірою міриш, такою і тобі відмірят. Пор. Даль І, 268; Слав. II, 126; Giusti 170.
- Мірити.** 3. Десіть раз мір, а раз урубай. (Снят.) Пор. Тимош. 255; Дикар. 1678; Wand. I, Abschneiden 1; Libl. 5; Даль II, 39; Giusti 276.
- Міряти ся.** 1. Най ся ні міріє поміще з міхом. (Княж.)
Нехай не рівняє ся мале з великим.
- Міст.** 6. „Міст“. — „Поцюлюй пса під хвіст.“ (Снят., Сіл. Б.)
Мудроване.
7. Мостом ся кладе. (Лучак.)
Корить ся перед кимось, вислугує ся йому.
- Місце.** 3. Анї з місцьи! Пор. Даль І, 34.
7. Вже й місце застило. Пор. Даль І, 362.
32. Не загрів він там місця. Пор. Гильф. 1640.
36. Не місце чоловіка красит, а чоловік місце. Пор. Даль І, 294; II, 243, 276; Сим. 1520; Giusti 205.
38. Нігде місця не загрів, такий непосидущий. Пор. Гильф. 1756; Даль II, 52.

48. Бог дал місяця в хаті гостя посадити і хліба його погостити. (Ізби)
Говорить господар запрошуючи знайомого в гостину.

49. Бодай єс си місцьи не міг найти! (Наг.)

Прокляте.

Місяць. 1. Абе на мене місяць сьвітив, а я звізди кругом побю. Пор. Нос. 328.

13. Сьвітиш місяцю, а не грієш. Пор. Гильф. 1395; Даль I, 352; II, 162.

15. „Ану, вимови: місяць!“ — „Місяць“. — „У твого батька яйця вісять“. (Сіл. Б.)

Мудрованя.

16. Місяць — злодійська ліхтарня. (Льв.)

При його світлі злодіям вигідно красти. Злодії примовляють про нього: „Лисий“ або „Войтек капує“. „Капувати“ в злодійськiм жаргоні: зраджувати, доносити. Пор. Giusti 345.

17. Місяць обгородив ся. (Мшан.)

Як видно довкола нього хмари. (М. Зубр.)

18. Місьиць настав на погоду. (Дидьова)

З погідного нового місяця ворожать погоду на весь місяць.

19. Новий місяць мусит ся сполокати. (Кривор.)

Господарський досвід, що на нові місяця звичайно буває дощ.

Міський. 5. Міське телятко мудрійше, як сільське дитятко. Пор. Даль I, 542.

Мітла. 1. Нова мітла добре замітає. Пор. Слав. I, 317; Даль I, 264; Libl. 33; Дик. 4216; Сям. 1643; Bebel 80; Гильф. 1368; Wand. I, Besen 6, 28—33, 34.

2. Кожда мітла з початку добре замітає. (Льв.)

Варіант до попер.

3. Мене мітлов з хати не вишетеш. (Наг.)

Говорить свекруха до невістки в сварці.

4. Як би їх мітлов вимів. (Наг.)

Сіл. повтікали, пощезали з хати або з села.

Міх. 1. Діравого міха ніхто не напхає. Пор. Нос. 393; Schlei. 177.

5. Міхом з тьи скиру відру. Пор. Wand. II, Haut 118; Leder 51.

10. Купіт собі міх, таї не робіт з мене сьміх. (Яблонівка)

Огризає ся продавець, якому покупець дає малу ціну.

11. Поки було в міху жвто, танцювалам належито; як не стало в міху зерна — „Дай ми спокій, бом мізерна“. (Кривор.)

Примовляла молода госпожня збіднівши.

12. Сім міхів горіхів, решето терну; в середу поїду, в четвер сі верну. (Стап.)

Небилиця, аби до привладу.

Міцний. 3. Моцний, як кiнь. (Жидач.)

Говорять про здорового, роботящого чоловіка.

4. Такий моцний, що хоть до плуга запрягай. (Жидач.)

Значіне те саме, що й в попер. ч.

Міць. 3. А моци бись не мав! (Княж.)

Відпекують лихого духа або лихого чоловіка.

Мішанець. 1. „Що ти є?“ „Я мішаниц“. (Іванівці)

Вимівка, коли хто не хоче признати ся, до якої народности належить.

Мішок. 1. Діравий мішок ніхто не годен наповнити. (Тростянець)

Пор. т. II, Міх 1.

Млин. 1. Бодай у млині душі не було! (Озеряни)

Гра слів, на жарт перевернене прокляте: Бодай у мні душі не було!

2. На свій млин воду горне. Пор. Giusti 91.

3. Жибі в млині духу не стало! (Будз.)

Зам.: щоби так у мні духу не стало. Варіант, до т. II, Млин 1.

4. Млин без води не меле. (Льв.)

Жите без достатку — не жите. Пор. Giusti 160.

5. Млин меле, мука буде. (Снят.)

Коли прибуде вода і млин меле, розходить ся вість про те по селах, де нема млина. В Нагуевичах запитує сусід сусіда: „А не чули сте, ци меле млин в Урожи?“

6. Пустий млин меле, та пожитку нека. (Тростянець)

Образово говорять про пусту бесіду.

Млість. 1. Млість на ні паде. (Лол.)

Мені збираеть ся на зомліне.

Много. 7. Хто много говорит, той мало творит. Пор. Wahl II, 42.

8. Хто много має, той прагне більше. Пор. Слав. I, 244.

9. Чого за много, того й свині не любийт. Пор. Osm. Spr. 449; Wahl II, 15.

10. За много вкусиш, то сі вдавиш. (Наг.)

Житєва осторога.

11. Що за много, то за много. (Наг.)

Говорять, коли чогось, scil. лихого, за надто богато, прим. блох або воший.

Пор. Giusti 316.

12. Що за много, то зле. (Льв.)

Всякий надмір шкодить. Пор. Wand. I, Allzuviel 1.

Многоглаголаніє. 1. В многоглаголаніі нема спасенія. Пор. Haller 13; Wahl I,

207; Дик. 977; Даль I, 518.

Мова. 3. Мова ся мовить, а хліб ся їсть. Пор. Libl. 25.

7. Мова до мови здасть ся. (Лучак.)

Зробить ся розмова.

8. Умкло му мову, ще й зуби заклєнув. (Наг.)

Занімів або зомлів.

Мовити. 5. Мовю до теші, аби невістка не чула. (Наг.)

Жартливо говорить чоловік до тещі в присутности невістки. Пор. Giusti 353.

6. Нихто миві ни має нич мовити ани ти, ани твоя жьона. (ЮК.)

Говорить мати до жонатого сина.

7. Я би ни мовила нічого, аби хто відтяв і тоту слабу голову, так ем задуріла. (Ю.Км.)

Говорила невістка, загулана мужевою родиною.

Мовчанка. 1. Мовчанка не пушит, голови не сушит. Пор. Слав. II, 29; Нос. 344.

- Мовчати.** 5. Мовчи глуха, менше гріха! Пор. Даль I, 522.
 7. Мовчи, коли ти добре. Пор. Wand. II, Gut 230.
 8. Мовчи, коли ті сі не питают. Пор. Wand. I, Antworten 1, 5, 16, 17.
 16. Мовчи язичку, дістанеш паленичку. Пор. Сим. 2245; Даль I, 526.
 22. Хапай мовчати! Пор. Нос. 453.
23. Мовчи — більше меш знати. (Тростянець)
 Мовчачи скорше набереш ся розуму, як балакаючи.
24. Мовчи, довше будеш жити. (Наг.)
 Вірять, що тим духом, якого чоловік не виговорить, він довше проживе. Пор. Сим. 1991.
25. Мовчи, коли-сь неписьменний. (Бергом.)
 Scil. коли письменні говорять.
24. Мовчи, най ся твоє тут не меле! (Бергом.)
 Не про твоє діло тут мова.
27. Мовчит, як би води в рот набрав. (Наг.) Замовк... (Наг.)
 Не промовить ані слова. Пор. Даль I, 529, 530.
28. Мовчит, як би му завалило. (Будз.)
 Говорять про вперту мовчанку.
29. „Мовчиш“ хоч де пригулиш. (Тростянець)
 „Мовчиш“ тут жартливо зам. „мовчанку“.
30. Хто мовчит, той пристає. (Наг.)
 Як би не приставав, то би заперечив. Пор. латинське „Qui tacet, consentire videtur“; Giusti 266.
31. Хто мовчит, тот двох навчит. (Тростянець)
 Пор. т. II, Мовчати 21; Даль I, 530.
- Могорич.** 1. Я могоричів ни купую. (ЮК.)
 Могорич — почесне по добитім торзі. „Добивати торг“ — речене походить від звичаю, що купець по торзі бе своєю долонею в долоню продавця на знак згоди.
- Могти.** 1. Кобим так міг, як не можу! Пор. т. II, Могти 1; Wand. II, Haben 144.
9. І я би міг, та не дав міві Біг. (Льв.)
 Є сила, та не суджено зробити те, що можнаб нею зробити. Пор. Нос. 477.
10. Шоки я міг, том видавав, викладав, а дниська вже ни вартую. (ЮКм.)
 Говорив старий чоловік збіднівши.
11. Як можу, то заробю, а віт, то випрошу. (ЮКм.)
 Така доля робучого чоловіка, що пови може, заробляє, а потім мусить жити з людської ласки.
11. Як не можеш так, як хочеш, то роби як можеш. (Льв.)
 Не все можна зробити те, що чоловік хоче. Пор. Giusti 77.
- Мож.** 3. Коль ни мож, то ни мож. (ЮКм.)
5. Що не мож, то полож; що не річ, то не іч. (Стежн.)
 Житєве правило: що не твоє, того не бери; чого не заробив, того не їдж.
6. Як не мож, то полож. (Дид.)
 Коротний варіант до попер. ч. Пор. Гильф. 26; Libl. 6.

Можливий. 1. Можлива річ, що так було. (Наг.)

Говорять сумніваючи ся, чи справді так було.

2. Чи то можлива річ? (Наг.)

Питане замість заперечення: то не можлива річ.

Мозок. 1. Мені юж мозок висох от старунку. (Ізби)

Образово замість: журю ся дуже.

Мозола. 1. Мозола голові. (Наг.)

Клопіт, неспокій. Пор. народню пісню:

Замуж ішовши — мозола головоньці;

Дівков гулявши — на людській обмовоньці. (Наг.)

Мозолити. 1. Мозолити своїм сьвітом. (Богород.)

Образово замість: бідувати.

Мокрий. 6. Ни боїт сі мокрий дощу, а голий розбою. (Іванівці К.) Пор. Слав. I, 272.

7. Мокрий дощу, голий розбою. (Вербовець Т.)

Сил. Так ся бою, як і т. д. Пор. т. II, Мокрий 6.

8. Мокрий як миш. (Наг.)

Пор. Wand. III, Nass 15.

Мокрій. 1. Як буде на Мокрія дощ іти, то пак буде іти сорок дний. (Мшан.) В латинськім календарі анальоґічне свято Медарда припадає дня 8 червня, у Французів St. Gervais 19 червня; у Росія сей святий називає ся Мокій. Пор. Le Roux de L. I, 78; Даль II, 505.

Моленіє. 1. Яке моленіє, таке спасеніє. (Убине)

Нещара молитва не причиняє ся до спасеня душі.

Молебен. 1. Дав бим на молебен, але-м сам потребен. Пор. Нос. 419.

Молитва. 2. З молитвов на устах, з роботов у руках ніде не загинеш.

(Тростянець)

Народня віра в силу молитви.

3. Молитва не битва. (Льв.)

Не примус. Силувана молитва не має значіня. Пор. Слав. I, 272.

Молити ся. 3. Хто не уміє молити сі, най йде на море учити сі. (Колом.) Пор. Сим. 2420; Wurzbach 184; Giusti 174.

Молодий. 8. Молодий може вмерти, а старий мусит. Пор. Libl. Giusti 146.

12 Що молодше, то солодше; що старое, то твердое. Пор. Wand. II, Jung 8; Čelak. 268, 305.

17. Як би молодий знав, а старий міг! Пор. Wand. II, Jugend 160; Giusti 149.

22. Він ще молодий, він з того виросте. (Наг.)

Говорять про хиби молодости, які з літами минають ся. Пор. Čelak. 305.

23. Доки-м була молода, була хлопцям коліда. (Товмачик)

Говорить дівка, якій хлопці в молодих літах співали коляди.

24. Молода і вяну. (ЮК.)

Говорить молодиця, що живе в біді.

25. Молоде — глупе. (ЮК.)

Варіант до т. II, Молодий 10. Говорять про дитину, неделітка, що ще не знає доброго звичаю.

26. Молоде — дурне. (Тиссьм.)

Пор. т. II, Молодий 10.

27. Молодий всьо перебуде. (ЮК.)

Біда не зломить його так легко.

28. Молодий мусит вишуміти. (Льв.)

Він переживає часи гулянки та пустованя. Пор. Wand. II, Jugend 128.

29. Що вільно молодому, не вільно старому. (Наг.)

Говорять про гулянку та жениханя. Пор. Giusti 149.

30. Як молоде, то буйне. (Мик. н. Дн.)

Любить погуляти, повеселити ся.

Молодиця. 1. Де ладна молодиця, там ладна сьвітлиця. Пор. Wand. I, Frau 707

5. У кожної молодиці мокра гузиці. (Жидач.)

Невідомо, хто і при якій нагоді се випробував.

Молодість. 2. Молодість — буйність. (Стара С.) Пор. Мука 2159; Wand. II, Jugend 35; Нос. 345; Libl. 129.

3. Молодість бурлива, старість щаслива. Пор. Wand. II, Jugend 5; Гильф. 1455; Wahl II, 64.

4. Молодість лїнлива, старість плачлива. Пор. Giusti 146.

10. Молодість — дурність, старість — не радість. (Поляниця)

За глупости зроблені за молоду чоловік нерав караєть ся до старости.

11. Молодість раз мине і вже не верне. (Льв.)

Її легко змарнувати, а вїяк не надолужити. Пор. Wand. II, Jung 51.

12. Таже кожний о тім знає, що молодість своє право має. (Балиг.)

Scil. має право погуляти, пошуміти.

Молоко. 2. „Дай молока“. — „Ще не здоїла бика“. Пор. Даль I, 97.

3. „Дай молока“. — „Ще гола толока“. Пор. Дик. 1509.

7. Коли нема на молоці, то й на сирватці не буде. Пор. Слав. I, 266; Даль I, 450; Нос. 330; Libl. 165; Гильф. 715.

11. Пташачого молока забагати. Пор. Гильф. 1787; Тимош. 68; Дик. 1098; Нос. ст. 391.

12. Там лиш потьичого молока не стає Пор. Leutsch 29, 194.

16. Ледво осхло тобі молоко під носом, а юж літані очима тамтади, кади не годит ся. (Ізби)

Говорить дівка молодому парубкови.

17. Мамине молоко ще му не присхло під носом, а він уже бере ся до дівки. (Короп.)

Говорять про молодого парубка.

18. Молоко би ти сі на голові зсїло. (Ярич.)

Докоряють лїнивому, що довго стоїть на однім місці.

19. Пішло молоко корові в роги. (Наг.)

Говорять про корову з великими рогами, що звичайно дає мало молока. Пор. Schlei. 172.

20. Ще му мамце молоко під носом не присохло. (Пужч.) ...обисхло.
(Наг.)

Говорять про молодого, недорослого чоловіка.

21. Ще ти молоко ни обісхло під носом. (Жидач.)

Докоряють недоросткови.

Молоти. 10. Не моє сі меле, тай не відсуваю. (Ст. Богор.)

Не моє діло, то й не мішаю ся до нього.

11. Не моє ся меле, я не відгортаю. (Балиг.)

Варіант до поперед. ч.

Молотити. 1. Враз молотили, враз колотили. (Жидач.)

Говорять парубки товариші, що разом робили і на однім ділі сварили ся.

2. Де вам молотити, ще сі ціпами пібете. (Наг.)

Говорять недоросткам, що ще не вміють добре молотити.

3. Довше буду молотила, більше буду колотила. (Розділовичі)

Довше робиш, то й більше користи маєш.

4. Ти то борзо змолотиш. (Наг.)

Зіси швидко.

5. Тобі би лише джжков молотити. (Наг.)

Говорять недоросткови, що любить їсти багато, а робити ще не може.

6. Я молотити не вмію, але їсти вмію. (Наг.)

Говорить недоросток-пастушок.

Мордувати. 1. Буду го мордував, жеби го холера вхопила. (Льв.)

Буду докучати йому всякими способами.

Море. 2. За морем би му вечера! Пор. Слав. II, 85.

9. Тото не за морьом боло, лиш у наших селі. (Тухля)

„За морем“ образиво про далеку сторону.

Мороз. 1. Аж по мні мороз пішов. Пор. Даль I, 326.

3. Мороз, аж дахи стрільють. Пор. Wand. I, Frieren 21.

14. Тріщи, не тріщи, морозе, вже минули водохрещі. Пор. Даль II, 550.

16. Міні мороз пішов по тілі. (Стан.)

Мене дрож пропаяв.

17. Ще морозу нема, а він уже посивів. А най по єний наросте! (Стара С.)

Жартують із чоловіка, що посивів передчасно.

Мотовило. 1. Хто мотовило утне, тому жінка умре. Пор. Слав. I, 273.

Моток. 2. Не знає, де міткови кінець. (Колом.)

Кенкують із дівки, що не вміє прясти й мотати на мотовило.

Мошко. 8. Мошко всрав сі на дошку. (Витків Новий)

Дразнять Мошка.

Мрака. 1. Коли мрака йде землев, а не горою, то на другий день буде инша година. (Кривор.)

Господарська ворожба.

2. Коли сі мрака землев стелит, то буде погода. (Наг.)

Господарська ворожба.

Мудрагель. 2. Ти мудрагелю сьвітовий. (Стан.)

Говорять жартом або з докором хитрому та промисному чоловікови.

Мудрий. 27. Мудрий по часі. Пор. Bebel 233.

33. Мудрим ніхто не вродив ся. Пор. Wand. V, Weiser 41; Bebel 335 Giusti 117, 297.

34. Мудрій голові досить дві слові. Пор. Даль I. 552; Čelak. 206; Wand. V, Weiser 14.

47. Чим ся мудрий стидає, тим ся дурний величає. Пор. Слав. II, 25.

50. Волиш з мудрим згубити, як з дурним знайти. (Городок)

Мудрий по згубі потішить тебе, а з дурним за знайдене зайдеш у зваду.

51. І над мудрим щось десь обявит ся немудре. (ЮКм.)

І мудрий пераз зробить дурницю.

52. Коль ти мудрий, я не буду глупий. (Лімна)

Не дам себе здурити.

53. Ліпши з мудрим загубити, як з дурним знайти. (Жидач.)

Варіант до ч. 50.

54. Мижи мудрими дурний, а мижи дурними мудрий. (Жидач.)

Говорять про чоловіка середного розуму.

55. Мудрий, але для себе. (Льв.)

Іншим нічого доброго не порадить.

56. Мудрий дурному з дороги вступит. (Балиг.)

Пор. т. II, Мудрий 19.

57. Мудрий дурному не дивує сі. (Снят.)

Бо розуміє, в чім той помиляє ся.

58. Мудрий мудрійшого знайде. (Льв.)

Людська мудрість у кожного чоловіка обмежена і проявляє ся в різних напрямках, так що один від другого все може щось навчити ся. Пор. Мука 2239.

59. Мудрий, як Беркові штани. (Льв.)

Пор. т. II, Мудрий 20.

60. Мудрий як лис. (Сіл. Б.)

Лис уважає ся найхитрійшим між звірами.

61. Мудрий, як штани Соломона. (Сіл. Б.)

Кепкують із дурня. Пор. т. II, Мудрий 32.

62. Не мудрі родят ся, а мудрі робят ся. (Монастирок)

Мудрість — річ набутна, якої чоловік набирає ся житєвим досвідом.

63. О, він тешко мудрий. (Жидач.)

Жартливо: мудрий, але непорадний.

64. Ти такий мудрий, як Савка: як сховав гроші в кіл, тогди них видів. (Мшан.)

Жартували з господаря, що завертівши гроші в кіл, потім не міг того кола знайти.

Мудрити. 1. Мудрій, не мудрій, совісти не перемудриш. (Тростянець)

Говорять про такого, що вміє всяке зле діло виправдати різнородними вкрутами.

Мудрувати. 2. Не мудруй, ще ти мамине молоко не обісхло під носом.
(Григ.)

„Мудрувати“ тут у значінню: удавати мудрого. Говорять молодому, недосвідному чоловікові.

Муж. 2. Де муж старий, а жінка молода, там рідка згода. Пор. Даль I, 454.

4. За доброго мужа жінка як ружа, а за лихого раба жінка як жаба. (Мик над Дн.)

9. Муж і жона, то една сотона. Пор. Даль I, 468.

14. Муж збирає мішком, а жінка продавала горшком. (Льв.)

Чоловік заробляє тяжко, а жінці роздати далеко легше. Пор. Мука 2249.

Музика. 7. Грай, музико, коли граєш, коли добрий смичок маєш. (Золоч.)

Роби своє діло з охотою.

8. На що мені музик? В мене довгий язик! (Вербовець Т.)

Говорила про себе язиката жінка.

Мука. 1. Без муки нема науки. Пор. Даль I, 540; Wand. I, Abs, 2; Слав. I, 38.

6. Не буде з тої муки хліба. Пор. Schlei. 172.

Мурашка. 2. І мурашки мають подушки, а люде не всі. Пор. Osm. Spr. 340.

Мутити. 1. Мутить, як у селі Москаль. Пор. Даль II, 263.

Муха. 9. З мухи вола не зробиш. Пор. Слав. II, 29; Даль II, 295; Le Roux de L. I, 112.

11. Летить, як мухи до меду. Пор. Wand. II, Honig 109.

15. Муха не боїть ся обуха. Пор. Даль I, 324.

Мучити. 3. Я го буду дотля мучи́, ніж не повіст. (Р. ВЛ.)

Присилую його, аби признав ся.

Муштрувати. 1. То муштрований кінь. (Наг.)

Гсворять образово про чоловіка, що перебув тяжку школу в життю

2. Хоче мене муштрувати, як рекрута. (Ізби)

Хоче мною поводити або поневіряти.

Мягкий. 5. Мягкий як віск. (Льв.)

Про чоловіка делікатної вдачі, податливого. Пор. E. Rot. 499.

6. Мягке як тісто. (Льв.)

Про людське тіло. Пор. Giusti 367.

Мясо. 1. Зів єс мясо, то з'їдж і костомахи. Пор. Гильф. 82.

6. Нема м'яса без кости, риби без ости, а чоловіка без злости. Пор. Слав. I, 267.

9. Таке м'ясо пси їдуть. (Вербовець Т.) Пор. Wand. II, Kauf 19; Kaufen 75; V, Wohlfeil 16; Слав. I, 163; Čelak. 331.

Н.

- Набрати.** 5. Набрав ся Пан Біг богачів, а бідними кидає. (Буськ)
- Наварити.** 4. Що наварив, то звідж. Пор. Слав. II, 113; Даль I, 142, 211.
- Навикнути.** 1. До чого за молоду навикнеш, то на старість як найдеш. Пор. Wand. II, Jugend 199.
- Навинути ся.** 1. Навинуло ми сі під руки. (Наг.)
Попало в руки, трафив на те руками.
- Навчити.** 6. Що сі за молоду навчиш, то на старість як знайдеш. Пор. Libl. 125; Čelak. 316; Wand. II, Jugend 144.
8. Не так навчений, ек природжений. (Тростянець)
Має се в роду, не вчив ся того, прим. потяг до злодійства.
- Нагадати.** 6. Нагадаў кові смерть. (Ізби)
Нагадав комусь неприємну річ.
- Нагло.** 1. Нагло щез, як блискавка. (Льв.)
Появив ся і пропав. Пор. Giusti 363.
- Нагнати.** 1. Нагнав му страху. Пор. Даль I, 326.
- Наговорити.** 3. Ви сі не наговорили, а ми сі не наслухали. (Кольб.)
Коротка була розмова.
4. Наговорив три міхи правди. (Льв.)
Образово замісь набрехав або вилаяв. Пор. Даль I, 525.
5. Наговорив сім міхів горіхів. (Залісе)
Наплів дурниць.
- Надивити ся.** 3. Надивила ся я біди. (Ю. Км.)
Теж, що завнала богато біди
- Надіувати ся.** 1. Я ще ни надівувала ся, а ту бав меже чужі букарти. (Ю. К.)
Говорила молодиця, що вийшла заміж за багатого вдовця. „Бав“ — пор. нагуївське „бавх“ — оклик, що значить упадок або лихий припадок.
- Надія.** 4. Всю надію на тебе покладаю. Пор. Osm. Spr. 76.
9. Вона при надії. (Наг.)
Вона в тяжи. Пор. Wand. II, Hoffnung 125.
10. Марна твоя надія. (Наг.)
Даремно надієш ся. Пор. Wand. II, Hoffnung 122.
11. Надієв ситий не будеш. (Наг.)
Вона — асігнація без певної вартости, може не сповнитися. Пор. Wand. II, Hoffnung 20.
- Надіяти ся.** 5. Надієв си дід на мід, та втратив обід. (Голови)
Варіант до т. II, Надіяти ся 1.
6. Не надій ся на погоду, коли ізбянська тета люльку курит. (Ізби)
Ізбянська тета — гора Лацкова, недалеко села Ізби.

- Надробити.** 1. Що с надробив, то виїдж! (Наг.) ..вісербай! (Кривор.)
Надробити або накришити чогось крухого або м'якого до плинну, прим. хліба до молока або мяса до борщу. Пор. Libl. 226; Слав. I, 213, 215.
- Надути ся.** 4. Надув ся, як ковальський міх. Пор. Слав. I, 282.
5. Надутий як индик. Пор. Нос. ст. 351; Даль I, 134; Giusti 369.
7. Надув сі, як вош на морозі. (Григорів, Рогат. п.)
8. Надув сі, мало не трісне. (Наг.)
Дме ся з гордощів або з люгости. Пор. Слав. I, 282.
9. Надутий як міхур. (Льв.)
Говорять про гордого чоловіка. Пор. Giusti 369.
- Називати ся.** 2. „Як сі називаєш?“ — „На іме як в літі так в зіме, а на назвіско як далеко так бліско“. (Угринів)
Жартлива розмова.
- Назнати ся.** 1. Назнав ем ем сі біди на своїм віку. (Наг.)
Говорить чоловік, що в житю богато набідив ся.
- Наїсти ся.** 27. Наїв бис сі болю тьижкого! (Наг.)
Прокляте.
28. Наїв бис сі чемериці! (Наг.)
Прокляте. Чемериця — отруйне зіме, особливо її коріне.
29. Наїв сі, аж му сі горлом вертає. (Наг.)
Наїв ся до ситости або аж так, що йому блювати хоче ся.
30. Наїв сі от-поти. (Наг.)
Жестом при тім показують на шию, се значить: наїв ся до ситости так, що вже більше не може.
31. Наїв се, що струк. (Ю.Км.)
Зробив ся ситий і повний.
32. Наїсьте сі тьижкої біди. (Наг.)
Говорять таким, що шукають собі напасти.
- Найлїпше.** 1. Найлїпше не вмирати. (ЮК.)
Жартують, коли хто грозить, що вмире в жалю або з гризоти.
- Наймати.** 1. І мене бивало наймают до телят, а робити всьо велят. (ЮКм.)
- Найти.** 2. Найшов свій свого. Пор. Wand. Gleich 39; Čelak. 37; Libl. 42.
3. Найшов сокиру за лавов. Пор. Слав. I, 298.
6. О, ви нас тут найшли! Дай Боже, щоби вас Пан-Біг найшов у небі!
(Наг.)
Говорять про любих гостей, що прийшли з далека.
- Налезжати.** 1. Що сі кому належит. (Наг.)
Scil. треба віддати. Говорять про чужу річ або про честь. Пор. Wand. V, Werth 3.
- Намочити.** 1. З вечера намочу, о півночи полочу; на розсвїті маглюю, на хлопцями мандрую. (Товмачик)
Говорила роботяща дівка про свою одиноку сорочку, що кожного дня була свіжо випрана.

2. У вечір намсчит, о півночи полочит, рано маїлює, на данец си рвх-тує. (Тростянець)
Кепкують із дівки, що має тільки одну сорочку.
- Наняти ся.** 1. Наняв ся — продав ся. Пор. Даль II, 176.
- Напасть.** 3. Від напасти не пропасти. Пор. Даль I, 120, 149, 158.
14. Ото напасть корницка! (Колом.)
Коло Коломиї є село Корнич, а в нїм люди дуже напасливі. Говорять такому, що шукає собі напасти.
- Написати.** 2. Напишеш гером, не витегнеш волом. Пор. Даль I, 536.
7. Ни лиш написав, али й запечытав. (Кольб.)
Scil. аби вислати на пошту. Образово: не лиш обіцяв, але й дав.
- Напити ся.** 13. Напиймо се. кумцю, тут, бо нам в небі не дадут; нїм до неба підемо, то по десять шморгнемо. (Буськ)
Пор. коротший варіант сеї не то приповідкя, не то співанки т. II, Напити ся 6.
14. Напили ся, що розум вже цілком не їх був. (Карл.)
Говорять про паниць.
15. Як напе ся, острят себе, хоч знає, що тупий. (Карлів)
Кепкують із п'яного, що грозить, хоч сили не має.
- Напудити ся.** 4. Напудив ся, як би му околіт запахив під ногами. (Ю. Км.)
Злякав ся не без причини.
- Нарід.** 3. Він з того народа, що сї дорого платит. (Наг.)
Оговірка замісь свиня. Говорять про хрун'в.
- Наробити.** 5. Наробив-ем сї по саму шию. (Яремче)
Виконав довгу, тяжку працю.
6. Наробив нам біди не малої. (Наг.)
Говорять про збиточного, напасливого чоловіка. Пор. Giusti 84.
- Нарозумити.** 1. Нарозум го Боже добрим розумом! Пор. Даль I, 555.
- Насербати ся.** 1. Насербаш ся, що аж тя заколе в грудях. (Ю.К.)
Жалує ся чоловік на рідку страву.
- Насипати.** 3. Хто борше насипає, той борше змеле. Пор. Wand. III, Schütten 12; Гильф. 2817; Giusti 277.
- Наситити.** 2. Скорше наситиш коня, як циганську дитину. (Монастирок)
Цигани ненаситні, бо по народньому віруваню не мають нічого свого і беруть усе, що їм даси.
- Насмівати ся.** 2. З кого ся насмівають, з того люде бувають. Пор. Слав. II, 139.
- Наставати.** 1. Настаєш на моє жьитя. (Ю.Км.)
Говорять такому, що грозить убійством.
- Натура.** 2. У тебе натура, як у того тура. (Куклиз.)
7. Ніхто, браті, ни знат натуру попову: а три слові заговори, тай дай корову. (Голови)
Говорять про великі данини, які колись попи брали за треби.

8. Така натура: що паплює, то злиже. (Тростянець)

Говорять про дволичного, брехливого чоловіка.

Наука. 9. Нема науки без муки. Пор. Тимош. 27.

13. Березова наука не йде на бука, але в голову. (М. Гош.)

Березова наука — різка, якою давніше били школярів для поострення їх пильности.

14. Наука не веде в ліс, але з ліса. (Стан.)

Образово: не веде до дикости, але від дикости до освіти.

15. Науки корінь гіркий, а овоч солодкий. (Льв.)

Давня школярська приповідка. Пор. Giusti 321.

16. Науці кінцьи нема. (Наг.)

Чоловік учить ся до смерти, і ще всього не збагне. Пор. Schlei. 170.

Наум. 2. На Наума посилай діти до школи. Пор. Даль I, 535.

Наховстати. 1. Він му наховстайи, той му розховстайи. (Вербовець Т.)

Говорять про двох начальників, господарів над одним підвладним, із яких один накладає на підвладного обовязки, а другий звільняє його від них.

Наш. 2. Де вже наше не пропадало! Пор. Даль I, 33, 364.

Небіж. 4. На, тобі, небоже, що мені не гоже. Пор. Даль I, 104.

Небіжка. 7. Я з своїов небіжков два дни веселі мав. Пор. Слав. I, 277.

Небіжчик. 1. Кожлий небіжчик добрий. Пор. Слав. I, 229.

7. Не одного небіжчика вилічив. (Наг.)

Кепкують із лихого лікаря. Пор. Wand. I, Arzt 56, 57.

Небій. 1. І небоя вовки з'їли. (Тростянець) ...ззідьит. (Наг.)

Небій — такий, що нічого не боїть ся.

Небо. 9. Як небо від землі. Пор. 2145.

Небога. 1. До мої небога нема злої дороги. (Григорів Р.)

Невдяка. 1. Невдякою сьвіт платит. (Льв.)

Спостережене з житєвої практики. Пор. Giusti 158

Невинний. 1. Невинний як баранчик. (Льв.)

Кепкують із такого, що вдає, буцїм то не знає нічого. Пор. Giusti 369.

2. Як єс невинний, то ти нічого злого не буде. (Наг.)

Говорять такому, що боїть ся йти до суду, хоч би лише за свідка.

Невістка. 11. В нивістки язичок як у гади. (Ю.Км.)

Розумієть ся, на погляд свекрухи, яку кожде слово невістки коле.

Недбайко. 1. Недбайко гірш піяка. (Тростянець)

Пор. т. II, Недбалиця 1.

Неділя. 8. У неділю: гоґа, гоґа, в понеділок: головочко моя! (Тростянець)

Говорять про дівку, що в неділю гуляла, а в понеділок у неї болять голова.

Недогода. 3. Нидогоди і тільки. (Ю.К.)

Говорять про діло, з якого мають самі клопоти.

Недороблений. 1. Ти недороблений! (Наг.)

Ляють родовитого каліку: безпальцього, безвухого.

- Недосіл.** 1. Недосіл на столі, пересіл на хребті. Пор. Даль I, 295; II, 404.
- Недоук.** 1. Недоук дурнійший як бук. Пор. Даль I, 542.
- Незахідний.** 1. То незахідна буда! (Ізби)
Згідно про вбогу хату, до якої тяжкий захід.
- Нема.** 1. Де нема, там і цісар не возьме. (Наг.) Пор. Giusti 253.
7. Нема понад тебе тай понад попову свиню. (Кол.)
- Немило.** 1. Що тобі немило, не чини другому. Пор. Даль I, 218.
- Непрошений.** 1. Непрошеного за двері ведут. Пор. Слав. I, 290.
- Нести.** 1. Несіт два, бо єдному ніщо. (Нежухів)
Кепкують із таких двох, що несуть легку річ, яку міг би донести й один.
- Нечесаний.** 1. Нечесаний, невмиваний, утрубами побиваний. (Ст. Богор.)
Дразнять нехарного чоловіка.
- Нещастє.** 3. В нещастю пізнавай приятеля. (Льв.) Пор. Даль II, 353.
19. Бодай го нещістья не минуло! (Наг.) ...напало! (Наг.) ...укрило!
(Наг.)
Проклятьє.
- Нини.** 1. Через тоті „нини“ збавила-м си динни. (Наг.)
Жалувала ся жінка, що замість іти в поле до роботи, мусіла в хаті колесати малу дитиву. „Нини“ — ономатопоетичне слово, знаве вже в середні віки в Німеччині, де колискова пісня починаєть ся словами: Ninni, ninni.
- Нині.** 4. Не нині, то завтра. Пор. Даль I, 282.
6. Нині гой, завтра йой. Пор. Слав. II, 18.
8. Нині пан, завтра пропав. Пор. Даль I, 45.
12. Що нині маєш зробити, не відкладай на завтра. Пор. Слав. II, 224.
13. Що нині мені, то завтра тобі. Пор. Даль I, 112.
14. Ще ти нині не амінь. (Наг.)
Ще не гинеш, ще маєш час.
- Нитка.** 4. По нитці до клубка. Пор. Даль I, 359; Wand. II, Knall 5, 6; Schlei. 157.
9. Білої нитки на другім ни положит. (Буськ)
Не скаже про иншого доброго слова.
- Ніворот.** 1. Пішов ніворотом. Пор. Слав. I, 197, 290: На неврат ште иде; II, 25.
- Ніж.** 16. Бодай-єс ножа не видів! (М. Яцк.)
Кленуть худобині, коли бидзень її нападе, або робить шкоду: аби здохла, згинула не зарізана.
- Німець.** 11. А де Німець постит? Коли він постит, де? (Водники)
Німці протестанти не держать ніяких постів і жартуючи говорять, що у них піст у ночи, а в день можна їсти все.
- Німий.** 2. Німий, як риба. Пор. Le Roux de L. I, 126.
3. Німий глухому повідав, як сліпий видів, що кривий без рів скакав.
(Миклашів)
Небилиця.
- Ніс.** 1. Аби ти так з носом був! Пор. Нос. ст. 321.
6. Всюди мусит свій ніс зачати. Пор. Libl. 164.
29. Носа кому втерти. Пор. Libl. 168.

30. Носом письмо понюхати. Пор. Слав. II, 143.
33. Пішов з носом. Пор. Даль I, 279; Дик. 197.
47. Утру я йому носа. Пор. Даль I, 255; Тимош. 87.
51. Задер ніс, що би му і всранов трісков не досьиг. (Наг.)
Кепкують із гордого чоловіка. Пор. Слав. I, 280.
52. Ніс як бульба. (Наг.)
Говорять про круглий, перкатий ніс. Пор. російське: „Носъ картофелемъ“, а також Giusti 372.
- Ніхто.** 4. Никто не вгадат найперед, чи по сміху плач не настає. (Ізби)
Зміни в настрою чоловіка приходять звичайно несподівано.
5. Ніхто не скаже „На!“ лиш „Дай!“ (Орел.)
Кождай волить узяти, ніж дати.
- Ніч.** 15. Солодкі ночі, гіркі дні. (Ст. Богор.) Scil. жонатому.
16. Що ніч зробит, день покаже. Пор. Гильф. 3528.
19. За солодкі ночі гірські дні. (Мшан.)
Годуючи діти.
20. Не мож ночі освинути. (Наг.)
Біль або гризота не дає в ночі спати.
21. Ніч му роком стає. (Наг.)
Не може заснути і ніч видає ся йому дуже довгою. Пор. Слав. I, 318.
22. Ніч як день. (Льв.)
Така ясна. Пор. Даль I, 331.
23. Ще ти ночі мало було? (Наг.)
За мало спав у ночі і хоче досипляти в день.
24. Щьислива ніч! (Кривор.)
Бажають відходячи вечером із дому або з товариства.
- Ніщо.** 2. Із нічого ніч не буде. Пор. Слав. II, 30.
- Новий.** 6. Нове, лиш трохи полерте. (Тростянець)
Жартом говорять про стару одежину.
- Новина.** 1. Добра новина, як нічого злого не чути. (Льв.)
Говорить чоловік, що привик усе чути лихі вісти. Пор. Giusti 356.
- Нога.** 28. Не своїми ногами ходиш. Пор. Нос. 320; Libl. 227.
45. Такі ми ноги брудні, що би можна на них ріпу сїяти. Пор. Мука 2070.
51. Я вже їднов ногов у гробі. Пор. E. Rot. 455.
54. На ноги го поставив. (Наг.)
Допоміг йому вибрати ся з біди. Пор. Libl. 212.
55. Не гойдай ногами при вобіді, бо гітька колишеш. (Вербовець Т.)
Правило приличности, мотивоване народнім віруванем.
56. Не переступай ногами дитину, бо не буде рости. (Вербовець Т.)
Народне віруванє, що коли переступити дитину, то вона не буде рости.
57. Нога моя там не стане. (Наг.)
Зарікає ся чоловік, розсердивши ся на когось, що не зайде ніколи до його хати. Пор. Гильф. 1767.
58. Що днесь ногов пхнути, колись руков виняти. (Мшанець)

Повідала стара баба в осени про малу бульбу, яку на яри можна зужиткувати. (М. Зубрицький).

Нужда. 3. Нужда закон ломить. Пор. Слав. I, 318; II, 71; Даль I, 290; Wahl II, 15.

9. Нужда веде до Бога. (Тростянець)

Чоловік притиснений бідкою починає молити ся.

Нявка. 2. Звиділа на Нявку, йик віддала си за нявку. (Грин.)

Говорили про жінку, що змаріла за мужем паницею.

Нянька. 1. Де дві няньки, там дитина без ока. Пор. Даль I, 293; Schlei. 168; Wand. II, Kind 240.

О.

Обголити. 1. Обголив го без брича. (Кол.)

Обмовив, знеславив або вивискав. Пор. Даль I, 155.

Обдерти. 1. Обдерли го як липку. Пор. Даль I, 153; Libl. 199.

Обід. 13. По добрім вобіді кипска вечера. (Вербовень)

По богатім житю вбога старість.

Обійти ся. 8. Обійде сі гречка без морозу. (Бабухів)

Гречку звичайно сіють пізно, коли вже морози минули, і пізно збирають.

Обісте. 1. Бодай му обістю запустіло! (Наг.)

Кленуть скупого, негостинного чоловіка.

2. Бодай ти на обістю кропива поросла! (Наг.)

Кленуть нелюдного чоловіка.

3. Не свищи на вобістю, бо будут по нїм горобці свистали. (Вербовець Т.)

Кепкують із такого, що свище на подвірю.

4. Обістю му незаїдне. (Наг.)

Положене так на горі або в долині, що до нього тяжко доїхати возом.

Обіцанка. 3. Обіцанка новий довг. (М. Гош.)

Обіцяючи чоловік бере на себе обовязок дати. Пор. Giusti 256.

4. Панські обіцанки ніколи сі не сповняють. (Тростянець)

Пан обіцяє легкомишно і не додержує легкомишно.

Обіцяти. 3. Обіцье золоті гори. Пор. Даль I, 177; II, 179.

4. Обіцьяли, коли сцьили, а давали, коли мали. Пор. Слав. II, 4.

7. Обіцьяв пан кожух, тепле його слово. Пор. Giusti 53.

11. Хто богато обіцяє, той рідко слова дотримає. Пор. Giusti 254.

12. Хто обіцяє, той не хоче дати. Пор. Giusti 230.

14. Обіцяти, а не додержати — паскудство. (Льв.)
Свідчить про слабість характеру. Пор. Giusti 256.
- Образ.** 9. Образ фанний, але зле мальований: пуста фарба. (Карл.)
Говорять образиво про поверховно гарного чоловіка зі злим характером.
- Обстрижений.** 1. Обстрижений, обголений, а на сраці розколений. (Вер-
бовець Т.)
Жартують із молодого рекрута, якого обстрижено при бранці.
- Обходити.** 2. Обходи, як гниле яйце. (Линці)
Не зачіпай, бо поганий чоловік, зачепиш собі біду.
- Обходити ся.** 4. Обходжу ся з тим, як з розбитим горшком. Пор. Слав. II, 1.
5. Обходить сі з ним, як зо псом. Пор. Wand. II, Hund. 1552.
7. Обході сі, як з писанков. (Линці)
Поводи ся з нею делікатно.
- Оглухнути.** 2. Бодай єс оглух! (Наг.)
Прокляте.
3. Недавно оглух, а вже не чує. (Григорів Р.)
Жартують із чоловіка, що не дочуває добре.
4. Ще-м не оглух, чую добре. (Наг.)
Говорить чоловік такому, що кричить до нього голосно.
- Огонь.** 10. Не сховаєш огню в соломі. Пор. Слав. II, 6.
19. Огонь з водою ніколи не погодиш. Пор. Giusti 344.
20. Огонь і вода добрі служити, але лихі павувати. Пор. Слав. II, 6.
- Одважний.** 1. Одважний і батька в лоб. (М. Гош.)
Одважний — українська форма. Пор. т. I, Відважний 5.
- Одежа.** 4. Одежки лежат на вім як вилета. (Наг.)
Про добре прикроєну одягу. Пор. Wand. II, Kleid 255.
- Один.** 14. Одна на мині, друга на типі, третю таку маю, що каглу ва-
ткаю. (Тростянець)
Хвалила ся дівка, що мала три сорочки.
15. Одно лінше від другого. (Льв.)
Іронічно: обое лихі. Пор. Libl. 229.
- Одуріти.** 1. Одуріла кобильча голова. Пор. Даль I, 59: Въ кобылью голову
счастье.
4. Бодай єс одурів! (Наг.)
Прокляте.
5. Ну дивіт сі, водуріла друга! (Жидач.)
Говорить про жінку, що ві з сього, ні з того починає сварку або бійку.
6. Ци-с одурів, ци лиш розуму не маєш? (Наг.)
Говорять такому, що робить якусь несподівану дурницю.
- Оженити ся.** 2. Лекше оженити сі, як розженити сі. Пор. Слав. I, 256.
- Ожинник.** 1. Ожидник настоюют на цугрі із ожинових ягід. (Кривор.)
Ожинник — сок із ожинових ягід, настояних на цукрі. Гуцульська вимова:
„ожидник“ і „цугор“.

Оказія. 2. Був на оказії. (Наг.)

Був у гостині.

3. Оказія злодієм робит. (Наг.)

Оказія — латинське слово occasio — добра нагода. Пор. Giusti 322.

4. Там така оказія була, що їсти й пити давали. (Дрог.)

Говорять про принагідну гостину.

Око. 13. Виділи очи, що купували, тепер і повилазьте. Пор. Даль I, 271.

51. Іди, куди ті очи ведут. Пор. Даль I, 58; Мука 726.

60. Лучше одно око своє, як чужії обі. (Вурцбах) Пор. Wurzbach 186.

71. На одно око сліпий, а на друге не видит. (Григорів Р.)

91. Око за око, зуб за зуб. Пор. Слав. II, 8; Даль I, 143.

97. Очи би їли, а губа не хоче. Пор. Libl. 200; Schlei. 180.

108. Очима би мі взів. Пор. Слав. II, 140.

111. Очи ми виберіт, ци бим вас пізнав! Пор. Слав II, 38.

126. Очи му сі блищят як вовкови. Пор. Слав. II, 110.

132. Очом страшно, а руки зроблять. Пор. Даль I, 322.

133. Панське око коня тучить. Пор. Wand. II, Herr 147, 154; Herrenaug 1; Le Roux de L. I, 104; Osm. Spr. 48; Мука 1183. .

136. Поза очи наговорив. Пор. Даль I, 208.

138. Попівське око. Пор. Wand. II, Pfaffe 57, 74; Даль II, 209.

154. Чотири очи ліпше видят, як двоє. Пор. Слав. II, 207.

155. Що з очий, то й з плечий. Пор. Giusti 44.

164. Не продириш очи, продириш мошонку. (Снит.) Пор. Fr. Mroczko, Śniatyńszczyzna, przyczynek do etnografii krajowej. Lwów, 1897. cz. I, str. 17.

166. Бодай му тото очима вилізло! (Наг.)

Прокляте: бодай се виплакав або проплакав.

167. Бодай ти очи викапали! (Наг.)

Прокляте. Пор. співанку:

Ой Аннице, білолице, лиш би тя любити;

Такі маєш чорні очи, викапали би ти! (Лол.)

168. В очи хвалит, а поза очи ганит. (Наг.) ...гудит. (Наг.)

Говорять про дволичного, фальшивого чоловіка. Пор. Giusti 19; т. III, Хвалити 1.

169. Не відреш ока, прідреш мошенку. (М. Гош.)

Пор. т. II, Око 164; Даль II, 76, 206.

170. Ни вір своєм очям, лише моїй повісти. (Звиняч Гор.)

Говорять, коли хто в живі очи бреше. (Ю. Кміт.)

171. Око не видало, вухо не чувало. (Наг.)

Говорять про невидане і нечуване диво. Пор. Даль I, 389.

172. Очи му злі, як у ящірки. (Наг.) ...гадини. (Наг.)

Говорять про чоловіка зі злими очима. Пор. Giusti 368.

173. Очи му кровйов зайшли. (Наг.)

Від сильного удару в голову, або зі злости, або від болю голови. Пор. Giusti 368.

174. Очи му ся блищат як дві зорі. (Льв.) ...як два огники. (Льв.)

Говорять про ясні, веселі очи. Пор. Giusti 368.

175. Очи як ліхтарні. (Наг.)

Такі очи, що бачуть і в ночі, прим. злодійські. Пор. Wand. I, Auge 363.

176. Очи ясні, як у сокола. (Льв.)

Говорять про приємні, ясні очи. Пор. Giusti 368.

177. Очом вірь, бо очи приятель чоловіка, великої роботи боят сі. (Криворівня)

Говорить чоловік вагаючи ся взяти на себе велику роботу.

178. Своїми очима побачив і дав довіре. (Кривор.)

Переконав ся про щось і повірив.

Окомон. 1. А в нашого вокомана пуцюрна закована; а в нашого професора пуцюрна затесана. (Вербовець Т.)

Дразнять місцевих окомона й учителя.

Олива. 1. Оливи до огню доливати. (Наг.)

Дразнити посварених людей. Пор. Giusti 366.

Омалювати ся. 1. Омалювавав сі, як дїтько. (Винники)

Згідно в значіню: заталапав ся, засмарував ся.

Опусканий. 1. Опукане — обпускане. (Вербовець Т.)

Значіне неясне. „Обпускане“ може „обісцяне“.

Осел. 2. Осел вино носить, а воду не. (Наг.)

Дурний чоловік робить, а розумні користають. Пор. Giusti 366.

Осінь. 2. В осени день прощений. (Вербовець Т.)

Можна іподі дармувати спочиваючи, бо робота не пильна.

Острий. 2. Острий як бритва. Пор. Giusti 371.

Отава. 1. Сиру отаву треба в сохи вложити. (Наг.)

Соха — вили, остріва.

Отець. 11. Не той отець, що вродив, але той, що виховав. Пор. Даль I, 487.

12. Оден отець десятеро дїтий вигодує, а десять дїтий одного вітцьи не годві. Пор. Giusti 123.

13. Отець збирає, син розкидає. Пор. Даль I, 106.

17. Який отець, такий сян. Пор. Giusti 128.

19. Не той отець, що родив, а той, що розуму навчив. (Гростянець)

Такого, що навчив розуму недосвідного чоловіка, той чоловік повинен шанувати як батька.

20. Штири рази отець паздирив, аби я йшла замуж. (ЮК.)

Батько силував дочку йти замуж і бив її за опір чотири рази.

Охїть. 1. Упала охїть, листав я охоту. (Кривор.)

Лзиковий дублет у значіню: менї захотїло ся.

Очиська. 1. Чо-сь витріщив очиска на мої оченята? (Григорів Р.)

Жартливо говорить дївка до парубка.

Очиші. 1. Очиші му погані. (Наг.)

Говорять згідно про лихого, повурого чоловіка.

п.

- Палець.** 3. Аби хочь раз пальцьом кивнув. Пор. Даль I, 167.
 16. Дай му палець, він за руку хапле. Пор. Даль I, 247.
 17. З пальця-м собі тото не виссав. Пор. Даль I, 555; Čelak. 107, 3č3.
 19. І пальцем не закривит. Пор. Даль I, 265.
 22. Крізь пальці дивити ся. Пор. Даль I, 247.
 39. Не пхай пальців межи двері. Пор. Даль II, 207.
 45. Пальцьом ті ткну, то зараз упадеш. Пор. Leutsch 29.
 49. Сам як палець. Пор. Wand. I, Allein 28.
59. Бодай єс ся пальці із! (Наг.)
 Прокляте. Scil. з голоду або зі злости.
60. Пальціма бим го розщипав. (Наг.)
 Говорить чоловік у злости.
- Пан.** 1. Або пан, або пропав. Пор. Wand. I, Alles 21; Даль I, 59, 322; Гильф. 64, 104; Giusti 357.
 24. Годі двом панам служити. Пор. Giusti 333.
 40. Казав пан, зробив сам. Пор. Giusti 226.
 80. Пани бють ся, а мужиків боки болять. Пор. Даль II, 266.
 150. Як будеш паном, то всьо будеш мали даром. Пор. Даль II, 269.
157. Купіт собі пана, щоби вас бив. (Наг.)
 Кепкував прохожий чоловік у чужім селі з людей, що по знсеню панщини замісь робити в полі напивали ся в коршмі. Пор. Wand. II, Herr 458.
158. „Оден пан мав два пси, Говори і Неговори. Перший називав ся Говори; а як називав ся другий?“ „Неговори“. „Но, то я не буду говорити“. (Стібно)
 Жартлива розмова.
159. Пан Біг сьвйитий знає! (Наг.)
 Говорять замісь: я не знаю. Пор. Giusti 271.
160. Пани як возили сї на хлопах, так возьит сї. (Підгірки)
 За панщини їздили на хлопах буквально, а тепер переносно: верховодять ними у всіх краєвих інституціях.
161. Пан хлопови не брат. (Дидьова)
 Він йому ніколи не щирий.
162. Такий добрий пан, що й вітцьи не треба. (Наг.)
 Заопікував ся сиротами. Пор. Wand. II, Herr Herr 210.
163. У пана дванацять разів на рік пущіє, а решта передновок (Терн.)
 Іронічний вислов про марнотратного пана.
164. У пана памйить коротка. (Наг.)
 Він швидко забуває вчивену йому прислугу. Пор. Wand. II, 336.
- Пані.** 6. Мені на що пані? буду їй вікна засланяв? (Неслухів)
 Боролив ся селянин, якому радили женити ся з панею.

- Панна.** 4. Тута панна ладна, шу замуж пішла. (Стібно)
Пор. т. I, Дівка 40.
- Пара.** 3. Пара кости ломит. Пор. Даль I, 406.
- Параска.** 7. „Парá, горит гора!“ — „Васі, біжи гаси!“ (Тростянець)
Жартлива розмова Василя з Параскою.
- Париж.** 1. І в Парижу не зроблят з віса рижу. Пор. Giusti 214.
- Парубок.** 5. Соломінний парубок золоту дівку вовме. (Угнів) Пор. Giusti 106.
- Парть.** 3. Бодай ти парти не було! (Наг.)
Прокляте: щоб ти щастя не мав.
- Пастух.** 6. Злий пастух вовка годує. (Наг.)
Він не доглядає худоби, яку вовкови легко захопити. Пор. Le Roux de L. I, 117.
- Пасувати.** 2. Пасує, як корові сідло. Пор. E. Rot. 424; Даль II, 156, 223; Wand. I, Askerochs 1; Anstehen 4.
8. Йому так пасуйи, як чортови в кропиві. (Вербовець Т.)
Зовсім не вигідно йому, неприємно.
9. То так пасує, як на нього роблене. (Наг.)
Говорять про одягу, що пристає добре до тіла.
- Пахнути.** 3. Видиш, чим то пахне? Пор. Даль I, 91.
- Пекло.** 1. Будеш по вуха в пеклі горіти. Пор. Wand. II, Hölle 61, 71.
13. Сидівши близько пекла бери дідька в куми. Пор. Wand. II, Hölle 61, 71.
18. І в пеклі добре вуйка мати. (Винники)
І там треба опіки та протекції.
19. Пекло під тобов горит. (Наг.)
Грозять такому, що допускає ся тяжкого гріха. Пор. Wand. II, Hölle 78.
- Пекти.** 6. Звідси пече, звідтам змпо. (Монастирок)
Говорять сидячи або стоячи біля огню на дворі.
7. Кого не пече, той не відсуває сі. (Тростянець)
Пор. т. II, Припикати 1.
8. Пече, а не втече. (Буськ)
Образово: щось або хтось дошкуляє чоловікові і не вступить ся від нього.
- Пень.** 2. Прибери пень, буде подобень. Пор. Даль II, 83, 241; Giusti 34, 317.
7. Де пень, там дрива; де хлоп, там сила. (Бистре)
Я приїхав до церкви в Бистрім на відправу за царину. На чоботах було бо-лого, бо падав дощ. Прошу старшого брата, щоби чим пообтирав, а місцевий парох повідає: „А не переверни єгомостя“. Не те старший брат, досить ут-лий против мене і сухий чоловік, повідає, що нема страху і мовить: „Як наш Гринишин приповідав: „Де пень і т. д.“ (М. Зубрицький).
- Переймати.** 1. Ци все того переймати, що на воді пливе? Пор. Даль II, 215, 233.
- Переказати.** 1. Перекажи йому, що я йому вугля скину. (Будз.)
Переказує дівка парубкови. Вугля скидають на переполох. Образово сказано: дівка переказує парубкови, щоб не бояв ся її.
- Переливати.** 2. Переливати з пустого в порожне. (Льв.)
Говорити дурниці. Пор. Даль I, 520.

Переучений. 1. Переучений гірше неученого. (Тростянець)

Переученим називають такого, що за наукою стратив зміст дійсного життя.

Переходити. 1. Не переходи-ж мені! (Вербовець Т.)

Scil. дороги. Не зачіпай мене.

Перо. 3. Як затьгнеш пером, не витьгнеш волом. (Григорів Р.)

Перун. 5. Перун би ті забив! (Наг.) ...поцілив! (Наг.)

8. Хто від перуна згине, той щісливий у Бога. (Наг.)

Народне віруванє. Від удару грому звичайно буває нагла й легка смерть.

Перший. 2. Перший ліпший. Пор. Giusti 277.

Першина. 3. Мені не першина з тим до млина. (Вербовець Т.)

Я не перший раз таке говорю.

Пес. 14. Біг пес через овес, заросив си; вибіг на беріг, обсушив си; не шкодило псови, тай не буде шкоди і тому вівсови. (Товмачик) Ширший варіант до т. II, Пес 14.

36. Де ся свої пси кусають, най ся чужі не мішають. Пор. Даль II, 139.

39. Добро псу муха. (Тростянець)

43. За пса го не має. Пор. Wand. I, Achten 10; E. Rot. 167.

51. Їсть пес пса, як нема барана. Пор. Wurzbach 97; Giusti 63.

71. Крутит ся як пес на сливах. Пор. Слав. II, 209.

117. Пес бреше, а вітер несе. Пор. Даль II, 234.

120. Пес бреше на місяць, а місяць світит. (Льв.) Пор. Giusti 171.

121. Пес бреше, пан їде. Пор. Даль II, 233.

128. Пес на сїні лежить, сам не їсть і другому не дасть. Пор. Даль II, 215; Giusti 169.

130. Пес не з'їсть не повалївши. Пор. Даль II, 280.

137. Пес, що купа бреше, не кусає. Пор. Giusti 130.

173. У пса писка позичити. Пор. Le Roux de L. I, 105, 107.

176. Хто з псамн лягає, той з блохами встає. Пор. Le Roux de L. I, 109; Giusti 63.

179. Хто хоче пса вдарити, то бука найде. (Іванівці К.) Пор. Le Roux de L. I, 109; Giusti 164.

180. Жди, псе, аж кобила здохне. (Тростянець) ...най ...та будеш їсти. (Іванівці К.)

189. Вертає пес на свої блювотини. (Льв.)

Приповідка книжного походження, образиво про непоправного грішника. Пор. Le Roux de L. I, 108.

190. Єк той пес: день біжит, тиждень лежить. (Товмачик)

Говорять про лїнивого, що любить довше спочивати, як робити.

191. Летїв пес через овес — кїлько було шкоди вівсови, тїлько було пожитку псови. (Монастарок)

Пор. т. II, Пес 14.

192. Мовчи псе! Пан старший, та не гавкає. (Тростянець)

Мовив чоловік входячи на панське подвірє, де на нього загавкав ланцюховий пес. Пор. т. II, Пес 78.

193. Не мав пес хати тай не буде мати. (Снят.)

Говорять про легкомисного, бездомного чоловіка.

194. Пес бреше на того, кого не знає. (Льв.)

Господарські пси не брешуть на своїх і на близьких сусідів. Пор. Giusti 342.

195. Пес псом, а свинє свинею. (М. Гош.)

Кожде з них має своє окреме значінє в господарстві.

196. Пес уже курйитини наробив. (Наг.)

Загриз курку. Мовив господар, почувши курячий крик у хлівці, де пес гонив ся за курми.

Песій. 3. Песі голоса не йдут на небеса. Пор. Wand. II, Himmel 46.

Песячий. 1. Чи песече, чи свинече, коби горече. (Тростянець)

Говорять про їдженє: смачне, чи не смачне, аби горяче.

Петро. 4. Говори Петри до гузиці! (Вербовець Т.)

33. Петре, їж гівно, поки тепле! (Тростянець)

Дразнять Петра.

Петрушка. 4. Петрушка вибирає ся у Рим по смак і тому сходить аж сорок день по засіяню. (Демня)

Образово поясняють те, ще петрушка вчасно посіяна пізно сходить.

Пецух. 1. Хто тримає в зимі пецуха, той має в літі пастуха. Пор. Wand. V, Winter 64.

Пилипівка. 1. Пилипівка уриває дне, а накладає ночи. (Старий Самбір)

Селянське спостереженє про те, що в Пилипів піст, чотири тижні перед Різдвом дні стають чим раз коротші, а ночі довші.

Пиріжок. 1. Є пиріжок — є дружок. (Тростянець)

Є приятель, коли чоловік має його чим прийняти.

Писати. 5. Ні писати, ні читати, а хотять за короля обібрати. Пор. Wand. III, Lehre 27; Нос. 386.

7. Пише, як курка лабою. Пор. Giusti 370.

12. То не про нас писано. (Льв.)

Не про нас мова, не нам призначено. Пор. Даль I, 537.

Писок. 61. Де масні писки, там пісні пироги. (Горуцко)

Люди, що приємно говорять, скупо годують гостя.

Письмо. 3. Цолюхав письмо носом. (Григорів Р.)

Зрозумів у чім діло.

Питати. 3. Не питай старого, але бувалого. Пор. Даль I, 634.

11. Коли хтось питає ся другого, хто то зробив, то кажуть: піп волоский. (Кол.)

В значівю: невідомо, хто зробив.

12. Не питай, де; кричи, то сі обізве. (Ілинці)

Із селянської практики: на полях або в лісі не допитає ся один до другого, але докричить ся.

Пити. 52. Пийте жили, поки живі; як умрете, чорта зіпете. Пор. Даль II, 163.

64. Доки будеш пити мою кров? (Наг.)

Говорить чоловік до жінки, що гризе його ненастанно.

65. Не пий разом з другим з кирнички води, бо ты кров зальийи.

(Вербовець Т.)

- Правило обережності: двом разом із одної кринички пити не вигідно.
66. **Пе** як бібула. (Льв.)
Кепкують із п'яниці, якого не раз називають просто бібулою Латинське слово bibulus справді значить п'яниця.
67. **Пе** як губка. (Льв.)
Губка тим визначає ся, що насисає ся води.
68. **Пив** бис си кров! (Наг.)
Прокляте. Пити свою власну кров уважає ся чимось страшним.
69. **Пити** не просити. (Козова)
Питє — приемність або почесть, якій кожний рад.
- Пишно.** 3. Не пишно, аби затишно. Пор. Даль II, 97.
- Півтора.** 1. Півтора тора, тільки як вчора. (Наг.)
Відповідає сердито жінка чоловікови на питанє, кільки нині нап'яла, не хотючи сказати йому нічого докладнійше. Мабуть і вчора і сьогодні прядла дуже мало.
- Підозріне.** 1. Взьили на ня підозріне. (Кривор.)
Почали підозрівати мене.
2. Не маю на нього ніякого подержінья. (Наг.)
Не підозріваю його ні в яким злім ділі.
- Пізнати.** 4. Пізнай себе, буде з тебе. Пор. Даль II, 134.
9. Пізнати лиса по хвості. Пор. Giusti 263. Пор. т. II, Лис 28.
- Пізно.** 2. Ліпше пізно, як ніколи. Пор. Wand. J, Besser 269; Giusti 131.
3. Не пізно красно, коби в чім. (Снят.)
6. Хто пізно ходит, сам собі шкодит. Пор. Giusti 131, 279.
- Піп.** 9. Єден любить попа, другий попадаю. Пор. Giusti 209.
16. Коли-сь не піп, не вбирай ся в ризи. Пор. Даль II, 138.
21. Не дивуймо попови, бо самі-сьмо такови. Пор. Čelak. 92.
25. Не стою ти попе в ласку, коли-сь ми освятив паску. (Монастирок)
42. Піп своє, а чорт своє. Пор. Даль II, 143.
43. Піп раз писне, ледви тисне; дек добу реве, нічо не несе. (Тростянець)
45. Піп в дзвін, а дїтько в калатало. (Будз.) ...клепало. (Винники)
72. Який піп, така парафія. Пор. Даль II, 151.
74. Як піп людей картає, а сам лихо виробляє. Пор. Giusti 73.
80. А піп попадаю посадив на лелу: „Ой тікай, попада, бо забере тьм вода“. (Вербовець Т.)
Жартлива примівка або приспівка.
81. Куди піп, а куди дяк, най буде й так. (Колом.)
Говорять, коли хто зле замітає хату.
82. Піп за жінку, чоловік за дівку. (Тростянець)
Піп ховає помершу жінку, а чоловік думає сватати дівку.
83. Попови і котови страх добре, бо воба лехко си живут. (Вербовець Т.)
Пор. т. II, Піп 22 і 23.
84. Попови лехше лишити, як хлопови покласти. (Линці)
Бо щоб покласти щось перед попа, хлоп мусить тяжко робити.
- Пісня.** 1. З пісні слова не викидають. Пор. Даль II, 221.

- Пісок.** 1. З піску бича не вкрутиш. Пор. Даль II, 456.
- Піст.** 11. Хто в піст грає на скрипці, тому на гробі чорт буде справляти весіле. (Тивів)
Народне віруване.
12. Хто в піст співає, той на Великдень страдає. (Літиня)
Приповідка підозреної вартости.
- Піти.** 26. Пішла попада по масло, а в печи погасло. Пор. Даль II, 57.
49. Пішов просити, не має чим носити. (Карпів)
Кепкують із жебрака, що пішов на жебри без торби.
50. Подме-ж, будьте ласкави, в мою хыжу. (Ізби)
Запрошує господар своїх гостей.
51. Яхий пішов, такий прийшов. (Наг.)
Не поправив ся і погіршав. Пор. Слав. I, 215.
- Піч.** 7. Не з одної печи хліб їв. Пор. Гильф. 126.
- Піший.** 1. Піший кінному не товариш. Пор. Даль II, 156, 350.
- Піяк.** 2. Піяк, свиня — одно імня. (Вербовець Т.)
Згідний вислов про пницю.
- Плакати.** 31. Плаче, як панна перед шлюбом. (Льв.)
Нераз тільки уданими слізма. Пор. Giusti 368.
- Платити.** 4. Платит як пан. (Наг.)
Щедро, але не точно. Пор. Giusti 368.
- Плаховина.** 1. Коби так о плаховину, як о дітину. (Мшан.)
Коби так легко постарати ся о плахту. (М. Зубрицький.)
- Плечі.** 4. То він за моїми плечима зробив. (Наг.)
Зробив без мого відома.
5. То ти плечий не урве. (Наг.)
Сим не передвигаєш ся.
- Плуг.** 5. Добрі плуги, та кові здихають. (Тростянець)
Панські плуги занадто тяжкі для малих хлопських коний.
6. Плуг і патики дали ми сьби в знаки. (Вербовець Т.)
Жалував ся слуга, що муєві орати тяжким плугом і носити в ліса тяжкі патики на опал.
- Плювати.** 7. Не плюй в кирницю, з котрої пив водицю. (Льв.) Пор. Даль II, 204; Giusti 199.
- Побренькач.** 1. Як є побренькачі, то є й послухачі. Пор. Wand. I, (ield 926; Čelak. 162.
- Побрехати.** 1. Хто побреше, той на плечах понесе; а хто правду повість, той і не поповість. (Горуцко)
Брехня пану милійша, як правда.
- Побрязкач.** 1. Аби були побрязкачі, то будуть і послухачі. Пор. Даль II, 238.
- Повний.** 3. Повне як яйце. (Льв.)
Говорить про повну посудину або про повне, кругле лице. Пор. Giusti 369.
- Погадати.** 2. Перше погадай, потім повідай. Пор. Giusti 274.

- Подавник.** 1. Давати подавники за душу небощиків у церкві. (Кривор.)
Народній звичай.
- Подивити ся.** 2. Подиви сі в воду на свою вроду. Пор. Даль II, 140.
- Подібний.** 2. Подібні до себе, як дві краплі води. (Льв.)
Говорять про двох подібних людей або дві подібні річі. Пор. Giusti 370.
- Поживити ся.** 1. Хто сі не поживит, той сі цілу ніч дивит. (Товмачик)
Хто голодний ляже спати, той цілу ніч не може заснути.
- Пожиток.** 3. Тільки з него пожитку, як з цапа вовни. (Монастирок)
Нема з нього ніякої користи, непотрібний чоловік.
- Поїхати.** 5. Поїхали, як з пропойом. (Вербовець Т.)
Поїхали кінно купою. Пропій — весільне товариство, що провозає молодих до шлюбу.
- Показувати.** 7. Показує грушки на вербі. Пор. Даль II, 295.
- Покидати ся.** 1. Не покидай сі кожуха до сьвітого Духа. (Ст. Богор.)
Пор. т. II, Дух 20.
- Покрохмалити ся.** 1. Ото сьи покрохмалили! (Винн.)
Попили ся. Про одного каже ся: ото сьи вкрохмалив! а про двох або більше: покрохмалили ся.
- Полетіти.** 1. Полетів на-в-пропалі. (Наг.)
Побіг на бєліп.
2. Полетів, як дурний з вонучков. (Вербовець Т.)
Побіг сам не знаючи чого й куди.
- Полин.** 1. Гирке як полин. (Наг.)
Говорять про гірку страву або про прикре житє. Пор. Giusti 363.
- Полїно.** 3. З єдного полїна огню не розложиш. (Наг.)
Воно само одно не буде горіти. Пор. Giusti 346.
- Полова.** 7. Не лїзь у полову, не з'їдят тя свинї. (Балиг.)
Пор. т. II, Полова 5.
- Положити.** 4. Положіт, положіт! (Льв.)
Жінка схилила ся, бо їй привиділо ся, що на землі лежить щось таке, що можна підняти. Чоловік, що надійшов проти неї і бачив, як вона схилила ся, а потім знов підняла руку не знайшовши нічого, скрикнув до неї жартливо: „Положіт, положіт!“
- Полумацьок.** 1. Свій полумацьок сьвятив би ся, а купчий не снів би ся! (Мшан.)
Домашній полумацьок, або чвертка; купчий, яким Жиди в крамах міряють. (М. Зубр.)
- Поляк.** 7. Нема в Поляка сираведливостя, у Жида правди, а в Цигана богацтва. (Тростянець)
Характеристика ріжних народностей.
- Полька.** 1. Полька не напише по руськи, аби їй руки обтєв. (Кривор.)
Народній погляд на нетолеранцію Польок на урядових становищах учительок або почтарок.
- Помазати.** 1. Не помажеш — не поїдеш. Пор. Wand. I, Gehen 45.

Померти. 2. Як не помremo, то побачимо сі. (Наг.)

Говорять приятелі розстаючи ся на довший час. Пор. Giusti 352.

Помогти. 21. Хто сам собі поможе, тому й Бог поможе. (Льв.)

Власна поміч — головний ресурс у життєвій автономії. Пор. Giusti 227.

Попів. 3. Попів наймит як робит, то змерзне; як їст, то виріє. (Карл.)

Робить лїниво, а їсть жваво. Пор. т. II, Наймит 8.

Порадити ся. 1. Вперед порадь сі, а потім зроби! (Наг.)

Правило життєвої обережности. Пор. Giusti 276.

Поріг. 1. За високі пороги на мої ноги. Пор. Даль II, 425.

8. Не ставай на порозі, як гримит. (Вербовець Т.)

Поріг має деяке містичне значінє в народніх віруваннях.

9. Я до порога, і біді тула дорога; я в кут, а біда такої тут. (Григорів Р.)

Вона певдїчна.

Пороти. 3. Я при сім ні порю, ві шю. (Тростянець)

Се така робота, що не треба ні шити, ні пороти.

Порядок. 4. Все в порядку. (Льв.)

Все так, як має бути.

Посїяти. 2. Посїєш рідко, вродит сі дїдько. Пор. Giusti 24.

Постелити. 5. Як собі постелиш, так ся виспиш. Пор. Wand. II, Liegen 31.

Посудок. 1. Хто людських посудків слухат, то живо си хліба збуват. (Грин.)

Хто слухає людської обмови, той тратить віру у людий.

Потреба. 1. В потребі пізнавай приятеля. Пор. Giusti 38.

Початок. 3. Кождий початок тяжкий. Пор. Giusti 244.

9. Віч добрий на почыток. (Наг.)

Народне віруванє, що бувають люди добрі й лихі на початок, т. зн. пр. у купця, коли перший покупець буде щасливий на початок, то після нього буде добрий торг.

10. Добрий почыток — половина діла. (Наг.)

Від нього залежить охота до дальшої роботи. Пор. Giusti 278.

11. Не біла-м на почятку, на послїлку ни буду. (ЮК.)

Scil. при тім ділі; не хочу мати в ньому участи.

Пояс. 1. За пояс заткнути кого. (Льв.)

Перевисшити його або маловажити. Пор. Даль I, 547.

Правда. 10. В тім тільки правди, як на решетї води. Пор. Даль I, 528.

16. Ніби то всьо правда, що на весїлю плещут? (Вербовець Т.)

45. Правду казати — приятель теряти. Пор. Даль II, 356.

64. Нема правди, вже правді відзвонили. (Ст. Богор.)

Вона давно вмерла. Пор. т. II, Правда 21.

65. Правда в трїсках, а неправда в подушках. (Ст. Богор.)

Правду в світі нераз маловажуть, а неправду всличають.

66. Правда лиш одна на свігї. (Льв.)

Двох правд у однім спірнім ділі не може бути. Пор. Giusti 300.

67. Правда не згине. (Льв.)
Народне віруванє, що правда все переможе кривду та брехню. Пор. Giusti 300.
68. Правда у порозі, неправда за столом. (Тростянець)
Пор. више ч. 65. Приказка взята з народньої пісні.
69. Правді давно вже відзвонили. (Тростянець)
Пор. више ч. 64.
70. Щяру правду сказав. (Льв.)
Не збрехав, не потаїв правди. Пор. Даль I, 399.
- Право.** 10. Ищи не настало того право, жеби дівки парубков до танцю вибирали. (Ізби)
Говорять парубки признаючи собі право вибирати дівок до танцю.
- Празник.** 4. Буде ще й на наші вулиця празник. Пор. Даль I, 28; Adalb. Święto 2.
6. На два празники з їдною сракою не носі сі. (Вивники) Пор. Wand. II, Hintere 13.
14. Не що дєвь празник. (Льв.)
Більше буває будних днів, як празникових. Пор. Giusti 200.
- Праця.** 7. Гірка праця, солонкий спочинок. (Льв.)
Спостереженє з житевої практики. Пор. Мука 3180.
8. Яка праця, така плата. (Льв.)
Житева практика. Пор. Giusti 159.
- Преч.** 1. Най преч се каже! (Снят.)
- Прибуток.** 1. З прибутку голова не болит. Пор. Даль II, 3.
- Приїхати.** 4. Ліпше борше приїхати, як не зафатити. (Кривор.)
„Не зафатити“ в знач. не застати, спізнити ся.
- Приймати.** 1. Приймай малє за велике. Пор. Wand. V, Wenig 27.
- Прийти.** 4. Легко прийшло, легко й пішло. Пор. Wand. I, Geld 778.
27. Прийшли, як табуи коний. (Льв.)
Прийшли з шумом і стукотом. Мова про веселих або п'яних людей.
28. Прийшло ми отгак на сляну. (Ізби)
Навернуло ся слово на язик, сказало ся при нагоді.
29. Прийшов, як би знав, що го хтось кликар. (Льв.)
Прийшов як раз тоді, коли про нього згаданє.
- Приклад.** 1. Лучший приклад, ніж наука. Пор. Giusti 73.
4. То не до прикладу. (Наг.)
Се не вяже ся, не римує ся.
- Приносити.** 1. Не можна приносити їидної риби до хати, бо мама впре. (Вербовець Т.)
Народне віруванє, що коли рибак зловить тільки одну рибу, особливо малу, то повинен кинути її назад у воду.
- Припекти.** 2. Як припече, сам сьи притече. (Вербовець Т.)
- Пристати.** 4. З яким пристанеш, таким сі станеш. (Тростянець)
Пор. т. II, Приставати 1, 2.

- Причепити ся.** 3. Причипив сьї, як дурний до кіста. (Вербовець Т.)
 6. Причипив сьї, як вош до кожуха. (Вербовець Т.)
 9. Причипив сьї, як дурний до мила. (Вербовець Т.)
 Смакує в тїм, що жадного смаку не має.
- Причка.** 1. Причка ми сї трафила. (Кривор.)
 Причка — незвичайна пригода.
 2. Про всьїку причку. (Кривор.)
 На всякий випадок, scil. беру се з собою.
- Приятель.** 2. Для приятеля нового не покидай старого. Пор. Giusti 116.
 7. Приятеля лиш в бідї пізнати. (Тростянець)
 Лиш тоді можна переконати ся, чи він вірний.
- Провід.** 1. Без проводу и в осьько гине. (Іванівці К.)
 Сила без порядку не сила.
- Продати.** 16. Продав ге, купив люшки. (Чернелїв руський)
 Сказав господар про другого, що продавши воли купив лошата.
- Проїсти ся.** 2. Проїсти сї крізь бульбїину гору. (Наг.)
 Говорять про ненаситних людей. Натяк на анекдоту про село Дармоїди.
- Прокіп.** 5. На Прокіпа жита копа. (Снят.)
 Свято Прокіпа припадає на день 8 липня ст. ст.
- Про мене.** 1. А вже про мене лїзь на мене, лише що ти мамуне скажут? (Лївчиці)
- Пропадати.** 1. Пропадат за мною, як увця за сїном. (Ізби)
 Говорить дївка про парубка.
- Пропасти.** 15. Пропає, як пес у ярмарок. Пор. Giusti 367.
 25. Пропає, як кіт на ярмарку. (Вербовець Т.)
 Варіант до ч. 15.
- Просити.** 18. Просимо на хлїб, на сїль, на що Бог дав. Пор. Даль II, 362.
- Противити ся.** 2. Я ся тому не противлю, що ся дурний гої скрутив.
 (Хлївчани)
 Не дивую ся тому, що дурний говорить, се менї не образа.
- Протокол.** 1. Взїти кого на протокул. (Наг.)
 Допитувати в нього правди.
- Проценята.** 1. Процали проценята. (Кривор.)
 Проценята — жартливо замїсь проценти.
- Псалтира.** 2. З псалтври му поворожив. (Наг.)
 Так ворожили старї дяки: хто прийшов за ворожбою, повинен був віткнути
 нїж у зачинену книжку Псалтарї, а на котру сторїнку трафило вістрє пожа,
 з тої вичитував дяк ворожбу. Пор. Wand. I, Buch 47.
- Птах.** 2. Дихий то птах, що своє гнїздо каляє. Пор. Даль I, 401; Le Roux de L.
 I, 123; Wand. II, Hofren 1.
 5. Птаха пізнати по пірю, а пана по холявах. Пор. Le Roux de L. I, 122.
- Птичка.** 1. Ранна птичка зуби долобає, а пізна очи протирає. (Іванівці К.)
 Пор. т. II, Птах 6 і Птиця 8; Даль I, 660; Wand. I, Früh 21, 22.
- Птиця.** 5. Кожда птиця своє гнїздо хвалит. Пор. Даль II, 116; Le Roux de L. I,
 122; Giusti 61.

- Пустий.** 4. З пустої студолі не вилетить хиба сова. Пор. Даль II, 451.
- Пхати ся.** 7. Не пхай ся поперед батька в пекло. (Кол.)
Не забігай у будучність чи то злим, чи добрим помислом. Пор. Даль I, 112.
- Пчих.** 1. Бодай би тобі був довгий пчих! (Наг.)
- Пчола.** 2. І пчола на красний цвіт летит. Пор. Даль II, 475.
- Пшоно.** 1. Про єдно пшоно борщ єї удаст. (Гвізд и. Падвірна)
Одно зерно пшоно не робить ніякої ріжниці.
- Пяний.** 7. Пяний плота єї чіпає Пор. Даль II, 142.
18. Пяному море по ксліна. Пор. Даль II, 383.
21. Хоть пяний, а правду каже. Пор. Giusti 265.
- Пятка.** 3. П'ятку замили. (Явор. кос. пов.)
Видав з десятки одну п'ятку замісь двох.
- Пять.** 5. „Петь“. — Твій діцько зеть! (Тростянець)
Мудрованє.

Р.

- Рад.** 4. Рад би го в лижці води втопити. Пор. Слав. I, 207.
9. Раді люди літу, а пчоли цвіту. Пор. Даль II, 146.
- Рада.** 5. Де велика рада, там рідкий борщ. Пор. Мук. 1231.
16. Добра рада ліпша, як готові гроші. (Льв.)
Говорять поучені житєвим досвідом. Пор. Giusti 74.
- Радість.** 3. По радості наступає смуток. (Тростянець)
Житєва практика.
4. Уживайте радости, покля смутку не знате. (Ізби)
Поучене старого молодим.
- Раз.** 22. Ліпше раз, як ні разу. (Льв.)
Ліпше щось, як нічого. Пор. Giusti 131.
- Рак.** 5. На безрибю і рак риба. Пор. Тимош. 43.
21. Змилосердив єї Бог над раком, тай дав му в сраку очи. (Григорів Р.)
Пор. т. I, Бог 206; т. III, Рак 13.
- Рама.** 1. Оправ його хоть і в рами, а він усе такий самий. Пор. Дикар. 1147.
- Рано.** 16. Хто рано встає, тому Бог дає. Пор. Даль I, 661.
20. Рано встав, а на порозі освив. (Снят.)
Кепкують із такого, що хотів рано встати, а встав пізно. Пор. т. III, Рано 10.
21. Щоби рано встати, тре йти з курми спати. (Наг.)
Инакше чоловік не виспить ся. Пор. Wand. I, Aufstehen 35.
- Ранок.** 6. Як нема в ранку, то нема й на останку. (Журак)

Говорять про лихого чоловіка, що був лихий від молодю. Пор. Мука 1471.

Рахувати. 2. Раховані вівці вовк бере. Пор. Le Roux de L. I, 96.

3 Як би став рахувати сир і масло, то би й пироги не їв. (Глинці)

Ребра. 2. Можна му всі ребра порахувати. (Наг.)

Такий сухий, худий, сухоребрый.

Ревти. 2. Реве як вів. (Наг.)

Про голосний крик. Пор. Giusti 368.

Риба. 24. Нема риби біз ости, чоловіка біз злости (Вербовець Т.)

25. Ні риба, ні мясо. Пор. Le Roux de L. I, 126.

31. Риба живе рибом, а чоловік чоловіком. Пор. Даль II, Le Roux de L. I, 126; Giusti 70.

37. Риба шукає, де глубше, а чоловік, де лучше. Пор. Даль II, 115.

38. Риби вчит пласти. Пор. Le Roux de L. I, 125, 126.

39. Риби перед саком не довлять. Пор. Čelak. 192; Wand. Ш, Netz 14; Даль II, 128.

48. Дешева риба, дешева й юшка. (Ст. Богор.) ...дешевий борщ. (Тростянець)

Говорять образиво про маловартне діло.

49. Риба своїм розумом живе. (Наг.)

Вона інстинктом знає, де ховати ся перед ворогами.

50. Риби не хочю і сраку не вмочу. (Тростянець)

Говорить такий, що не хоче лізти до води ловити рибу.

Ригати. 1. Ригає ся — душа з Богом говорит. Пор. Даль II, 414.

Риза. 1. Він би з Бога ризу вкрав. Пор. Wand. I, Vegauneven 1.

Рим. 2. Не відразу Рим збудували. Пор. Giusti 275.

Рівняти. 4. Не рівнай свині до коньки. (Вербовець Т.)

Не рівнай лихого чоловіка з добрим.

Рід. 1. Бодай ти рід не в купі був! (Наг.)

Гумористичне прокляте. Великий рід дуже рідко коли живе в куні.

Рідний. 5. Що рідше, то ліше. (Льв.)

Говорять про страву, іноді жартуючи, коли вона занадто рідка. Пор. Giusti 18.

Ріка. 1. Всі ріки до моря йдуть. (Наг.)

Звичайне спостереження. Пор. Giusti 249, 339.

Ріпа. 3. На тім можна би ріпу сіяти. (Наг.)

Говорять про брудне людське тіло.

Рісний. 2. Така була рісна, як листья на нї. (Наг.)

Говорив чоловік про свою стару, колись дуже плодючу грушу.

Річ. 13. В тім то й річ. (Наг.)

В тім діло, про се мова.

14. Кожда річ має свою міру. (Льв.)

В кождім ділі треба знати міру. Пор. Giusti 317.

15. Не витримана річ із тобов. (Наг.)

Годі видержати. Говорять незносному чоловікови.

Робити. 33. „Коли то зробиш?“ — „3 неділі будь котрого тижне“. Пор. Libl. 225.

32. Не все сі то робит, що сі говорит. Пор. Даль II, 233.
104. Хто не робит, той їсти не повинен. Пор. Giusti 227.
105. Хто не робит, най не їст. (Тростянець)
128. Що хто робит, сам собі робит. Пор. Giusti 82.
136. Не роби другому, що тобі не мило. (Льв.)
Пор. т. III, Чинити 1; Giusti 322.
137. Робиш добре, жди добра. (Тростянець)
Пор. т. II, Добре 30.
138. Робиш, як не люди. (Ізби)
Робиш не по людськи, погано.
139. Роб, як хочеш і як знаш. (Ізби)
Роби, як твоя воля й сила.
140. Як робиш, так маєш. (Льв.)
Пор. т. III, Робити 133 і 135; Giusti 84.
Робітник. 9. Для охочого робітника діло найде сі. (Тростянець)
Докоряють такому, що не хоче взяти ся до жадної роботи.
10. Такий в него робітник, як в рака огер. (Григорів Р.)
Кепкують із лихого робітника.
11. Я в тими робітниками загарукав си тай роботи нема. (Кривор.)
Забалакав ся з ними, а вони й робити перестали.
Робота. 17. Вийшло з роботи. (Тростянець)
133. В него одна робота: в писок наливати, розплодником випускати.
(Тростянець)
Говорять про паницю, що мало їсть, а багато ня.
134. Робота мучит, кормит і учит. (Тростянець)
Вірне спостережене з житєвої практики.
135. Робота не заяц, не втече. (Карл.)
Всеї роботи чоловік не переробить.
Родити. 1. Боже роди й на тоти, що скачут через плоти! Пор. Нос. ст. 419.
17. Що не родит сі, не умирає. (Тростянець)
Говорять про воду й каміне.
Рожа. 1. Нема рожі без терня. Пор. Giusti 244.
Розвезений. 1. Розвезений, як циганська пуга. (Наг.)
Говорять про повільного, лїнивого чоловіка.
Розвести ся. 1. Розвів сь, як циганська фанга. (Вербовець терєб. пов.)
Говорять про недбалого, лїнивого чоловіка.
Роздай. 1. Роздай умер, а син не вродив сі. (Наг.)
Відповідають, коли хто хоче чогось даром. Пор. Мука 446.
Роздякувати ся. 1. Роздекували сии си. (Кривор.)
Ми попрощали ся чемно.
Розійти ся. 2. Розійшли сі, як голодне літо. (Наг.)
Розійшли ся в сварці й ненависти.
Розтвір. 1. На розтвір стоїт лише пуста хата. (Тростянець)
Сіє. двері стоять розтвором.
Розум. 12. Дай Боже мені тот розум на перед, що Жидови в послїди. (Снят.)

59. Дурний розум до торби доводить. (Наг.)
Дурний чоловік змарнує своє добро. Пор. Даль I, 556.
60. Є розум, є гріш. (Тростянець)
Розумний чоловік скрізь заробить.
61. Май розум инший! (Карл.)
Той, який маєш, лихий.
62. На дурний розум нема ліку. (Наг.)
Його не бере ся ніяка наука. Пор. Wand. I, Arzenei 18.
63. Ніхто всіх розумів не поїсть. (Наг.)
Кепкують із такого, що чинить себе розумнішим від інших. Пор. Wand. II, Klug 22.
64. Розуму за гроші не купиш. (Льв.)
Він — набутна річ, але зовсім не покунна. Пор. Слав. II, 186.
65. У нього розум, як у старого. (Наг.)
Жартуючи говорять про молодого чоловіка. Пор. Wand. II, Klug 22⁶.
66. Чужим розумом далеко не зайдеш. (Наг.)
Scil. без свого власного розуму не проживеш у гаразді. Пор. Даль I, 565.
- Розуміти.** 2. Ти сьї так розумійиш, як свиня на перци. (Вербовець Т.)
8. Ти сьї так розумійиш, як вовк на дзвіздах. (Вербовець Т.)
Не розумієш ся на тім ані троха.
9. Хтось ту сї розуміє на смичку. (Наг.)
„На смичку“ образиво замісь: на музиці.
- Розумний.** 4. Ліпше з розумним загубити як з з дурним найти. (Іванівці К.)
Пор. Čelak 208.
13. Що за надто розумне, то сї не виховає. (Наг.)
Ненавясно говорять про молодого чоловіка, що докоряє старшим їх темнотою або нерозумом.
- Розчерепити ся.** 1. Розчерепив сї горнець. (Наг.)
Збив ся, розлетів ся на черепе.
2. Та ви сї розчерепили всі. (Льв.)
Потрапили голови.
- Рости.** 15. Рoste на очех. (Тростянець)
Говорять про збіже або городовину весною.
- Рот.** 12. Не роззявляй рота, бо ворона залетит. Пор. Даль II, 220.
18. Чужого рота не запреш. Пор. Wand. III, Leute 1367; Даль II, 232, 433.
20. Не смій рота отворити! (Льв.)
Говорять слуги про дім, у яким держить ся остра дісципліна, так що непокаяний не сміє навіть промовити.
21. Ротови не вірь, бо рот ворог чоловіка: що вьдид, то би звів. (Криворівня)
Рот захланний і брехливий.
22. Що з рота вилетіло, то вже не вивертай. (Тростянець)
Говорять про сказане слово.
23. Як би-сте ми з рота виймили. (Наг.)

Я сам тільки що хотів сказати те саме. Пор. Гильф. 730.

- Рука.** 8. Білі руки чужі труди люблять. Пор. Даль I, 613, 658; II, 268.
 46. Єднов руков дає, другов відбирає. Пор. Даль II, 192.
 59. Кожда рука до себе горне. Пор. Даль II, 114.
 60. Кожда рука собі крива. (Григорів Р.)
 61. Коли ліва рука свербит, то будеш гроші рахувати, а коли права, то будеш видавати. Пор. Даль I, 398.
 97. Рука руку мие. Пор. Даль II, 149; 150; грецьку приказку: *ἡ χεὶρ τῆς χεῖρα νίθει* (Епіхарм); Giusti 55.
 104. Руки загібуці, очи завидюці. Пор. Даль II, 208.
 132. Чужими руками добре вогонь лапати. (Вербовець Т.) Пор. Даль I, 197; II, 119.
 138. Дай руками, а не виходиш ногами. (Монастирок)
 145. З рук до рук, а стояла єк друк. (Тростянець)
 Говорять про тумановату дівку, яку різні парубки брали до танцю.
 146. Кому в руках, тому в зубах. (Іванівці К.)
 Що вхопить руками, те й з'їсть.
 147. Не на то руки, аби дармо кивачи сі. (Тростянець)
 Вони повинні робити корисне діло.
 148. Руки роблять, а голова кормит. (Тростянець)
 Самою роботою без розуму чоловік не прожне в добрі, бо його кождий вискає.
 149. Свої руки сьвїтили сі, а чужими грань гребсти. (Кривор.)
 Пор. т. III, Рука 135.
 150. Як би руків відоймив. (Наг.)
 Біль перестав від ліку або від самого дотику чиеїсь руки. Пор. Даль I, 646.
- Румяний.** 1. Румяна як рожа. (Льв.)
 Говорять про молоду, здорову дівчину. Пор. Giusti 366.
- Ручити.** 1. Хто за другого ручит, того біда мучит. Пор. Giusti 93.
- Рушати.** 3. Не рушай лайна, най не вонит. Пор. Тимош. 266.
- Ряса.** 1. Ряса не чинит монаха. (Льв.)
 Пор. латинське: *Cuculus non facit monachum*; Giusti 121.

С.

- Сава.** 4. Який Сава, така його слава. Пор. Даль II, 230.
- Сад.** 1. Не всі сади родьит, що цвितут. Пор. Giusti 121.
- Сам.** 1?. Які смо сами, такі нам сани. Пор. Даль II, 248
13. Гірко самому вік коротати. (Тростянець)
 Говорить вдовець думаючи знов женити ся.

14. Які ми самі, такі нам сини. (Тростянець)

Діти вдають ся в родичів.

Сварка. 5. Сварка до добра не веде. (Наг.)

Часто веде до бійки або до процесу. Пор. Даль I, 314.

Свербіти. 2. Де кого свербит, там сі чіхає. Пор. Даль II, 135.

3. Де не свербит, там ся не чешеш. Пор. Даль II, 163.

Свиня. 20. Свини не до поросят, як її ріжут. Пор. Даль II, 119.

49. Я з тобою свині не пас. Пор. Le Roux de L. I, 110.

57. Знає свиня, що диня. (Льв.)

Вона їй смакує. Пор. Слав. I, 193.

58. Підеш свині пасти. (Наг.)

Грозять такому, що не здає ся до ніякої роботи. Пор. Дик. 616.

59. Свиня все свинею. (Льв.)

Говорять про лихого чоловіка, що не вміє бути чемним. Пор. Слав. II, 107.

60. Як свині вечером квичьит, то в ночі дощ буде. (Наг.)

Народне віруванє оперте на досвіді. Пор. Giusti 342.

Свідім. 3. Я в тім не свідім. (Кривор.)

Я про се не знаю.

Свій. 63. Кождий своє по своему говорить. (Наг.)

Своє діло кождому на стілько близьке, що вміє про нього сказати все потрібне. Пор. латинське: *In sua causa quisque satis disertus.*

Світ. 56. Не тільки світа, кільки в вікно. (Тростянець)

66. Пів сьвіта плаче, пів сьвіта скаче. Пор. Giusti 338.

115. Сьвіт сі поцсував, тре би го на ново поліпшити. Пор. Giusti 336.

121. Сьвіт як банька, а люди як мухи. Пор. Wurzbach 219.

146. Уживай світа, поки служать літа. (Ільк.)

167. На сьвітї досить місцьи, всі помістимо сі. (Наг.)

Говорять незгідливому чоловікови. Пор. Giusti 337.

168. Нігди в сьвітї. (Снят.)

Scil. сего не буде.

169. Сьвіг подабає на драбину: єдні йдуть в гору, а другі в долину.

(Наг.)

Загальне спостереженє про різні ходи людського житя. Пор. т. V. Бог 355
Giusti 338.

Світити. 8. Сьвітити своїм лицем. (Кривор.)

Відоповідати за щось або стидати ся чогось

Свічка. 6. Лучше одна свічка перед собов; ніж дві за собов. Пор. Wurzbach 186.

7. Ні Богу свічка, ні чортови ожух. Пор. Wurzbach 73; Giusti 18.

Святий. 6. І сьвятий сім раз на день грішит. Пор. Giusti 113.

Село. 14. Кожде село має ношу свою. (Кривор.)

В руських селах, а особливо в гуцульських панує велика різнородність народньої ноші.

15. Красне село, а слава погана. (Тростянець)

Говорять про село, положене в гарнім місці, та заселене лихими людьми.

16. Нема ні села ні міста без болота. (Кам'янки ліс. пов.)
Пор. т. III, Село 7.
17. Ціле село ходором ходит. (Став.)
У селі розрух, неспокій.
- Семен.** 2. „Семен, мукі! Семен, дров! Семен, тудя, звіти знов!“ (Тростянець)
Марикув собі слуга, коли його раз у-раз посляють сюди й тудя.
- Сердитий.** 1. Сердит, а недуж. Пор. Giusti 70.
- Середа.** 5. Не все в середу Петра. (Вербовець Т.) ...всігда... (Тростянець)
- Середина.** 1. Середина все найліпша. (Наг.)
Старе правило житевої мудрости. Пор. латинське: *Aurea mediocritas*; Giusti 316.
- Серце.** 59. Аж ми щось в само серце тьокнуло. (Наг.)
Маю якесь погане прочуте.
60. Жіноче серце як зимове сонце. (Наг.)
Говорять особливо про вдову, що вже не може щиро любити другого мужа.
Пор. народню пісню:
Бо вдовине серце,
Як зимове сонце:
Що хоть воно ясно світит,
А все зимненьков. (Наг.)
Пор. Слав. I, 190.
61. Не дай серцю волю, бо підеш в неволю. (Тростянець)
Серце тут у значіню: сердитість, злість. В пересердю чоловік іводі зробить таке, за що мусить довго і тяжко покутувати.
- Сиджене.** 5. За сідження нема їженя, а за снавня не буде коня. (Мшан.)
Ширший варіант до ч. 1.
- Сидіти.** 33. Ліпше сидіти вдовою, як жити в бідою. (Льв.)
То знач. як іти за муж за лихого чоловіка. Пор. Giusti 103.
34. Сидит, як ланьик під лопухом. (Вербовець Т.)
Сидить захований так, що його й не видно.
35. Сидит, як табака в розі. (Вербовець Т.)
Сидить і не розуміє нічого.
36. Сидит, як хробак в хріні. (Вербовець Т.)
Жие в біді не відчуваючи її.
- Сила.** 20. Добра сила, але ліпший розум. (Льв.)
Сила без розуму нічого не варта. Пор. Giusti 257.
- Син.** 27. Дурному синові не поможе богацтво. (Тростянець)
Він швидко розтратить його.
- Сипати.** 1. Досипати води в кирницю. Пор. Giusti 357.
2. Сипати перли перед свині. (Льв.)
Привязка книжного походження: давати людям такі річи, на яких вони не розуміють ся. Пор. *Le Roux de L. I, 128*.
3. Хто силе порох на вітер, засипле си очи. (Наг.)
Образово: хто шукає собі напасти, знайде собі біду. Пор. Giusti 314.

- Сир.** 10. Не будрай сира з жентяцев! (Ізби)
Не мішай річий, що не належать до себе.
- Сирота.** 17. Сирота, а рот як ворота. (Тростянець)
- Ситий.** 1. Заки ситий схудне, то худий здохне. (Тростянець)
- Сичати.** 1. Сичит як гадина. Пор. Giusti 370.
- Сім.** 23. Сім — най бере ті зі всім! (Тростянець)
Прокляте в формі мудрованя. „Най бере“ scil. лихий.
- Сірак.** 2. Що до чого: сірак до сірака, а кожух до кожуха. (Бойківщина)
Висловляють різницю між біднішими і багатшими.
- Сісти.** 28. Сіла як божичка (Товмачик)
Говорять про гонорну панну.
- Сіяти.** 5. Єден сія, другий віс. Пор. Giusti 71.
16. Хто не сіяв, той не ме збирати. Пор. Giusti 26, 249.
- Сказати.** 7. Скажи мені, то я тобі скажу. Пор. Giusti 64.
26. Вмієш сказати, вмій вмовчати. (Тростянець)
Одно й друге зробити добре і в пору — не мала штука.
- Скакати.** 13. Він скаче, як блоха. (Льв.)
Кепкують із легкомилого чоловіка, у якого думки розбігають ся. Пор. Рудольф Мох, Справа в селі Каскотині, ст. 127, де Жид говорить до селян: „Не скачте ви, як в сабаш блохи“; Giusti 369.
14. Не скакай, бо не станеш. (Тростянець)
Впадеш і поломавш ноги.
- Скінчити ся.** 2. Скінчила ся для мене панська ласка, бодай учтивому чоловікови і не смгла ся! (Ізби)
Говорив чоловік увільнивши ся від панської служби.
- Скіра.** 6. Мало зі скіри не вискочят. Пор. Слав. II, 26.
- Склянка.** 1. Склянок а дітей ніколи нема досить: склянки бють ся, а діти мрут.
Пор. Wurzbach 214.
- Скорий.** 5. Такий скорий до роботи, як Жид до шаблі. (Вербовець Т.)
Кепкують із лінивого.
6. Такий скорий, як жидівська сокира. (Вербовець Т.)
Говорять про лінивого. Жидівська сокира звичайно тупа.
- Скорчити ся.** 1. Скорчив си в штири погібелі. (Льв.)
Зігнув ся, згорбив ся.
- Скрупити ся.** 2. Комусь ся скрувит, а тобі ся змеле. Пор. Даль I, 358.
- Скупий.** 3. Скупий два рази тратят. Пор. Giusti 49.
15. В скупого чим більше грошей, тим більше горя. (Тростянець)
Бо вони замість задоволення додають йому лише турботи.
16. Скупий вбирає, щьнсливий поживає. (Звиняч Гор.)
Скупий звичайно не користує в того, що зібрав.
- Слава.** 12. Добра слава до порога, лиха за порогом. (Тростянець)
Говорять про фальшивих людей, що в очи хвалять чоловіка, а поза очи обмовляють.

13. Добра слава дорожша багатства. (Тростянець)
Її ні за які гроші не купиш.
- Сліпак.** 1. Вивалив сліпаки. (Тростянець)
Згідно змісь: витріщив очи.
- Сліпий.** 7. Межи сліпими і одноокий пан. Пор. Giusti 294.
14. Сліпий невидючого водив, та оба в яму повпадали. Пор. Giusti 75.
32. Не сліпому о фарбах говорити. (Льв.)
Пор. латинське: Caecus de coloribus; Giusti 293.
33. Сліпий лижку не несе за вухо. (Тростянець)
Хоч сліпий, а все таки про себе дбає.
34. Сліпий, як Мазур по полудни. (Вербовець Т.)
Вірять, що Мазури по полудни, особливо зимою дістають курячу сліпоту.
- Слово.** 47. Слово до слова, зложит ся мова. Пор. Giusti 266.
69. Добрі слова як маслом мажут, а лихі як ножем ріжут. (Льв.)
Добрі слова кожному милі, а лихі прикрі. Пор. Giusti 267.
70. Словами суда-туда, ділами вікуда. (Тростянець)
Говорять про говіркого а лїнивого або непорадного чоловіка.
71. Слово за словом з нього витьг. (Наг.)
Довів його до того, що виповів усю правду. Пор. Giusti 266.
72. Слово не воробец: як вилетит, не зловиш. (Тростянець)
Як раз вилетить із уст, то вже його не вернути, а воробця, як раз вилетить, можна ще зловити.
- Слуга.** 9. Слуги, то плачені вороги домашні. Пор. Giusti 110.
12. Хто не вмів бути добрим слугув, не буде добрим господаром. (Наг.)
Господар мусить знати всю роботу, яку робить слуга, і ще дещо більше.
Пор. Giusti 116.
- Служба.** 9. Нинька служба до порога. (Вербовець Т.)
Слуга кожної хвилі може виповісти службу; давніше слуги служили по десяти і більше літ.
10. Служба — пес. (Гичці)
Вимагає вірности. Пес уважає ся символом вірности.
- Слухати.** 12. Хто не слухає вітця матери, тот нехай слухає пської шкіри! Пор. Giusti 74.
- Смак.** 13. Чи в смак, чи не в смак, коби кишка як кимак. (Мшан.)
- Смерть.** 30 На смерть нема ліку. Пор. Giusti 202.
70. Смерть не трубит, коли губит. Пор. Giusti 203.
75. Смерть усіх порівнає. Пор. Giusti 204.
83. Просимо смерти, а не хочемо вмерти. (Тростянець)
Чоловік нераз у тяжкій скрутї просить собі в Бога смерти, не думаючи про неї серіозно.
84. Смерть не вибачає нікому. (Льв.)
Перед нею всі винуваті.
- Сміх.** 9. По сміху плач наступає. Пор. Giusti 245.
23. Панський сміх — осіння погода. (Льв.)

- Він не щирий, не радує нікого. Пор. Giusti 122.
- Сміятися.** 9. Сміє сї, як дурень до сира. Пор. Giusti 369.
21. Над другим смієш сї, над собою поплачеш. (Тростянець)
Остерігають такого, що любить висмівати інших.
22. Сміє ся, мало не трісне. (Льв.)
Говорять про голосний, регітливий сміх.
- Смоле.** 1. Смоле, онде він, не пізнаєш єго? (Ізби)
„Смоле“ — гляди-ко, смотри.
- Смуток.** 7. Великий смуток і велика радість убивають житє. (Тростянець)
Надмір чутя чи то важкого, чи веселого шкідливий для людського здоровля.
8. По першій смутку серце пак і в радості смаку не найде. (Ізби)
Говорив чоловік, що в житю завнав більше смутку як радощів.
- Сніг.** 1. Біде як сніг. Пор. Giusti 364.
5. То мене так обходить, як торічний сніг. Пор. Слав. II, 1.
- Сночи.** 1. Сночи ви дали мені замітку, а тепер я вам щос буду казати.
(Кривор.)
Сночи — вчора вечір. Пор. народню покутську пісню:
Била мене неня сночи за любкові очи;
Хоть я буде ще раз бити, не стану любити.
- Сова.** 6. І сова казала, що її діти найкращі. Пор. Wand. II, Junge (das) 4.
- Сокира.** 15. По загиблій сокирі добре й топориско. Пор. Schlei. 182.
- Солодкий.** 11. Солодкий як мід. (Наг.)
Звичайне порівняне. Пор. Giusti 305.
12. Солодкий як цукор. (Льв.)
Звичайне порівняне. Пор. Giusti 365.
13. Солодший милий від меду. (Наг.)
Із народньої пісні.
- Солодонький.** 1. Солодонька рибка. (Наг.)
Так називають милу дівчину, особливо в піснях.
2. Солодонький мій любочку! (Наг.)
Відзиває ся дівка до парубка, особливо в піснях народніх. Олена Маркова
примовляла навіть: „Грибочки мої солодонькі“.
- Сонце.** 2. Аби мені сонце сьвітило, а місяць і зорі як хотят. Пор. Giusti 327.
51. І сонце заїде, а біда біду найде. (Балиг.)
Біда находить чоловіка не тільки в день, але і в ночи.
- Сорочка.** 3. Близна сорочка тілу, як рідная тітка. Пор. Wurzbach 165.
4. Близна сорочка, як жуван. Пор. Wurzbach 165.
- Сопти.** 1. Сопе як кавальський шіх. (Наг.)
Важко дше. Пор. Adalb. Saraé 3.
- Спас.** 5. Сьвітій Спаску, верни запаску! Як єм сї вродила, до церкви-м не ходила, і вмру, тай не буду. (Григорів Р.)
Пішла баба на Спаса до церкви тай згубила запаску, і плачучи ось так мовила. (Омельян Булка.)
- Спати.** 41. Спит як заяць в отворених очима. Пор. Giusti 365.

62. Не спи на правий бік, бо прильнеш ангела. (Вербовець Т.)
Народне віруванє.
63. Спит, як шовком шийи. (Вербовець Т.)
Спить тихо, солодко.
- Співати.** 12. Чи ти гадаш, што співати так легко, як тріски збирати?
(Ізби)
Добре співати зовсім не легка річ.
- Спішити.** 3. Хто спішить, той людей смішить. Пор. Даль II, 52.
- Спокій.** 2. Дай вже тому спокій! (Тростянець)
- Спробувати.** 1. Вартат спрйбовати. (Ізби)
„Вартат“ від „вартати“ — werth sein, стоїть попробувати.
- Срака.** 15. Срака горіла, маку ни їла; як ся наїла, добри ширділа. (Будзанів)
24. Роздер сраку на ломаку, сидит тай латає. (Тростянець)
Кепкують із такого, що впавши на ломаку зранив задницю.
- Став** 1. Ведлуг ставу гребля. (Льв.) Пор. Giusti 315.
- Стайня.** 1. Замкнув стайню, як коні му вкрали. (Тростянець)
Кепкують із неосторожного, що по часі бере ся на осторогу.
- Старець.** 5. Кажут старцеви: „Старче, село гори!“ — „Най гори, біда го бери, я з цього та в друге“. (Голови) ...а я си хоч погрію“. (Ясенів Гор.)
Пор т. III, Старець 3.
- Старий.** 4. В старім педу дїтько палит. Пор. Wuzbach 70.
37. Старий, а розуму за дитину не має. Пор. Giusti 147.
46. Старий пес дармо не бреше. Пор. Giusti 115.
75. Стара драндига. (Наг.)
Говорять про стару жінку або кобилу високого росту.
76. Старе дрантє. (Дрог.)
Згідно говорять про старих людей.
77. Старі кандиби. (Наг.)
Говорять про старі, худі коні.
- Стариня.** 1. Своя стариня хоть бє, то не болят дуже. (Кривор.)
Стариня — родичі, батько й мати, або також дід і баба.
- Старість.** 1. До старости розуму учи ся, дурний будеш. (Монастиров)
2. Болят на старість кости за грїхи молодости. Пор. Giusti 147.
- Стати.** 7. Став ми костев в горлі. Пор Даль II, 142.
22. Став гий друк. (Тростянець)
Говорять про дурня.
23. Став, як сьвічка з мази. (Вербовець Т.)
Говорять, коли хто стоїть і заслоняє иншому світло.
- Статок.** 3. Із статку ні хвоста; лем тим жне, што у людей випросит.
(Ізби)
Говорять про бідного „худобного“ чоловіка. Статок — худоба, скотина.
- Стив.** 10. То не стив, як ся дівці красний хлопец подобат. (Ізби)
Говорить дівка, яку дразнять, що їй подобав ся хлопец.

- Стичати.** 1. Йиму ні стичит, ні гучит. (Вербовець Т.)
Його нічо не обходить. (Василь Деркач). Пор. російське стучать, наше стукати.
- Стогнати.** 1. Стогне як вітер у берегах. (Наг.)
Говорять про тяжке стогнане. Пор. Giusti 368.
- Стояти.** 31. Він за нев стоїт. (Снят.)
Він її боронить, опікує ся нею.
32. Гов, стій, бо я йду! (Льв.)
Окликнув хлопець другого, бачучи, як той зашпотав ся.
33. Стій, як Бог приказав! (Льв.)
Стій просто, або образово: держи ся свого слова.
34. Стоїт як стоеп. (Льв.)
Стоїть нерухомо. Пор. Giusti 369.
35. Стояти в своїй силі. (Наг.)
Держати ся на власних ногах. Говорять про дитину або хорого, що починає ходити.
36. Хто високо стоїт, може низько впасти. (Льв.)
Буквально або й образово: з високого суспільного становища може впасти низше, з дідича на дістара Виділу краєвого або дорогомистра Ради повітової. Пор. Giusti 36.
- Стрий.** 3. „Стрию! я вам хату підрию“. — „Рий, сину, рий, бо я твій стрий“. (Вербовець Т.)
Жартлива розмова братанича зі стрием.
- Страх.** 17. Хто від страху гине, тому бздинами дзвонят. Пор. Giusti 238.
18. Хто зі страху умирає, тому бздинами дзвоньит. (Григорів Р.)
- Стрібувати.** 1. Стрібувати ніколи не шкодит. (Наг.)
Основа всякої житєвої практики. Пор. латинське: *Experientia semper prodest*; Giusti 282.
- Стріляти.** 1. Стріляв ворону, трафив корову. (Льв.)
Кепкують із лихого стрільця. Пор. т. III, Ціляти 1; Нос. 339.
- Стріп.** 1. Стропами вуши ходьи. (Кривор.)
Стріп — часть хати, а тут часть сорочки, обшивка або рубець.
- Суд.** 17. Нема і в суді нині правди. (Линці)
Жалує ся чоловік на несправедливий суд.
- Суджений.** 3. Суджений не буджений. (Снят.)
Жартлива поговірка замись: суджений не пуджений, тут у значіню: суджений, що любить довго спати, поки його не збудять.
- Сукман.** 1. Ліпший свій сукман, як чужий жупан. (Тростянець)
Сукман — суконна верхня одежа, гуня.
- Суфіряти.** 1. Я того не суфіряю. (Завале)
Не люблю, не зношу. Пор. латинське *suffero*.
- Сухий.** 1. Він і з води сухий вийде. Пер. Даль II, 192.
14. Сухе як перець. (Наг.)
Говорять про сухе дерево, що легко горить. Пор. Giusti 370.

Сюпати. 1. Сюнай тут і сїди камевьом! (Наг.)

Говорить мати до дитини, садовлячи її на безпечнім місці, відки не може внасти. „Сюпати“, здрібніле „сюпцяти“ в діточій мові — сідати.

Сяк. 4. Або сяк, або так кажи, най знаю. (Наг.)

Говорять чоловікови, що двоїть у бесїді, гнє сюди й туди

5. Чи сяк, чи так випадє, дост нам часу буде. (Ізби)

На всякий випадок.

Сякий. 4. Сякий, такий, ще й он який. (Наг.)

Коротко говорять про ріжнородні сплетні, пущені на чоловіка.

5. Я тобі не сяка-така. (Наг.)

Огризав ся жінка, коли хтось зачепить її або зневажить словами

Т.

Табака. 9. Табака для носа, а не ніс для табаки. (Заболотці)

Говорять образиво: пачальство для підвладних, а не підвладні для начальства. Пор. т. II, Ніс 48.

Так. 15. Не все так є, як нам сї здає. (Наг.)

Чоловік ніколи не може дійти до абсолютної правди. Пор. Giusti 119.

16. То не так іде, як кому хоче ся. (Ізби)

Людське жите залежить часто від обставин, над якими чоловік не може за панувати.

Такий. 32. Така ймо, як личочка. (Жидач.)

Марна, жуда.

33. Такі на камени родили би си! (Глинці)

Говорять про добрих людей, або добрі річи.

34. То такий Жид з писком. (Льв.)

Такий що потрафить і любить висварити ся.

Танець. 4. Танец не робота, за него сромота. (Вербовець Т.)

Танцювати. 15. Кажут дацювати, шоби столів не закладати. (Тростянець)

Молодіж при забаві повинна танцювати, а не сидіти при столах.

16. Як танцюй, так танцюй! (Тростянець)

Танцюй не дбаючи ні про що инше; кенкують із завязтого танцюри.

Тато. 50. Мій тато межн хлібами вмер: старого не було, нового не дочикав. (Вербовець Т.)

Пор. т. III, Татуньо 2.

Твердий. 5. Твердий як кремїнь. Пор. Giusti 365.

Тверезий. 3. Не любить тверезого пєний, розумного дурний, доброго злий. (Тростянець)

Житєві контрасти ненавидять себе і борють ся з собою.

4. Тверезїсїнький, як перед сьвятим причастєм. (Ізби)

„Тверезїсїнький“ замїсь: зовсїм тверезий.

- Текля.** 1. Текльи — бекльи. (Вербовець Т.)
Дразненя в формі мудрованя. Бекля — плакса.
- Темний.** 1. Темний, як табака в рові. Пор. Wurzbach 58.
- Тень.** 3. Тень — тень, шоби скорше минув день. (Тростянець)
„Тень — тень“ у значіню робити як будь, недбало або лїниво.
- Тепер.** 6. Тепер все за гроші, лиш рідна мама ні. (Тростянець)
Загальна характеристика; теперішні чася продажні.
- Терпливість.** 2. Терпливість усе переможе. (Льв.)
Терпливість рівнозначна з житевим досвідом. Пор. Giusti 241.
- Тертїла.** 1. Вёрли тертїлу на мого коня. (Кривор.)
Тертїла — товар, пакунок. Вёрли — кинули, положили.
- Тиждень.** 4. Цїлий тиждень ходив, в суботу забув, тай все пропало.
(Тростянець)
В суботу як раз був речинець виплати.
- Тилицький.** 1. Тилицке пиво ледаче як мушиньске право. (Ізби)
Тилич і Мушина — місцевости горлицького пов. В Мушині був колись до-
разний суд на ровбійників.
- Титул.** 4. Титулів у них повніі шкатули, нихи повніі міхи, а обутими
погами босі слїди робят. (Ізби)
Кепкують із титулованих, а немаючих людей.
- Тїкати.** 15. Тїкає, як би го крила пєсли. (Льв.)
Тїкає швидко, немов би летїв. Пор. Giusti 366.
16. Тїкає, як би го чорти гонили. (Льв.)
Тїкає зо страху. Пор. Giusti 366.
17. Тїкає, як би ва ним пси гнали. (Льв.)
Тїкає зо страху. Пор. Giusti 366.
- Тїсто.** 1. Всї-смо в єдного тїста. (Льв.)
Всї ми однакової вдачі. Пор. Giusti 339.
- Тїшити ся.** 22. Тїшит сьи, як кухар всранов трїсков. (Вербовець Т.)
Кепкують із такого, що тїшить ся дрібницею.
- Ткач.** 3. Що ткач, то брєхач. (Старе Місто)
Народній погляд про всяке ремєсло, що ремєсник без брєхні не може доро-
бкти ся.
- Тлустий.** 5. Тлустий і моцний найборше гине. (Наг.)
Бо товстого найскорше апоплексія рушить, а міцний найскорше найде собі
напасть.
- Товстий.** 1. Шоки товстий схудне, то сухий здохне. Пор. Giusti 290.
- Тогди.** 2. Тогди то буде, як мій татуньо з тамтого свїта верне. Пор. Даль I, 365.
3. Тогди то буде, як рак на ставі свїсне. (Григорів Р.)
Не буде ніколи.
- Тонкий.** 8. Тончий як волос, рідчий як вітер. (Вербовець Т.)
Говорять невідомо про що.
- Торг.** 6. Нема торгу без брєхні. Пор. Giusti 78.

- Тот.** 1. Вже йде тот, що втворєє рот. (Тростянець)
Кажуть, коли хто позівав.
- Тра.** 4. Там тебе так тра, як мисьички в крупах. (Вербовець Т.)
Тебе там зовсім не треба.
- Трава.** 8. Не рви трави, бо буде вітер. (Вербовець Т.)
Народне віруванє, що траву треба жати, а не рвати.
9. Поки трава виросте, кобила здохне. (Льв.)
Пор. т. Ш, Трава 5; Giusti 281.
- Тримати.** 15. Тримайи, як Жида за серце. (Вербовець Т.)
Значіне неясне, мб. тримає слабо.
- Тріснути.** 5. Мало-ж не тріс вб-сьміху. (Наг.)
Сміяв ся дуже.
- Троха.** 9. Трохи та доброго. (Тростянець)
Scil. дайте або дістанете.
- Трудно.** 4. Трудно того водити, що не хоче сам ходити. (Ланочне)
Його не зведеш на ноги.
- Трясти ся.** 12. Трісе сі, як осиковий лист. Пор. Giusti 371.
15. Трісе сьн за житєм, як макова головка. (Вербовець Т.)
Боїть ся за своє жите.
- Тфі.** 1. Тфі! щезай у тріскє та в болото! (Колом.)
Говорять, коли хто роззлостить ся на другого. Тріскє — трясти.
- Тютюн.** 3. Дайте мені куме свого тютюну, бо від чужого нке ми язык спарило. (Григорів Р.)
Жартлива промова, ніби то в кума свій тютюн, а не чужий.
- Тяжкий.** 9. Тяжке як оливо. (Наг.)
Говорять у буквальноім або переноснім значіню. Пор. Giusti 368.
- Тьма.** 1. Велика тьма люда. (Св.ВЛ.)
Тьма — необмежено велике число.

У.

- У.** 1. У-у-у! Хто буде кобилу їсти як я вмру? (Вербовець Т.)
Наслідують вите голодного вовка.
- Убого.** 1. Хоч убого, але чесно. (Тростянець)
Scil. треба жити.
- Угнів.** 2. Угнів горит! (Льв.)
Жартом лякають Угнівців, у яких місточку бувають часті пожежі.
- Укий.** 1. Я вже на того укий. (Кривор.)
Укий — навчений, практикований.
- Ум.** 2. Ум без розуму біда. (Тростянець)
„Ум“ тут у значіню дотеп, хитрість, а розум — розвага.
3. Ум з розумом дужий. (Тростянець)

Чоловік з вродженим дотепом і набутою життєм розвагою стає моральною силою.

Умерлий. 10. Умерлому і лік не поможе. (Льв.)

Йому ліків не треба. Пор. Giusti 278.

Умирати. 15. Добрі умирають, а їх діла жиют. (Гростянець)

Те, що чоловік лишить по собі добре зроблене, триває й по його смерті.

Уміти. 6. Добре все уміти, а не все робити. Пор. Wand. V, Wissen 106.

11. Уміє як пацьир. (Наг.)

Упертий. 6. Упертий як осел. Пор. Giusti 371.

Утерти. 1. Утру я ти перцю. (Наг.)

Нароблю тобі пакости.

Ухо. 1. Хто має уха, най слухає; хто має гроші, най платит. (Наг.)

Жартують про звичайний, життєвий порядок. Пор. Giusti 352.

Учепити ся. 8. Учипив сі, гий сліпий плота. (Жидач.)

Не мав чого ліпшого вчепити ся.

Ф.

Файний. 5. Така файца, що аж ну! (Кривулянка)

Говорять про гарну людину або річ.

Федь. 3. Мати Федь медом, а Федь такой Федьом. (Вербовець Т.)

Фіга. 1. Дістанеш фігу з маком, ще й до того з пастернаком. (Лол.)

3. Фігу в кишені показати. Пор. Wurzbach 63.

Фляки. 2. За фляки нема вдьки. (Вербовець Т.)

Фрай. 1. На фрай пустити кого. (Серники)

Пустити на волю, пр. із арешту.

Фрасувати ся. 1. Не фрасуй ся по даремниці. (Ізби)

Фрасувати ся — журити ся; по даремниці — даремно; пор. польське: po próżnicy.

Фрашка. 1. Ет, фрашки! (Ізби)

Згідно: се пuste діло, дурниця.

Фрашкувати. 1. Я фрашкував з ними. (Кривор.)

Фрашкувати — жартувати.

Фрибра. 2. Не кажи „фрибра“, бо ти си вчипит, але кажи „цьотка“.

(Вербовець Т.)

Народне віруванє про заразливість лихорадки.

Х.

Хаїм. 3. А наш Хаїм добрий Жид: вітер вїи, він біжит; а як вітер перестав, а наш Хаїм цапки став. (Вербовець Т.)

Жартлива примівка.

4. Хаїм — пхайм. (Вербовець Т.)

Примівка в формі мудрованя.

Хапати. 6. Хапає вже го. (Свят.)

Згідно: копає, вмирає.

Хата. 59. В своїй хаті кождий пан. (Льв.)

Вільно йому робити, що хоче. Пор. польське: Wolność Tomku w swoim domku, Adalb. Tomasz 7; Giusti 62.

60. В хаті такий шум, що страх. (Снятинка)

Там сварять ся або гомонять пині.

62. Де у хаті дві газдині, там хата ни митена (Жидак)

Scil. там нема порядку.

62. Де в хаті дві мітли, там обі в куті. (Льв.)

Де в домі дві служниці, там обі муєть слухати господині й госп дри.

Хвалити. 3. Кождий свое хвалит. Пор. Wand. II, Jeder 68.

35. Тот, шо ті хвалит в очі, все тобі воріг. (Тростянець)

Scil. він фальшивий чоловік, не хоче тобі сказати правди.

36. Хвалити Бога, што ти тут; предіж ты раз вижу. (Ізби)

Говорив чоловік при стрічі зі старим знайомим.

Хвальба. 2. Власна хвальба смердит. Пор. Giusti 221.

6. Власна хвальба не нагодє. (Тростянець)

Пор. т. III, Хвальба 3.

Хитати ся. 1. Хитайи сьи, як Жид на гімві (Вербовець Т.)

Пор. т. II, Кивати 1.

2. Хитайи сьи, як Жид на сабаш. (Вербовець Т.)

Жид у сабаш говорячи молитви хитає ся роблячи ненастанні покломи.

Хитрий. 1. Хитрий як лис. Пор. Giusti 363.

Хліб. 20. Де хліб, сіль і вода, нема там голода. (Тростянець) Пор. Giusti 76.

33. Куби хліб, а зуби сі пайдут. (М. Яцк.)

40. Має хліб роги, а пужда ноги. Пор. Wurzbach 182.

47. Нема хліба, нема й Отченашу. Пор. Giusti 160.

66. Тодя дали хліба, як зубів не стало. Пор. Wurzbach 289.

115. Ліпше хліб в водов, як виріг в бідов. (Тростянець)

Ліпше жити бідно, а з задоволенем, як у достатку без задоволеня.

116. Не кидай хліба на землю, бо Бог не дасть. (Вербовець Т.)

Остерігають такого, що гордує хлібом.

Хлоп. 12. Масти хлопа медом, а він смердит мазев. Пор. Schlei. 165.

17. Не дай Боже з хлопа пана! Пор. Wurzbach 93.

35. Хлопа кірцьом не мьиріют. Пор. Giusti 51.

39. Хлоп богатий, пес косматий все в теплі. Пор. Даль II, 135; Schlei. 165.

76. Ліпше бути живим хлопом, ніж умерлим паном. (Нас.)

Міркує хлоп по пановій смерти. Пор. Giusti 266.

80. Най хлоп з далека стоїт, коли пани бьют ся. (Ізби)

Осторога житевої практики: хлоп не повинен мішати ся в панські свари.

81. На то хлоп вербу любить, щоби і він мав з чого лико дерти. (Монастирок)
Любить визискати слабшого.
82. Чому хлоп землю любить? Тому, що в початку світа не було нікого, тільки Пан-Біг і громада, а потому тільки пани прийшли. (Буськ)
Популярне пояснене ріжницї станів.
- Хлопець.** 28. Де хлопці та баба, там біди не треба. (Гростянець)
Вони самі знайдуть собі з бабою біду.
29. То ручий хлопец. (Збараж)
Зручний, добрий до всякої роботи, охочий.
30. Хлопец як не пустий, ничого не стоїт. (Ізби)
„Пустий“ тут у значіню: такий, що любить веселість, забави.
31. Хлопец як огірок, а шмарок як батіг. (Гростянець)
Кепкують із хлопця недоростка.
- Ховати.** 3. Ховає голову як струс. (Льв.)
Не хоче бачити правди. Пор. Giusti 365.
- Холера.** 1. Аби їх холера найшла! (Кривор.)
Прокляте.
2. Бодай вис хольпра викршила! (Наг.)
Прокляте
3. Най холера вас понападає! (Льв.)
Прокляте.
4. Нема на тебе хольпри тьжкої. (Наг.)
Говорять лихому чоловікови.
5. Яка ті хольпра носит? (Наг.)
Запитують з ненавистю немилго гостя.
- Холерний.** 1. Хольпрний цвинтар окремо від звичайного. (Наг.)
Такі цвинтарі, принаймі в селах дрогобицького та самбірського повітів, по-заведено в часі страшної холери 1831 р.
- Хома.** 5. То ще невірний Хома. Пор. Giusti 365.
- Хопта.** 3. Хопта росте швидко. (Льв.)
Хопта тут образово в значіню всякого лиха.
- Хороба.** 5. Бодай ті хороба взяла! (Кривор.)
Прокляте.
6. Сам собі хоробу напшав. (Наг.)
Через необережність наразив ся на слабість або через напасть не побите.
7. Шо це за хороба? (Кривор.)
Згідно замісь лихий чоловік.
8. Які хороби потребуєш? (Наг.)
Ненавмисно питають чоловіка, що чинає ся не знати чого.
- Хоронити.** 1. Хорони мене, Боже, від моїх приятелів, а від ворогів себе сам охороню! (Льв.)

- Говорить чоловік про фальшивих приятелів. Пор. Giusti 135.
- Хотіти.** 41. Не хочу, щоби си люде мнов писки витирали. (Наг.)
Не хочу бути людським посміховищем.
42. „Хочеш?“ — „Нї!“ — „З'їж у буріні!“ (Тростянець)
Мудроване. З'їдж, scil. гівно.
43. „Хоч?“ — „Не хочу.“ — „З'їж гівно в клочу!“ (Тростянець)
Мудроване.
44. Хто багато хоче, мало має. (Льв.)
Бо в нього все, що має, за мало. Пор. Giusti 316.
45. Хто мене не хоче, той мене не варт. (Наг.)
Говорила дівка про парубка, що обіцяв з нею женити ся, а потім покинув.
Пор. Giusti 352.
46. Хто не хоче віддати, волів би не брати. (Льв.)
Звичайно, коли бере, то говорить, що віддасть. Пор. Giusti 255.
- Храм.** 2. Вчора був храм, а сьогодні п'охрамок. (Кривор.)
Похрамок — у Нагуевичах попразєн.
- Храп.** 1. Маю на нього великий храп. (Наг.)
Маю на нього завзяте, злість.
2. Як му дав по храпах, то аж му з носа юха потекла. (Наг.)
Храпи — нїздрі.
- Хробак.** 7. Кождий має свого хробака, що го гризе. Пор. Giusti 280.
- Хто.** 2. Там хто, хіба діди на колісницях будут заїздити. (Вербо-
вець Т.)
Там незаїздне місце.
3. Хто як хто, а я нїи. (Наг.)
Хто хоче, най іде або робить, а я не хочу.
- Худоба.** 17. Не бий худоби сухим буком, бо буде суха. (Вербо-
вець Т.)
Народне віруване і при тім правило гуманности.
- Хуханий.** 1. Се хухане. (Тростянець)
Пещене.

Ц.

- Цап.** 3. Бородатий як цап. (Льв.)
Хоч старий, а дурний. Пор. Giusti 373.
- Цар.** 2. Цар далеко, Бог високо. (Наг.)
Говорить чоловік у тяжкій потребі не знаходячи ратунку. Пор. т. I, Бог 51;
Даль I, 149.
- Цвітень.** 1. Цвітень — переплітєнь, бо переплітає трохи зими, трохи літа. Пор.
Bebel 86; Adalb. Kwіesieñ 9.
- Церков.** 22. Близько церкви, далеко від Бога. (Льв.)

Говорять про безбожного чоловіка або злодія, що живе близько церкви. Пор. Giusti 303.

23. Коло церкви дідько коршму ставит. (Наг.)

Пор. т. III, Церков 4; Giusti 198.

Цибуля. 3. Ще про цибулю голоду не було. (Кривор.)

Жили люди й без неї.

Циган. 24. Свідчить ся Циган своїми дітьми. Пор. Даль II, 184.

48. „За що беш, Цигане, дитину?“ — „Посилаю по молоко, та як не нести, бю, щоби не розіллело“. — „Та тогди бий, Цигане, як розіллє!“ — „Ну, як розіллє, то ще й бити?“ (Тростянець)
Жартлива примівка про Цигана.

49. Казава Циган, що за одно літо дав би три зимі. (Тростянець)

Пор. т. III, Циган 43.

50. „Якої ти віри, Цигане?“ „А вам якої треба?“ (Тростянець)

Пор. т. III, Циган 34.

Цілий. 1. Було ціле, а котре в руки возьме, ого, вже нема, вже змалює. (Наг.)

Говорять про такого чоловіка, що має паскудну вдачу попувати все, що лише возьме в руки.

Ч.

Час. 33. На всьо час буде. Пор. Giusti 337.

55. Час найліпший лікар. Пор. Giusti 72, 86.

56. Чьис на чьису не стойит. (Кривор.)

72. Від чьису до чьису. (Наг.)

Буває періодично. Пор. Giusti 275.

73. Всьому свій чьис прийде. (Наг.)

Пор. т. I, Вєсь 12; Giusti 337.

74. Інші часи, інші клопоти. (Льв.)

Кожний час приносить свій клопіт. Пор. Giusti 350.

75. На инший час одкладаш, а забыв, што лем сир одкладаний добрий.

(Ізби)

Поучене житевої практики.

76. Час правду покаже. (Льв.)

Вона виявить ся з часом, хоч і як затаєна. Пор. Giusti 300.

77. Час то золото. (Тростянець)

Він у житю чоловіка має велику цїну.

78. Час усе перемаже. (Льв.)

Він перемагає найбільші труднощі. Пор. Giusti 337.

Червоний. 10. Червоний як кров. (Наг.)

Говорять про чоловіка розсердженого або над міру червоного на лиці.

Черво. 15. В череві музика грає. (Наг.)

Говорить про себе голодний чоловік, якому бурчить у животі.

Череда. 1. Біда череді, якій вовк за пастуха. (Льв.)

Біда громаді, де злодій або здирця начальником. Пор. Giusti 135.

Черешня. 1. Така пізна черешня, що в Богородицу файно досягає.
(Криворівня)

Говорив Гуцул про черешню, на якій ягоди достигали аж коло Успенія Богородиці при кінці серпня. Звичайно черешні достигают у червні та липні.

Чобіт. 6. Кождий знає, де го чобіт глodge. Пор. Wand. II, Jeder 88.

17. Чоботи їсти просят. (Льв.)

У них пороздирані переди пороззявляли ся мов голодні роти. Пор. Даль II, 86.

18. Чоботи латати, то не в карти іграти. (Ізби)

Се продуктивна праця, а не марноване часу.

Човен. 1. Човен без весла дідька варг. (Льв.)

Ним попливеш хиба за водою. Пор. Giusti 260.

Чоловік. 89. Чоловік стріляє, а Бог кулі посит. Пор. Schlei. 172.

118. Що чоловік у день гадає, то му сі на сон набиває. Пор. Wand. I, Gedanke 91.

133. Бодай Бог кожного чоловіка от того заваровав! (Ізби)

Побожне бажане. Формула відвертаня всякого лиха.

134. Кождий чоловік до чогось здалий. (Льв.)

Має якусь здібність або якийсь талант. Пор. Giusti 208.

135. Нема дурнійшого чоловіка над ученого. (Монастирок)

Він у житю звичайно непорадний.

136. Ой то чоловік, шо ся жінки боїт! (Тростянець)

То не чоловік, а боягуз.

137. То чоловік душья. (Наг.)

Сердечний, щирый чоловік.

138. То чоловік ні до чого. (Наг.)

Нездалий, лінивий.

139. Чоловіка від разу не пізнаєш. (Льв.)

Треба в ним довго жити, аби його пізнати. Пор. Giusti 135.

140. Чоловік імньи красит, а не імньи чоловіка. (Наг.)

Пор. т. III, Чоловік 64.

141. Чоловік їсть, аби жити, а не жиє, аби їсти. (Льв.)

Житєва практика, відома вже старинним грецьким філософам. Пор. Giusti 313.

142. Чоловік о то тільки й дбає. (Кривор.)

Scil. аби мав усе, чого йому треба.

143. Чоловік ріжними способами жиє, та не може вижити. (Наг.)

Все шукає способу, аби полішити своє життя.

144. Чоловік робит, працює, а не має ніц. (Яремче)

Говорив визискуваний робітник.

145. Як чоловік рано виїде натше серце з дому, то йому млієно робит си. (Кривор.)

Життєве спостереженє.

Чорний. 9. Чорний як вуголь. Пор. Giusti 368.

Чорт. 19. Де чорт не може, там бабу пошле. Пор. Giusti 198.

38. Не такий чорт страшний, як го малюють. Пор. Giusti 120.

50. Чому чорт розумний? бо старий. Пор. Giusti 146.

Чуб. 1. Од чуба аж до шогтя у ноги. (Ізби)

Від стін до голови.

Чужий. 14. З чужого злого учи сі свого. Пор. Giusti 116.

18. На чужій пиві все ліпша пшеиця. Пор. Giusti 77.

68. Як чуже не заще, то свого не возьме. (Мшан.)

При ораню як доорюють свій загін, то возьмут часом трохи землі з чужого, щобя буцім то свого не лишити. (М. Зубр.)

Чупурити ся. 2. Чупурит ся з дочкою, як вавада на дорозі. (Ізби)

Говорять про богача, що величає ся своєю дочкою.

Чути. 26. Чув, не чув, відповідати муєши. (Наг.)

Говорять такому, якого покликано за свідка. Пор. Giusti 352.

Ш.

Шапка. 7. Треба червоної шьипки, щоби го перепросити. (Наг.)

Кепкують із такого, що сердить ся ніби то за образу своєї чести.

Шерсть. 1. Проти шерсти гладити. (Льв.)

Говорити або робити щось неприємне комусь. Пор. Даль II, 193.

Шити. 12. Не ший на собі, бо памнять забудеш; як шийиш, то возьми стебло в зуби. (Вербовець Г.)

Народне віруванє.

Шия. 7. Шия як у бузька. (Наг.)

Тонка й довга. Пор. Giusti 367.

Шкода. 4. Ни така шкода, як невігода. (Вербовець Г.)

6. Чия шкода, того й гріх. Пор. Giusti 69.

Штани. 6. Штани такі широкі, що би сі два влізли. (Наг.) Шортки... (Наг.)

Говорять про занадто вільні штани.

Штири. 1. Їх штири як гранатири. (Наг.)

Говорили про чотирох братів високого росту.

2. Ой цуп — штири бабі, один зуб. (Троегянець)

Кепкують із беззубих жінок, що пускають ся в танець.

3. Понесло штирох на друку поза ріку. (Сор.)
Говорять жартливо, коли хто шукає згубленої дрібної річи, пр. шапки або люльки.
4. По штири, по штири, а з заду два. (Дрог.)
Говорили про вояків, що машерували в т. зв. Doppelreihe, а по заду йшли два офіцери.
5. „Штирї“ — „Поцілуй пса в дери!“ (Тростянець)
Мудроване.
- Штука.** 26. Не штука власти, штука не побити сі. (Тростянець)
Власти легко, але власти й не потовкти ся — треба щасливого припадку.
27. Не штука думками, а штука ділами. (Тростянець)
Сіі. доказати чогось.
28. То допіру штука! (Кожичі)
Се незвичайне діло, се йому вдало ся.

Щ.

- Щастє.** 5. В щастю приятелів много, а в нещастю ні одного. Пор. Giusti 38.
74. Має щісте в дівчат. (Тростянець)
Дівчата люблять його.
75. Щестє, шо один рот, бо й тот богато бреше. (Тростянець)
Як би чоловік мав два, то було би ще більше лиха.
- Щось.** 1. Ліпше щось, як нічо. Пор. Giusti 316.
- Щупак.** 2. Щупак шмигній: ту є, ту го нема. (Жел.)
Спостережене про вдачу щупака.

Ю.

- Юда.** 1. Юда — лектиборідка. (Жабє)
Значіне неясно.
- Юр.** 8. На Юря повинна бути паша і в дурня. Пор. Adalb. Jerzy 1, 2.
- Юшка** 5. Колис дав на юшку, дай же й на петрушку. Пор. Brzoz. Juszka 1.

Я.

- Явдоха.** 4. Явдоха — біздьоха. (Вербовець Т.)
Дразнене в формі мудрованя.
- Язик.** 66. Язик без кости, але повний злости. Пор. Giusti 171.
90. Довгий язик, а короткі руки. (Льв.)
Кепкують із балакучого а безсильного чоловіка. Пор. Giusti 131.

91. Язык до Києва доведе. (Льв.)

Питаючи дороги знайдеш куди хочеш. Пор. Giusti 329.

Яйце. 5. Мудрійше яйце від курки. Пор. Giusti 127.

Яким. 1. Зійшов сьм Яким тай в другим таким. (Григорів Р.)

Янтін. 1. Ой Янтоне, Янтінчику, а що-ж тобі на кінчику? (Вербо-
вець Т.)

Жартливе запитанє.

Ярмарок. 2. Баба, Жид, гуска, і вже ярмарок. Пор. Giusti 105.

Ясний. 1. То ясно як сонце. (Наг.)

Се легко бачити й розуміти. Пор. Giusti 365.

2. Ясний би ти шляк трафив! (Наг.)

Прокляте.

Ясно. 1. Тепер нії ясно стало. (Наг.)

Тепер я зрозумів.

2. Ясно й коротко скавано. (Наг.)

Говорять про рішучий і недвозначний наказ.

ДОДАТОК II.

Б.

- Блищати.** 1. Блищить як золото. (Наг.)
Говорять про жовто-блискучу річ. Пор. Giusti 369.
- Бог.** 439. Што Бог дасть, то буде, а від вла і вином не випити ся.
(Ізби)
Народня віра в залежність людського життя від божої волі.
- Богач.** 62. Богача бий, бідному не даруй! (Григорів Р.)
У коршмі між п'яними для всіх одно право.
- Боронити.** 5. А чи я бороню кому на мене дивити ся? (Ізби)
Говорить дівка, коли звертають її увагу, що хтось на неї дивить ся.
- Борщик.** 3. Борщику голелький, любку солоденький! (Григорів Р.)
Примовляє молода жінка до чоловіка, за якого вийшла з бідности до бідности.
4. Що раз борщика хлїсну, а все любка до серця притїсну. (Григорів Р.)
Хоч у бідности, аби в любови.
- Брехати.** 49. Бреше як газета. (Льв.)
Бреше безсоромно. Пор. Giusti 364.
50. Бреше як з нот. (Льв.)
Бреше гладко, не надумуючи ся.
- Брехня.** 14. В кожній брехні є троха правди. (Льв.)
Біда лише в тім, що вона або неповна, або скривлена. Пор. Giusti 301.

В.

- Варта.** 4. Не варта того, же би ним собі голову завертати. (І біл)
Говорять про лихого чоловіка.

- Вартати.** 1. Вони не вартують одної горсти клаків. (Ізби)
Говорять про людей.
- Великий.** 15. Великий як горе. (Наг.)
Про великий предмет, пр. дім. Пор. Giusti 367.
26. Великий як хата. (Наг.)
Говорять про велику річ, прим. стіг сіна, замить. Пор. Giusti 367.
27. Для великого не кидай малого. (Льв.)
Бо мале кинеш, а великого не дістанеш. Пор. Giusti 317.
- Веселий.** 3. Веселий, як засватана дівка. (Льв.)
Вона тішить ся пожаданою зміною способу життя. Пор. Giusti 363.
- Виглядати.** 28. Ого виглядає, як змерзла дичка. (Григорів Р.)
Скващений, схорований.
- Видіти.** 67. Видит ми ся, же я гідна ти на прекір зробити. (Ізби)
Говорить дівка парубкови, що потрафить йому зробити прикрість.
- Вірити.** 38. Не всему вір, що чуєш. (Льв.)
Умій розрізнити правду від брехні. Пор. Giusti 332.
- Вирости.** 1. Або-ж то я тото вкрав? (Солонка)
Відповів чоловік другому на слова: „Сховай тото, що несеш“.
- Вовк.** 36. Вовк лінит сі, але не змінат сі. (Наг.) Пор. Giusti 323.
- Вчинити.** 5. Вчиньте ся так добрі, і прилучте ся до моїх гостей. (Ізби)
Запрошує чоловік знайомих.

Г.

- Говорити.** 143. Говорит, як з книжки. (Льв.) Пор. Giusti 368.
272. Говорит як старий. (Льв.)
Розважно та розумно.
- Голий.** 16. Голий, як го мати родила. (Льв.) Пор. Giusti 368.
- Голодний.** 28. Голодний як вовк. Пор. Giusti 363.
- Голос.** 16. Голос народу — голос божий. (Льв.) Пор. Giusti 339.
- Голосний.** 2. Голосний як дзвін. Пор. Giusti 371.
- Горячий.** 24. Горячий як піч у зимі. (Льв.)
Загрів, а не опарить. Пор. Giusti 364.
- Град.** 7. Град як волоські горіжжя. (Березів) Пор. Giusti 367.
- Гриць.** 34. Не бзди Грицю в кадилицю! (Воля Баранецька)
Жартлива приказка.
- Гроші.** 194. Гроші на то й є, аби їх видавати. (Наг.)
Іншого призначення вони не мають. Пор. Giusti 361.
- Грубий.** 13. Грубий як кадоб. (Наг.)
Говорять про пузатого чоловіка. Пор. Giusti 367.
- Грушка.** 13. Як грушка достигне, то сама з дерева впаде. Пор. Giusti 338.

Г.

Грунт. 17. В нього ґрунту лем на вказ, статку повтора хвоста, а дірами в даї пхає ся біда в хижу аж на припецок. (Ізби)
Говорив богач про бідного чоловіка.

Д.

Дзвін. 8. Дзвін людей до церкви скликає. Пор. Giusti 366.

Дим. 39. Много диму — малий огонь. (Льв.)

Богато балаканя, мало діла. Пор. Giusti 356.

Днесь. 4. Днесь ми то не до вдяки. (Ізби)

Сегодня мені се не до смаку, не до ладу.

Ж.

Жарт. 25. Тобі всегда жарти, а мені не до сміху. (Ізби)

Говорить поважний чоловік жартунови.

Женити ся. 38. Як я ся женив, по отцях наших я мало што вещей, як півтора хвоста. (Ізби)

Говорив чоловік, що з бідности доробив ся до заможности.

Женячка. 1. З его женячков далеко од сале до тале. (Ізби)

Відси доти — показують жестом на знак, що дуже далеко.

Жменя. 15. Возьми жменю тай пів жмені тай засип, тай засип. (Григорів Р.)

Сіл. жменю круп. Говорив скупий чоловік жінці, що не маючи чим засипати кияток, покинула його на огні і пішла до сусіди в гостину. Пор. далі Нила.

З.

Здоров. 46. Здрав, як видите, коли ноги мя ищи ту зацсли. (Ізби)

Відповідає чоловік на питанє: Чи здорові-сте?

І.

Іван. 63. „Іване бідний, тьгни періг спідний!“ — „Не зашкодить і з верха взьити, аби було в що замачьити!“ (Григорів Р.)

Жартлива розмова при обіді.

Н.

Капуста. 8. Кожда капуста має свою голову. (Григорів Р.)

Жартом у значіню: не кожда голова мусить бути розумна, бо й капуста має голову. Пор. Шевченкове:

А на громаду хоч наплюй:

Вона капуста головата.

Кат. 14. Най буде і в ката, аби була заплата. (Григорів Р.)

Scil. служба. Пор. т. II, Кат, 7, 11.

Кипа. 1. Кипить кипа без засипа, тай кипить тай кипить! (Григорів Р.)

Кипа тут у значіню окріп. Приспівувала до танцю жінка, якій слухий чоловік не дав круп засипати окріп на огні, а вона пішла в гостину.

Коса. 13. „Коси, коса!“ — „Не буду́, бо я їла лободу, тай горівки не пила, не буду косила“. (Григ. Р.)

Жартливо примовляють про тушу косу, якою косили хабаз.

Л.

Легко. 3. Легко, як лисого голити. (Григорів Р.)

То ніяка робота, бо лисого нема що голити.

М.

Мандзя. 1. Мандзю завивати. (Наг.)

Говорять про вечерю в сиропуству неділю, коли прощають пуцане і гостять ся та забавляють ся звичайно аж до півночи чи то в хаті, чи то в коршмі. „То сте десь Мандзю завивали“ — витає жінка піднапилого чоловіка, що по півночи вертає до дому. Давнійше в такий всер завивали в хаті куклу з соломи, виносили за село і лишали на роздорожу. Се було символічне виношене смерти.

Молодий. 31. Молодий молоду посадив на леду. „Ой тікай, молода, бо забере ті вода“. (Наг.)

Жартлива примівка або приспівка без особливого іронічного значіня. Посадити когось на леду значить обдурити, ошукати.

Конець третього тому.

Ціна 10-00

БП 12670-28/3

кх (пр. н)
494

494
3